

Moje dochody wydatki oszczędności

**EDUKACJA EKONOMICZNA
W SCENARIUSZACH LEKCJI**

Szkoła podstawowa

Moje dochody wydatki oszczędności

Edukacja ekonomiczna
w scenariuszach lekcji

Szkoła podstawowa

Opracowanie redakcyjne:

Teresa Woynarowska

Elżbieta Gorazińska

Opracowanie graficzne i skład:

Andrzej Kowalczyk

Ilustracja na okładce: frenta – Fotolia.com

© Copyright by Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2010

www.ore.edu.pl

ISBN 978-83-62360-88-8

Druk:

Instytut Technologii Eksploatacji – Państwowy Instytut Badawczy

Spis treści

Od wydawcy	5
Wstęp do zbioru scenariuszy lekcji poświęconych edukacji ekonomicznej.....	9

I etap edukacyjny: klasy I – III

Edukacja wczesnoszkolna

1. Krystyna Brząkalik – Jak kupować, czyli jesteśmy konsumentami	13
2. Maria Krogulec-Sobowiec – Poznajemy zawody	21
3. Krystyna Brząkalik – Lisa piecze placek, czyli co jest potrzebne do produkcji.....	29
4. Krystyna Brząkalik – Koszyczki na choinkę w Bullerbyn, czyli o producentach i konsumentach...	35
5. Jolanta Czajkowska – „Wiśniowa Spółdzielnia”, czyli jak zarabiają przedsiębiorcy	45
6. Katarzyna Skrzypczak – Kielbasa i żarówka, czyli o oszczędzaniu.....	53
7. Krystyna Brząkalik – Jak w banku, czyli o oszczędzaniu	61
8. Katarzyna Skrzypczak – Pomocnicy świętego Mikołaja, czyli rozmowa o tym, co mogą zrobić dla innych.....	71
9. Katarzyna Skrzypczak – Placek ze śliwkami, czyli znam się na ekonomii.....	85
 Katarzyna Skrzypczak – Słowniczek pojęć ekonomicznych dla klas I – III	95

II etap edukacyjny: klasy IV – VI

Język polski

1. Krystyna Brząkalik – Pokoik Lisy, czyli jakie zasoby są potrzebne do produkcji dóbr.....	101
2. Beata Łuba-Krolik – Wydajemy gazetę, czyli co, jak i dla kogo produkować	105
3. Jolanta Czajkowska – „Sprzedawcy marzeń”, czyli co warto wiedzieć o reklamie	111
4. Beata Łuba-Krolik – Co robić z pieniędzmi, czyli o wydawaniu i oszczędzaniu	115
5. Krystyna Brząkalik – Jak Tomek Sawyer malował płot, czyli o korzyściach z handlu	119

Historia i społeczeństwo

6. Jolanta Czajkowska – Mamo, kup mi, proszę... czyli o potrzebach i sposobach ich zaspokajania...	129
7. Jolanta Czajkowska – Krawiec szyje ubrania, a bednarz... czyli o zajęciach mieszkańców w średniowiecznym mieście.....	133
8. Beata Łuba-Krolik – Historia w portfelu, czyli wizerunki polskich władców na banknotach obiegowych.....	141
9. Jolanta Czajkowska – Horyzont przekroczony, czyli o skutkach odkryć geograficznych.....	147

Przyroda

10. Maria Cebula – Piramida na talerzu, czyli o prawidłowym odżywianiu	155
11. Maria Cebula – Oszczędzamy wodę.....	159
12. Maria Cebula – Do zwiedzania mamy chęć, czyli planujemy wycieczkę szkolną.....	163
13. Beata Łuba-Krolik – Złota rybko, proszę cię... czyli o nieograniczonych potrzebach i ograniczonych zasobach.....	167

Matematyka

14. Krystyna Brząkalik – Nasz budżet, czyli jak gospodarować pieniędzmi	171
15. Maria Cebula, Julita Majewska, Maria Wasik-Tyrała – Jak zaoszczędzić energię elektryczną?... 177	
16. Julita Majewska – Remont u państwa Kowalskich.....	183
17. Iwona Flaga, Agnieszka Kamińska, Adrian Kołacz, Julita Majewska – Zakładamy sad, czyli jak planować, aby nie zbankrutować	189
18. Maria Krogulec-Sobowiec – Strategia Thomasa A. Edisona jako przedsiębiorcy, czyli stracić, aby zyskać	195
19. Julita Majewska – Jak oszczędzać w banku?.....	201
20. Julita Majewska – Spłacamy kredyt bankowy	209
21. Barbara Miączyńska, Julita Majewska – Jak zarobić, inwestując w spółki giełdowe	215

Zajęcia techniczne

22. Maria Krogulec-Sobowiec – Pieniądze ze śmieci, czyli dlaczego należy racjonalnie gospodarować surowcami wtórnymi	221
--	-----

Etyka

23. Anna Klimowicz – Komu naprawdę służy reklama?.....	227
24. Anna Klimowicz – Kupując sprawiedliwie, ty także masz wpływ na losy świata	231
25. Anna Klimowicz – Jak pogodzić „być” z „mieć”?	237

Godzina wychowawcza

26. Maria Krogulec-Sobowiec – Pracować to znaczy... ..	241
27. Beata Łuba-Krolik – „Reklamacji nie uwzględnia się”, czyli o prawach i obowiązkach konsumenta	245
Słowniczek pojęć ekonomicznych dla klas IV – VI.....	253

Od wydawcy

Oddajemy do rąk Czytelników pakiet edukacyjny *Moje dochody, wydatki, oszczędności. Edukacja ekonomiczna w scenariuszach lekcji*, opracowany w Ośrodku Rozwoju Edukacji.

Publikacja została przygotowana z myślą o nauczycielach szkół podstawowych, zainteresowanych wprowadzaniem zagadnień ekonomicznych, a przede wszystkim kształtowaniem u uczniów postawy przedsiębiorczości.

Książka nie jest klasycznym podręcznikiem. Zawarty w niej materiał został zaprezentowany w formie zbioru scenariuszy lekcji, co mamy nadzieję, będzie bardziej przydatne i interesujące dla nauczycieli. Staraliśmy się, by scenariusze zachęcały do samodzielnego wnioskowania oraz ćwiczenia różnych, użytecznych w życiu codziennym umiejętności, m.in. podejmowania decyzji, dokonywania wyborów, gospodarowania, planowania i realizacji przedsięwzięć. Umiejętności te należy rozwijać już u najmłodszych, są bowiem przydatne dla każdego przyszłego właściciela firmy, jak i świadomego swoich praw konsumenta.

Dlaczego tematyka ekonomiczna?

Współcześnie ekonomię definiuje się jako naukę o racjonalnym wykorzystaniu ograniczonych zasobów i konieczności dokonywania wyborów. Z ekonomią spotykamy się na co dzień, kiedy podejmujemy decyzje dotyczące zarówno zwykłych czynności, jak i spraw poważnych. Ekonomia – czy tego chcemy, czy nie – jest częścią naszego życia. Dzieje się tak, gdy zastanawiamy się:

- czy kupić lody, czy coca-colę?
- czy wybrać spodnie markowe, ale droższe i lepszej jakości – czy też tańsze, ale mniej trwałe?
- czy wydać wszystkie pieniądze na rozrywki, czy zaoszczędzić na wakacje?
- jaką wybrać szkołę?
- czy pracować w Polsce, czy w przyszłości poszukać pracy za granicą?
- czy kiedyś założyć własną firmę, czy też być pracownikiem najemnym?

Nawet jeśli sobie tego nie uświadamiamy, ciągle – w domu, szkole, pracy, sklepie – podejmujemy decyzje mające charakter ekonomiczny. Ekonomia jest więc nauką bliską nam wszystkim.

Uczniowie szkół podstawowych na co dzień spotykają się ze zjawiskami ekonomicznymi i częściowo biorą udział w życiu gospodarczym. Codziennie widzą, jak rodzice wychodzą do pracy, żeby zarabiać pieniądze, robią zakupy, w domu rozmawiają o rachunkach. Wyniki badań przeprowadzonych na zlecenie NBP w 2007 roku wśród dzieci w wieku 9–12 lat pokazują, że 92,3% ankietowanych chodzi razem z rodzicami na zakupy, 73,7% współuczestniczy w decyzjach zakupowych swoich rodzin, 81% robi samodzielnie zakupy do domu¹.

Dlaczego edukacja ekonomiczna w szkole podstawowej?

Budowanie świadomości ekonomicznej powinno odbywać się na wszystkich etapach edukacji i rozpoczynać już w szkole podstawowej, a następnie być kontynuowane na kolejnych etapach w gimnazjum i szkole ponadgimnazjalnej. Cel, jaki zakłada edukacja ekonomiczna, to rozbudzanie przedsiębiorczości dzieci i młodzieży oraz rozwijanie zainteresowań tą dziedziną.

Potrzebę edukacji ekonomicznej, prowadzonej od najmłodszych lat, dostrzega wiele instytucji europejskich i polskich. Problematyka ta jest przedmiotem debat prowadzonych w Unii Europejskiej oraz Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). UE i OECD opublikowały wytyczne oraz rekomendacje dotyczące kształtowania strategii edukacyjnych. Wybrane kierunki działań OECD dotyczące polityki edukacyjnej obejmują m.in. zalecenie, by edukacja finansowa rozpoczynała się w szkołach, tak by obywatele byli kształceni w tym zakresie jak najwcześniej; powinna również koncentrować

¹ Raport z badania ilościowego, *Wiedza ekonomiczna u dzieci w wieku 9–12 lat*, NBP 2008.

się na szczególnie istotnych aspektach finansów osobistych, takich jak podstawowe formy oszczędności, zadłużenie, ubezpieczenie, emerytury.

Komisja Europejska w komunikacie z 18 grudnia 2007 roku sformułowała podstawowe zasady, które należy uwzględnić przy opracowywaniu skutecznych programów edukacji ekonomicznej. Wśród nich znalazły się następujące: (1) Edukacja ekonomiczna powinna być aktywnie wspierana i dostępna w sposób ciągły na wszystkich etapach życia. (2) Konsumenci powinni możliwie wcześniej zdobyć wiedzę na tematy ekonomiczne i finansowe, a właściwe organy krajowe – rozważyć włączenie wiedzy z tego zakresu do programów kształcenia jako przedmiotu obowiązkowego. (3) Programy edukacji ekonomicznej powinny obejmować ogólne narzędzia uświadamiające uczniom konieczność poszerzenia swojej wiedzy na tematy finansowe oraz zwiększenia umiejętności oceny ryzyka.

W dokumencie *Strategia edukacji ekonomicznej Narodowego Banku Polskiego na lata 2010–2012*, jako jedno z ważnych działań naszego banku centralnego, wskazano pogłębianie i rozwój edukacji ekonomicznej na wszystkich etapach kształcenia szkolnego, w tym również w szkołach podstawowych, gimnazjalnych, ponadgimnazjalnych. Autorzy strategii stwierdzają, że „(...) poziom edukacji ekonomicznej, w szczególności na wczesnym etapie kształcenia (szkoły gimnazjalne i ponadgimnazjalne), nie jest satysfakcjonujący. Jest to niepokojące ze względu na niezwykle istotny czas dla kształtowania świadomości ekonomicznej”. NBP rozumie potrzebę edukacji ekonomicznej dzieci, planując jej pogłębianie i rozwój na wszystkich etapach kształcenia szkolnego, w tym w szkołach podstawowych: „Budowanie świadomości ekonomicznej powinno rozpoczynać się już w szkole podstawowej i być kontynuowane na wszystkich etapach edukacji (w szkołach gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych). Jego celem powinno być rozbudzanie przedsiębiorczości dzieci i młodzieży oraz rozwijanie zainteresowań ekonomicznych. Działania edukacyjne skierowane do dzieci powinny mieć różnorodny charakter i obejmować takie formy realizacji, jak wykłady, warsztaty, szkolenia, kursy, konkursy i inne metody aktywizujące. Pod względem merytorycznym powinny dotyczyć m.in. tworzenia pieniądza, życia produktu, giełdy, zarządzania czasem i planowania, fundamentów gospodarki rynkowej, roli banku centralnego, rynku pracy i bezrobocia, finansów osobistych, marketingu i promocji, korzystania z usług banku, planowania działalności gospodarczej, planowania ścieżki rozwoju, zarządzania zasobami. Działania te powinny być odpowiednie – dostosowane do konkretnej grupy wiekowej oraz dotychczasowego stanu wiedzy”².

W Polsce elementy wiedzy ekonomicznej były wprowadzane do programów nauczania wiedzy o społeczeństwie w szkołach podstawowych w latach 90., a od 1999 roku w gimnazjach. Powszechna edukacja ekonomiczna została wprowadzona w polskim systemie oświatowym dopiero wraz z reformą programową oraz zmianami struktury szkolnictwa w roku szkolnym 2002/2003 poprzez wprowadzenie obowiązkowego przedmiotu *podstawy przedsiębiorczości* we wszystkich typach szkół ponadgimnazjalnych.

W roku szkolnym 2009/2010 rozpoczęła się reforma programowa. Zgodnie z jej założeniami zagadnienia ekonomiczne wprowadzone są do programów nauczania przedmiotu *wiedza o społeczeństwie* na trzecim etapie edukacyjnym oraz *podstawy przedsiębiorczości*, nauczane w zakresie podstawowym na czwartym etapie edukacyjnym. Nowym przedmiotem w szkołach ponadgimnazjalnych, ujętym w podstawie programowej, jest *ekonomia w praktyce*. Jest to przedmiot uzupełniający, który będą mogli wybrać zainteresowani uczniowie.

W szkołach podstawowych nie przewidziano oddzielnego przedmiotu związanego z edukacją ekonomiczną, jednak jest ona częścią edukacji społecznej (I etap edukacyjny) i obywatelskiej (II etap edukacyjny). Wiele zagadnień związanych z gospodarowaniem, wyborami, podejmowaniem decyzji jest wplatanych w treści nauczania edukacji wczesnoszkolnej, a także różnych przedmiotów na II etapie edukacyjnym. Można te zagadnienia również realizować na godzinach wychowawczych czy zajęciach pozalekcyjnych, np. kółkach zainteresowań.

Zgodnie z zapisami podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół: „Kształcenie ogólne w szkole podstawowej [na I i II etapie edukacyjnym] tworzy fundament wykształcenia – szkoła łagodnie wprowadza uczniów w świat wiedzy, dbając o ich harmonijny rozwój intelektualny, etyczny, emocjonalny, społeczny i fizyczny.

² *Strategia edukacji ekonomicznej Narodowego Banku Polskiego na lata 2010–2012*, NBP 2009.

Celem kształcenia ogólnego w szkole podstawowej jest:

- 1) przyswojenie przez uczniów podstawowego zasobu wiadomości na temat faktów, zasad, teorii i praktyki, dotyczących przede wszystkim tematów i zjawisk bliskich doświadczeniom uczniów;
- 2) zdobycie przez uczniów umiejętności wykorzystywania posiadanych wiadomości podczas wykonywania zadań i rozwiązywania problemów;
- 3) kształcenie u uczniów postaw warunkujących sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym świecie”.

Podstawa programowa wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół wśród zadań szkoły podstawowej wymienia również kształtowanie u uczniów postaw sprzyjających ich dalszemu rozwojowi indywidualnemu i społecznemu, takich jak np. kreatywność, przedsiębiorczość, gotowość do podejmowania inicjatyw oraz do pracy zespołowej.

Sprawne i odpowiedzialne funkcjonowanie we współczesnym, skomplikowanym i szybko zmieniającym się świecie w dużej mierze zależy od wiedzy ekonomicznej i postawy przedsiębiorczości. I nie chodzi o to, by uczyć reguł ekonomicznych, ale od najmłodszych lat kształtować postawy i umiejętności umożliwiające racjonalne kształtowanie swojej przyszłości, a także twórczy i aktywny udział w życiu zbiorowym.

Ważną cechą zamieszczonych w pakiecie scenariuszy jest ich interdyscyplinarny i ponadprogramowy charakter, co odpowiada głównym założeniom nowej podstawy programowej. Nie można nabyć trwałej wiedzy, umiejętności i postaw za pomocą pojedynczych działań, dlatego w pakiecie zaproponowano cykle zajęć oparte na jednym wątku tematycznym do realizacji na lekcjach różnych przedmiotów. W ten sposób wiedza ekonomiczna przenika do programu nauczania wielu zagadnień – tak jak ekonomia wpleciona jest w nasze codzienne życie.

Czy dzieci powinny uczyć się podstaw ekonomii od najmłodszych lat?

Panuje powszechne przekonanie, że z dziećmi nie należy rozmawiać o pieniądzach, by nie zrobić z nich materialistów. Tymczasem, jak pokazują badania zrealizowane dla NBP, dzieci w wieku 4–12 lat interesują się finansami i ekonomią. Często zadają swoim rodzicom i nauczycielom pytania: dlaczego nie można mieć wszystkiego? jak gospodarować własnymi dochodami (kieszonkowym)? jak nie ulec reklamie? co to jest giełda? po co nam podatki? co to jest euro? dlaczego jedni są bogaci, a inni biedni?

Pod koniec dziewiątego roku życia dzieci zaczynają dostrzegać związki między pracą a zarabianiem, są świadome tego, że wielkość zarobków wiąże się z wykształceniem, wysiłkiem, umiejętnościami i wiedzą. Młodzi ludzie, kiedy dorosną, chcą dużo zarabiać (95%), mieć dom z ekstrameblami i supersprzętem (87,4%), ale też nie utożsamiają udanego życia z ilością posiadanych pieniędzy (ponad 60% ankietowanych w wieku 9–12 lat)³.

Zazwyczaj, jeśli już uczy się dzieci czegoś o pieniądzach, to tylko tego, jak je wydawać, oszczędzać, ale już nie tego, jak je zarabiać. Z analizy zachowań i wypowiedzi dzieci stawianych w sytuacjach problemowych wynika, że jedynie w niewielkim stopniu pojawiają się zachowania świadczące o przedsiębiorczości. Tylko nieliczne dzieci wykazały pomysłowość i samodzielność w poszukiwaniu rozwiązań sytuacji braku pieniędzy czy np. konieczności zorganizowania wycieczki. Większość dzieci zachowywała się w sposób wskazujący na dużą zależność od decyzji dorosłych i stosunkowo niską pomysłowość. Tylko kilkoro starszych dzieci podejmowało własne działania ukierunkowane na pozyskanie samodzielnie pieniędzy bądź poszukanie informacji i ich przygotowanie w taki sposób, aby wpłynąć na podjęcie decyzji. W przypadku zadania „Co byś zrobił, gdybyś chciał mieć na coś pieniądze?” dzieci najczęściej myślały o pożyczeniu lub dostaniu pieniędzy od dorosłych. W momencie gdy te dwa źródła zawiodły, były skłonne zrezygnować z kupna produktu, na który nie mają pieniędzy, bez podejmowania działań w celu samodzielnego ich zdobycia. Ciekawym przejawem stylu wychowawczego rodziców może być wypowiedź jednego z ankietowanych 10-latków: „Jak na przykład ktoś już jest starszy i ciągle dostaje te pieniądze, to on się nie uczy niczego. Jeśli tak będzie dostawał pieniądze, to nie będzie umiał ich zarobić”. Dzieci, które zarabiają pieniądze (w sposób dostosowany do wieku), grabiąc liście, kosząc trawnik czy zbierając owoce, mają szansę doświadczyć satysfakcji związanej z pracą, czują większy szacunek dla pieniędzy zarabianych przez innych, są też bardziej zaradne i niezależne w relacji z rodzi-

³ jw.

camii”⁴. Dodatkowo, „wśród najmłodszych dzieci w wieku 9–12 lat 40% nie rozumie idei pożyczania pieniędzy w banku i związanej z tym konieczności zwrotu pożyczonej sumy pieniędzy powiększonej o odsetki. Jedna czwarta dzieci nie dostrzega ani plusów, ani minusów związanych z przechowywaniem pieniędzy w banku. Największe braki w wiedzy ekonomicznej występują u dzieci na wsi, co może wynikać ze słabej wiedzy ekonomicznej rodziców oraz ich niewielkich doświadczeń z instytucjami finansowymi, np. bankami. Wobec powyższego istotnymi wyzwaniami dla edukacji ekonomicznej są: niski stan wiedzy i świadomości ekonomicznej oraz stereotypy i błędne przekonania dotyczące zagadnień ekonomicznych”⁵.

Czy ekonomia może zainteresować kilkuletnich odbiorców?

Edukacja najmłodszych powinna splotać naukę z zabawą. Praca z małymi dziećmi wymaga zastosowania różnorodnych metod, aby w jak największym stopniu przyciągnąć ich uwagę i umożliwić im skupienie się na omawianym materiale.

Współdziałanie, współuczestnictwo i aktywne uczenie się w środowisku bezpiecznym, a zarazem pełnym wyzwań i zabawy, oraz uczenie się przez podejmowanie prostych decyzji to cele, które przyświecały autorom scenariuszy lekcji zawartych w pakiecie.

Scenariusze są dostosowane do różnych stylów uczenia się oraz możliwości i etapów rozwoju ucznia szkoły podstawowej. Opierają się na naturalnej ciekawości dzieci, wykorzystują ciekawość oraz odwołują się do posiadanej wiedzy i sytuacji bliskich uczniom. Autorzy scenariuszy zachęcają do wykorzystywania aktywizujących metod nauczania, sprzyjających rozwijaniu kluczowych kompetencji uczniów, takich jak m.in.: planowanie i organizowanie pracy, skuteczne porozumiewanie się, efektywna współpraca w zespole, budowanie więzi międzyludzkich, podejmowanie decyzji, posługiwanie się technologią informacyjną i rozwijanie zainteresowań.

Scenariusze zamieszczone w publikacji zostały napisane według jednolitego schematu i uzupełnione materiałami pomocniczymi. Proponowana tematyka, omawiana w scenariuszach, koresponduje z podstawą programową wychowania przedszkolnego i kształcenia ogólnego szkoły podstawowej. Pomocny dla nauczycieli wprowadzających terminologię ekonomiczną może być zamieszczony na końcu poradnika słowniczek pojęć ekonomicznych.

W celu ułatwienia pracy nauczycielowi do książki dołączono płytę CD zawierającą oprócz scenariuszy lekcji materiały pomocnicze, w wersji umożliwiającej ich powielanie.

Autorami scenariuszy lekcji są nauczyciele i doradcy metodyczni współpracujący z Ośrodkiem Rozwoju Edukacji. Część scenariuszy została przedstawiona i przećwiczona z nauczycielami na warsztatach „Ekonomia w szkole podstawowej”, zorganizowanych przez CODN (obecnie ORE) w 2008 roku. Uczestnicy tych szkoleń opracowali również własne propozycje scenariuszy – niektóre z nich znajdują się w niniejszym pakiecie. Ponadto przeprowadzili pilotaż scenariuszy lekcji we własnych szkołach, organizując i prowadząc z uczniami zajęcia o tematyce ekonomicznej.

Zdajemy sobie sprawę, że zamieszczone w publikacji scenariusze są tylko propozycją i nie zawierają wszystkich możliwych rozwiązań i tematów. Zachęcamy nauczycieli do uzupełniania pakietu własnymi materiałami i tekstami.

Mamy nadzieję, że publikacja *Moje dochody, wydatki, oszczędności. Edukacja ekonomiczna w scenariuszach lekcji* będzie pomocna dla nauczycieli przekonanych, że ekonomiczny sposób myślenia oraz postawę przedsiębiorczości można – i należy – kształtować już od najmłodszych lat.

Krystyna Brzkałalik
Beata Łuba-Krolik

⁴ Raport z badania jakościowego, *Wiedza ekonomiczna u dzieci w wieku 4–12 lat*, NBP 2008.

⁵ *Strategia edukacji ekonomicznej Narodowego Banku Polskiego*, NBP 2009.

Wstęp do zbioru scenariuszy lekcji poświęconych edukacji ekonomicznej

Poznanie podstaw ekonomii może być bardzo interesujące, zwłaszcza gdy odnosi się do autentycznych przykładów z naszego codziennego życia. Ekonomia pozwala odpowiedzieć na wiele bardzo ważnych pytań. Na przykład, dlaczego w jednych krajach ludzie są bogaci, a w innych biedni, od czego zależy sukces niektórych krajów w szybkim podnoszeniu poziomu i jakości życia lub dlaczego niektórzy ludzie nie mogą znaleźć pracy i są bezrobotni. Nauka podstaw ekonomii pomaga także podejmować mądre decyzje odnośnie np. liczby godzin, którą przeznaczamy na pracę zawodową i odpoczynek, wielkości wydatków naszych gospodarstw domowych, formy gromadzenia oszczędności czy wyboru najlepszej oferty kredytu. Edukacja ekonomiczna to najlepszy sposób nie tylko na uniknięcie błędnych decyzji w zakresie naszych finansów osobistych, ale także np. na osiągnięcie wysokiej efektywności w pomnażaniu naszych oszczędności. Im więcej wiemy na temat podstawowych praw ekonomii, tym rzadziej będziemy rozczarowani nieprzewidywanymi skutkami naszych decyzji finansowych.

Edukacja ekonomiczna prowadzona w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych to doskonała inwestycja. Osoby, które rozumieją zasady funkcjonowania gospodarki, wiedzą, skąd się biorą pieniądze i jak rozsądnie planować wydatki, są świadomymi konsumentami, a w przyszłości być może także skutecznymi przedsiębiorcami. Siła gospodarki i zdolność do jej rozwoju bardzo zależą od przedsiębiorczości zwykłych ludzi. Niezależnie od wybranej ścieżki czy profilu kształcenia każda osoba powinna wiedzieć, jak założyć własną działalność gospodarczą, jak działa i co jest celem przedsiębiorstwa i od czego zależy sukces przedsiębiorcy. Niezwykle ważne jest zrozumienie tego, że każda osoba zakładająca własną firmę podejmuje duże ryzyko. Musi zaangażować oszczędności lub zaciągnąć kredyt, a następnie liczyć na osiągnięcie przychodów, które przewyższą poniesione nakłady. Szczegółowy plan działania przedsiębiorców, określający niezbędną wielkość nakładów, wysokość oczekiwanych przychodów i zysków w kolejnych okresach prowadzenia firmy, nazywa się biznesplanem. Planowanie jest bardzo ważne, bo dopiero zestawiając wysokość oczekiwanych przychodów i kosztów, możemy wstępnie określić, czy nasz pomysł na firmę jest dobry i zaczniemy osiągać zyski, czy też jest zły i przyniesie nam wyłącznie straty. Dobry biznesplan nie gwarantuje sukcesu, ale na pewno zmniejsza ryzyko poniesienia porażki. W praktyce bowiem, nawet część dobrze rokujących przedsięwzięć okazuje się nietrafiona. Nawet przy najlepszych chęciach nie możemy przecież precyzyjnie przewidzieć wszystkich zdarzeń w przyszłości.

Zanim zdecydujemy się na założenie własnej firmy, warto abyśmy dobrze skalkulowali wszystkie tzw. koszty alternatywne naszej decyzji. Angażując swój czas i pieniądze we własną firmę, rezygnujemy zazwyczaj z pracy zawodowej w innym przedsiębiorstwie lub z inwestowania naszych oszczędności, np. na giełdzie lub w funduszu inwestycyjnym. Może się okazać, iż mimo to, że nasza firma osiąga zyski, są one niższe od tych, jakie moglibyśmy uzyskać, zatrudniając się u innego przedsiębiorcy. Jeżeli nie widzimy perspektyw na wzrost zysków z naszej działalności w kolejnych okresach, powinniśmy zamknąć firmę i podjąć pracę etatową. Oznacza to, że choć posiadanie własnego przedsiębiorstwa pozwala często na osiąganie wysokich dochodów, to nie zawsze jest dla nas najlepszą decyzją ekonomiczną. W życiu musimy myśleć jak ekonomiści. Każda młoda osoba powinna umieć stworzyć biznesplan przynajmniej prostych przedsięwzięć. Nie musi to być od razu zakładanie własnej firmy, ale chociażby zaplanowanie budżetu wycieczki szkolnej, skalkulowanie kosztów nieskomplikowanego remontu własnego mieszkania lub obliczenie kosztów i korzyści z wymiany tradycyjnych żarówek na energooszczędne świetlówki. W ten sposób młodzież nabywa praktykę w planowaniu, a to jest podstawą życiowej zaradności i zawodowej przedsiębiorczości. Jednym z głównych źródeł wzrostu gospodarczego i zwiększania dochodów jest właśnie przedsiębiorczość, czyli zdolność do planowania i podejmowania ryzyka w celu osiągnięcia korzyści w przyszłości.

Dzięki edukacji ekonomicznej możemy dobrze zaplanować dochody i wydatki w naszym domowym budżecie. Po pierwsze, musimy wiedzieć, ile wynoszą łączne miesięczne dochody i wydatki członków gospodarstwa domowego. Często mówimy, że coś, co chcielibyśmy sobie kupić, jest za drogie lub że nas na coś nie stać. W takiej sytuacji warto przyjrzeć się dokładnie naszym wydatkom i poszukać

w nich oszczędności. Zazwyczaj ponosimy sporo wydatków, których moglibyśmy uniknąć. Do takich należą m.in. karne odsetki od zbyt późno opłaconych rachunków, prowizje za przelewy, które moglibyśmy taniej lub całkowicie bezpłatnie wykonywać w internecie, ale także koszty niepotrzebnie zużytej energii elektrycznej, wody lub gazu. Zastępując tradycyjne żarówki energooszczędnymi świetłówkami, możemy znacząco obniżyć wysokość rachunków za prąd. Wymieniając okna, drzwi lub ocieplając dom, możemy obniżyć koszty ogrzewania. Wreszcie, biorąc prysznic zamiast kąpieli w wannie, zmniejszamy zużycie i koszty wody.

Każda osoba, która cokolwiek dla siebie kupuje, jest konsumentem. Konsumentami są zatem nie tylko osoby dorosłe, ale także dzieci i młodzież, które otrzymane od rodziców pieniądze wydają np. na napoje, słodczyce lub bilety do kina. Każdy konsument powinien wiedzieć, że pieniądze są wynagrodzeniem za wykonywaną pracę lub zyskiem z zainwestowanych wcześniej oszczędności. Niestety, pieniądze, którymi dysponujemy, są dobrem rzadkim. Oznacza to, że nigdy nie mamy ich na tyle dużo, aby móc zaspokoić wszystkie swoje potrzeby. Z tego powodu codziennie musimy podejmować decyzje odnośnie tego co kupić, a z czego zrezygnować. Gdy zależy nam na kupieniu jakiejś drogiej rzeczy, często musimy się do tego odpowiednio przygotować, czyli np. zgromadzić oszczędności. Oszczędzanie polega na ograniczeniu bieżących wydatków po to, żeby później móc wydać więcej. Ludzie oszczędzają, aby sfinansować przyszłe, zarówno przewidywane jak i nieprzewidywane wydatki.

Ale oszczędzać też trzeba mądrze i do tego potrzebna jest elementarna wiedza ekonomiczna. Z pewnością nie warto odkładać pieniędzy w przysłowiowej skarpecie, bo wówczas w okresie oszczędzania zgromadzone przez nas pieniądze nie będą pomnażane. Jeśli wpłacamy zebrane pieniądze na rachunek bankowy, nasze oszczędności są systematycznie powiększane o odsetki, które dolicza nam bank. Gdy przewidujemy, że naszych pieniędzy nie będziemy wydawać przez dłuższy czas, to warto zrobić z nich lokatę w banku. Lokaty oferują zazwyczaj wyższe oprocentowanie niż zwykły rachunek bieżący lub konto oszczędnościowe. Aby wybrać najlepszą formę lokat, musimy rozumieć sposób kapitalizacji oszczędności i doliczania odsetek stosowany przez banki. Taka wiedza jest bardzo użyteczna dla każdego konsumenta.

Jeżeli chcemy kupić naprawdę drogą rzecz (np. mieszkanie), na którą musielibyśmy oszczędzać przez kilka lub kilkadziesiąt lat, często decydujemy się na zaciągnięcie kredytu. Zadłużanie się, czyli wydawanie dzisiaj większych pieniędzy niż wynoszą nasze bieżące dochody, nie jest niczym złym, ale musi odbywać się odpowiedzialnie. Każdy kredyt trzeba kiedyś spłacić wraz z odsetkami. Odsetki stanowią zysk dla banków. Z zysku banki opłacają odsetki od bankowych depozytów. Zanim zatem zaciągniemy jakiegokolwiek kredyt, powinniśmy dokładnie porównać oferty różnych banków i wybrać tę, która jest najtańsza. Edukacja ekonomiczna zwiększa szanse, że to porównanie będzie zrobione prawidłowo. Na całkowity koszt kredytu składają się nie tylko odsetki, ale także prowizje lub dodatkowe składki na ubezpieczenie na życie kredytobiorcy. Każdy bank zanim udzieli jakiegokolwiek kredytu, dokładnie sprawdza, czy jego potencjalny klient będzie w stanie spłacać regularnie wszystkie raty. Niezależnie od oceny banku sami powinniśmy to sprawdzić i odpowiedzieć sobie na pytanie, czy będziemy w stanie co miesiąc spłacać pełną ratę kredytu. Sprawdźmy też, czy na przykład nasz bank nie stosuje promocyjnego (obniżonego) oprocentowania jedynie w początkowym okresie, bo w takim przypadku po zakończeniu promocji nasze raty skokowo się zwiększą. Ponadto pamiętajmy, że oprocentowanie kredytów długoterminowych jest najczęściej zmienne i zależy od oprocentowania pożyczek na rynku międzybankowym. Gdy to oprocentowanie rośnie, wysokość naszych miesięcznych rat także się zwiększa. Warto także ocenić, jak będzie się zmieniała wysokość naszych dochodów w przyszłości. Z jednej strony możemy liczyć na wzrost naszych wynagrodzeń, ale z drugiej strony możemy stracić premię lub dodatkową, dorywczą pracę, którą obecnie wykonujemy. Czy wówczas także będzie nas stać na kredyt?

Powyższe przykłady pokazują, że ekonomia jest nauką bardzo praktyczną. Dzięki wprowadzaniu elementów edukacji ekonomicznej do programów nauczania w szkołach podstawowych i ponadpodstawowych kształcimy konsumentów świadomych konsekwencji swoich decyzji finansowych. Takie osoby potrafią lepiej gospodarować swoim czasem i pieniędzmi niż osoby, które nie rozumieją podstawowych praw ekonomicznych. Scenariusze lekcji zebrane w niniejszym pakiecie stanowią wartościową pomoc dydaktyczną dla wszystkich nauczycieli, którzy chcą w interesujący sposób przekazać uczniom elementy edukacji ekonomicznej.

Wiktor Wojciechowski

I etap edukacyjny klasy I – III

Temat: Jak kupować, czyli jesteśmy konsumentami**Cele:**

Uczeń:

- zna i stosuje pojęcia związane z produkcją i konsumpcją dóbr i usług;
- wskazuje, na co powinien zwracać uwagę konsument planujący zakupy;
- podejmuje decyzje związane z zakupami;
- wymienia różne rodzaje wydatków i dochodów rodziny.

Pojęcia ekonomiczne:

konsumpcja, konsument, cena, dochody, wydatki, budżet

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Edukacja polonistyczna**

Uczeń kończący klasę III:

- uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji.

Edukacja społeczna

Uczeń kończący klasę III:

- podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia; rozumie, co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny i wie, że trzeba do niej dostosować swe oczekiwania.

Edukacja matematyczna

Uczeń kończący klasę III:

- wykonuje łatwe obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość) i radzi sobie w sytuacjach codziennych, wymagających takich umiejętności.

Metody:

- układanka;
- plakat;
- wyklejanka;
- praca w grupach.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – ćwiczenie „Co kupić?”;
- nr 2 – plakat „Kiedy robisz zakupy, pamiętaj!”;
- nr 3 – ćwiczenie „Co na śniadanie?”;
- nr 4 – ćwiczenie „Budżet rodziny”;
- gazetki i materiały reklamowe z różnych sklepów, przedstawiające artykuły żywnościowe,

karty szarego papieru, flamastry, farbki, kredki, klej, nożyczki.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

1. Przypomnij klasie, że osoby, które korzystają z dóbr lub usług, aby zaspokoić swoje potrzeby, nazywamy konsumentami. Konsumentom muszą kupić dobra i usługi, jeśli nie potrafią ich sami wytworzyć. Cena, którą muszą zapłacić za dobra i usługi, wyznaczana jest przez osoby sprzedające je na rynku.
2. Poproś, aby uczniowie podali przykłady sytuacji, w których pełnią role konsumentów oraz uzupełnili zdania: „Jestem konsumentem, kiedy: ... (jem śniadanie, kupuję lody, kupuję książkę ...)”. Zaznacz, że konsumenci powinni rozważnie podejmować decyzje dotyczące zakupów. Powinni zdecydować, co jest im najbardziej potrzebne oraz ile pieniędzy mogą przeznaczyć na zakup dóbr lub usług.
3. Zaproponuj klasie wykonanie ćwiczenia „Co kupić?” (materiał pomocniczy nr 1). Wyjaśnij uczniom, że każdy z nich dysponuje kwotą 20 złotych. Poproś, aby uczniowie, pracując indywidualnie, wybrali z podanego zestawu dóbr i usług te, które chcieliby zakupić. Uczniowie wycinają ilustracje wybranych dóbr i usług; wklejają je do koszyka z zakupami; obliczają, ile będą kosztowały zakupy, pamiętając, że musi im wystarczyć na nie pieniędzy. Następnie przygotowują krótką notatkę z informacjami o tym, co kupili, za jaką cenę i dlaczego oraz z zakupu czego zrezygnowali i dlaczego (uzupełniają zdania).
4. Poproś ochotników o przedstawienie sposobu wykonania ćwiczenia i uzasadnienie dokonanego wyboru. Dzieci odczytują uzupełnione ćwiczenia: wskazują, co i dlaczego kupiły oraz z czego zrezygnowały. Podsumuj zadanie, powiedz, że nie można kupić wszystkiego, na co ma się ochotę. Każdy konsument musi podejmować decyzje, co wybrać. Jeżeli wyda pieniądze na jakiś produkt, nie może tych samych pieniędzy wydać na coś innego. Musi z czegoś zrezygnować.

5. Porozmawiaj z klasą na temat decyzji konsumentów. Zapytaj, na co powinno się zwracać uwagę przy dokonywaniu zakupów. Uczniowie wymieniają na pewno: cenę, modę, jakość, przydatność itp. Powiedz, że zanim podejmiemy decyzję, warto zastanowić się, czy produkt rzeczywiście jest nam potrzebny. Powinniśmy sprawdzić cenę produktu. Należy porównać ją z ceną oferowaną przez inne sklepy. Trzeba też policzyć, czy wystarczy nam pieniędzy.
6. Podziel uczniów na kilkusobowe zespoły. Każdy zespół przygotowuje plakat „Kiedy robisz zakupy, pamiętaj!” ze wskazówkami dotyczącymi tego, na co zwrócić uwagę, dokonując zakupów (materiał pomocniczy nr 2). Uczniowie ilustrują plakat w dowolny sposób.
7. Przedstawiciele zespołów demonstrują i omawiają przygotowane plakaty. W podsumowaniu zadania zwróć uwagę na umieszczone na plakatach rady szczególnie ważne dla konsumentów. Wśród nich znajdują się zapewne wskazówki typu: „Kupuj to, co potrzebne”, „Kupuj tanio”, „Sprawdź ceny”, „Zrób listę zakupów”, „Nie kupuj tego, czego nie potrzebujesz” itp.
8. Poleć uczniom, by wykorzystali zgromadzone przed lekcją gazetki i materiały reklamowe z supermarketów i innych sklepów, przedstawiające towary żywnościowe. Rozdaj uczniom kartę z ćwiczeniem „Co na śniadanie?” (materiał pomocniczy nr 3). Poinformuj, że każdy dysponuje kwotą 30 złotych. Zadaniem uczniów będzie zaplanowanie zakupu artykułów żywnościowych na śniadanie dla całej rodziny. Uczniowie wybierają poszczególne artykuły z gazetek, porównują ich ceny w różnych sklepach, sprawdzają, czy wystarczy im pieniędzy. Wypełniają tabelkę, wpisując do niej nazwy produktów, które chcą kupić, oraz ich cenę. Po wykonaniu zadania ochotnicy prezentują listę zakupów wraz z cenami produktów. Uzasadniają, dlaczego dokonali takiego wyboru.
9. Powiedz uczniom, że wydatki na żywność nie są jedynymi wydatkami, jakie ponosi rodzina, aby zaspokoić swoje potrzeby. Poproś klasę o wskazanie innych niezbędnych dóbr i usług, jakie rodzina musi kupować.
10. Możesz ponownie podzielić klasę na grupy (zadbaj o zmianę ich składu). Poproś, aby uczniowie zapoznali się z ćwiczeniem „Budżet rodziny” (materiał pomocniczy nr 4). Wyjaśnij, że każda rodzina osiąga dochody, czyli zarabia lub dostaje pieniądze, które przeznacza na różne wydatki. Dochody i wydatki warto planować, układając budżet, czyli plan finansowy na określony czas, np. na okres jednego tygodnia, miesiąca, roku.
11. Zapytaj uczniów, skąd rodzina bierze pieniądze, aby zapłacić za wszystko, co jest jej potrzebne. Możesz wspólnie z uczniami omówić różne źródła dochodów rodziny (np. wynagrodzenie, dochody rolników i ogrodników ze sprzedaży plonów, zysk z działalności gospodarczej, emerytury, renty, zasiłki, odsetki od oszczędności).
12. Poleć uczniom, aby przyjrzeni się ilustracji zawartej w materiale, przedstawiającej worek. Powiedz, że jest to budżet rodziny. Nad workiem – w polu „Dochody rodziny” – uczniowie powinni nakleić banknoty i monety, zamieszczone na kartach z ilustracjami.
13. Poleć teraz, by obejrzeni pozostałe obrazki, znajdujące się na kartach. Przedstawiają one różne dobra i usługi. Uczniowie powinni zastanowić się, które z nich rodzina musi kupować, aby zaspokoić swoje potrzeby. Potem poproś, aby wybrali ilustracje przedstawiające niezbędne dla rodzin wydatki i nakleili je w polu „Wydatki rodziny”.
14. Poproś reprezentantów grup, aby przedstawili klasie wykonane prace. Podczas omawiania ćwiczenia dzieci powinny uświadomić sobie, jak wiele wydatków ponosi rodzina.
15. Wyjaśnij klasie, że każda rodzina musi rozsądnie gospodarować pieniędzmi, by wystarczyło jej środków finansowych na niezbędne wydatki. Planowanie budżetu wymaga porównania wysokości wydatków i dochodów. Jeżeli wydatki są równe dochodom, to znaczy, że na wszystkie zaplanowane wydatki wystarczy pieniędzy. Jeżeli rodzina więcej zarabia niż wydaje, może zaoszczędzić część pieniędzy. Najtrudniej jest wtedy, kiedy zaplanowane wydatki są wyższe niż spodziewane dochody. Oznacza to, że na część wydatków zabraknie pieniędzy.
16. Zapytaj uczniów, czy wiedzą, co powinna zrobić rodzina, gdy zabraknie jej pieniędzy na część wydatków. Omów odpowiedzi uczniów, zaznaczając, że rodzina może np. zrezygnować z dodatkowych zakupów czy wyjazdu na wakacje lub oszczędzać ener-

gię, gaz i wodę, by rachunki do zapłacenia były niższe. Członkowie rodziny mogą też poszukać dodatkowej pracy, by uzyskać wyższe dochody. Powiedz, że czasem rodzina pożycza pieniądze lub zaciąga kredyt w banku. Podkreśl, że jest to najmniej korzystne rozwiązanie, bo w przyszłości

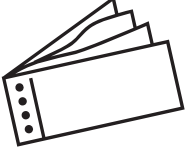
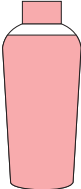
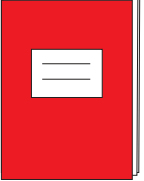
pieniądze muszą zostać zwrócone; zazwyczaj – jak w przypadku kredytu bankowego – wraz z odsetkami. W kolejnym budżecie rodzina musi więc zarezerwować pieniądze na spłatę długu, co sprawi, że będzie miała wtedy jeszcze mniej pieniędzy na bieżące wydatki.

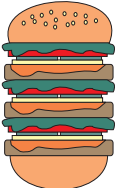
Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Ćwiczenie „Co kupić?”

Masz 20 złotych. Wybierz z zestawu różnych dóbr i usług te, które chciałabyś/chciałbyś kupić. Wytnij ilustracje i wklej je do koszyka z zakupami. Policz, ile będą kosztowały zakupy. Pamiętaj, że musi ci wystarczyć pieniędzy.

 Lalka – 25 zł	 Klocki – 10 zł	 Piłka – 15 zł	 Cukierki – 4 zł
 Czekolada – 4 zł	 Wizyta u fryzjera – 20 zł	 Bilet do kina – 15 zł	 Bilet do teatru – 20 zł
 Bilet kolejowy do Krakowa – 15 zł	 Spodnie – 50 zł	 Bluza – 30 zł	 Szampon do włosów – 8 zł
 Zeszyt – 3 zł	 Frytki – 5 zł	 Pomarańcze – 4zł	 Guma do żucia – 3 zł

 Tygodnik o samochodach – 2 zł 50 gr	 Hamburger – 3 zł	 Jabłko – 50 gr	 Samochodzik – 10 zł
 Lody – 2 zł 50 gr	 Sok owocowy – 3 zł	 Woda mineralna – 2 zł	 Bułka z serem – 2 zł

Uzupełnij zdania:

Kupiłam/kupiłem
ponieważ
Wydałam/wydałem złotych.
Zrezygnowałam/zrezygnowałam z zakupu
ponieważ

Materiał pomocniczy nr 2

Plakat „Kiedy robisz zakupy, pamiętaj!”

Zastanówcie się, na co warto zwrócić uwagę, podejmując decyzję o zakupach. Na pewno powinniśmy sprawdzić cenę, porównać ją z ceną oferowaną przez inne sklepy, policzyć, czy wystarczy nam pieniędzy, pomyśleć, czy produkt rzeczywiście jest potrzebny. Wspólnie przygotujcie plakat. Na środku karty papieru napiszcie: „Kiedy robisz zakupy, pamiętaj!”. Zapiszcie najważniejsze rady dla konsumentów. Możecie zilustrować plakat w dowolny sposób. Przedstawcie plakat koleżankom i kolegom w klasie oraz omówcie jego treść.

Materiał pomocniczy nr 3

Ćwiczenie „Co na śniadanie?”

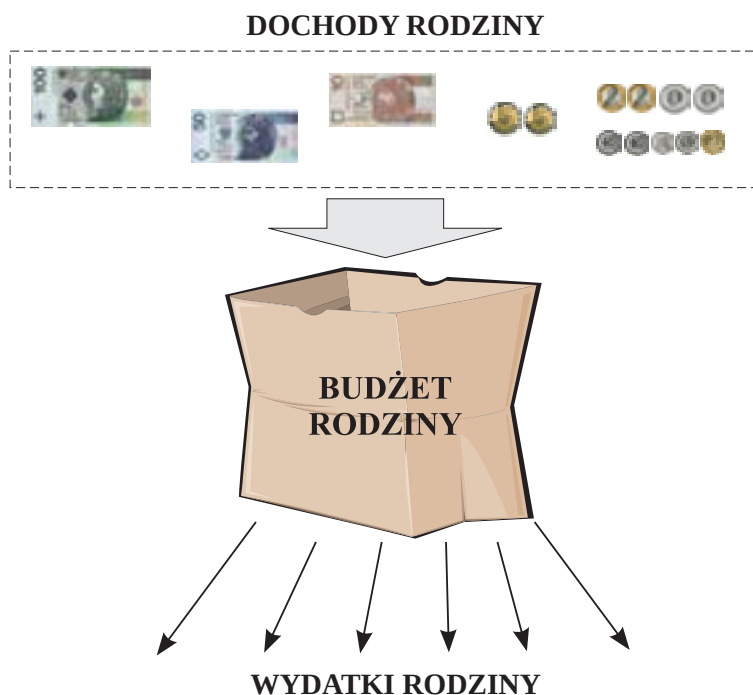
Oto gazetki i materiały reklamowe przedstawiające produkty żywnościowe, które można kupić w supermarketach i innych sklepach. Wyobraź sobie, że przygotowujesz śniadanie dla całej rodziny. Masz 30 złotych. Musisz kupić różne artykuły żywnościowe. Zaplanuj zakupy. Wybierz potrzebne towary z gazetek. Porównaj ich ceny w różnych sklepach. Zdecyduj, co kupisz. Sprawdzaj, czy wystarczy ci pieniędzy. Wypełnij tabelkę. Zapisz nazwy produktów oraz ich ceny. Podaj, ile pieniędzy wydasz na zakupy potrzebne do przygotowania śniadania. Opowiedz o swojej decyzji kolegom i koleżankom.

Co kupię na śniadanie?	
Nazwa produktu	Cena produktu
Wydam razem złotych	

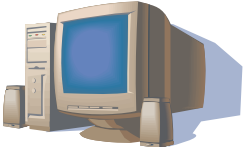
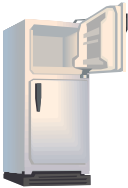
Materiał pomocniczy nr 4

Ćwiczenie „Budżet rodziny”

Każda rodzina osiąga dochody, czyli zarabia lub dostaje pieniądze, które przeznacza na różne wydatki. Źródła dochodów rodziny to na przykład: wynagrodzenie za pracę, dochody ze sprzedaży plonów przez rolników i ogrodników, zysk z działalności gospodarczej, emerytura, renta, zasiłek, odsetki od oszczędności. Poniżej znajduje się ilustracja, przedstawiająca worek – jest to budżet rodziny. Nad workiem w polu „Dochody rodziny” naklejcie banknoty i monety. Potem obejrzyjcie ilustracje, które przedstawiają różne dobra lub usługi. Które z nich rodzina musi kupować, aby zaspokoić swoje potrzeby? Wybierzcie odpowiednie ilustracje i naklejcie je pod workiem w polu „Wydatki rodziny”, jak w poniższym przykładzie.

DOBRA I USŁUGI

			
Elektryczność	Woda	Benzyna do samochodu	Opłata za telewizję
			
Opłata za internet	Opłata za gaz	Opłata za wywóz śmieci	Żywność
			
Napoje	Czynsz za mieszkanie	Bilety autobusowe, tramwajowe, kolejowe	Buty
			
Ubranie	Kosmetyki, proszek do prania	Książki, zeszyty	Splata kredytu
			
Naprawa urządzeń	Wizyta u fryzjera	Lekarstwa	Zabawki
			
Ślodycze	Bilety do kina	Utrzymanie zwierzątka domowego	Wyjazd na wakacje

			
Prezenty	Urządzenie mieszkania	Radio	Zegar
			
Stół i krzesła do biura	Statek	Opłata za lekcje jazdy konnej	Baloniki
			
Koparka	Wynagrodzenie gospośi	Pralka	Opłaty za telefon

Temat: Poznajemy zawody

Cele:

Uczeń:

- nazywa zawody na podstawie ich opisu w wierszu *Ile zawodów ma mama?*;
- zapisuje nazwy zawodów, przestrzegając zasad ortografii;
- poznaje nieznane nazwy zawodów, np. dziemiarka, księgowa, pomoc kuchenna, cukiernik, florysta;
- analizuje fotografie przedmiotów ze względu na zawody z nimi związane;
- określa słownie czynności, które wykonują przedstawiciele różnych zawodów;
- porównuje słownie liczby w zakresie 100.

Pojęcia ekonomiczne:

zawód, praca

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Edukacja społeczna

Uczeń kończący klasę III:

- wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka;
- wie, jaki zawód wykonują jego najbliżsi i znajomi;
- wie, czym zajmuje się np. kolejarz, aptekarz, policjant, weterynarz.

Edukacja polonistyczna

Uczeń kończący klasę I:

- uczestniczy w zabawie teatralnej, ilustruje mimiką, gestem, ruchem zachowania wymyślonego bohatera.

Edukacja matematyczna

Uczeń kończący klasę III:

- porównuje słownie dowolne dwie liczby w zakresie 1000.

Metody:

- praca w parach;
- inscenizacja.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – ćwiczenie „Ile zawodów ma mama?”;
- nr 2 – nazwy zawodów do wiersza *Ile zawodów ma mama?*;
- nr 3 – ilustracje do „Zaczarowanej kuli zawodów”;
- nr 4 – wiersz Czesława Kuriaty *Ile zawodów ma mama?*

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

Scenariusz przeznaczony jest dla nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej, uczących w klasach I–III szkoły podstawowej – głównie na lekcje edukacji społecznej. Może być również wykorzystany we fragmentach lub w całości na zajęciach świetlicowych lub zajęciach dodatkowych, rozwijających myślenie twórcze i postawę przedsiębiorczości.

Przed zajęciami przygotuj pocięte i posegregowane materiały pomocnicze nr 1 i nr 2 do pracy z tekstem oraz „Zaczarowaną kulę zawodów”. W tym celu wytnij ilustracje zaproponowane w materiale pomocniczym nr 3 lub inne (np. z ulotek reklamowych).

Przygotuj kolejne warstwy „Zaczarowanej kuli zawodów”, czyli weź 10–12 arkuszy papieru ksero w różnych kolorach. Około połowę z nich potnij na kawałki (format od A7 do A5). Możesz uzyskać te formaty, wielokrotnie składając arkusz papieru formatu A4. Następnie przyklej na każdym arkuszu papieru (od A7 do A4) wycięte wcześniej fotografie. Tak przygotowane warstwy zwiń w jedną kulę, pamiętając, aby najpierw zwinąć (jedne na drugich) kartki formatu A7, potem A6, A5 i na końcu A4. W ten sposób powstanie różnokolorowa papierowa kula, czyli „Zaczarowana kula zawodów”, gotowa do wędrowki z rąk do rąk Twoich uczniów. Kula powinna mieć przynajmniej tyle warstw, ilu jest uczniów w klasie.

1. Przedstaw uczniom temat zajęć. Zapytaj, czy ich mamy pracują zawodowo, tzn. nie tylko w domu. Wielu uczniów odpowiada twierdząco i podaje, kim są z zawodu ich mamy. Zdarza się, że uczniowie nie znają nazwy zawodu swojej mamy, wtedy opowiadają, co ona robi. Podpowiedz, jaki to może być zawód, na podstawie przedstawionego opisu. Na Twoje pytanie powinien odpowiedzieć każdy uczeń.

2. Zwróć uwagę, że te mamy, które pracują w domu, wykonują aktualnie zawód gospodyni domowej.

Wyjaśnij uczniom, że pracując w parach, powinni uważnie przeczytać fragment wiersza

- Ile zawodów ma mama?* (materiał pomocniczy nr 1), a następnie odgadnąć zawód (zawody) mamy opisany w tym fragmencie wiersza. Wśród 12 pociętych karteczek z nazwami zawodów (materiał pomocniczy nr 2) uczniowie powinni znaleźć nazwę tego zawodu i wpisać ją w rubrykę po prawej stronie tekstu.
3. Pomóż uczniom, którzy otrzymali fragment 2., ponieważ w nim ukryte są dwa zawody: kelnerka i pomoc kuchenna. Dużą trudność może uczniom sprawić fragment 7., więc należy wytłumaczyć, kto to jest dziewiarka. Podobnie jest z fragmentem 8., który opisuje zawód księgowej.
 4. Po 10–15 minutach poproś uczniów, aby odczytywali fragmenty wiersza wg kolejności (liczba w lewym górnym rogu). Po każdym odczytaniem tekście cała klasa powtarza po kolei odgadnięte zawody mamy, np. po 4.: kucharka, kelnerka, pomoc kuchenna, sprzątaczką, praczka.
 5. Następnie zaaranżuj inscenizację wiersza *Ile zawodów ma mama?* Wybierz przedstawicieli 11 par i poproś ich, aby ustawili się na środku klasy wg numerów fragmentów, Ty będziesz narratorem (materiał pomocniczy nr 4).
 6. Po przerwie opowiedz uczniom o „Zaczarowanej kuli zawodów”, w której ukryte są różne zawody. Uczniowie rzucają do siebie kulę, zadaniem osoby, która ją złapie, będzie odwiniecie warstwy, a następnie odgadnięcie, z jakim zawodem/zawodami kojarzy się wylosowany przedmiot z danej warstwy, np. lekarstwa – lekarz, aptekarz (farmaceuta). Uwaga! Uczniowie odpowiadają za każdym razem na pytanie: co robi przedstawiciel danego zawodu, np. lekarz.
 7. Pamiętaj, aby „Zaczarowana kula zawodów” dotarła do wszystkich uczniów.
 8. Po każdorazowym odgadnięciu zawodów uczniowie zapisują w zeszytach ich nazwy. Zawody z trudniejszą pisownią zapisz na tablicy. Jest to także okazja, aby powtórzyć z uczniami zasady ortografii, pytając np.: dlaczego wyraz „lekarz” piszemy przez „rz”.
 9. Gdy „Zaczarowana kula zawodów” odkryje już wszystkie swoje tajemnice, poproś uczniów, aby policzyli zapisane w zeszycie nazwy zawodów. Następnie zapytaj kilku uczniów o liczbę zapisanych zawodów. Zorientujesz się, że są rozbieżności w liczbie zawodów zapisanych przez poszczególnych uczniów.
 10. Potem wydaj polecenia typu: „Proszę o podniesienie do góry rąk, jeśli ktoś ma liczbę zawodów większą niż 40”, „Proszę o podniesienie do góry rąk, jeśli ktoś ma liczbę zawodów większą niż 30, a mniejszą od 40”, „Proszę o podniesienie do góry rąk, jeśli ktoś ma liczbę zawodów mniejszą niż 30”. Za każdym razem sprawdzaj poprawność zgłoszeń uczniów. Otrzymujesz w ten sposób informację o pracy indywidualnej ucznia, sprawności zapisywania oraz myślenia matematycznego.
 11. Na zakończenie zajęć część uczniów ma za zadanie przedstawienie w parach scenek pantomimicznych ukazujących pracę przedstawicieli wybranych przez nich zawodów. Uwaga! Zawody nie powinny się powtarzać, daje to większe pole do działań twórczych uczniów. Reszta klasy odgaduje nazwy przedstawianych zawodów. Każdy występ nagrodzony jest brawami.
 12. Podsumowując lekcję, pochwal uczniów za ich pracę i zapytaj, czy podobały im się dzisiejsze zajęcia.
 13. Jako pracę domową zadaj przedstawienie na rysunku pracy (zawodu), który każdy chciałby w przyszłości wykonywać.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Ćwiczenie „Ile zawodów ma mama?”

Pracując w parach, uważnie przeczytajcie fragment wiersza *Ile zawodów ma mama?*, następnie odgadnijcie zawód (zawody) mamy opisany w tym fragmencie wiersza. Odszukajcie nazwę tego zawodu wśród 12 pociętych karteczek z nazwami zawodów, wpiszcie ją w rubrykę po prawej stronie tekstu.

1. MAMA jestdoskonałą, jakich jest w świecie mało. Ona robi śniadanie, obiad i kolację – myślę, że przyznacie rację, że są to przysmaki same, jak przystało na naszą MAMĘ.	Napisz zawód mamy!
2. MAMA najwdzięczniej i najmilej podaje do stołu dania znakomite – i w tej czynności jest zawód ukryty. I wtedy są MAMY najpiękniejsze chwile, gdy jemy wszystko z apetytem. A jeśli kochamy nasze MAMY, w zmywaniu naczyń pomagamy.	Napisz 2 zawody mamy!
3. MAMA ciągle mieszkanie sprząta, porządkuje rzeczy, które wy po kątach bawiąc się rozrzucacie niedbale – I w tej czynności zawód MAMY niełatwy wcale.	Napisz zawód mamy!
4. MAMY dziełem czysta bielizna i dlatego każdy z was przyzna, że w tym także mamy inny zawód naszej MAMY.	Napisz zawód mamy!
5. MAMA upiec ciastka da radę, a nawet zrobić czekoladę – więc z tego wynika, że zastąpi nawet	Napisz zawód mamy!
6. Kolejny zawód MAMY inny także łatwo odgadniecie – MAMA siada do maszyny, aby uszyć sukienkę Elżbiecie.	Napisz zawód mamy!

7. MAMA zrobiła sweter na drutach, z którego cieszy się Danuta, zrobiła też bambosze, które ja noszę.	Napisz zawód mamy!
8. MAMA? to najlepsza, którą od liczenia boli głowa, aby zmieścić się w domowym budżecie i kupować to, co chcecie. Nie ma rzeczy niedostępnej dla niej, zawsze kupi najlepsze najtaniej.	Napisz zawód mamy!
9. I o tym pamiętać warto, gdy ktoś z nas leży chory i brzusek lub głowa go boli, MAMA jest troskliwą	Napisz zawód mamy!
10. A gdy ze szkoły wracamy, zaczyna się inny zawód MAMY. MAMA uczyć potrafi śpiewu i ortografii. I co dzień objawia wiele troski o nasz rodzinny język polski. A jak się MAMA cieszy, gdy osiągamy w nauce sukcesy – A to przecież jej zasługa wielka, Bo ileż ma z nami kłopotów nasza MAMA – wszystkich przedmiotów.	Napisz zawód mamy!
11. MAMA także co dzień z tatą i z nami razem na działkę chodzi – I dlatego mamy w domu tyle jarzyn; jemy truskawki i dynie, z których nasza działka słynie. A więc z tego wynika, że MAMA ma także zawód	Napisz zawód mamy!

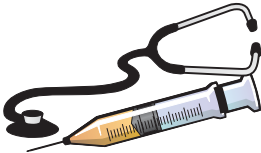
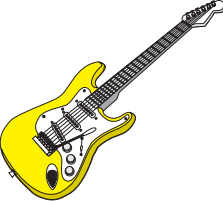
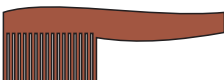
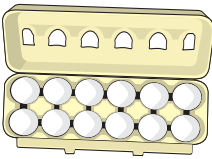
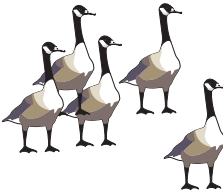
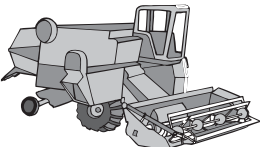
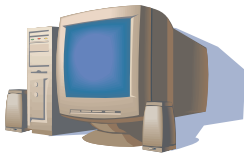
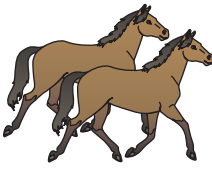
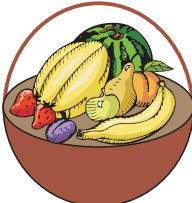
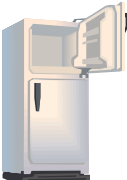
Materiał pomocniczy nr 2

Nazwy zawodów do wiersza *Ile zawodów ma mama?*

kucharka	krawcowa
kelnerka	dziewiarka
pomoc kuchenna	księgowa
sprzątaczką	pielęgniarka
praczką	nauczycielka
cukiernik	ogrodnik

Materiał pomocniczy nr 3

Ilustracje do „Zaczarowanej kuli zawodów”

Materiał pomocniczy nr 4

***Ile zawodów ma mama?*¹**

Dziś takie zadanie sobie stawiamy:
wymieniamy wszystkie zawody MAMY,
a może powiem jeszcze prościej,
sprawdzimy, czy dobrze pamiętamy
naszej MAMY codzienne czynności,
które przez cały rok – w zimie i w lecie,
MAMA wykonuje tak dobrze jak nikt na świecie.

I choć MAMA ma pracy tyle,
wszystko robi najlepiej i najmilej
i jedynie niekiedy narzeka,
że czas tak szybko ucieka.
A więc sprawdźcie, czy dobrze pamiętacie,
jakie MAMA na co dzień wykonuje prace.

MAMA jest kucharką doskonałą,
jakich jest w świecie mało.
Ona robi śniadanie, obiad i kolację –
myślę, że przyznacie rację,
że są to przysmaki same,
jak przystało na naszą MAMĘ.

MAMA najwdzięczniej i najmilej
podaje do stołu dania znakomite –
i w tej czynności jest zawód ukryty.
I wtedy są MAMY najpiękniejsze chwile,
gdy jemy wszystko z apetytem.
A jeśli kochamy nasze MAMY,
w zmywaniu naczyń pomagamy.

Mama ciągle mieszkanie sprząta,
porządkuje rzeczy, które wy po kątach
bawiąc się rozrzucacie niedbale –
I w tej czynności zawód MAMY niełatwy wcale.

MAMY dziełem czysta bielizna
i dlatego każdy z was przyzna,
że w tym także mamy
inny zawód naszej MAMY.

MAMA upiec ciastka da radę,
a nawet zrobić czekoladę –
więc z tego wynika,
że zastąpi nawet cukiernika.

Kolejny zawód MAMY inny
także łatwo odgadniecie –

¹ Czesław Kuriata *Ile zawodów ma mama?* KAW, Łódź 1985, Seria z wiewiórką.

MAMA siada do maszyny,
aby uszyć sukienkę Elżbiecie.
Mama zrobiła sweter na drutach,
z którego cieszy się Danuta,
zrobiła też bambosze,
które ja noszę.

Mama to najlepsza księgowa,
którą od liczenia boli głowa,
aby zmieścić się w domowym budżecie
i kupować to, co chcecie.
Nie ma rzeczy niedostępnej dla niej,
zawsze kupi najlepsze najtaniej.

I o tym pamiętać warto,
gdy ktoś z nas leży chory
i brzusek lub głowa go boli,
MAMA jest troskliwą pielęgniarką.

A gdy ze szkoły wracamy,
zaczyna się inny zawód MAMY.
MAMA uczyć potrafi
śpiewu i ortografii.
I co dzień objawia wiele troski
o nasz rodzinny język polski.
A jak się MAMA cieszy,
gdy osiągamy w nauce sukcesy –
A to przecież jej zasługa wielka,
Bo ileż ma z nami kłopotów
nasza MAMA – nauczycielka
wszystkich przedmiotów.

MAMA także co dzień
z tatą i z nami razem
na działkę chodzi –
I dlatego mamy w domu tyle jarzyn;
jemy truskawki i dynie,
z których nasza działka słynie.
A więc z tego wynika,
że MAMA ma także zawód ogrodnika.

A teraz niech każdy poćwicz
i wszystkie zawody MAMY wyliczy,
o których w tej książeczce wspominam.
O! Już widzę po waszych minach!
Miałem rację!
Nie mieliście o tym pojęcia,
ile wasza MAMA ma wszelkiej pracy,
ile na co dzień zajęcia!

Temat: Lisa piecze placek, czyli co jest potrzebne do produkcji**Cele:**

Uczeń:

- zna i stosuje pojęcia związane z produkcją dóbr;
- wymienia zasoby niezbędne do wyprodukowania przykładowych dóbr.

Pojęcia ekonomiczne:

produkcja, producent, zasoby, praca, produkt

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Edukacja polonistyczna**

Uczeń kończący klasę III:

- uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji;
- czyta i rozumie teksty przeznaczone dla dzieci na I etapie edukacyjnym i wyciąga z nich wnioski.

Zajęcia techniczne

Uczeń kończący klasę III:

- orientuje się w sposobach wytwarzania przedmiotów codziennego użytku (jak to zrobiono – meble, domy, samochody, sprzęt gospodarstwa domowego?).

Metody:

- analiza tekstu literackiego;
- loteryjka.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – fragment książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn*;
- nr 2 – ćwiczenie „Różne zasoby” – karty z ilustracjami;
- nr 3 – instrukcja do loteryjki „Co jest potrzebne do produkcji?”.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

1. Powiedz uczniom, że w czasie zajęć zastanowią się nad sposobami wytwarzania przykładowych dóbr. Poznają też różne zasoby potrzebne w procesie produkcji. Wyjaśnij krótko pojęcie zasobu. Powiedz dzieciom, że jest

to rzecz lub umiejętność, którą ludzie muszą mieć, zanim przystąpią do wytworzenia produktu. Zaznacz, że aby coś wyprodukować, trzeba najpierw zgromadzić potrzebne przedmioty i umieć to zrobić. Dopiero potem można przystąpić do działania.

2. Poproś uczniów, aby podali proste przykłady zasobów, stawiając następujące pytania:
 - Co jest potrzebne, aby namalować obrazek (papier, farby, pędzel, umiejętność malowania)?
 - Co jest potrzebne, aby ugotować zupę jarzynową (warzywa, np. marchewka, cebula, pomidory, kalafior inne zasoby, jak: woda, sól, nóż, garnek, Kuchenka, umiejętność gotowania)?
3. Poleć uczniom przeczytanie fragmentu książki *Dzieci z Bullerbyn* Astrid Lindgren (materiał pomocniczy nr 1). Zapytaj klasę:
 - Czego potrzebowała Lisa, żeby upiec placek?
 - Dla kogo upiekła placek?
4. Omów odpowiedzi uczniów, przypominając wiadomości o zasobach. Zwróć uwagę na to, czy uczniowie wymienili wszystkie zasoby niezbędne do upieczenia placeka, łącznie z naczyniami, piecem, pracą Lisy itp. Zapytaj też, kim była Lisa w opisanym przez autorkę sytuacji. Jeśli klasa ma problemy z nazwaniem roli Lisy, zwróć uwagę, że dziewczynka wykonała produkt, jest więc producentem.
5. Wyjaśnij uczniom, że aby wytworzyć produkty, potrzebne są zasoby. Zasoby to wszystkie rzeczy: materiały, narzędzia, maszyny, budynki oraz umiejętności i praca człowieka, niezbędne do produkcji.
6. Podziel klasę na małe, 4–5-osobowe zespoły. Rozdaj karty ćwiczenia „Różne zasoby” (materiał pomocniczy nr 2) i poproś uczniów, aby wycięli poszczególne karty z ilustracjami przedstawiającymi zasoby. Zaznacz, że karty będą potrzebne w kolejnej części lekcji.
7. Zaproponuj uczniom zabawę. Rozdaj każdemu zespołowi instrukcję do loteryjki „Co jest potrzebne do produkcji?” (materiał pomocniczy nr 3). Zespół otrzymuje komplet obraz-

ków przedstawiających różne dobra: sukienkę, dom, ciastko, szafę, sałatkę.

8. Uczniowie rozkładają obrazki na stoliku. Zespół wybiera osobę prowadzącą ćwiczenie. Zadaniem prowadzącego jest zebranie wszystkich kart zasobów, ułożenie ich w stosik na stoliku (obrazkami do dołu, tak aby uczniowie nie widzieli obrazka na karcie). Prowadzący rozpoczyna zabawę. Każdy uczeń kolejno bierze ze stosika jedną kartę i dokłada do odpowiedniego obrazka przed-

stawiającego produkt. Krótko uzasadnia, dlaczego dany zasób jest potrzebny do wytworzenia tego produktu.

9. Omów z uczniami przebieg ćwiczenia. Pytaj, co jest potrzebne do produkcji poszczególnych produktów przedstawionych na kartach. Ochotnicy podają przykłady zasobów, które trzeba posiadać, by wykonać te produkty. Zwróć uwagę, że w procesie produkcji dóbr zawsze niezbędne są umiejętności i praca człowieka.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Fragment książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn*¹

„– Och, mamó, jakie wszystko jest nudne – westchnęłam.

– Co też ty mówisz – zdziwiła się mama – wcale tego nie zauważyłam.

– Tak, bo ciągle pada i pada, i wcale nie wiem, co mam robić.

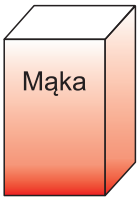
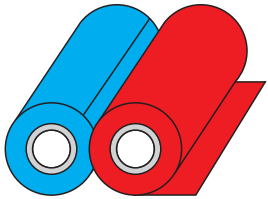
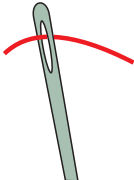
– Gdybym była na twoim miejscu – poradziła mama – upieklabym placek.

Mama powiedziała to zupełnie tak, jakby myślała, że ja umiem piec placki. Ale ja przecież nie umiem, a przynajmniej nie próbowałam nigdy. Lecz wyobraźcie sobie, że upieklam placek zupełnie sama, i to całkiem dobry! Chociaż mama mówiła mi oczywiście, co mam robić. Zrobiłam tak: najpierw utarłam dwa jajka i dwie filiżanki cukru w miseczce. Musiałam długo ucierać i było to bardzo przyjemne zajęcie. Potem roztopiłam duży kawał masła w rondelku i wymieszałam wszystko razem. W końcu wlałam do tego mleko i wsypałam mąkę, tylko dokładnie nie pamiętam, ile. Do tego dodałam jeszcze utartej skórki cytrynowej i drożdży w proszku. Gdy pieklam placek, miałam na sobie biały fartuch i białą chusteczkę na głowie. Ach, jakże byłam ciekawa, gdy mama wyjmowała mój placek z pieca! Był jasnobrązowy i pulchny. Wcale nie wiedziałam, że tak dobrze umiem piec ciasto. Mamusia uważała, że powinnam poczęstować Lassego i Bossego plackiem i odrobiną soku. Tak też zrobiłam. Ucieszyli się okropnie. Zdziwili się bardzo, gdy im powiedziałam, że to ja upieklam placek”.

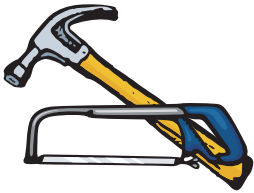
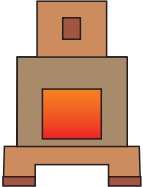
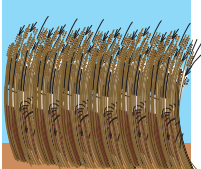
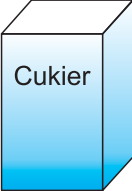
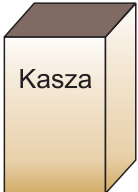
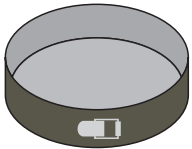
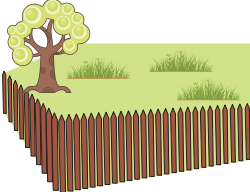
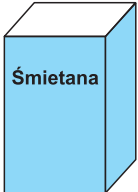
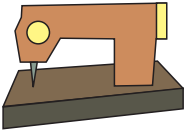
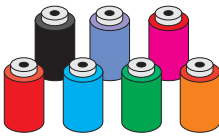
Materiał pomocniczy nr 2

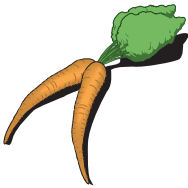
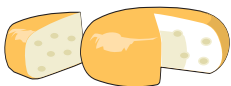
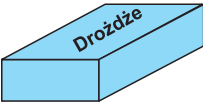
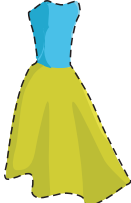
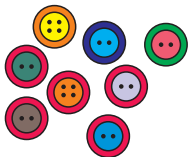
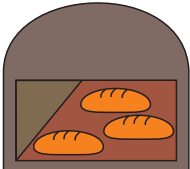
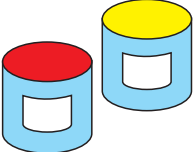
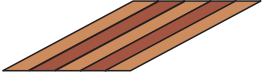
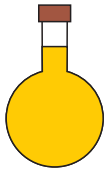
Ćwiczenie „Różne zasoby” – karty z ilustracjami

Wytnijcie kwadraciki, na których znajdują się obrazki przedstawiające różne zasoby.

 Mąka	 Deski	 Krawiec	 Kupon materiału na sukienkę
 Cegły	 Murarz	 Stolarz	 Igła

¹ A. Lindgren, *Dzieci z Bullerbyn*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2000, s. 154–155.

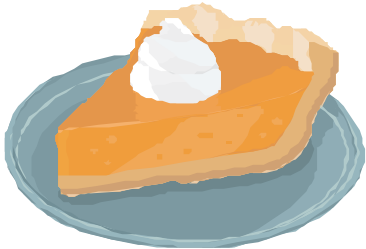
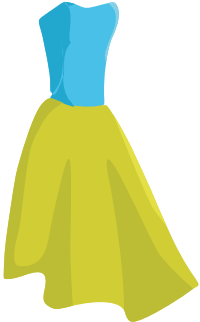
 Narzędzia stolarskie – młotek, piła	 Okno	 Kuchenka z piekarnikiem	 Jabłka
 Piec	 Zboże na polu	 Karoseria samochodu	 Cukier
 Kasza	 Tortownica	 Kucharka	 Działka budowlana
 Śmietana	 Zaprawa murarska	 Pieprz	 Betoniarka
 Miska	 Dachówki	 Maszyna do szycia	 Rzodkiewka
 Salata	 Nóż	 Nici	 Opony samochodowe

			
Marchewka	Ser	Woda	Sól
			
Cukiernik	Piekarz	Pomidory	Fryzjer
			
Papryka	Łyżka	Drożdże	Talerz
			
Wykrój sukienki	Guziki	Piec do pieczenia chleba	Elektryczność
			
Kielnia murarska	Farba	Podłoga	Oliwa

Materiał pomocniczy nr 3

Instrukcja do loteryjki „Co jest potrzebne do produkcji?”

Przygotujcie karty z zasobami. Wytnijcie obrazki przedstawiające następujące produkty: ciastko, chleb, sukienka, szafa, dom, sałatka. Wybierzcie osobę prowadzącą ćwiczenie. Prowadzący układa wszystkie karty zasobów na stoliku, tak by ilustracje nie były widoczne. Każdy uczeń kolejno bierze ze stosika jedną kartę i dokłada do odpowiedniego obrazka przedstawiającego produkt. Musi uzasadnić krótko, dlaczego dany zasób jest potrzebny do wytworzenia tego produktu.

	
Ciastko	Chleb
	
Sukienka	Szafa
	
Dom	Salatka

Temat: Koszyczki na choinkę w Bullerbyn, czyli o producentach i konsumentach

Cele:

Uczeń:

- zna i stosuje pojęcia związane z produkcją i konsumpcją dóbr i usług;
- rozróżnia przykładowe dobra i usługi;
- wskazuje osoby, które pełnią rolę producentów oraz rolę konsumentów;
- omawia decyzje, jakie musi podjąć producent i konsument.

Pojęcia ekonomiczne:

produkcja, konsumpcja, dobra, usługi, producent, konsument, potrzeby, cena

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Edukacja polonistyczna

Uczeń kończący klasę III:

- uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji;

Edukacja społeczna

Uczeń kończący klasę III:

- podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia; rozumie, co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny, i wie, że trzeba do niej dostosować swe oczekiwania;
- wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka; wie, jaki zawód wykonują jego najbliżsi i znajomi; wie, czym zajmuje się np. kolejarz, aptekarz, policjant, weterynarz.

Metody:

- analiza tekstu literackiego;
- układanka;
- wyklejanka.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – ćwiczenie „Nasze potrzeby”;
- nr 2 – ćwiczenie „Dobra czy usługi?”;
- nr 3 – ćwiczenie „Producenci i ich produkty”;
- nr 4 – fragment książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn*;
- nr 5 – ćwiczenie „Co konsumuje moja rodzina?”;
- karty szarego papieru, flamastry, kredki, szpilki krawieckie.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

1. Powiedz dzieciom, że w czasie lekcji dowiedzą się, co to są dobra i usługi oraz zastanowią się, kto je wytwarza. Wyjaśnij, że ludzie potrzebują wielu rzeczy, aby zaspokoić swoje potrzeby. Poproś uczniów, aby podali przykłady różnych ludzkich potrzeb. Zapisuj je na tablicy, wykorzystując schemat zamieszczony w ćwiczeniu „Nasze potrzeby” (materiał pomocniczy nr 1). Następnie zapytaj, co musimy mieć, co zrobić, by zaspokoić wymienione potrzeby. Zapisuj przykłady podawane przez uczniów.
2. Powiedz uczniom, że niektóre potrzeby możemy zaspokoić przez korzystanie z dóbr czy usług. Wyjaśnij różnice pomiędzy pojęciem „dobra” (chodzi o dobra materialne, czyli rzeczy, przedmioty, np. meble, samochód, lody, zabawki, zeszyty, długopis itd.) oraz „usługi” (czyli czynności, np. uczenie dzieci w szkole, leczenie, szycie ubrań, naprawa telewizora). Dodaj, że w stosunku do dóbr przeznaczonych na sprzedaż używa się terminu „towary”.
3. Rozdaj uczniom karty ćwiczenia „Dobra czy usługi?” (materiał pomocniczy nr 2). Poleć uczniom, aby zastanowili się, które obrazki prezentują dobra, a które usługi. Poproś, aby wycięli obrazki, a następnie wkleili je w odpowiednie miejsce tabelki. Po zakończeniu pracy sprawdź, czy uczniowie poprawnie wykonali zadanie. Zadać pytanie: „Czy to jest dobro, czy usługa?”.
4. Wyjaśnij uczniom, że ludzie, którzy wytwarzają dobra i usługi, to producenci. Losowo rozdaj uczniom obrazki zamieszczone w ćwiczeniu „Producenci i ich produkty” (materiał pomocniczy nr 3). Każdy uczeń powinien otrzymać jeden obrazek, który przypnie do ubrania. Poproś, aby uczniowie połączyli się w pary: jedna osoba w parze będzie miała ilustrację przedstawiającą producenta, natomiast druga – ilustrację z produktami wytwarzanymi przez tego producenta. Przypomnij, że producentem nazywamy osobę, która produkuje wyroby, np. ciasto, chleb, czekoladę, sok, ale również

osobę, która wykonuje usługi, czyli np. uczy, opiekuje się chorymi, sprząta, szyje, naprawia, maluje mieszkanie itp. Po zakończeniu zabawy poproś, aby pary przedstawiły się całej klasie, mówiąc np. „jestem (nazwa producenta) ...”; „produkuję (nazwa dobra lub usługi) ...”. Porozmawiaj z uczniami o przebiegu zabawy; zapytaj, czy mieli problemy ze znalezieniem partnera.

5. Podziel uczniów na małe grupy. W zespole uczniowie powinni przeczytać fragment książki *Dzieci z Bullerbyn* (materiał pomocniczy nr 4). Poproś ochotników o odpowiedzi na pytania:

- Jakie produkty przygotowały dzieci z Bullerbyn?
- Do czego służyły koszyczki?
- Co dzieciom było potrzebne do wykonania koszyczków?
- Dla kogo dzieci zrobiły koszyczki?
- Jak podzieliły produkty?

6. Podczas omawiania odpowiedzi uczniów, posługuj się pojęciami przez dzieci pojęciami ekonomicznymi. Zwróć uwagę na materiały potrzebne do wytworzenia koszyczków. Uzupełnij wypowiedzi uczniów, wskazując, że niezbędnym materiałem był kolorowy papier, praca i umiejętności dzieci, ale zapewne przydały im się inne przedmioty – nożyczki, klej, nitki itp. Zaznacz, że dzieci produkowały koszyczki na własne potrzeby, nikomu ich nie sprzedawały. Podzieliły wykonane koszyczki pomiędzy wszystkie pracujące osoby po tyle samo dla każdej z nich.

7. Wyjaśnij uczniom, że oni sami i ich rodziny też bywają producentami. Powiedz, że członkowie rodziny często produkują dobra w celu zaspokojenia własnych potrzeb, np. robią przetwory na zimę z warzyw czy owoców (soki, sałatki, kompoty, dżemy). Często też świadczą usługi potrzebne całej rodzinie, np. sprzątanie,

prasowanie, gotowanie, podlewanie kwiatów. Podaj i zapisz na tablicy przykłady takich dóbr lub usług, a potem poproś, aby uczniowie uzupełnili listę.

8. Wyjaśnij, że osoby, które korzystają z dóbr lub usług, aby zaspokoić swoje potrzeby, to konsumenci. Zaznacz, że sami uczniowie i ich rodziny również są konsumentami.

9. Rozdaj uczniom karty ćwiczenia „Co konsumuje moja rodzina?” (materiał pomocniczy nr 5). Poproś, aby narysowali kilka dóbr czy usług, dzięki którym ich rodzina zaspokaja swoje potrzeby. Poproś o omówienie wykonanych prac. Zawieś obrazki na tablicy. Poproś, by uczniowie dokładnie się im przyjrzeni.

10. Zapytaj, czy uczniowie narysowali takie dobra i usługi, które ich rodzina sama wytwarza. Poproś, aby odnaleźli je na obrazkach i otoczyli kolorowymi liniami.

11. Zapytaj uczniów, jak rodzina pozyskuje dobra lub usługi, których sama nie potrafi wyprodukować. Wyjaśnij uczniom, że konsumenci muszą kupić dobra i usługi, jeśli nie potrafią ich sami wytworzyć. Muszą również za nie zapłacić cenę, która obowiązuje na rynku.

12. Podkreśl, że konsumenci powinni rozważnie podejmować decyzje o zakupach. Powinni zdecydować, co jest im najbardziej potrzebne oraz ile pieniędzy mogą przeznaczyć na zakupy. Zakupów należy dokonywać w sposób odpowiedzialny. Trzeba rozważyć, czy dany produkt jest nam konieczny, czy stać nas na kupno. Warto też zastanowić się nad tym, że mamy ograniczoną kwotę pieniędzy. Jeśli kupimy wybrane dobro czy usługę, nie możemy przeznaczyć już pieniędzy na coś innego. Musimy wybrać, co kupić. Powinniśmy też uświadomić sobie, że nie można mieć wszystkiego i planując zakupy, zawsze trzeba dokonywać wyboru.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Ćwiczenie „Nasze potrzeby”

Ludzie mają różne potrzeby, na przykład: potrzebują zabawy, jedzenia, mieszkania. Zastanówcie się nad innymi ich potrzebami i wypiszcie ich nazwy w kropkowanych miejscach obok strzałek. Następnie obok każdej potrzeby zapiszcie, co musicie mieć lub co musicie zrobić, by zaspokoić wasze potrzeby.

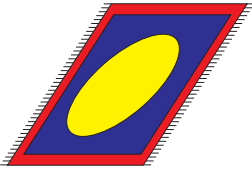
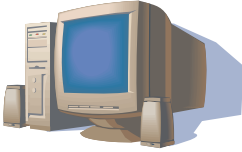
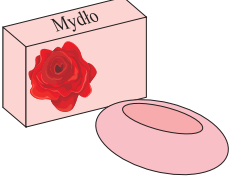
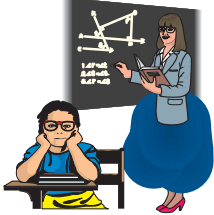
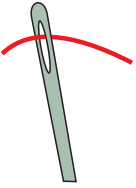
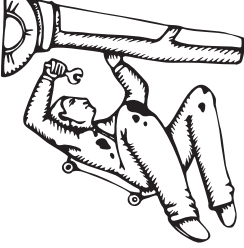

Materiał pomocniczy nr 2

Ćwiczenie „Dobra czy usługi”

Zastanów się, które obrazki przedstawiają dobra, a które usługi. Wytnij obrazki. Wklej je w odpowiednie miejsca w tabelce.

CZEGO POTRZEBUJEMY?			
DOBRA		USŁUGI	
			

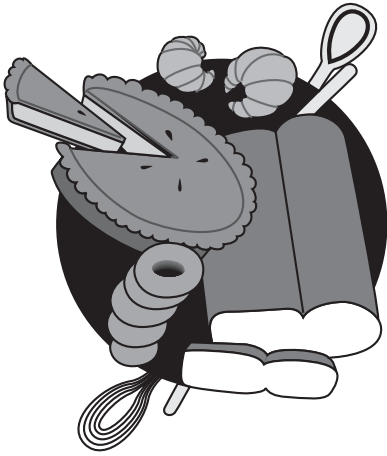
			
			
			
			
			
			

Materiał pomocniczy nr 3

Ćwiczenie „Producenci i ich produkty”

Każdy z was otrzyma jeden obrazek. Przedstawia on produkt lub osobę, która go wykonuje. Przypnij obrazek do ubrania. Jeśli wylosowałeś ilustrację przedstawiającą producenta, poszukaj koleżanki lub kolegi, który ma ilustrację z produktami wytwarzanymi przez tę osobę. Jeśli wylosowałeś produkty, poszukaj producenta. Kiedy znajdziesz swoją parę, zaczekaj, aż wszyscy wykonają zadanie. Potem przedstawcie się całej klasie. Powiedzcie, dlaczego tworzycie parę.

Obrazki, które przedstawiają:

PRODUCENCI	PRODUKTY – DOBRA I USŁUGI
PIEKARZ 	WYPIEK CHLEBA I BUŁEK
LISTONOSZ 	DOSTARCZANIE LISTÓW I PACZEK
KIEROWCA AUTOBUSU 	PRZEWOŻENIE PODRÓŻNYCH

STRAŻAK

GASZENIE POŻARÓW

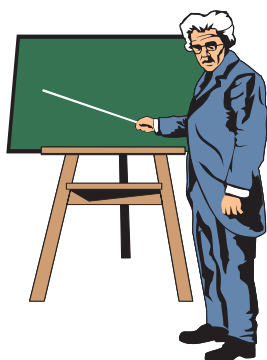
OGRODNIK

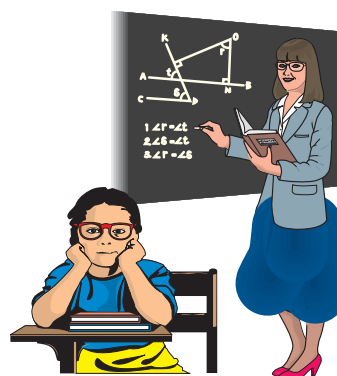
PIELĘGNACJA ROŚLIN

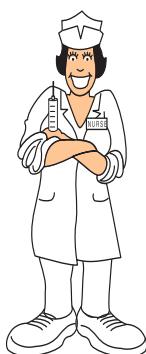
NAUCZYCIEL

NAUCZANIE DZIECI

PIELĘGNIARKA

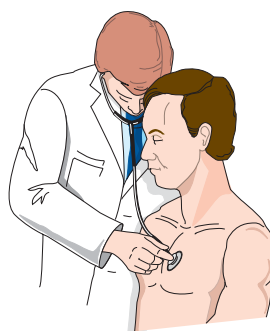
OPIEKA NAD CHORYMI

LEKARZ

LECZENIE CHORYCH

FRYZJER

SKRACANIE WŁOSÓW, WYKONANIE FRYZURY

WETERYNARZ

LECZENIE ZWIERZĄT

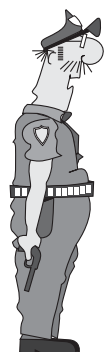
STOLARZ

WYRÓB MEBLI I DRZWI

POLICJANT

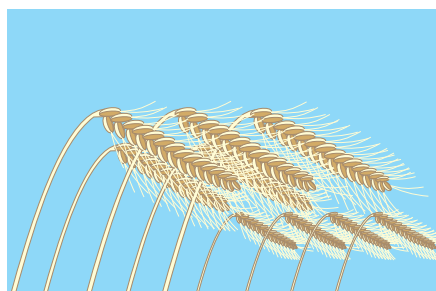
OCHRONA PRZED PRZESTĘPCAMI

ROLNIK

UPRAWA ZBOŻA

KELNERKA

OBSŁUGA GOŚCI W RESTAURACJI

MURARZ

BUDOWA DOMU

Materiał pomocniczy nr 4

Fragment książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn*¹

Przeczytajcie fragment książki *Dzieci z Bullerbyn* i odpowiedzcie na pytania:

1. Jakie produkty przygotowały dzieci z Bullerbyn?
2. Do czego służyły koszyczki?
3. Co dzieciom było potrzebne do wykonania koszyczków?
4. Dla kogo dzieci zrobiły koszyczki?
5. Jak dzieci podzieliły produkty?

„Britta, Anna i ja pobiegłyśmy do sklepikarza i kupiłyśmy czerwonego, zielonego, żółtego i niebieskiego papieru, gdyż chciałyśmy zrobić koszyczki na choinkę. Potem poszłyśmy do domu. Było tak jasno i ładnie. (...) Wieczorem siedziałyśmy z Brittą i Anną u dziadziusia i kleiłyśmy koszyczki na choinkę. Chłopcy też przyszli. Z początku nie chcieli nam wcale pomóc przy tej robocie, ale po chwili nabrali wielkiej ochoty. Siedzieliśmy sobie wokół dużego, okrągłego stołu u dziadziusia i zrobiliśmy pięćdziesiąt cztery koszyczki, które podzieliłiśmy równo, tak że wypadło osiemnaście dla Zagrody Północnej, osiemnaście dla Zagrody Środkowej i osiemnaście dla Zagrody Południowej. Gdy tak w najlepsze kleiliśmy koszyczki, Lasse wybiegł do ogrodu i zapalił świeczkę, którą wstawiliśmy do latarni ze śniegu. Ach, jakże pięknie świeciła w ciemności latarnia! (...) W domu Lasse, Bosse i ja ubraliśmy naszą choinkę. Tatuś też nam pomagał. Na strychu mieliśmy odłożone czerwone jabłka na choinkę, wzięliśmy też sporo pierniczków, które upiekliśmy sami. Do koszyczków, które kleiliśmy u dziadziusia, włożyliśmy rodzynki i orzechy. Aniołki z waty, które mama miała na swojej choince, gdy była mała, poprzyczepialiśmy również. No i oczywiście moc chorągiewek, świeczek i cukierków. Ach, jakże była piękna nasza choinka!”.

Materiał pomocniczy nr 5

Ćwiczenie „Co konsumuje moja rodzina?”

Narysuj kilka dóbr czy usług, dzięki którym twoja rodzina zaspokaja swoje potrzeby. Narysuj też takie dobra i usługi, które twoja rodzina sama wytwarza. Przygotuj się do omówienia wykonanych prac.

MOJA RODZINA	
KONSUMUJE DOBRA I USŁUGI	PRODUKUJE DOBRA I USŁUGI

¹ A. Lindgren, *Dzieci z Bullerbyn*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2000, s. 81–92.

Temat: „Wiśniowa Spółdzielnia”, czyli jak zarabiają mali przedsiębiorcy

Cele:

Uczeń:

- zna proste pojęcia związane z gospodarowaniem: praca, towar, pieniądz, zysk, oszczędności i właściwie ich używa;
- rozumie związki zachodzące pomiędzy pracą a zarabianiem pieniędzy;
- wskazuje korzyści płynące ze współpracy.

Pojęcia ekonomiczne:

praca, pieniądz, zysk, oszczędzanie

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Edukacja społeczna

Uczeń klasy I:

- ma rozeznanie, że pieniądze otrzymuje się za pracę, dostosowuje swe oczekiwania do realiów ekonomicznych rodziny;

Uczeń kończący klasę III:

- podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia, rozumie, co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny i wie, że trzeba do niej dostosować swe oczekiwania;
- wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka.

Metody:

- rozsypanka;
- praca w grupach;
- układanka.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – układanka „Wiśniowa Spółdzielnia”;
- nr 2 – fragmenty rozdziału „Wiśniowa Spółdzielnia” z książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn*;
- nr 3 – ćwiczenie „Mali przedsiębiorcy” – zadania dla zespołów;
- nr 4 – ćwiczenie „Uczymy się współpracy”;
- kartki A4 w różnych kolorach, koperty, arkusze papieru, kolorowe flamastry, kredki, nożyczki.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg lekcji:

1. Rozpoczynając zajęcia, powiedz uczniom, że ich zadaniem będzie ułożenie rozsypanki (materiał pomocniczy nr 1). Rozdaj wcześniej przygotowane koperty z elementami rozsypanki, po jednej na ławkę. Poproś, aby uczniowie dokładnie przeczytali fragmenty tekstów opisujących jedną z historii dzieci z Bullerbyn i ułożyli je chronologicznie, a następnie do każdego fragmentu przyporządkowali terminy znajdujące się na karteczkach w innym kolorze. Powiedz dzieciom, że te terminy to określenia związane z działalnością gospodarczą i zarabianiem pieniędzy. Wyjaśnij, iż to, że niektóre określenia występują dwa razy, nie jest pomyłką.
2. Sprawdź, jak uczniowie wykonali ćwiczenie. Poproś, aby jedno dziecko zaprezentowało chronologiczny układ zdarzeń. W tym czasie inne sprawdzają swoje rozwiązanie; pomocny przy tym może być tekst rozdziału „Wiśniowa Spółdzielnia” z książki *Dzieci z Bullerbyn* (materiał pomocniczy nr 2), w którym uczniowie sami mogą sprawdzić, czy układając fragmenty tekstu, zachowali prawidłową kolejność zdarzeń. Następnie skontroluj, czy określenia ekonomiczne znalazły się przy właściwych fragmentach tekstów.
3. Omów z dziećmi ćwiczenie. Powiedz, że firmy w rzeczywistości działają podobnie jak spółdzielnia Lassego i jego przyjaciół. Najważniejszy jest pomysł, czyli to, co będziemy robić, a następnie założenie przedsiębiorstwa i rozpoczęcie działalności.
Zapytaj dzieci:
 - Po co dzieci z Bullerbyn założyły spółdzielnię?
 - Co to jest praca? Czy dzieci z Bullerbyn pracowały?
 - Czy każda praca związana jest z zarabianiem pieniędzy?
 - Co to jest zysk?
 - Co dzieci zrobiły z zarobionymi pieniędzmi?
 - Dlaczego oszczędzamy pieniądze?
 - Co to znaczy, że dzieci założyły spółdzielnię?
 - Co to jest reklama i do czego służy?

4. Podziel klasę na 5 grup; przedstawiciel każdej grupy losuje dla zespołu zadanie do wykonania w ramach ćwiczenia „Mali przedsiębiorcy” (materiał pomocniczy nr 3). Powiedz grupom, że mają 20 minut na wykonanie poleceń. Grupie nr 2 potrzebny jest tekst „Wiśniowa Spółdzielnia”. Grupy 4 i 5 powinny w miarę możliwości pracować w oddzielnych pomieszczeniach lub móc wyjść na chwilę na korytarz, aby przeprowadzić próbę. Uprzedź grupy, że będą prezentować efekty swojej pracy na forum klasy.
5. W trakcie ćwiczenia kontroluj pracę dzieci, sprawdź, czy dobrze zrozumiały polecenia, dopilnuj, czy grupa matematyczna prawidłowo dokonuje obliczeń. Następnie poproś zespoły, aby zaprezentowały wykonane przez siebie zadania. Omów pracę każdej grupy, zwróć uwagę na to, czy zadanie zostało wykonane zgodnie z poleceniami. Zapytaj uczniów, dlaczego, ich zdaniem, dzieci z Bullerbyn odniosły sukces, zakładając „Wiśniową Spółdzielnię”, czy osiągnęły znaczący zysk, jaka jest rola reklamy w działalności firmy, dlaczego warto pracować, jaką rolę w odniesieniu sukcesu odegrała współpraca.
6. Powiedz uczniom, że współpraca to ważna, ale i trudna umiejętność. Zaproponuj im ćwiczenie „Uczymy się współpracy” (instrukcja przygotowania ćwiczenia znajduje się w materiale pomocniczym nr 4). Podziel klasę na pięcioosobowe zespoły; jeśli jeden zespół będzie czteroosobowy, powiedz, że jego członkowie też muszą wykonać zadanie zgodnie

- z instrukcją (tj. muszą ułożyć pięć prostokątów); jeśli ostatni zespół będzie trzy-, dwu- lub jednoosobowy, zaproponuj tym uczniom rolę obserwatorów, których zadaniem jest przyglądanie się pracy wszystkich zespołów i sporządzenie notatek, tak aby mogli je przedstawić w trakcie omawiania ćwiczenia. Każdy zespół staje wokół jednego stolika, a każdy członek zespołu dostaje jedną kopertę, w której znajduje się kilka elementów układanki. Zadaniem zespołu jest ułożenie z tych elementów pięciu prostokątów wielkości kartki A4. Praca zostanie zakończona, gdy przed każdym uczniem będzie leżał ułożony prostokąt. Uczniowie mogą otworzyć koperty dopiero po usłyszeniu polecenia „Start”. Wyjaśnij, że uczniowie mogą wymieniać elementy prostokątów między sobą w ramach jednej grupy, ale nie wolno im rozmawiać podczas pracy, prosić o potrzebne elementy ani brać ich od kolegów z innych zespołów. Można tylko dawać swoje kawałki prostokątów innym osobom z zespołu. Powtórz instrukcję; sprawdź, czy została zrozumiana. Powiedz, że jeśli zespoły będą łamały zasady, będą dyskwalifikowane. Wygrywa ta grupa, która zachowując zasady, pierwsza ułoży wszystkie prostokąty.
7. Obserwuj przestrzeganie zasad pracy. Następnie omówcie ćwiczenie. Zapytaj, co było najtrudniejsze, co zadecydowało o zwycięstwie. Możesz odwołać się do doświadczeń dzieci z Bullerbyn, zapytać, czy one potrafiły współpracować, czy współpraca jest łatwa, jakie są korzyści ze współpracy itp.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Układanka „Wiśniowa Spółdzielnia”

Tekst, będący uproszczoną wersją fragmentu rozdziału pt. „Wiśniowa Spółdzielnia”, trzeba pociąć wg schematu i włożyć do koperty. W tej samej kopercie należy umieścić karteczki z terminami ekonomicznymi, które powinny być innego koloru niż kartki, na których wydrukowano fragmenty tekstu.

W gazecie napisane było, że w Sztokholmie litr wiśni kosztuje dwie korony. Lasse zmartwił się okropnie tym, że jego drzewo nie rośnie w Sztokholmie.

– Stanąlbym sobie wówczas na rogu ulicy i sprzedawałbym wiśnie, i byłbym bogaty jak król (...). Zdaje się, że Lasse nie spał w nocy, tylko leżał i rozmyślał o tym, że w Sztokholmie można byłoby dostać dwie korony za litr wiśni.

Lasse powiedział, że ma zamiar otworzyć sklep z wiśniami na dole przy szosie (...). Bosse i ja powiedzieliśmy, że my też chcemy sprzedać nasze wiśnie. Założyliśmy więc spółdzielnię, którą nazwaliśmy „Wiśniową Spółdzielnią”. Britta, Anna i Olle przyłączyli się do niej również, chociaż nie mieli własnych drzew wiśniowych. Pomagali nam jednak zrywać nasze wiśnie.

Wstaliśmy o piątej rano, by rwać wiśnie. Gdzieś koło ósmej były już wszystkie w dużych koszach.

W Wielkiej Wsi wstąpiliśmy do sklepu wujka Emila i kupiliśmy całą masę brązowych torebek papierowych za pieniądze, które pożyczaliśmy ze skarbonki Bossego. (...) wujek Emil wziął miarkę litrową i odmierzył sobie dwa litry [wiśni] i dał nam za nie dwie korony. Powiedział, że taka jest cena wiśni w tych okolicach (...). Oddaliśmy Bossemu pieniądze, pożyczone z jego skarbonki.

Zrobiliśmy duży szyld, na którym napisane było WIŚNIE, i podnosiliśmy go do góry, ilekroć przejeżdżał jakiś samochód.

W końcu Lasse doszedł do wniosku, że stanęliśmy na szosie w głupim miejscu. Zupełnie pośrodku prościutkiej drogi, gdzie samochody jechały całym pędem. Powinniśmy raczej przemieścić się za zakręt – powiedział. Tak też zrobiliśmy. Stanęliśmy trochę dalej, w miejscu, gdzie były dwa duże zakręty, jeden po drugim.

Wpadliśmy też na pomysł, żeby stanąć w rząd wzdłuż drogi, trzymać się za ręce i podnosić ramiona w górę i w dół, gdy nadjeżdżał samochód.

W końcu sprzedaliśmy wszystkie wiśnie, co do jednej. W pudełku od cygar, które wzięliśmy na pieniądze, mieliśmy trzydzieści koron. Trzydzieści koron to strasznie dużo pieniędzy. Podzieliśmy je tak, że każdy dostał po pięć koron. Bo nawet jeśli Britta, Anna i Olle nie mieli swoich wiśni, to przecież pomogli nam w każdym razie zrywać je i sprzedawać.

W drodze powrotnej do domu wstąpiliśmy do cukierni w Wielkiej Wsi, gdzie zjedliśmy po ciastku i wypiliśmy po lemoniadzie. Stać nas było na to. Postanowiliśmy zaoszczędzić resztę pieniędzy.

Terminy ekonomiczne

Zarządzanie pieniędzmi	Reklama
Założenie firmy	Reklama
Rozpoczęcie działalności gospodarczej	Zysk
Koszty, czyli konieczne wydatki	Pomysł
Dystrybucja, czyli sposób dotarcia z towarem do klienta	Wydatki

Materiał pomocniczy nr 2

Fragmenty rozdziału „Wiśniowa Spółdzielnia”¹

„W gazecie napisane było, że w Sztokholmie litr wiśni kosztuje dwie korony. Lasse zmartwił się okropnie tym, że jego drzewo nie rośnie w Sztokholmie.

– Stanąłbym sobie wówczas na rogu ulicy i sprzedawałbym wiśnie, i byłbym bogaty jak król (...).

Zdaje się, że Lasse nie spał w nocy, tylko leżał i rozmyślał o tym, że w Sztokholmie można byłoby dostać dwie korony za litr wiśni. Następnego bowiem dnia [Lasse] powiedział, że ma zamiar otworzyć sklep z wiśniami na dole przy szosie (...).

Bosse i ja powiedzieliśmy, że my też chcemy sprzedać nasze wiśnie. Założyliśmy więc spółdzielnię, którą nazwaliśmy „Wiśniową Spółdzielnią”. Britta, Anna i Olle przyłączyli się do niej również, chociaż nie mieli własnych drzew wiśniowych. Pomagali nam jednak zrywać nasze wiśnie.

Wstaliśmy o piątej rano, by rwać wiśnie. Gdzieś koło ósmej były już wszystkie w dużych koszach. (...) [W] Wielkiej Wsi (...) wstąpiliśmy do sklepu wujka Emila i kupiliśmy całą masę brązowych torebek papierowych za pieniądze, które pożyczyliśmy ze skarbonki Bossego.

(...) wujek Emil wziął miarkę litrową i odmierzył sobie dwa litry i dał nam za nie dwie korony. Powiedział, że taka jest cena wiśni w tych okolicach (...). Oddaliśmy Bossemu pieniądze, pożyczone z jego skarbonki (...).

¹ A. Lindgren, *Dzieci z Bullerbyn*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2007, s. 340–351.

Zrobiliśmy duży szyld, na którym napisane było WIŚNIE, i podnosiliśmy go do góry, ilekroć przejeżdżał jakiś samochód.

(...)W końcu Lasse doszedł do wniosku, że stanęliśmy na szosie w głupim miejscu. Zupełnie pośrodku prościutkiej drogi, gdzie samochody jechały całym pędem. Powinniśmy raczej przenieść się za zakręt – powiedział. Tak też zrobiliśmy. Stanęliśmy trochę dalej, w miejscu, gdzie były dwa duże zakręty, jeden po drugim. Wpadliśmy też na pomysł, żeby stanąć w rząd wzdłuż drogi, trzymać się za ręce i podnosić ramiona w górę i w dół, gdy nadjeżdżał samochód. (...)

W końcu sprzedaliśmy wszystkie wiśnie, co do jednej. W pudełku od cygar, które wzięliśmy na pieniądze, mieliśmy trzydzieści koron. (...) Trzydzieści koron to strasznie dużo pieniędzy. Podzieliliśmy je tak, że każdy dostał po pięć koron. Bo nawet jeśli Britta, Anna i Olle nie mieli swoich wiśni, to przecież pomogli nam w każdym razie zrywać je i sprzedawać. (...)

W drodze powrotnej do domu wstąpiliśmy do cukierni w Wielkiej Wsi, gdzie zjedliśmy po ciastku i wypiliśmy po lemoniadzie. Stać nas było na to. Postanowiliśmy zaoszczędzić resztę pieniędzy”.

Materiał pomocniczy nr 3

Ćwiczenie „Mali przedsiębiorcy” – zadania dla zespołów

Grupa nr 1

Narysujcie plakat, na którym przedstawicie w kolejnych scenkach, w jaki sposób dzieci z Bullerbyn: Lasse, Bosse, Lisa, Britta, Anna i Olle zarobiły pieniądze, zakładając i prowadząc „Wiśniową Spółdzielnię”.

Grupa nr 2

Pracujcie z tekstem opowiadania pt. „Wiśniowa Spółdzielnia”. Waszym zadaniem jest odpowiedzieć na pytania. Odpowiedzi na niektóre z nich wymagają dokonania odpowiednich obliczeń. Wykonajcie je, a następnie przygotujcie plakat, na którym zapiszcie wasze odpowiedzi i obliczenia. Odpowiadajcie pełnym zdaniem.

1. Jaka była cena litra wiśni sprzedawanych w „Wiśniowej Spółdzielni”?
2. Jaki dochód osiągnęła „Wiśniowa Spółdzielnia” (ile koron dzieci zarobiły razem)?
3. Ile litrów wiśni sprzedano w „Wiśniowej Spółdzielni”?
4. W czasie poprzednich wakacji cena litra wiśni wynosiła w Szwecji 7 koron.

Policzcie:

- ile zarobiłaby „Wiśniowa Spółdzielnia”, gdyby tyle samo litrów wiśni sprzedała po tej właśnie cenie?
- jaką kwotę zarobiłby wtedy każdy z członków „Wiśniowej Spółdzielni”?
- przeliczcie, jaki dochód w złotych polskich osiągnęłaby „Wiśniowa Spółdzielnia” podczas minionych wakacji (1 korona szwedzka to 0,40 zł polskich)?

Grupa nr 3

Wymyślcie hasło reklamowe zachęcające do kupowania w „Wiśniowej Spółdzielni”.

Grupa nr 4

Skomponujcie piosenkę, która przekona słuchaczy, że warto jest pracować w grupie, warto współpracować z innymi, tak jak to robiły dzieci z Bullerbyn.

Grupa nr 5

Przygotujcie pantomimę, czyli inscenizację bez słów, w której przekonacie widzów, że warto jest pracować.

Materiał pomocniczy nr 4

Ćwiczenie „Uczymy się współpracy”²

1. Do wykonania ćwiczenia potrzebne są koperty – po pięć dla każdego zespołu (5 x liczba zespołów) oraz pocięte kartki z nadrukiem „Wiśniowa Spółdzielnia”, przygotowane według instrukcji.
2. Grupy biorące udział w zabawie powinny liczyć po pięć osób.
3. Wszystkie zespoły mają do wykonania takie samo zadanie.

Instrukcja przygotowania pomocy do wykonania ćwiczenia

Nauczyciel musi przygotować zestawy prostokątów. Dla jednej grupy potrzeba 5 kartek z nadrukiem „Wiśniowa Spółdzielnia” (załącznik nr 1). Wydrukowane kartki należy pociąć według schematu znajdującego się w załączniku nr 2. Zestaw łamigłówek dla jednego zespołu składa się z pięciu kopert zawierających elementy pociętych prostokątów. Na każdym elemencie można napisać ołówkiem litery od **a** do **j**, co ułatwi zestawienie zawartości kopert. Później litery można wytrzeć. Koperty należy oznaczyć rzymskimi cyframi od I do V. Każda z nich ma zawierać następujące elementy:

Koperta I – j, h, e; Koperta II – a, a, a, c; Koperta III – a, i; Koperta IV – d, f; Koperta V – g, b, f, c. Takich zestawów należy przygotować tyle, ile przewiduje się zespołów.

Instrukcja dla uczniów

Każdy zespół staje wokół jednego stolika, każdy uczeń z zespołu dostaje jedną kopertę, w której jest kilka elementów układanki.

„Wszyscy dostali koperty, w których znajdują się elementy różnego kształtu. Zadaniem każdego zespołu jest ułożenie z tych elementów pięciu prostokątów wielkości kartki A4. Praca zostanie zakończona, gdy przed każdym uczniem będzie leżał ułożony prostokąt. Po usłyszeniu polecenia „Start” otwieracie koperty. Możecie wymieniać elementy prostokątów między sobą (w ramach jednej grupy), ale nie wolno rozmawiać podczas pracy ani prosić o potrzebne elementy czy brać je samemu od kolegów z innych zespołów. Można tylko dawać swoje kawałki prostokątów innym osobom w zespole. Wygrywa ta grupa, która zachowując zasady, pierwsza ułoży wszystkie prostokąty. Zespoły, które będą łamały zasady, będą dyskwalifikowane”.

Powtórz instrukcję, sprawdź, czy została zrozumiana.

Załącznik nr 1

Nazwa firmy: „Wiśniowa Spółdzielnia”

Właściciele: Lasse, Bosse, Lisa, Britta, Anna, Olle

Przedmiot działalności gospodarczej: sprzedaż świeżych wiśni

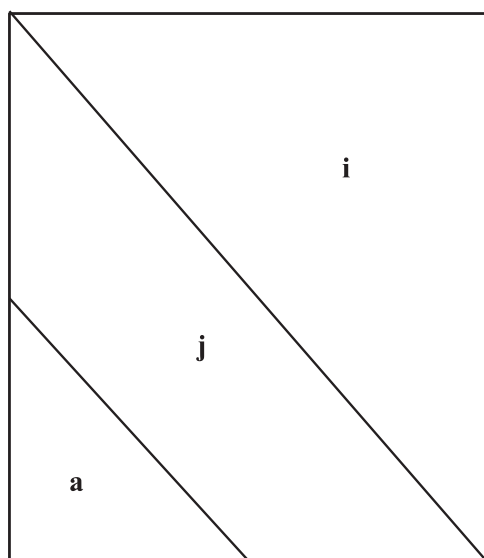
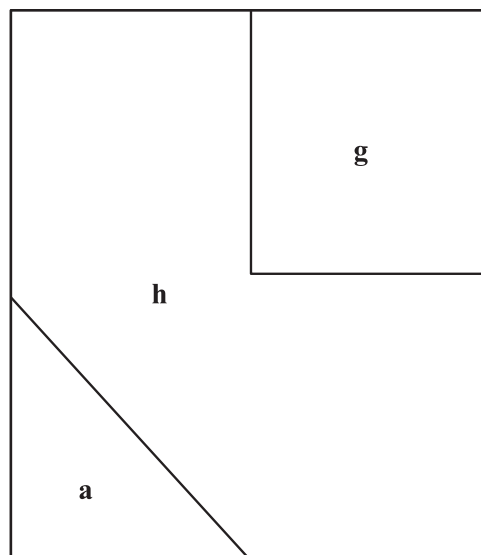
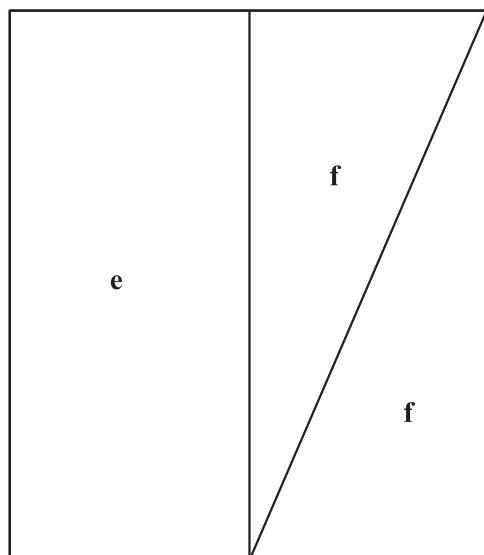
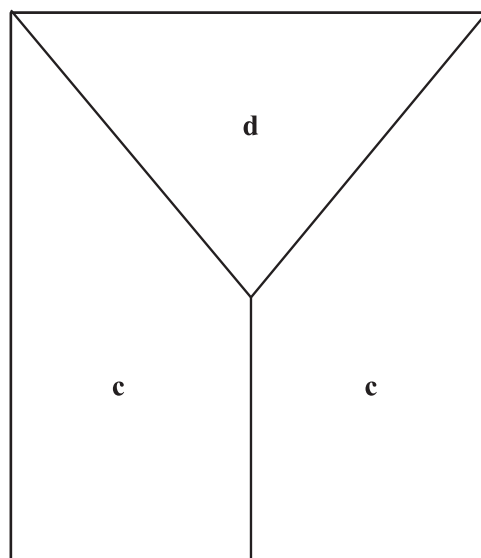
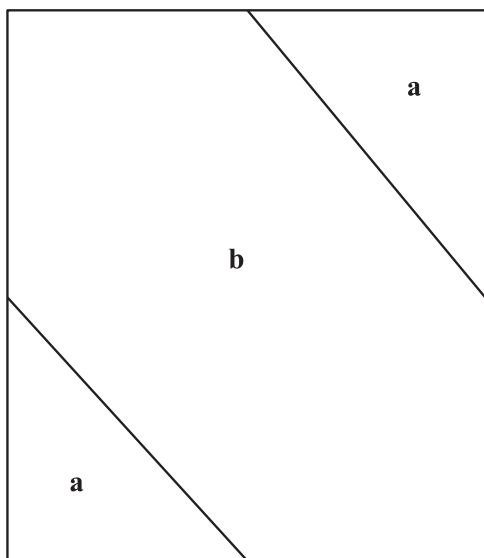
Miejsce działalności firmy: przy szosie w Wielkiej Wsi

Cena za litr wiśni: 2 korony szwedzkie

Zysk z działalności: 30 koron szwedzkich

² Ćwiczenie przygotowano na podstawie zabawy pt. „Kwadraty” opisanej w książce Hanny Hamer, *Klucz do efektywności nauczania*, Veda, Warszawa 1994, s. 226–227.

Załącznik nr 2

Temat: Kielbasa i żarówka, czyli o oszczędzaniu**Cele:**

Uczeń:

- wymienia i definiuje wybrane pojęcia ekonomiczne;
- rozumie celowość dokonywania przemysłowych zakupów;
- oblicza sumy i różnice w zakresie 100;
- szacuje kwoty wydatków tak, by uniknąć konieczności zaciągania długu;
- rozumie, iż z każdego zobowiązania, także pieniężnego, należy się wywiązać.

Pojęcia ekonomiczne:

sprzedaż, kupno, cena, cennik, dług, konkurencja, waluta, oszczędzanie

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Edukacja polonistyczna**

Uczeń kończący klasę III:

- uczestniczy w rozmowach: zadaje pytania, udziela odpowiedzi i prezentuje własne zdanie;
- czyta i rozumie teksty przeznaczone dla dzieci na I etapie edukacyjnym i wyciąga z nich wnioski.

Edukacja matematyczna

Uczeń kończący klasę III:

- dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100;
- wykonuje łatwe obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość) i radzi sobie w sytuacjach codziennych, wymagających takich umiejętności.

Edukacja muzyczna

Uczeń kończący klasę III:

- realizuje sylabami rytmicznymi, gestem oraz ruchem proste rytmy i wzory rytmiczne.

Edukacja społeczna

Uczeń kończący klasę III:

- identyfikuje się ze swoją rodziną i jej tradycjami; podejmuje obowiązki domowe i rzetelnie je wypełnia; rozumie, co to jest sytuacja ekonomiczna rodziny, i wie, że trzeba do niej dostosować swe oczekiwania.

Edukacja przyrodnicza

Uczeń kończący klasę III:

- obserwuje i prowadzi proste doświadczenia przyrodnicze, analizuje je i wiąże przyczynę ze skutkiem;

- podejmuje działania na rzecz ochrony przyrody w swoim środowisku.

Metody:

- rozmowa i dyskusja;
- praca w grupach;
- obserwacja;
- eksperyment.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – rozdział książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn* – „Anna i ja załatwiamy sprawunki” (egzemplarze lektury lub przepisany fragment książki);
- nr 2 – karta do ćwiczenia „Bingo tekstowe”;
- nr 3 – opis wybranej techniki zapamiętywania;
- nr 4 – tekst „Jak oszczędzać energię – oświetlenie”;
- nr 5 – instrukcja do zadania eksperymentalnego dla ucznia;
- tablica magnetyczna, magnesy, kartki A4, pisaki lub długopisy.

Czas:

3 godziny zajęć lekcyjnych oraz czas indywidualnych eksperymentów

Przebieg zajęć:

Zasadniczą część zajęć przeprowadzisz w czasie 3 godzin dydaktycznych. Powinieneś zaplanować także czas na podsumowanie eksperymentów uczniowskich w odstępie około dwóch tygodni od przeprowadzenia zajęć głównych. W tym czasie uczniowie będą eksperymentować i dokonywać obserwacji.

1. Przywitaj dzieci informacją o spotkaniu z mieszkańcami Bullerbyn. Poinformuj uczniów, że za chwilę przeczytasz fragment książki *Dzieci z Bullerbyn* – rozdział pt. „Anna i ja załatwiamy sprawunki” (materiał pomocniczy nr 1). Zadaniem dzieci będzie określenie na karcie „Bingo tekstowe” (materiał pomocniczy nr 2) określeń odpowiadających aktualnie czytanyemu fragmentowi.
2. Po przeczytaniu tekstu zapytaj dzieci, czy któreś z nich lub ktoś z ich znajomych miał

- podobne doświadczenia jak bohaterki książki. Pokieruj dyskusją tak, aby uczniowie zadali sobie pytanie, co zrobić, aby poprawić swoją pamięć. Porozmawiajcie o tym chwilę. Zaprezentuj metody zapamiętywania i wzmacniania pamięci. Przedstaw np. technikę historyjki, technikę łańcuszka lub inną, znaną ci efektywną metodę (materiał pomocniczy nr 3).
3. Przetrenujcie jedną z technik, wykorzystując listy zakupów z tekstu. Warto umówić się z uczniami na systematyczne ćwiczenia doskonalące pamięć i koncentrację, realizowane w trakcie codziennych zajęć szkolnych.
 4. Wspólnie ustalcie, czy wszyscy w ten sam sposób rozszyfrowali hasła z karty do zadania „Bingo tekstowe”. Poproś chętne dziecko, aby krótko opowiedziało treść przeczytanego rozdziału. W tym czasie pozostałe dzieci wskazywać będą odpowiednie pola na karcie „Bingo...”, utrwalając w ten sposób znajomość przebiegu zdarzeń.
 5. Odnies się do takich pojęć ekonomicznych, jak: „kupno”, „sprzedaż”, „cena”. Poproś, aby uczniowie wyjaśnili, jak rozumieją ich znaczenie. Skoryguj i wytłumacz ewentualne niejasności.
 6. Przedstaw uczniom system walutowy w Europie. Pozwól dzieciom zapoznać się z pojęciem „waluta”, zamieszczonym w słowniczku pojęć ekonomicznych.
 7. Poproś dzieci, aby oszacowały, ile pieniędzy wydały bohaterki opowiadania na wszystkie zakupione towary. Dla uproszczenia przyjmijcie, że każda rzecz kosztowała tyle samo (np. 5 zł). Zadanie powinno zostać zapisane w zeszycie uczniowskim. Będzie też okazja do przypomnienia sobie listy zakupów – porównując szacunkowe dane, porównajcie liczbę zapamiętanych towarów.
 8. Zaproponuj zabawę „Za drogo”. Na stoliku ułóż kilka niewielkich przedmiotów wybranych z najbliższego otoczenia (np. kredę, czasopismo, batonik itp.). Poproś, aby każdy z uczniów podszedł do stolika i określił szacunkową cenę poszczególnych towarów, a następnie zapisał ją na swojej kartce. W ten sposób każda osoba przygotowuje „cennik” (zapisze cenę i nazwę towaru). Podkreśl to, że uczniowie nie powinni pokazywać sobie swoich cenników.
 9. Następnie poinformuj uczniów, aby wyobrazili sobie, że mają do dyspozycji np. 50 zł, za które mogą nabyć towary znajdujące się na stoliku. Poproś, aby pomyśleli, które przedmioty chcieliby kupić, i zapisali to na kolejnej kartce, tworząc w ten sposób listy zakupów.
 10. Zachęć uczniów do przeprowadzenia transakcji. Wyjaśnij, że teraz mogą zakupić od kolegów rzeczy, które znalazły się na liście. Sami też mogą sprzedawać swoje towary po cenach wcześniej ustalonych przez każdego z uczniów. Daj uczniom parę minut na zrobienie zakupów i poproś o podliczenie wydatków. Każdy uczeń powinien samodzielnie podsumować swoje wydatki. Zwróć uwagę, chodząc po sali, jak sobie z tym radzą, wesprzyj ich i pomóż, jeśli zajdzie taka potrzeba. Po zakończeniu obliczeń ogłoś, kto jest najbardziej oszczędnym kupcem – jest nim ta osoba, która zakupiła najwięcej towarów za wskazaną kwotę. Zadziała tu konkurencja.
 11. Podsumuj zabawę, zwróć uwagę na to, że dla niektórych osób przydzielona kwota mogła być zbyt mała. Jest to doskonała okazja, aby podyskutować o tym, co to jest dług i że istnieje konieczność spłacania go. Znaczenie pojęć „konkurencja” i „dług” uczniowie powinni sprawdzić w słowniczku pojęć ekonomicznych (temat możesz rozwinąć).
 12. Poszukajcie rozwiązania dla uczniów pozostających z długiem, rozważcie wspólnie znaczenie pojęcia „oszczędzanie”. Zachęć uczniów do refleksji nad tym, jak można oszczędzać. Zapisujcie wszystkie pomysły na oszczędzanie na osobnych kartkach A4 w dwóch egzemplarzach: poproś dwóch uczniów, aby podjęli się tego zadania. Im więcej pomysłów, tym lepiej. Przyczepcie kartki do tablicy magnetycznej w sposób przypadkowy, napisami skierowanymi w stronę tablicy. Podziel klasę na dwa zespoły, które odsłaniając pary kartek na tablicy, zagrają w grę typu „Memo”.
 13. Rozdaj uczniom tekst „Jak oszczędzać energię – oświetlenie” (materiał pomocniczy nr 4). Zawiera on porady, jak oszczędzać energię w gospodarstwie domowym. Przedstaw uczniom zasady przebiegu części eksperymentalnej zajęć (materiał pomocniczy nr 5). Zadaniem uczniów będzie np. obserwacja wybranego pomieszczenia w ich domu przez dwa tygodnie o stałej porze, np. przez godzinę lub dwie.
 14. Wytłumacz, że uczniowie powinni:
 - zwrócić uwagę na to, ile czasu wykorzystywane jest w tym pomieszczeniu sztuczne oświetlenie (żarówki) i zanotować wyniki swojej obserwacji w wymyślony przez siebie sposób;

- zastanowić się nad tym, czy można ograniczyć zużycie prądu na oświetlenie i jak to zrobić – zanotować swoje przemyślenia;
- odpowiedzieć na pytania:
 - czy mniejsze zużycie prądu w domu ucznia może mieć wpływ na ochronę klimatu, na ekologię?
 - czy mniejsze zużycie prądu wpłynie na rodzinne finanse?

Ponieważ zadanie jest dość trudne, kontroluj i wspieraj dzieci w czasie trwania ekologicznego eksperymentu. Znając swoich uczniów, wiesz, którym z nich powinieneś szczególnie pomóc, np. podpowiadając, w jaki sposób notować obserwacje, gromadzić informacje i redagować wnioski.

15. Do obserwacji wróć po ok. 2 tygodniach. Przeanalizuj razem z uczniami przebieg obserwacji i posłuchaj wniosków. Podsumuj pracę dzieci. Wspólnie napiszcie wyjaśnienie

pojęcia „oszczędność”, możecie je włączyć do słowniczka pojęć ekonomicznych. Może zorganizujecie wystawę, konferencję albo w inny sposób zaprezentujecie w szkole efekty swoich działań.

16. Podsumowaniem zajęć jest zabawa ruchowa na boisku szkolnym – bieg z przeszkodami. Organizacja biegu jest bardzo prosta. Na wyznaczonej trasie rozłóż kartki z hasłami ze słowniczka pojęć ekonomicznych. Każdy uczestnik biegu, docierając do przeszkody (kartki), musi głośno wypowiedzieć się na temat określenia z kartki – poprawna definicja to punkt i przepustka do dalszego etapu biegu. Brak poprawnej wypowiedzi oznacza konieczność powrotu do poprzedniej przeszkody i przebiegnięcia tego fragmentu trasy ponownie. Wygrywa uczeń, który zdobędzie więcej punktów. Ty obserwujesz bieg, słuchasz wypowiedzi, przydzielasz punkty.

Materiał pomocniczy nr 1

Rozdział – „Anna i ja załatwiamy zakupy”¹

„Sklep, w którym kupujemy cukier, kawę i takie różne rzeczy, znajduje się w Wielkiej Wsi, tuż koło szkoły. Gdy mamusia potrzebuje czegoś ze sklepu, to przeważnie ja kupuję to w drodze powrotnej ze szkoły.

Pewnego dnia w czasie ferii wielkanocnych, mama potrzebowała paru rzeczy i powiedziała do mnie:

– Nic na to nie poradzę, Liso, musisz pójść do sklepu!

Pogoda była taka śliczna, że uważałam, że to jest tylko przyjemność pójść załatwić sprawunki. Powiedziałam więc:

– Dobrze mamusiu. A co mam kupić?

Mamusia poradziła, że najlepiej będzie, jak sobie wszystko zapiszemy. Nie mogłyśmy jednak znaleźć ołówka, więc powiedziałam:

– Ech, i tak wszystko dobrze zapamiętam!

Więc mamusia zaczęła wyliczać wszystko, co miałam kupić: dwadzieścia deka drożdży, kawałek kielbasy dobrze obsuszonej, paczkę imbiru, paczkę igieł, puszkę śledzi, dziesięć deka słodkich migdałów i butelkę octu.

– Tak, tak, tak, zapamiętam wszystko! – powiedziałam.

W tej samej chwili wbiegła do naszej kuchni Anna i spytała, czy nie zechciałabym pójść z nią do sklepu po sprawunki.

– Cha, cha – zaśmiałam się – właśnie miałam iść spytać ciebie o to samo!

Anna miała na głowie swoją nową czerwoną czapeczkę i koszyk w ręce. Włożyłam więc moją zieloną czapeczkę i też wzięłam koszyk w ręce. Anna miała kupić szarego mydła i paczkę sucharów żytnich, i pół kilograma kawy, i kilogram cukru w kostkach, i metr gumki. Miała również kupić kawałek kielbasy dobrze obsuszonej, zupełnie tak samo, jak ja. I Anna też nie zapisała sobie, co ma kupić.

Przed wyjściem pobiegłyśmy jeszcze na górę do dziadziusia, żeby go spytać, czy nie potrzebuje czegoś ze sklepu, a dziadzius poprosił, żebyśmy kupiły trochę ślazowych cukierków i buteleczkę spirytusu kamforowego.

Gdy już stałyśmy przed furtką, by wyruszyć w drogę, mamusia Ollego wybiegła przed drzwi ich sieni.

– Czy idziecie do sklepu?! – zawołała.

– Tak – odpowiedziałyśmy.

– O moje kochane, czy nie zechciałybyście kupić dla mnie paru rzeczy? – zapytała nas.

Odpowiedziałyśmy, że bardzo chętnie to zrobimy. Chciała, żebyśmy dla niej kupiły szpulkę białych nici numer czterdziesty i słoik cukru waniliowego.

– Czekajcie, czekajcie, co to ja jeszcze chciałam – powiedziała i zamyśliła się.

– Może kawałek kielbasy dobrze obsuszonej? – zaproponowałam.

– Tak, tak, właśnie kielbasy – powiedziała mama Ollego. – Jak mogłaś się domyślić?

Wyruszyłyśmy więc z Anną, lecz byłyśmy trochę niespokojne, że nie zapamiętamy wszystkiego. Najpierw wyliczałyśmy wszystko jedna drugiej, lecz potem nam się znudziło. Szłyśmy pod rękę i wymachiwałyśmy naszymi koszykami, a słońce świeciło i piękny zapach unosił się z drzew. Wyśpiewywałyśmy tak głośno, jak tylko się dało:

„Kawałek kielbasy dobrze obsuszonej”. Brzmiało to naprawdę ładnie. Śpiewałyśmy tak: najpierw ja „Kawałek kielbasy” na powolną i ładną melodię, a potem Anna wchodziła ze swoim „dobrze obsuszonej, dobrze obsuszonej” na skoczną i wesołą melodię. Czasami śpiewałyśmy na melodię, która jest do-

¹ A. Lindgren, *Dzieci z Bullerbyn*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1999, s. 168–178.

bra do marszu. W końcu jednak zdecydowałyśmy się na jedną, która była bardzo smutna, ale prześliczna od początku do końca. Była ona tak smutna, że aż chciało się chwilami płakać.

– Och, jak smutno zrobiło się przez tę kielbasę – powiedziała Anna, gdy w końcu przyszyliśmy do sklepu.

W sklepie było dużo ludzi, więc musiałyśmy długo czekać, aż przyszła nasza kolej. Właściwie czekałyśmy jeszcze dłużej, bo dorośli ludzie myślą widocznie, że dzieci mogą czekać bez końca w sklepach. Zawsze pchają się pierwsi. W końcu sam wujek Emil, właściciel sklepu, wszedł i zaczął nas pytać, co słyszą w Bullerbyn i czy jadłyśmy dużo jajek na Wielkanoc, i czy nie mamy zamiaru wkrótce wyjść za mąż.

– Wcale nie mamy zamiaru – odpowiedziałyśmy.

– A czego łaskawe panie sobie życzą? – spytał wujek Emil. Zawsze mówi tak dziwacznie, lecz mimo to lubię go bardzo. Nosi ołówek za uchem i ma małe rude wąsiki. Często nas zawsze kwaskowatymi cukierkami, które ma w dużym słoiku.

Najpierw Anna wyliczyła, co miała kupić dla swojej mamy i dla dziadziusia. Wujek Emil ważył i pakował po kolei wszystko, co Anna wyliczała.

Potem przyszła moja kolej na wyliczanie wszystkiego, co miałam kupić dla mamy i mamy Ollego. Zarówno Anna, jak i ja zastanawiałyśmy się długo, żeby niczego nie zapomnieć.

Potem wujek Emil poczęstował nas cukierkami i poszłyśmy.

Zaraz za szkołą spotkałyśmy chłopca, którego znamy. Zauważył, że mamy nowe czapeczki.

Gdy już zrobiliśmy ładny kawałek drogi i doszliśmy do rozdroża, skąd droga skręca do Bullerbyn, spytałam:

– Anno, czy nie przypominasz sobie, czy ja kupiłam drożdże?

Anna jednak wcale nie mogła sobie tego przypomnieć. Zaczęłyśmy więc dotykać wszystkich paczek w moim koszyczku, lecz nie było tam żadnej takiej, w której mogłyby być drożdże. Musiałyśmy wrócić do sklepu.

Wujek Emil śmiał się z nas i dał nam drożdży, i jeszcze raz poczęstował nas kwaskowatymi cukierkami. Potem poszłyśmy z powrotem.

Gdy znów stanęłyśmy na rozdrożu, Anna krzyknęła nagle:

– A spirytus kamforowy dla dziadziusia?

– Coś podobnego! – zawołałam.

Zmuszone byłyśmy wrócić do sklepu, bo nie było innej rady. Oj, jak wujek Emil śmiał się z nas! Dał nam spirytusu kamforowego i po parę cukierków.

Gdy następnym razem dochodziłyśmy do rozdroża, Anna miała tak przestraszoną minę, że aż mi się jej żal zrobiło.

– Liso – powiedziała – jestem pewna, że nie kupiłam cukru.

– Anno – odparłam – tylko mi nie mów, że nie kupiłaś cukru. Przecież z całą pewnością musiałaś kupić cukier.

Zaczęłyśmy macać i dusić paczki w koszyku Anny, ale nie było tam nic, co by w najmniejszym choć stopniu przypominało cukier.

Wujek Emil omal nie przewrócił się za ladą, gdy znów nas zobaczył. Dał nam jednak cukru. I dołożył jeszcze trochę kwaskowatych cukierków.

– Najlepiej będzie, jeśli wyjmę nowy słoik cukierków na zapas – powiedział – bo zdaje mi się, że ten wyjdzie cały.

– Nie, już teraz nie wrócimy – powiedziała Anna.

Zanim jednak doszliśmy do rozstajnych dróg, powiedziałam:

– Anno, przebiegnijmy przez rozstaje. To jedyny sposób. W przeciwnym razie przypomnimy sobie jeszcze więcej rzeczy, o których zapomnieliśmy.

I przebiegłyśmy pędem przez rozstaje.

– Dobrze poszło! – powiedziała Anna.

Nareszcie naprawdę szłyśmy do domu. Ach, jaki to był piękny dzień, jeden z pierwszych ciepłych dni. Szłyśmy pod rękę i machałyśmy naszymi koszyczkami. Ale nie za mocno, żeby paczki nie powypadały. Słońce świeciło, a w lesie tak pięknie pachniało!

– Wiesz, pośpiewajmy znowu trochę – powiedziała Anna.

Zaczęłyśmy śpiewać znowu „Kawałek kielbasy dobrze obsuszonej”, a brzmiało to równie ładnie jak

przedtem. Anna powiedziała, że mogłybyśmy to śpiewać w szkole, a nawet na egzaminie. Śpiewaliśmy i śpiewały, i śpiewały przez całą drogę wśród wzgórz aż do Bullerbyn. I nagle – właśnie gdy ryknęłam „Kawałek kielbasy” szczególnie ładnie, Anna szarpnęła mnie za ramię z zupełnie dziką miną.

– Liso – powiedziała – przecież my nie kupiliśmy kielbasy.

Usiadłyśmy na skraju drogi i nie mówiłyśmy nic przez długą chwilę. Potem Anna powiedziała, że chciałyby, żeby nigdy nikt nie wpadł na pomysł robienia kielbasy dobrze obsuszonej.

– Dlaczego ludzie nie mogą jeść zwyczajnej kielbasy? – dziwiła się.

– Nie powinnyśmy były przebiegać przez rozstaje – powiedziałam.

Zmuszone byłyśmy pójść z powrotem, tak, na to nie było żadnej rady. Uf, jakie to było nudne!

Nie śpiewaliśmy już. Anna powiedziała, że ta piosenka o kielbasie wcale nie pasuje do śpiewania na egzaminie.

– Nie – powiedziałam – ani na egzaminie, ani nigdy więcej! Całkiem głupia piosenka!

Gdy wujek Emil nas zobaczył, złapał się za głowę i pobiegł po nowy słoik cukierków. Ale powiedziałyśmy „nie, dziękuję” i że nie możemy jeść ich więcej.

– Ach tak, więc co chcecie? – zapytał wujek Emil.

– Trzy kawałki kielbasy dobrze obsuszonej – odpowiedziałyśmy.

– Jeżeli w ogóle taka kielbasa może być dobra – mruknęła Anna.

Powłokłyśmy się znów do domu. Gdy doszłyśmy do rozdroża, Anna obejrzała się i powiedziała:

– Spójrz! To Jan z Młyna jedzie, to przecież jego stara, brzydka, płowa klacz!

Jan mieszka w młynie, który położony jest kawałek drogi za Bullerbyn.

– Czy mogłybyśmy się zabrać? – spytałyśmy, gdy nas mijał.

– Pewnie, że możecie – powiedział Jan.

Wskoczyłyśmy na wóz i dojechałyśmy aż do Bullerbyn. Zaczęłam już śpiewać „Kawałek kielbasy dobrze obsuszonej”, lecz Anna przerwała mi:

– Jeśli nie przestaniesz, to zepchnę cię z wozu! Mam dość tej piosenki!

Gdy weszłam do kuchni, mama powiedziała:

– Coś okropnego, jak długo cię nie było!

– Nic dziwnego – odpowiedziałyśmy – musiałyśmy przecież kupić tej kielbasy!

Lecz gdy mama wyjęła wszystkie paczki z koszyczka, powiedziała:

– Ale z ciebie zuch, niczego nie zapomniałaś!”.

Materiał pomocniczy nr 2

Karta do ćwiczenia „Bingo tekstowe”

POLECENIE MAMY I LISTA ZAKUPÓW	DROGA DO WIELKIEJ WSI	CUKIER
KIELBASA – OSTATNI POWRÓT DO SKLEPU	KOLEJKA W SKLEPIE	DROŻDŻE
PROŚBY DZIADZIUSIA I MAMY OLLEGO	SPIRYTUS KAMFOROWY DLA DZIADZIUSIA	POMYSŁ ANNY I JEJ LISTA ZAKUPÓW
WÓZ JANA Z MŁYNA	ZAKUPY I DROGA POWROTNA DO DOMU	ZMĘCZENIE DZIEWCZYNEK I ZADOWOLENIE MAMY

Materiał pomocniczy nr 3

Opis wybranej techniki zapamiętywania

Technika skojarzeniowa

Technikę skojarzeniową można wykorzystać w wielu różnych sferach, aby lepiej zapamiętywać. W tym celu możesz postępować następująco:

- Wyobraź sobie możliwie jak najdokładniej to, co musisz zapamiętać. Powinieneś „widzieć” szczególnie oczyma wyobraźni.
- Połącz różne rzeczy, które musisz zapamiętać, tworząc obraz lub krótką historyjkę.
- Pierwszy pomysł, który przyjdzie ci do głowy, jest zazwyczaj najlepszy, by powstały połączenia między przedmiotami, jakie musisz zapamiętać. Powodem tego jest fakt, że pierwsza myśl podczas zapisywania w pamięci jest najczęściej również pierwszą myślą w czasie wywoływania z pamięci.
- Twój obraz lub historia powinny wywoływać w tobie możliwie wiele uczuć i skojarzeń.
- To obojętne, jak bezsensowna lub głupia wydaje ci się twoja historyjka – dozwolone jest wszystko, co pomoże ci lepiej zapamiętywać dane treści (ostatecznie, o to przecież chodzi!).

Przykład²:

„Ten trik możesz wspaniale ćwiczyć na co dzień, gdy przykładowo idziesz po zakupy dla rodziców. Co byś zrobił, gdybyś musiał kupić jabłka, paczkę ciastek, jogurt i szczoteczkę do zębów? Mógłbyś sobie wyobrazić, jak miłutkie, nic nie podejrzewające jabłka skaczą sobie po okolicy i nagle napada na nie podstępne opakowanie ciastek. Jednak złe ciastka kiepsko obmyśliły ten atak, gdyż właśnie przybywa z odsieczą jogurt, przyjaciel jabłek, i zalewa ciastka, które zmieniają się w papkę. Teraz pojawia się ty, zanurzasz szczoteczkę do zębów w powstałej papce i czyścisz sobie zęby. Faj! Dość obrzydliwe wyobrażenie! I o to chodzi, gdyż silne uczucie pomoże ci zapamiętać każdą z czterech rzeczy!”.

Materiał pomocniczy nr 4

Tekst „Jak oszczędzać energię – oświetlenie”³

- Pomaluj ściany jasnymi kolorami (oszczędzisz 2% energii potrzebnej do oświetlenia).
- Sadź drzewa co najmniej 5 m od ścian budynku.
- Zawsze miej czyste okna (oszczędzasz 1% energii).
- Wyłączaj światła, kiedy ich nie potrzebujesz. Zainstaluj regulatory lub czujniki ruchu do kontroli oświetlenia zewnętrznego, tak by wyłączało się, kiedy nie jest potrzebne.
- Zastąp zwykłe żarówki żarówkami energooszczędnymi. Są one bardzo trwałe (działają do 10 razy dłużej aniżeli zwykłe żarówki). Zastąpienie zwykłej 75-watowej żarówki świetlówką 20-watową podczas 10 godzin pracy dziennie może zwrócić koszty inwestycji w przeciągu mniej niż jednego roku.
- Nie pozostawiaj urządzeń elektrycznych włączonych do kontaktu (np. zasilacza telefonu komórkowego). Urządzenia podłączone do prądu zużywają energię, nawet jeśli są wyłączone.

Materiał pomocniczy nr 5

Instrukcja do zadania eksperymentalnego dla ucznia

Przez dwa tygodnie, codziennie o stałej porze, np. przez godzinę lub dwie, obserwuj wybrane pomieszczenie w twoim domu (nie musi to być obserwacja ciągła). Zwróć uwagę na to, ile czasu wykorzystuje się w tym pomieszczeniu sztuczne oświetlenie (żarówki) – zanotuj to w wymyślony przez siebie sposób. Pomyśl, czy można ograniczyć zużycie prądu na oświetlenie tego pomieszczenia i jak to zrobić. Wszystkie swoje przemyślenia notuj. Zastanów się, czy mniejsze zużycie prądu w twoim domu może mieć wpływ na ochronę klimatu, na ekologię. Porozmawiaj też z domownikami o tym, czy mniejsze zużycie prądu może mieć wpływ także na wasze rodzinne finanse.

² Tanja G. Klein, *Ćwicz swoją pamięć*, Jedność, Kielce 2007.

³ K. Mindjov i in., *Klimat i Energia. Zestaw scenariuszy do edukacji klimatycznej*, Regionalne Centrum Ekologiczne Polska.

Temat: Jak w banku, czyli o oszczędzaniu**Cele:**

Uczeń:

- zna i stosuje pojęcia związane z bankami i oszczędzaniem;
- wymienia najważniejsze usługi bankowe;
- wskazuje korzyści płynące z oszczędzania;
- doskonali umiejętności: planowania wydatków oraz racjonalnego gospodarowania własnymi środkami finansowymi.

Pojęcia ekonomiczne:

bank, rachunek bankowy, oszczędzanie, oprocentowanie, rachunek oszczędnościowy, kredyt

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Edukacja polonistyczna**

Uczeń kończący klasę III:

- uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji;
- czyta i rozumie teksty przeznaczone dla dzieci na I etapie edukacyjnym i wyciąga z nich wnioski.

Edukacja matematyczna

Uczeń kończący klasę III:

- wykonuje łatwe obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość) i radzi sobie w sytuacjach codziennych, wymagających takich umiejętności;
- dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100.

Metody:

- czytanie tekstu literackiego ze zrozumieniem;
- gra dydaktyczna;
- układanka.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – fragment książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn*;
- nr 2 – gra dydaktyczna „Warto oszczędzać!”;
- nr 3 – prezentacja „W banku” – instrukcja dla nauczyciela;
- nr 4 – ćwiczenie „Co robi bank?”;
- karty szarego papieru, flamastry, kredki, wycinanki, klej, farby;
- materiały do gry: dla każdej grupy komplet kart z poleceniami oraz obrazków z produkta-

mi; dla każdego gracza ilustracja przedstawiająca skarbonkę z równowartością około 250 zł w banknotach i monetach (10 zł, 5 zł, 2 zł, 1 zł, 50 gr);

- materiały do prezentacji: 5 banknotów 100-złotowych (razem 500 zł) i dodatkowo 2 monety 5-złotowe.

Czas:

3 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

Zajęcia możesz poprzedzić wycieczką do siedziby dowolnego banku. Poproś uczniów, aby zaobserwowali, co robią klienci i pracownicy banku, jak wygląda pomieszczenie, w którym przyjmuje się klientów, jak jest ono wyposażone. Porozmawiaj z klasą o działalności tej instytucji i wyjaśnij, po co ludzie przychodzą do banku.

1. Zapytaj uczniów, na jakie cele przeznaczają swoje pieniądze. Napisz na środku tablicy lub dużej karty papieru zdanie: „Moje pieniądze przeznaczam na...”. Poproś, aby ochotnicy podchodzili do tablicy i kolejno zapisywali rodzaje swoich wydatków, np.: słodczyce, napoje, prezenty dla bliskich, czasopisma, książki, przybory szkolne, bilety do kina itp.
2. Zapytaj uczniów, jak postępują w sytuacji, gdy nie wydadzą wszystkich posiadanych pieniędzy. Wprowadź pojęcie „oszczędzanie”. Wyjaśnij, że oszczędzanie oznacza odkładanie naszych środków finansowych, aby coś za nie kupić w przyszłości. Podkreśl, że im większą sumę możemy odłożyć, tym więcej będziemy mogli później wydać. Ważna jest też systematyczność, bo oszczędzając regularnie nawet niewielkie kwoty, możemy ostatecznie zgromadzić dużo pieniędzy. Na przykład odkładając w banku 101 zł miesięcznie przez 30 lat, uzbieramy więcej niż gdybyśmy odkładali co miesiąc 300 zł przez 10 lat.
3. Przeczytaj klasie fragment książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn* (materiał pomocniczy nr 1). Najpierw wytłumacz, że korney i öre to pieniądze, którymi posługiwano

- się w Szwecji w czasach, kiedy rozgrywają się przygody bohaterów utworu. Potem zapytaj dzieci:
- Skąd Lisa miała pieniądze? Jaką pracę wykonywała ona sama i inne dzieci?
 - Co Lisa zrobiła z pieniędzmi, które dostała od mamy za zebranie jajek?
 - Ile Lisa zarobiła przy plewieniu rzepy? Co zrobiła z tymi pieniędzmi?
 - Dlaczego Lisa oszczędzała?
4. Zapytaj uczniów, czy oni sami oszczędzają, tak jak bohaterka książki Astrid Lindgren. Gdzie odkładają pieniądze? Czy mają własne skarbonki, tak jak Lisa? Poproś ochotników, aby powiedzieli, na co oszczędzają. Następnie zapytaj uczniów, czy w przeszłości udało im się już coś kupić za zaoszczędzone pieniądze, czy byli zadowoleni z oszczędzania?
 5. Poproś uczniów, by zaprojektowali i wykonali własną skarbonkę. Dzieci mają do dyspozycji kartki papieru, mogą posłużyć się dowolną techniką plastyczną, wykorzystać farby, wycinanki, kredki. Powiedz, że skarbonka może mieć dowolny kształt, nie musi być to świnka-skarbonka. Po zakończeniu pracy urządzcie w klasie małą wystawę prac. Uczniowie mogą wybrać najbardziej oryginalny i zachęcający do oszczędzania projekt.
 6. Podziel klasę na 6–7 osobowe grupy. Powiedz uczniom, że zagrają w grę „Warto oszczędzać!” (materiał pomocniczy nr 2). Poproś, aby każda grupa wybrała dwie osoby – kasjera oraz sprzedawcę w sklepie. Przygotuj potrzebne materiały: grupa otrzymuje komplet kart z zadaniami, a każdy gracz – 5 zł w różnych monetach oraz obrazek przedstawiający skarbonkę (możesz posłużyć się projektami wykonanymi przez dzieci w poprzedniej części zajęć lub wzorem zamieszczonym w instrukcji do gry). Kasjer otrzymuje równowartość co najmniej 200 zł w różnych banknotach i monetach (10 zł, 5 zł, 2 zł, 1 zł, 50 gr). Sprzedawca dostaje obrazki z różnymi produktami oraz ich cenami.
 7. Rozdaj odpowiednie części instrukcji graczom, kasjerom, sprzedawcom. Poproś, aby uczniowie uważnie je przeczytali. Wyjaśnij zasady gry. Powiedz, że zadaniem kasjera w grze jest gospodarowanie pieniędzmi, natomiast sprzedawca będzie sprzedawał różne artykuły dostępne w sklepie. Każdy uczeń powinien zaplanować, co chciałby kupić po zakończeniu gry.
 8. Gracze wkładają swoje monety do skarbonki. Na stoliku kasjer układa w stosik karty do gry. Następnie gracze kolejno losują po jednej karcie, głośno czytają polecenie i wykonują zadanie. Każdy z nich podejmuje decyzję, a potem oblicza, ile ma pieniędzy. Gracze mogą również kupić w sklepie wybrany produkt, o ile tak zdecydują. Jeśli nie, odkładają zaoszczędzoną sumę, by dokonać zakupu później. Jeżeli w trakcie gry gracz wyda wszystkie swoje pieniądze, nie bierze udziału w następnych rundach. Zaznacz, że warto zaoszczędzić pieniądze. Na koniec uczniowie mogą dokonać zakupów w sklepie i kupić produkty, na których najbardziej im zależało.
 9. Ogłoś rozpoczęcie gry. Sprawdzaj, czy uczniowie przestrzegają zasad. Po zakończeniu zabawy uczniowie powinni porozmawiać w grupach o jej przebiegu. Poproś, aby opowiedzieli rówieśnikom, czy udało im się osiągnąć cel i kupić produkt, który chcieli mieć. Potem zapytaj ochotników, czy udało im się zaoszczędzić pieniądze, z jakich zakupów zrezygnowali w czasie gry, czy na koniec mogli kupić to, na czym im zależało?
 10. Podsumuj grę, prosząc uczniów, by wskazali korzyści z oszczędzania. Zapisz na tablicy zdanie: „Dzięki oszczędzaniu...” (np. możemy odłożyć pieniądze i kupić coś droższego; nie wydajemy wszystkich pieniędzy na niepotrzebne zakupy; mamy czas, żeby zaplanować wydatki itp.).
 11. Porozmawiaj z uczniami na temat plusów i minusów gromadzenia pieniędzy w skarbonce. Uczniowie mogą podać różne zalety tej formy oszczędzania (np. oszczędności są stale dostępne, można je wykorzystać w nagłej potrzebie, pożyczyć rodzicom, gdy brakuje im pieniędzy na jakiś zakup); mogą też wskazać jej wady (np. ktoś inny niż właściciel może rozbić skarbonkę, można podejmować pochopne decyzje, bo zaoszczędzone pieniądze są stale dostępne).
 12. Powiedz uczniom, że jednym z minusów oszczędzania w skarbonce jest fakt, że oszczędności nie można pomnażać, a złożona suma pozostaje taka sama. Wyjaśnij, że istnieją jednak sposoby pomnażania zaoszczędzonych pieniędzy, czyli inwestowania. Jednym z nich jest złożenie pieniędzy w banku. Bank płaci za to klientowi pewną cenę, tzw. oprocentowanie. Wyjaśnij, że oprocentowanie to pewna część pieniędzy, która jest naliczana od sumy złożonej w banku i wypłacana

po pewnym czasie przez bank za to, że trzyma się w nim oszczędności.

13. Wyjaśnij teraz uczniom, jak funkcjonuje bank. Jeśli wcześniej byliście razem w banku, odwołaj się do przebiegu wizyty w tej instytucji. Przeprowadź prezentację zgodnie z instrukcją zamieszczoną w materiale pomocniczym nr 3.
14. Podsumowując prezentację, zapytaj uczniów:
 - Kto odniósł korzyści dzięki działalności banku? (oszczędzający, kredytobiorca, bank);
 - Jakie korzyści odniósł oszczędzający? (bezpiecznie ulokował pieniądze, dostał dodatkową sumę – oprocentowanie);
 - Jakie korzyści odniósł kredytobiorca? (otrzymał pieniądze z banku i mógł kupić potrzebną rzecz);
 - Jakie korzyści odniósł bank? (zarobił dzięki różnicy pomiędzy oprocentowaniem oszczędności a oprocentowaniem kredytu);
 - O czym musi pamiętać osoba, która chce w banku pożyczyć pieniądze? (o oddaniu

w terminie całej sumy oraz dodatkowym oprocentowaniu).

15. Porozmawiaj z uczniami o innych usługach bankowych. Zapytaj, czy mogą wskazać przykłady takich usług. Jeśli nie, wyjaśnij w prosty sposób, że w banku można na przykład założyć rachunek oszczędnościowo-rozliczeniowy, rachunek oszczędnościowy, uzyskać kartę bankomatową, zaciągnąć kredyt, założyć lokatę.
16. Poproś uczniów o wykonanie ćwiczenia „Co robi bank?” (materiał pomocniczy nr 4). Uczniowie, pracując w grupach, rysują na karcie papieru budynek banku. Następnie z zestawu zamieszczonego w materiale wybierają poprawne odpowiedzi na pytanie: „Co robi bank?” i nakleją je na karcie. Przedstawiciele zespołów prezentują efekty pracy. Omów z uczniami sposób wykonania zadania, koryguj błędy. Na zakończenie uczniowie powinni wskazać korzyści płynące z oszczędzania w banku.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Fragment książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn*¹

„Głęboko pod krzakami porzeczek leżało jedenaście kurzych jaj. Ucieszyłam się okropnie. To jedna z naszych kur jest tak uparta i nie chce nieść się w kurniku. Znosi wszystkie jaja na dworze. Lasse, Bosse i ja szukaliśmy już od dawna, gdzie też ona znosi te swoje jaja. Lecz ta kura jest bardzo przebiegła i dobrze strzeże swej tajemnicy. Mamusia powiedziała nam, że dostaniemy pięć öre za każde jajko, które znajdziemy. Teraz zaś znalazłam jajek za całe pięćdziesiąt pięć öre. Piłki jednak nie znalazłam. – Weźmiemy zamiast piłki jajka – powiedział Lasse. – Będzie z nich jajecznicza dla całego Bullerbyn. Ale ja zabrałam prędko jaja do fartuszka, zaniósłam je mamie i dostałam pięćdziesiąt pięć öre. Dałam wszystkim dzieciom po pięć öre, a resztę włożyłam do swojej skarbonki, którą zamykam na kluczyk. Kluczyk wisi na gwoździu głęboko w szafie. (...) Później, gdy pomagałam plewić rzepę, dostałam więcej pieniędzy do mojej skarbonki. Rzepę plewią wszyscy – wszystkie dzieci z Bullerbyn. Płacono nam za każdy opielony rząd – czterdzieści öre za długi i dwadzieścia öre za najkrótszy. Mieliśmy na sobie fartuchy z worków, żeby nas kolana nie bolały. Britta, Anna i ja miałyśmy chusteczki na głowach i wyglądałyśmy jak małe gospodynie – tak powiedziała mama. (...) Zarobiłam dziewięć koron i czterdzieści öre przy plewieniu rzepy i wszystkie pieniądze włożyłam do skarbonki, bo chcę zbierać na rower. Na czerwony rower”.

Materiał pomocniczy nr 2

Gra dydaktyczna „Warto oszczędzać!”

W czasie gry będziecie gospodarować pieniędzmi. Wybierzcie dwie osoby z waszej grupy – kasjera oraz sprzedawcę w sklepie. Pozostałe osoby to gracze. Przeczytajcie odpowiednią część instrukcji i postępujcie zgodnie z zasadami gry.

Instrukcja dla gracza

Otrzymujesz 5 zł w różnych monetach. Połóż je na obrazku przedstawiającym skarbonkę. Potem obejrzyj rysunki z produktami i ich cenami. Po zakończeniu gry będziesz mógł kupować w sklepie i zapłacić swoimi pieniędzmi. Zaplanuj, co chcesz kupić!

Kolejno losuj po jednej karcie. Przeczytaj głośno zamieszczone na niej polecenie i wykonaj je. Jeżeli polecenie dotyczy wydatków, oddaj odpowiednią sumę kasjerowi. Jeśli z polecenia wynika, że dostaniesz dodatkową sumę, zwróć się do kasjera, który wypłaci ci pieniądze.

Po każdej turze gry oblicz, ile masz pieniędzy. Możesz wtedy kupić jakiś artykuł w sklepie, ale pamiętaj, że trzeba za niego zapłacić. Jeśli zdecydowałeś, że nic nie kupisz, odkładasz zaoszczędzoną sumę, by dokonać zakupu później. Jeśli w czasie gry wydasz wszystkie pieniądze, kończysz grę. Po zakończeniu wszystkich kolejek możesz kupić produkt, na którym najbardziej Ci zależy.

Staraj się dobrze gospodarować pieniędzmi:

- Zaoszczędź jak najwięcej!
- Zastanów się, czy powinieneś kupować wszystko, na co masz ochotę!
- Kupuj w sklepie tylko to, na czym najbardziej Ci zależy!
- Pamiętaj, że warto odłożyć pieniądze na przyszłość!
- Obliczaj swoje dochody i wydatki!

Po zakończeniu gry opowiedz koleżankom i kolegom w grupie o Twoich decyzjach. Czy udało Ci się zaoszczędzić pieniądze? Z jakiego zakupu zrezygnowałeś w czasie gry? Czy na koniec mogłeś kupić to, na czym Ci zależało?

¹ A. Lindgren, *Dzieci z Bullerbyn*, Nasza Księgarnia, Warszawa 2000, s. 30–32, 40.

Instrukcja dla kasjera

Masz różne monety o wartości 5 zł, 2 zł, 1 zł, 50 gr. Na początku gry wypłacisz każdemu graczowi po 5 zł. Na środku ławki ułóż w stosik wszystkie karty do gry. Koleżanki i koledzy w grupie będą kolejno losowali po jednej karcie. Uważnie wysłuchaj polecenia zapisanego na karcie, którą wylosował gracz, i wykonaj je: wypłać graczowi pieniądze lub odbierz je od niego, zgodnie z poleceniem. Twoim zadaniem jest również rozmiennianie monet na drobne, kiedy poprosi Cię o to osoba grająca.

Instrukcja dla sprzedawcy

Jesteś sprzedawcą w sklepie z zabawkami i słodyczami. Rozłóż ilustracje z różnymi produktami, które można kupić w Twoim sklepie, i ich cenami. Nie musisz wydawać obrazków graczom. Sprzedawaj produkty, które chcą kupić gracze. Sprawdzaj, czy zapłacili Ci odpowiednią sumę. Wydawaj resztę.

Wzór skarbonki dla każdego ucznia

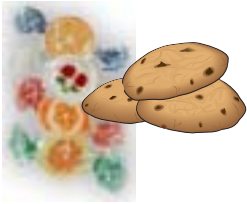
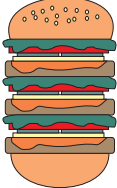
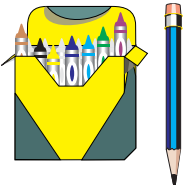
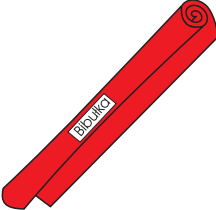
Wzory banknotów i monet

Karty z poleceniami do gry

Dostałeś 10 zł w prezencie od cioci. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Pomogłeś tacie umyć samochód. Tata dał ci 5 zł. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Musiałeś kupić nowy zeszyt za 2 zł 50 gr. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Musiałeś kupić bibułkę na zajęcia szkolne. Wydałeś 2 zł. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Pracowałeś w ogrodzie. Pomogłeś babci i dostałeś od niej 10 zł. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Brat zwrócił ci dług w wysokości 4 zł. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Wydałeś 4 zł na lody. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Dostałeś od starszej siostry 8 zł. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Możesz kupić słodycze za 5 zł. Możesz jednak zaoszczędzić pieniądze. Co postanowiłeś? Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Dostałeś kieszonkowe w wysokości 6 zł. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Chcesz kupić piłkę za 10 zł. Możesz jednak zaoszczędzić pieniądze. Co postanowiłeś? Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Koleżanka oddała ci 3 zł, które jej pożyczyłeś. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Z własnych pieniędzy możesz kupić kredki i ołówki. Kosztują 5 zł 50 gr. Możesz jednak zaoszczędzić pieniądze. Co postanowiłeś? Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Masz ochotę na czekoladę z orzechami, która kosztuje 4 zł 50 gr. Możesz jednak zaoszczędzić pieniądze. Co postanowiłeś? Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Chciałbyś kupić nową zabawkę za 10 zł. Możesz jednak zaoszczędzić pieniądze. Co postanowiłeś? Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Dostałeś w prezencie od mamy 10 zł. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Chciałbyś za 4 zł kupić coca-colę, którą lubisz. Możesz jednak zaoszczędzić pieniądze. Co postanowiłeś? Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Chcesz wybrać się do kina. Bilet kosztuje 12 zł. Możesz jednak zaoszczędzić pieniądze. Co postanowiłeś? Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Masz ochotę na hamburgera, który kosztuje 3 zł. Możesz jednak zaoszczędzić pieniądze. Co postanowiłeś? Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Masz ochotę na sok pomarańczowy. Kartonik soku kosztuje 2 zł. Możesz jednak zaoszczędzić pieniądze. Co postanowiłeś? Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Chciałbyś kupić samochodzik za 10 zł. Możesz jednak zaoszczędzić pieniądze. Co postanowiłeś? Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Dostałeś w prezencie od dziadka 15 zł. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Dostałeś 5 zł kieszonkowego. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Chcesz kupić czasopismo o muzyce i filmie, które kosztuje 3 zł. Możesz jednak zaoszczędzić pieniądze. Co postanowiłeś? Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Wydałeś 8 zł na bilet do kina. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	Pomogłeś mamie w sprzątanii, dostałeś 5 zł. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Masz ochotę na czekoladowy batonik za 4 zł. Możesz jednak zaoszczędzić pieniądze. Co postanowiłeś? Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.	W sklepie mamie zabrakło 4 zł 50 gr, postanawiasz pożyczyć jej pieniądze. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.
Chcesz kupić pokarm dla twojego zwierzątka. Pokarm kosztuje 15 zł. Sprawdź, czy masz odpowiednią sumę, jeśli tak, idź do sklepu. Potem oblicz, ile pieniędzy ci zostało.	Mama oddała ci 4 zł 50 gr. Oblicz, ile masz teraz pieniędzy.

Karty dla sprzedawcy – produkty w sklepie

			
Słodczyce – 5 zł	Książka – 15 zł	Lalka – 20 zł	Gra komputerowa – 30 zł
			
Lody – 4 zł	Zeszyt – 2 zł 50 gr	Coca-Cola – 4 zł	Hamburger – 3 zł
			
Kredki i ołówek – 5 zł 50 gr	Samochodzik – 10 zł	Prezent dla mamy – 30 zł	Prezent dla siostry – 20 zł
			
Pokarm dla domowego zwierzątka – 15 zł	Batonik czekoladowy – 4 zł	Flamastry – 7 zł 50 gr	Czekolada z orzechami – 4 zł 50 gr
			
Bilet do kina – 12 zł	Sok pomarańczowy – 2 zł	Ubranka dla lalki – 25 zł	Czasopismo o muzyce – 3 zł
			
Płyta z piosenkami ulubionego zespołu – 25 zł	Przybory kosmetyczne – 20 zł	Bibułka – 2 zł	Piłka – 10 zł

Materiał pomocniczy nr 3

Prezentacja „W banku” – instrukcja dla nauczyciela

Powiedz uczniom, że jesteś bankierem. Wybierz dwóch ochotników, którzy odegrają role klientów banku. Pierwszy uczeń ma 500 zł w banknotach po 100 zł. Pieniądze stanowią jego oszczędności. Powiedz, że oszczędności można ulokować w banku na określony czas i w zamian za to uzyskać oprocentowanie. Uczeń przekazuje do banku 500 zł.

Drugi uczeń jest osobą, która zaciągnie w banku kredyt. Wyjaśnij, że ma on tylko 10 zł (dwie monety po 5 zł), a chce kupić drukarkę do komputera za 500 zł. Wyjaśnij, że każda osoba, która dostanie z banku kredyt, musi oddać pieniądze w określonym czasie, a dodatkowo płaci pewną sumę. Jest to cena płacona bankowi za pożyczanie pieniędzy. Przekaz kredytobiorcy 500 zł.

Powiedz, że minęły trzy miesiące:

- Oszczędzający chce teraz podjąć swoje pieniądze. Oddaj uczniowi 500 zł i dodaj mu 5 zł, które stanowią oprocentowanie ulokowanych w banku pieniędzy. Zapytaj uczniów, ile pieniędzy otrzymał oszczędzający (505 zł).
- Kredytobiorca oddaje teraz całą sumę kredytu – 500 zł i dodatkowo płaci bankowi oprocentowanie, czyli 10 zł. Zapytaj klasę, ile pieniędzy zwróci bankowi ten klient (510 zł).

Zaznacz, że oprocentowanie w przypadku kredytu wynosi 10 zł, a w przypadku oszczędności tylko 5 zł. Zwróć uwagę, że oprocentowanie kredytów w bankach jest zawsze wyższe niż oprocentowanie oszczędności. Banki zarabiają dzięki różnicy pomiędzy oprocentowaniem oszczędności a oprocentowaniem kredytów.

Zapytaj uczniów:

- Kto odniósł korzyści dzięki działalności banku?
- Jakie korzyści odniósł oszczędzający?
- Jakie korzyści odniósł kredytobiorca?
- Jakie korzyści odniósł bank?
- O czym musi pamiętać osoba, która chce w banku pożyczyć pieniądze?

Wzory banknotów do symulacji

Materiał pomocniczy nr 4

Ćwiczenie „Co robi bank?”

Na karcie papieru narysujcie bank. Przeczytajcie zdania zapisane w tabeli i zastanówcie się, które z nich są odpowiedzią na pytanie: „Co robi bank?” Wytnijcie prawidłowe odpowiedzi i naklejcie je na karcie.

WYDAJE KARTY DO BANKOMATÓW	OBLICZA WYNAGRODZENIA DLA WSZYSTKICH MIESZKAŃCÓW MIASTA
UDZIELA KREDYTÓW	PŁACI KIESZKONKOWE DZIECIOM
PROWADZI RACHUNKI ROZLICZENIOWE KLIENTÓW	GROMADZI OSZCZĘDNOŚCI KLIENTÓW
PŁACI ZA BUDOWĘ DRÓG, SZKÓŁ, SKLEPÓW	PROWADZI RACHUNKI OSZCZĘDNOŚCIOWE
USTALA CENY PRODUKTÓW W SKLEPACH I NA BAZARACH	ZAPISUJE WYDATKI RODZINY
DBA O BEZPIECZENSTWO OSZCZĘDNOŚCI KLIENTÓW	WYPŁACA OPROCENTOWANIE OSZCZĘDZAJĄCYM
PŁACI WYNAGRODZENIE NAUCZYCIELOM I LEKARZOM	SPRZEDAJE SPRZĘT KOMPUTEROWY

Temat: Pomocnicy świętego Mikołaja, czyli rozmowa o tym, co mogę zrobić dla innych

Cele:

Uczeń:

- wymienia i definiuje wybrane pojęcia ekonomiczne;
- rozumie potrzebę wspierania inicjatyw wolontariatu;
- tworzy użyteczne formy plastyczne, wykorzystuje je zgodnie z zaplanowanym celem;
- szacuje zysk, oblicza sumy i różnice w zakresie 100.

Pojęcia ekonomiczne:

praca, sprzedaż, kupno, cena, zysk, inwestowanie

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Edukacja polonistyczna

Uczeń kończący klasę III:

- uczestniczy w rozmowach: zadaje pytania, udziela odpowiedzi i prezentuje własne zdanie;
- zna formy użytkowe: życzenia.

Edukacja matematyczna

Uczeń kończący klasę III:

- dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100;
- wykonuje łatwe obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość) i radzi sobie w sytuacjach codziennych wymagających takich umiejętności.

Edukacja plastyczna

Uczeń kończący klasę III:

- realizuje proste projekty w zakresie form użytkowych.

Zajęcia komputerowe

Uczeń kończący klasę III:

- wpisuje za pomocą klawiatury wyrazy i zdania;
- wykonuje rysunki za pomocą wybranego edytora grafiki, np. z gotowych figur.

Edukacja społeczna

Uczeń kończący klasę III:

- jest chętny do pomocy;
- wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka.

Metody:

- rozmowa i dyskusja;
- praca w grupach;
- praca z komputerem.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – tekst „Mikołaj – biskup Miry”;
- nr 2 – tekst „Klepać biedę”;
- nr 3 – opis zabawy „Klep, klep, klepanie”;
- nr 4 – karty pracy do zadania „Banknoty”;
- nr 5 – instrukcja do zabawy „Podoba mi się”;
- nr 6 – tekst „Zapalić się do czegoś”;
- nr 7 – karta pracy „Ala kupuje”;
- nr 8 – tabela „Planowanie”;
- nr 9 – zadania dla grup;
- nr 10 – elementy postaci „Mikołaj”;
- nr 11 – elementy postaci „Aniołek”;
- nr 12 – tabela „Zysk/strata”;
- kolorowe flamastry, flipcharty, sprzęt i materiały do organizacji sprzedaży, (stolik, elementy dekoracyjne, pudełko-kasa, karta „Tabelka”), koperty, ziemniaki, nożyki, tusz do stempli, dostęp do pracowni komputerowej (komputery, drukarka, papier do drukarki);
- magnetofon i kasetę/płytę z muzyką świąteczną, nagranie podkładu muzycznego w parzystym metrum;
- karty bożonarodzeniowe z życzeniami świątecznymi.

Czas:

2 dni zajęć zintegrowanych oraz czas przewidziany na sprzedaż wytworów

Przebieg zajęć:

1. Stwórz atmosferę świąteczną, włącz cicho płytę lub kasetę z nagraniami muzyki bożonarodzeniowej. Opowiedz uczniom legendę o życiu i działalności charytatywnej biskupa Miry – Mikołaja. Pozwól, aby dzieci znające tę legendę włączyły się do Twojej opowieści – wtedy opowiadanie stanie się bardziej dynamiczne i urozmaicone. Możesz też, zamiast opowiadać, przeczytać fragmenty tekstu o świętym Mikołaju (materiał pomocniczy nr 1).
2. Porozmawiaj z uczniami o wymowie tej części legendy, która wiąże się z dobroczynnością i ukochaniem ludzi przez biskupa. Poproś dzieci, by przypomniały sobie przykłady dobrych relacji międzyludzkich – sąsiedzkich,

- koleżeńskich. Zwróć uwagę na to, że wokół nas jest wiele osób, którym można i trzeba pomagać.
3. Zapytaj dzieci, czy znają porzekadło „klepać biedę” i czy wiedzą, co ono znaczy. Zapewne uczniowie będą mieli swoje zdanie na ten temat. Podsumowując tę część zajęć, przeczytaj im zabawną opowieść o Bartusiu (materiał pomocniczy nr 2), ale może to także zrobić któryś z uczniów.
 4. Zaproponuj teraz zabawę w ...klepanie – oczywiście nie biedę, ale swoich kolan, ud i rąk koleżanki lub kolegi. Naucz dzieci sekwencji klepień, które wykonywać będą w rytm muzyki. Potrzebny będzie podkład muzyczny w parzystym metrum. Zabawa może się odbywać w rytmie muzyki, w różnym tempie, ze zmieniającymi się sekwencjami klepień, ale na początku – raczej wolno, z maksymalnie czterema ruchami (klepieńcami) w sekwencji (materiał pomocniczy nr 3).
 5. Wróć do tematu potrzeby pomagania ludziom. Zaproponuj dzieciom podjęcie inicjatywy zebrania pieniędzy, np. na zakup drobnych upominków świątecznych dla pensjonariuszy Domu Pomocy Społecznej (oczywiście cel może być zupełnie inny, dostosowany do potrzeb środowiska, w którym żyjecie). Temu celowi będzie służyć wykonanie przez dzieci kartek świątecznych, ich dystrybucja, a w końcu – zakup upominków z zysku ze sprzedaży.
 6. Zapytaj dzieci o znaczenie takich pojęć, jak: praca, praca bez wynagrodzenia na rzecz innych ludzi (wolontariat). Podkreśl szczególnie wymiar tego rodzaju pracy. Poproś wybranego ucznia o przeczytanie w słowniczku pojęć ekonomicznych objaśnienia terminu „praca”. Wspólnie ustalcie, jakie prace należy wykonać, podejmując inicjatywę zaproponowaną w punkcie 5.
 7. Ponieważ w trakcie prac dzieci zetkną się z pojęciami „kupno” i „sprzedaż”, porozmawiajcie o tym, na czym polega kupno, oraz co to jest sprzedaż. Przyda się znowu słowniczek pojęć ekonomicznych.
 8. Powiedz uczniom, że warto wyćwiczyć umiejętność bezpiecznego, mądrego kupowania i sprzedawania. Pomoże w tym praca nad zadaniem matematycznym „Banknoty” (materiał pomocniczy nr 4). Rozdaj dzieciom karty „Banknoty”. Poleć im, aby samodzielnie oszacowały oraz wybrały odpowiedni banknot. Sprawdź poprawność wykonania zadania.
 9. Zaproś dzieci do zabawy „Podoba mi się”, która pozwoli na utrwalenie pojęć „praca”, „kupno”, „sprzedaż” (materiał pomocniczy nr 5). Przed rozpoczęciem zabawy każdy z jej uczestników otrzymuje 15 kolorowych, najlepiej samoprzylepnych, karteczek. Karteczki każdego dziecka należy oznakować w celu późniejszej identyfikacji. Zabawa powinna trwać nie dłużej niż 5–7 minut. Po zakończeniu zabawy sprawdźcie, kto sprzedał najwięcej swoich pomysłów pracy. Możecie okrzyknąć go, np. „Królem Śmiesznych Prac”.
 10. Powiedz dzieciom, że bardzo wierzysz w powodzenie Waszych wspólnych planów, że cieszysz się, bo na pewno tak jak Ty palą się do pracy. Objaśnij znaczenie powiedzenia „zapalić się do czegoś”, wykorzystując tekst „Zapalić się do czegoś” (materiał pomocniczy nr 6).
Zadanie dodatkowe: Uczniowie mogą przedstawić powyższą scenkę w formie dramy.
 11. Poleć uczniom wykonanie ćwiczenia przygotowującego do dokonywania obliczeń niezbędnych w trakcie realizacji podejmowanych działań – uzupełnienie karty pracy „Ala kupuje” (materiał pomocniczy nr 7). Sprawdź wykonanie obu zadań.
 12. Przedstaw uczniom tabelę „Planowanie”, pomagającą zastanowić się nad tym, co nam będzie potrzebne do realizacji naszego celu (materiał pomocniczy nr 8). Powiedz, że należy w niej zapisać odpowiednie informacje. Omów je. Wysłuchaj propozycji uczniów dotyczących tego, skąd wziąć pieniądze na zakup potrzebnych materiałów. Musisz mieć także własny pomysł (np. sponsor, składka). Poproś uczniów o sprawdzenie w słowniczku pojęć ekonomicznych znaczenia dwóch pojęć: „cena” i „wartość”. Powiedz, aby wyjaśnili te pojęcia.
 13. Podziel uczniów na 8 zespołów. Sposób tworzenia grup może być Twoim pomysłem, jednak zadbaj o równomierne i racjonalne przydzielenie osób do zespołów. Następnie rozdziel zadania (materiał pomocniczy nr 9) i wytłumacz, na czym one polegają.
 14. Przed rozpoczęciem pracy przy komputerach przez uczniów z grup nr 1 i 2 musisz umieścić na pulpitych pliki „Mikołaj” i „Aniołek” (materiały pomocnicze nr 10 i 11). Rozpocznij z uczniami pracę nad realizacją zasadniczej części planu. Zwróć szczególną uwagę na pracę grupy nr 5, ze względu na konieczność

- posługiwania się nożyczkami podczas wykonywania zadania.
15. Po wykonaniu wszystkich zadań omów zaangażowanie uczniów i posłuchaj, co oni sami mają do powiedzenia na temat swojej aktywności.
 16. Na najbliższy zaplanowany w szkole dzień spotkań nauczycieli z rodzicami przygotuj z uczniami i chętnymi do pomocy rodzicami stoisko sprzedaży. Wyznacz osoby odpowiedzialne za reklamę oraz sprzedaż produktów.
 17. Przypomnij uczniom z grupy nr 8 o ich zadaniu – uzupełnieniu tabeli „Zysk/strata” (materiał pomocniczy nr 12).
 18. Podsumuj wyniki pracy. Wspólnie podliczcie uzyskane ze sprzedaży pieniądze oraz obliczcie zysk ze sprzedaży.
 19. Przedyskutujcie sposób wykorzystania zysku, np. jego ewentualny podział na planowane wcześniej działania charytatywne oraz nowe inwestycje.
 20. Wykorzystując zwroty zawarte w słowniczku pojęć ekonomicznych, opisz jeszcze raz przebieg Waszej wspólnie podjętej inicjatywy. Aby sprawdzić rozumienie przez uczniów poszczególnych pojęć, zastosuj w swoim opisie „luki” i poproś dzieci o uzupełnianie ich, np. „Przygotowaliśmy karty świąteczne, czyli wykonaliśmy ... (pracę)”.
 21. Spotkanie możesz zakończyć serią zagadek. Dzieci w formie pantomimy prezentują odpowiedzi na pytania: „Jaką pracę wykonuję?” (np. maluję, sprzątam, szyję itp.) lub „Co sprzedaję (kupuję)?” (np. parasol, zegarek, maszynkę do mielenia itp.).

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Tekst „Mikołaj – biskup Miry”¹

„(...) Mikołaj urodził się około roku 270 w mieście Patara jako syn zamożnych rodziców, którzy byli ludźmi dobrymi i wielkodusznymi. Wychowany został w wierze chrześcijańskiej i otrzymał gruntowne wykształcenie. Majątek pozostawiony mu przez rodziców rozdał biednym i potrzebującym. Czuł powołanie do stanu kapłańskiego i otrzymał święcenia. Został opatem w klasztorze swojego wuja, a po jego śmierci udał się do ziemi świętej. Gdy wrócił stamtąd do kraju, poszukiwano następcy po zmarłym biskupie Miry. Legenda głosi, że tym zastępcą miał zostać ksiądz, który jako pierwszy wejdzie do kościoła, a tym pierwszym był nie kto inny, tylko Mikołaj. W tych czasach trwały prześladowania chrześcijan, więc również on trafił do więzienia z powodu swojej wiary.

Kiedy cesarz Konstantyn Wielki wprowadził chrześcijaństwo jako religię państwową w cesarstwie rzymskim, Mikołaj mógł wrócić na swój biskupi urząd. Wiele legend sławi dobre czyny Mikołaja. Podobno uratował on dziecko z gotującej wody, wskrzesił trzech uczniów, którzy zostali zamordowani dla zysku przez chciwego oberżystę, przeszkodził w skazaniu na śmierć trzech niewinnych młodzieńców z Miry i doprowadził do ich uwolnienia (w tym ostatnim przypadku miał się z taką prośbą pojawić Konstantynowi Wielkiemu we śnie, choć niektórzy twierdzą, że sam udał się po to do Konstantynopola. Legenda, która jest szeroko znana i w szczególnie sposób opisuje dobroć i mądrość Mikołaja, było na przykład opowiadanie pochodzące z czasów dotkliwej klęski głodu. Wtedy to święty miał się zwrócić do kapitana statku załadowanego zbożem, aby zostawił głodującym część ziarna. Kapitan oczywiście się wzburał, bo miał dostarczyć na miejsce cały załadunek, a braku worków nie dałoby się ukryć. Mikołaj jednak jakoś go wreszcie przekonał i kapitan, acz niechętnie, przychylił się do tej prośby. A kiedy jego statek popłynął dalej, załoga mogła stwierdzić, że niczego nie brakuje.

Mikołaj zmarł w połowie wieku IV, dożywając późnej starości (...).

Materiał pomocniczy nr 2

Tekst „Klepać biedę”²

„Bartuś jest chyba jedyną osobą w rodzinie, która uważa, że pomysły wujka Grześka wcale nie są takie głupie.

– A jak się nazywa ten twój nowy zawód? – Bartuś patrzył z ciekawością na zagracony strych wujka Grześka. – Klepacz?

– Dlaczego klepacz? – zdziwił się wujek Grzesiek.

– A jak? Biedacz? – nie dawał za wygraną Bartuś.

Wujek popatrzył na niego ze zdumieniem.

– Jak znam życie – mruknął po chwili – to na pewno babcia Marysia naopowiadała ci jakichś dziwnych historii...

– Nie, wcale nie – zapewniał Bartuś. – Mówiła po prostu, że wreszcie znalazłeś sobie zajęcie i że będziesz klepał biedę. Prawdę mówiąc, nie słyszałem o takim zawodzie...

Wujek Grzesiek parsknął śmiechem.

– Klepać biedę to po prostu być biednym – wyjaśnił. – Życ w ubóstwie, niedostatku... Ale to nie zawód.

– To co zamierzasz robić? – zdziwił się Bartuś.

– Będę malował obrazy – powiedział z dumą wujek Grzesiek. – A klepanie biedy to tylko tak... przy okazji ...”

¹ C. Pertier, E. Reuys, *Dzieci obchodzą dzień św. Mikołaja*, Jedność, Kielce 2002, s. 9–11.

² G. Kasdepke, *Powrót Bartusia, czyli co to znaczy... po raz drugi*, Literatura, Łódź 2005, s. 38–39.

Materiał pomocniczy nr 3

Opis zabawy „Klep, klep, klepanie”

Instrukcja dla uczniów

Dobierzcie się w pary. Wykonajcie cztery klepięcia w rytm muzyki:

Na „raz” klepnijcie swoje uda, krzyżując ręce (prawa dłoń klepie lewe udo, lewa ręka – prawe udo).

Na „dwa” klepnijcie swoje kolana bez krzyżowania rąk.

Na „trzy” klepnijcie dłonie koleżanki lub kolegi z pary.

Na „cztery” kłaśnijcie w swoje dłonie.

Powtarzajcie wszystko tak długo, jak długo słyszeć będziecie muzykę.

Materiał pomocniczy nr 4

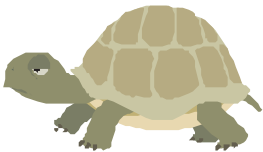
Karty pracy do zadania „Banknoty”³

Wybierz jeden banknot, którego wartość pozwoli na zakup każdego z towarów z ramki. Pokoloruj wybrany banknot.

	13 zł		7 zł	10 zł
	10 zł		15 zł 40 gr	20 zł
				50 zł

	4 zł		6 zł 20 gr	10 zł
	5 zł 50 gr		8 zł	20 zł
				50 zł

³ Ćwiczenie inspirowane zadaniem w: *Moje pierwsze zadania logiczne*, Roger Rougier, Siedmioróg, Wrocław 2009, s. 45.

	33 zł		14 zł	10 zł
	12 zł 80 gr		27 zł	20 zł
				50 zł

	41 zł		23 zł	10 zł
	34 zł		19 zł	20 zł
				50 zł

	6 zł 60 gr		2 zł 90 gr	10 zł
	5 zł 20 gr		8 zł 10 gr	20 zł
				50 zł

Materiał pomocniczy nr 5

Instrukcja do zabawy „Podoba mi się”

Poruszacie się po całej sali. Spotykając kolegów, zaproponujcie, że wykonacie dla nich nietypową pracę – im zabawniejszą, dziwniejszą – tym lepszą (np. mogę połaskotać wewnętrzną stronę twojej dłoni albo mogę przeliterować twoje imię od tyłu). Zadaniem każdego z Was jest sprzedanie i natychmiastowe wykonanie wymyślonej pracy. Jeżeli pomysł spodoba się koledze, powinien go kupić, wręczając sprzedającemu kolorową karteczkę. Jeżeli nie była to ciekawa oferta – powiedzieć jedynie: „Nie, dziękuję”. Po zakończeniu zabawy sprawdźcie, kto z Was zebrał najwięcej kolorowych karteczek – inaczej mówiąc, kto sprzedał najwięcej swoich pomysłów pracy. Możecie okrzyknąć go np. „Królem Śmiesznych Prac”.

Materiał pomocniczy nr 6

Tekst „Zapalić się do czegoś”⁴

„Dwadzieścia minut po tym, jak Bartuś odłożył słuchawkę, do domu babci Marysi i dziadka Staszka wpadli strażacy. Chwilę potem przyjechało pogotowie ratunkowe.

– Co się stało?! – wykrztusiła przerażona babcia.

– To my pytamy, co się stało?! – ryknął strażak. – Gdzie jest ogień?!

– I gdzie poszkodowany?! – zasapał lekarz, wpadając do mieszkania.

Dziadek Staszek wyjrzał na korytarz. Miał bardzo niemądrą minę.

– Ale o co chodzi? – zapytał wreszcie.

– Otrzymaliśmy wezwanie od pana Barto...

– No tak! – przerwała mu babcia. – Już wszystko jasne! – i natychmiast sięgnęła po telefon.

Bartuś odebrał po pierwszym sygnale.

– W porządku?!... – dał się słyszeć jego przejęty głos. – Uratowali dziadka?!...

Strażak, lekarz i dziadek Staszek wymienili spojrzenia. Babcia zrobiła się purpurowa na twarzy.

– Co ci strzeliło do głowy?! – wykrzyknęła.

– Przecież mówiłaś mamie, że dziadek się zapalił, tak czy nie?! – odkrzyknął Bartuś.

– Zapalił się do wyjazdu nad morze! – wrzasnęła babcia. – Czyli zapragnął, nabrał ochoty i chęci, by wyjechać nad morze! Rozumiesz?!...

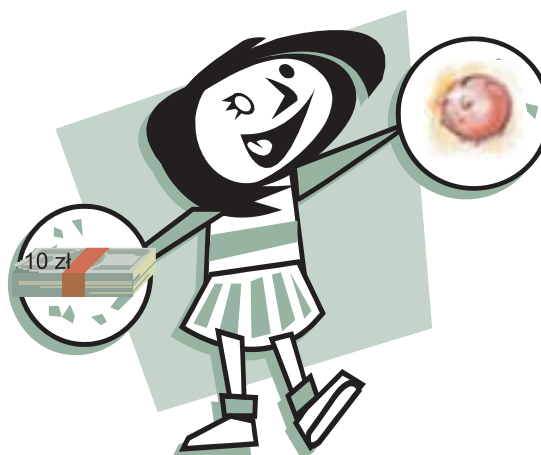
– Uff, to dobrze... – odetchnął Bartuś i odłożył słuchawkę.

Babcia pomyślała, że przy najbliższej okazji ukręci mu głowę. O ile wcześniej strażak nie ukręci głowy właśnie jej...”

Materiał pomocniczy nr 7

Karta pracy „Ala kupuje”

Ala trzyma w rękach wszystkie swoje oszczędności. W prawej ręce ma tyle samo pieniędzy, ile zdołała uzbierać w skarbonce.

⁴ G. Kasdepke, *Powrót Bartusia, czyli co to znaczy... po raz drugi*, Literatura, Łódź 2005, s. 104–105.

- 1) Ile pieniędzy trzyma Ala w prawej ręce?
- 2) W takim razie, ile pieniędzy jest w skarbonce?
- 3) Ile pieniędzy ma razem?
- 4) Ala chciałaby kupić sobie bębenek,
który kosztuje 15 zł. Czy starczy jej pieniędzy?
- 5) Czy zostanie jej coś z oszczędności?
Jeżeli tak, to ile?
- 6) Czy za pozostałe oszczędności Ala może jeszcze
kupić pluszową małpkę za 4 zł?
- 7) Czy zamiast małpki może kupić duże pudełko kredek
za 7 zł? Jeżeli nie, to ile pieniędzy jej zabraknie?

W RĘCE	ŚWINKA	SUMA	CENA ZABAWKI	CZY ALA MOŻE KUPIĆ		RESZTA
4 zł	4 zł	8 zł	 7 zł	TAK	NIE	1 zł
6 zł	6 zł	12 zł	 20 zł	TAK	NIE	-----
5 zł			 9 zł	TAK	NIE	
5 zł			 15 zł	TAK	NIE	
15 zł			 20 zł	TAK	NIE	
50 zł			 150 zł	TAK	NIE	
25 zł			 50 zł	TAK	NIE	

Materiał pomocniczy nr 8

Tabela: „Planowanie”

Co nam będzie potrzebne do realizacji naszego celu?

PRODUKT	CENA	LICZBA SZTUK	WARTOŚĆ
1	2	3	4
PAPIER DO DRUKARKI	za 100 szt.		
KOLOROWY BLOK TECHNICZNY	za 1 szt.		
KOPERTY	za 1 szt.		
INNE			
RAZEM			
CENA KARTKI ŚWIĄTECZNEJ	za 1 szt.		

Materiał pomocniczy nr 9

Zadania dla grup

Grupa 1

Znajdź na pulpicie komputera plik o nazwie „Mikołaj”. Wykonaj zadanie zgodnie z poleceniem umieszczonym w pliku. Gotową pracę ozdób według własnego pomysłu. Następnie przy pomocy nauczyciela wydrukuj pracę w kilku egzemplarzach i każdy z nich naklej na kolorowy karton.

Grupa 2

Znajdź na pulpicie komputera plik o nazwie „Aniołek”. Wykonaj zadanie zgodnie z poleceniem umieszczonym w pliku. Gotową pracę ozdób według własnego pomysłu. Następnie przy pomocy nauczyciela wydrukuj pracę w kilku egzemplarzach i każdy z nich naklej na kolorowy karton.

Grupa 3

Wytnij elementy znajdujące się na karcie „Mikołaj”. Naklej je na kolorowy karton tak, aby utworzyły sympatyczną postać. Pokoloruj lub pomaluj tę postać i w dowolny sposób ozdób kartę.

Grupa 4

Wytnij elementy znajdujące się na karcie „Aniołek”. Naklej je na kolorowy karton tak, aby utworzyły sympatyczną postać. Pokoloruj lub pomaluj tę postać i w dowolny sposób ozdób kartę.

Grupa 5

Surowy ziemniak podziel ostrożnie nożykiem na dwie części. Flamastrem na jasnej stronie każdej z części narysuj prosty, świąteczny wzór (np. gwiazdkę, choinkę). Usuń nożem część ziemniaka wokół rysunku. Pomaluj farbą lub tuszem powstały wzór i odcisnij go w narożniku koperty. Pozostaw kopertę do wyschnięcia wzoru.

Grupa 6

Korzystając z programu Paint albo w edytorze tekstu Microsoft Word, posługując się gotowymi elementami lub w inny sposób, przygotuj kartkę świąteczną według własnego pomysłu. Wydrukuj gotową pracę i naklej na kolorowy karton.

Grupa 7

Przeczytaj życzenia świąteczne zamieszczone na zgromadzonych w klasie kartach bożonarodzeniowych. Wybierz najładniejsze życzenia. Możesz zmienić nieco ich treść lub zredagować własny tekst życzeń. Przepisz życzenia na komputerze lub napisz je ręcznie (starannie). Przepisany tekst dołącz do kartek przygotowanych przez kolegów.

Grupa 8

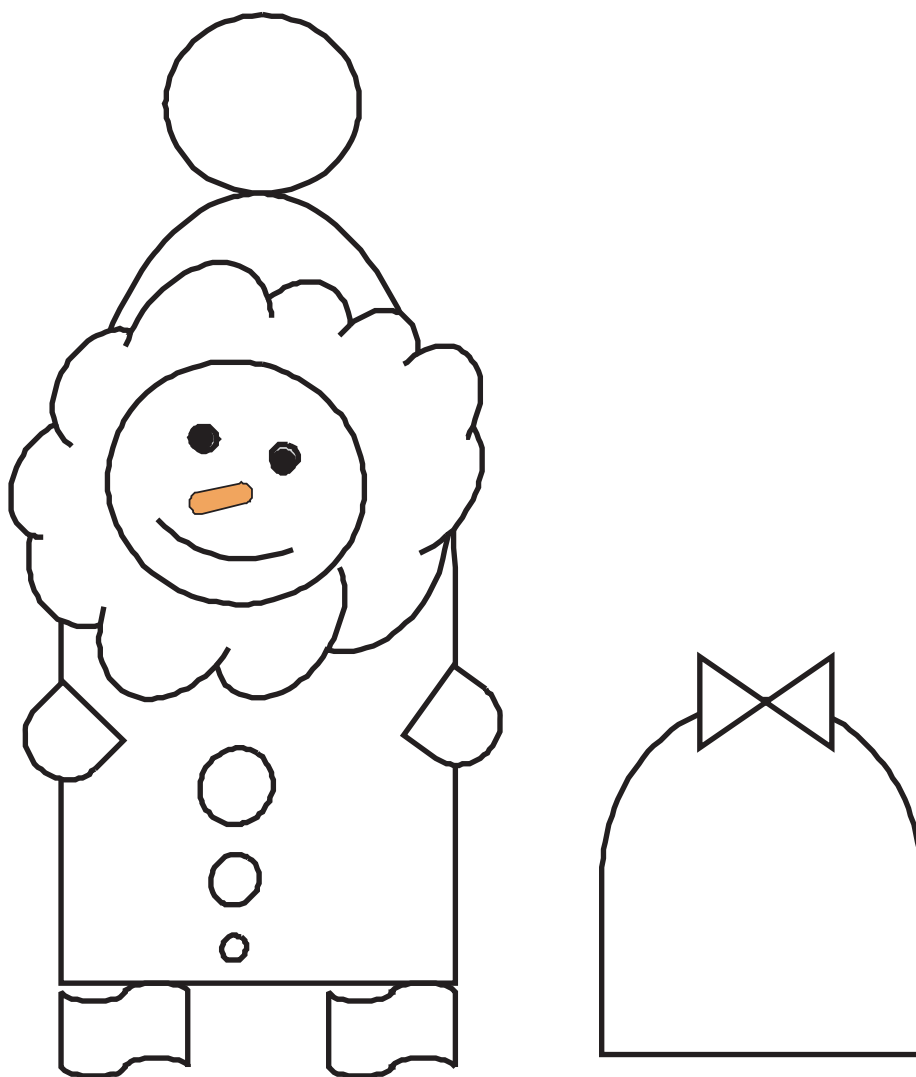
Polecenie 1: Skompletuj zestaw: karta świąteczna przygotowana przez kolegów, kartka z życzeniami, osteplowana koperta. Przelicz powstałe zestawy.

Polecenie 2: Po akcji sprzedaży kartek świątecznych uzupełnij tabelę „Zysk/strata” – kolumny 1, 2, 3 i 4.

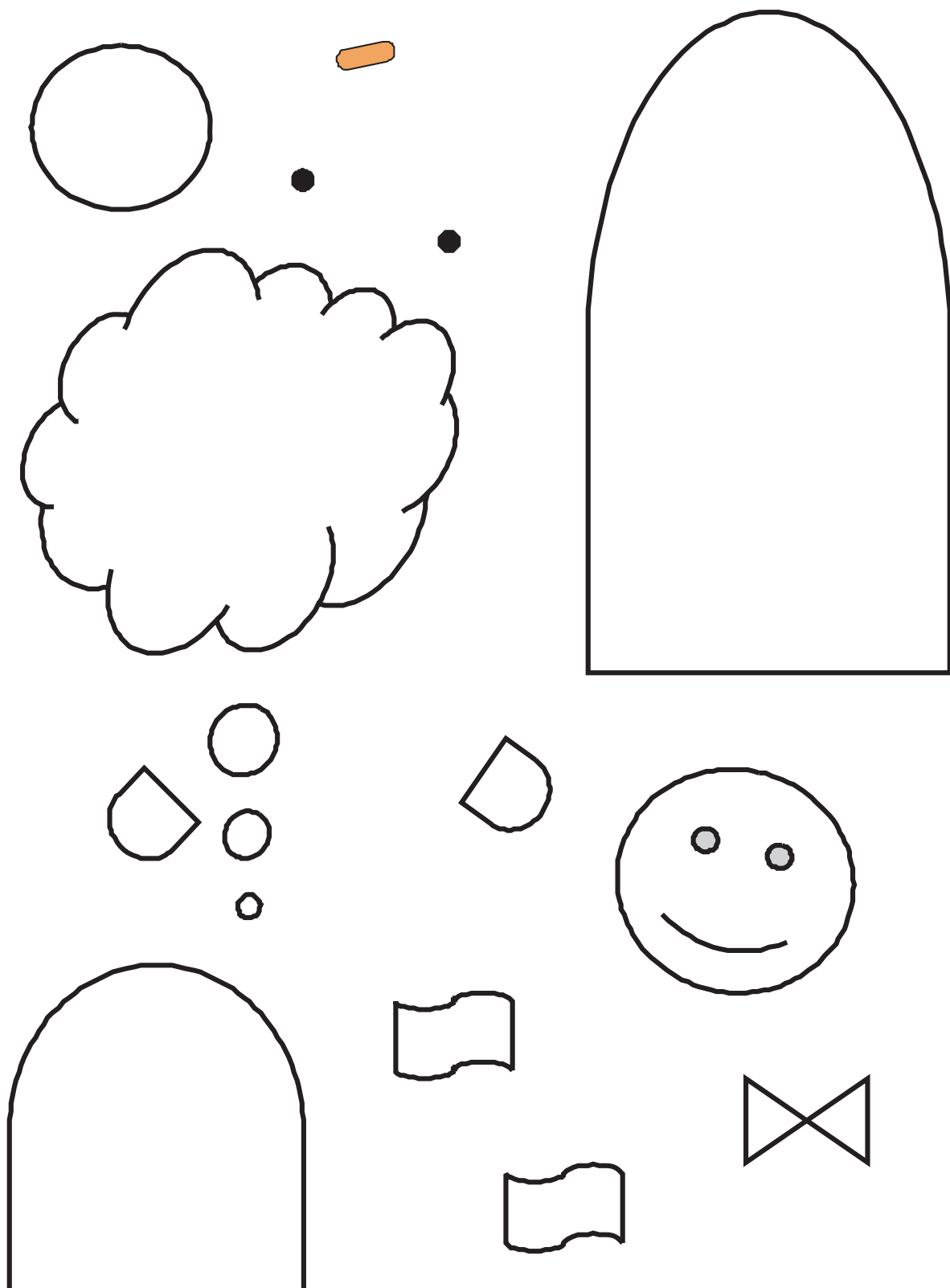
Materiał pomocniczy nr 10

Elementy postaci „Mikołaj”

Wytnij elementy postaci „Mikołaja” i ułóż według wzoru. Pokoloruj go, wypełniając wybranymi barwami kontury elementów.

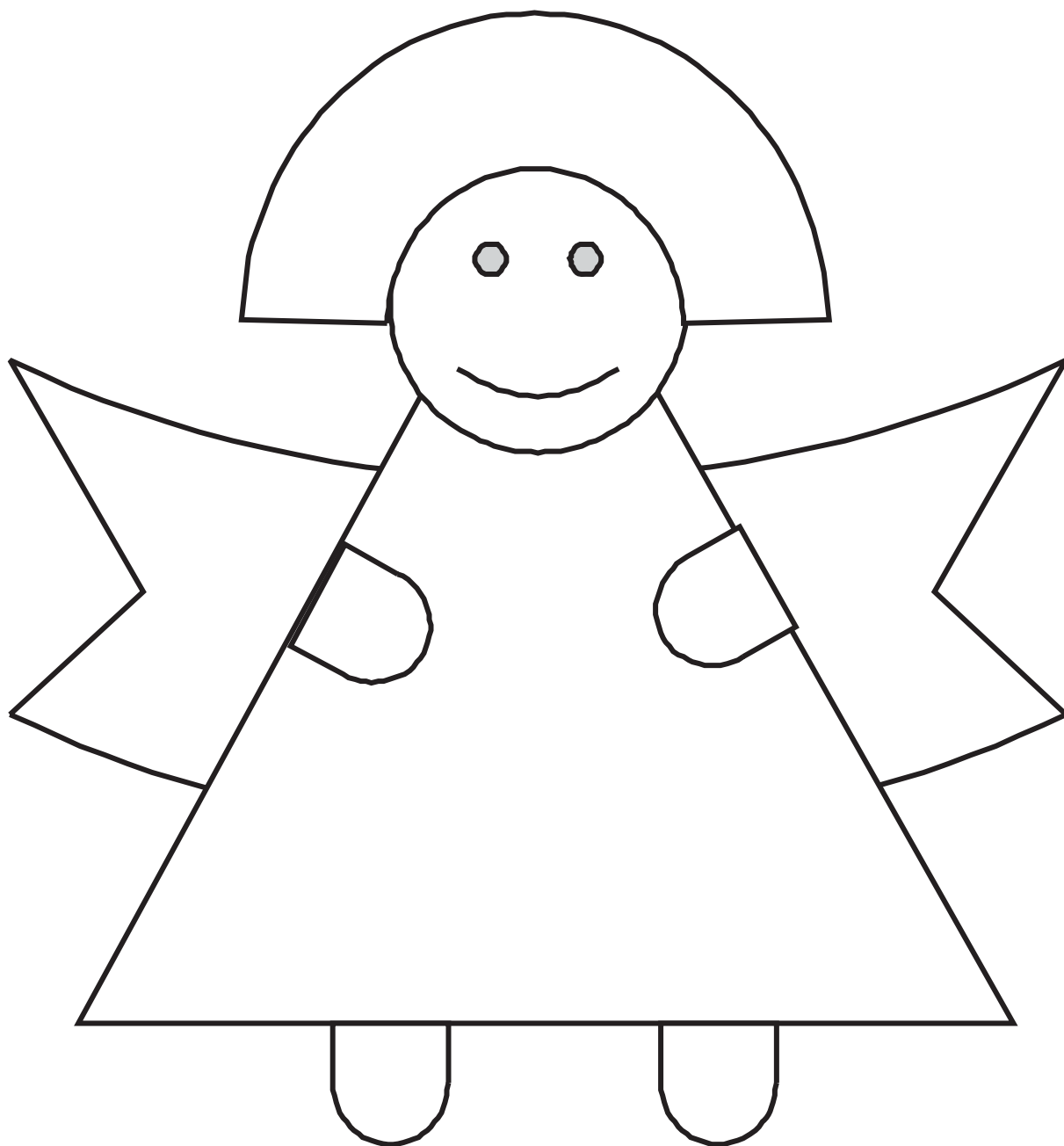
MIKOŁAJ

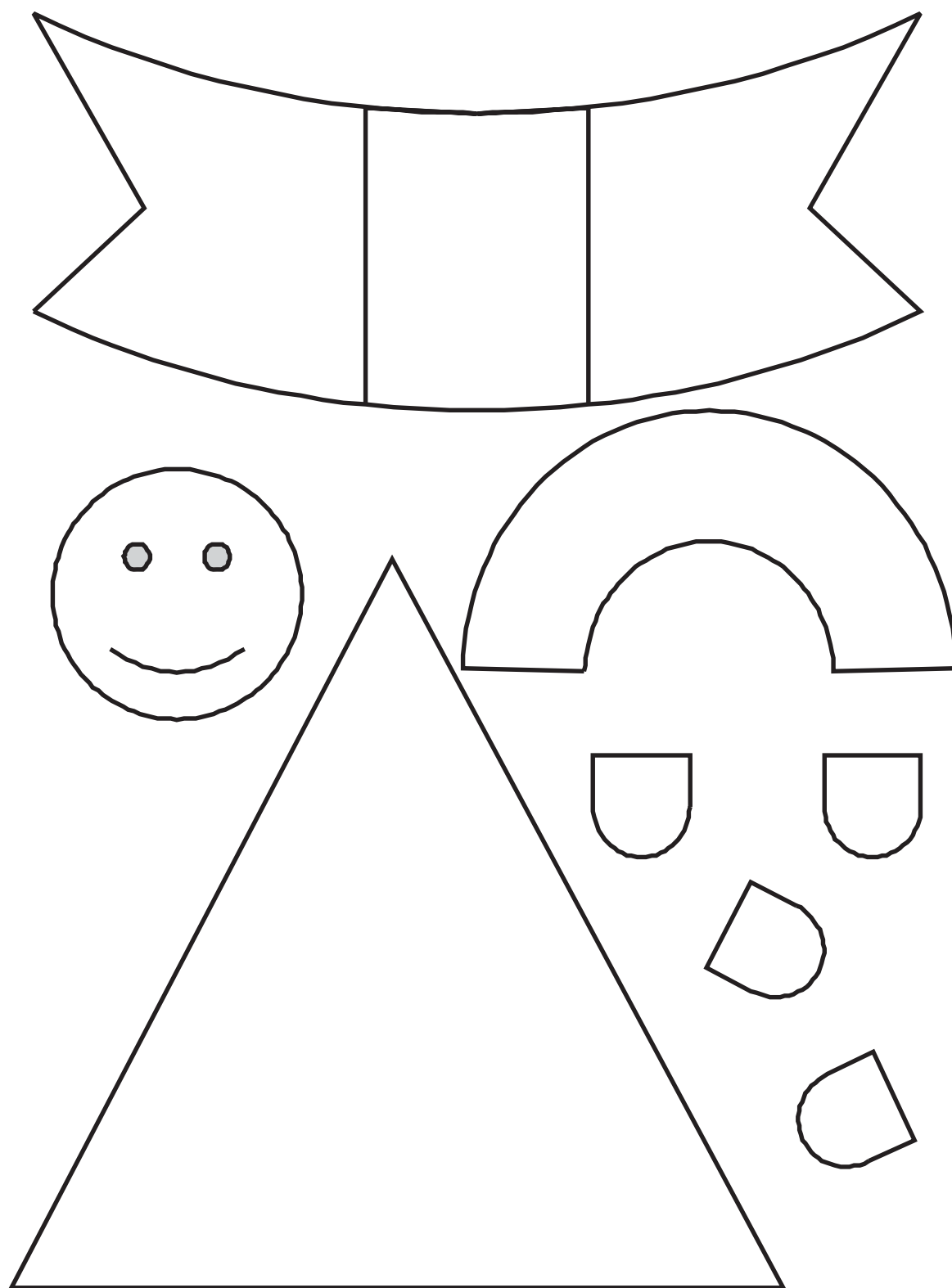
Materiał pomocniczy nr 11

Elementy postaci „Aniołek”

Wytnij elementy postaci „Aniołka” i ułóż według wzoru. Pokoloruj go, wypełniając wybranymi barwami kontury elementów.

ANIOLEK

Materiał pomocniczy nr 12

Tabela „Zysk/strata”

KOSZT WYTWORZENIA ZESTAWU	CENA ZESTAWU	LICZBA SPRZEDANYCH ZESTAWÓW	PRZYCHÓD (POZ. 2 x POZ. 3)	ZYSK/STRATA (POZ. 4 – POZ. 1)
1	2	3	4	5

Temat: Placek ze śliwkami, czyli znam się na ekonomii**Cele:**

Uczeń:

- wymienia i definiuje wybrane pojęcia ekonomiczne;
- orientuje się w organizacji małego przedsiębiorstwa;
- porządkuje wyrazy zgodnie z kolejnością alfabetyczną;
- oblicza sumy, różnice, iloczyny i ilorazy w zakresie 100;
- posługuje się w praktyce określeniami czasu, oblicza wpływ czasu;
- bawi się zgodnie i gra w zespole, stosując przyjęte zasady.

Pojęcia ekonomiczne:

biznesplan, cena detaliczna, dystrybucja, faktura, kontrahent, menedżer, płatności, popyt, promocja, upust, utarg

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Edukacja polonistyczna**

Uczeń kończący klasę III:

- dobiera właściwe formy komunikowania się w różnych sytuacjach społecznych;
- czyta i rozumie teksty przeznaczone dla dzieci na I etapie edukacyjnym i wyciąga z nich wnioski;
- uważnie słucha wypowiedzi i korzysta z przekazywanych informacji.

Edukacja matematyczna

Uczeń kończący klasę III:

- dodaje i odejmuje liczby w zakresie 100;
- podaje z pamięci iloczyny w zakresie tabliczki mnożenia;
- wykonuje obliczenia kalendarzowe w sytuacjach życiowych;
- wykonuje proste obliczenia zegarowe;
- wykonuje łatwe obliczenia pieniężne (cena, ilość, wartość) i radzi sobie w sytuacjach codziennych, wymagających takich umiejętności.

Edukacja społeczna:

Uczeń kończący klasę III:

- wie, jak ważna jest praca w życiu człowieka.

Metody:

- instruktaż;
- zabawa indywidualna lub gra dydaktyczna w zespole;
- ćwiczenia (czytanie, obliczenia arytmetyczne, pieniężne, zegarowe i kalendarzowe).

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – instrukcja do gry „Placek ze śliwkami”;
- nr 2 – plansza do gry;
- nr 3 – karty z pytaniami do gry;
- nr 4 – plansze kontrolne do gry;
- nr 5 – krążki do gry;
- pionki i kostki do gry.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

1. Przywitaj dzieci, zapowiadając poszczególne zajęcia. Razem przejrzyjcie słowniczek pojęć ekonomicznych, utrwalając zawarte w nim hasła.
2. Zaproś uczniów do gry „Placek ze śliwkami”, szczegółowo objaśniając jej zasady (materiał pomocniczy nr 1). Upewnij się, czy instrukcja jest zrozumiała. Dzieci mogą grać indywidualnie lub zespołowo. Rozdaj plansze (materiał pomocniczy nr 2), pionki i kostki oraz zestawy kart z pytaniami (materiał pomocniczy nr 3) i plansze kontrolne (materiał pomocniczy nr 4). Daj sygnał do rozpoczęcia gry.
3. Cały czas kontroluj przestrzeganie reguł gry. Wyjaśniaj na bieżąco niejasne sytuacje. Sprawdzaj poprawność odpowiedzi na pytania zamieszczone na kolorowych kartach. Kiedy gra w poszczególnych grupach będzie się zbliżała do końca, przypomnij uczniom o sprawdzeniu i przeliczeniu zdobytych punktów, uporządkowaniu miejsca zabawy oraz przeliczeniu i zebraniu elementów gry w jedno miejsce. Zapytaj o wrażenia. Wyjaśnij do końca trudności pojawiające się w trakcie gry.

4. Zakończ zajęcia wyróżnieniem zwycięzców w poszczególnych zespołach – na przykład oklaskami, udekorowaniem liderów wstążeczkami lub specjalnymi medalami przygo-

towanymi na zajęciach komputerowych. Grę warto powtórzyć po jakimś czasie, przypominając zdobyte wiadomości na temat ekonomii.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Instrukcja do gry „Placek ze śliwkami”

Lubisz placki, babki, ciastka, torty? Pewnie! Kto by nie lubił. A czy wiesz, ile trudu trzeba, abyś w niedzielne popołudnie zasiadł z rodziną przy stole i raczył się pysznymi wypiekami?

W grę, która pomoże Ci to zrozumieć, mogą grać 2, 3 lub 4 osoby. Możesz zagrać w nią sam, ale z kimś będzie weselej i przyjemniej.

Do gry potrzebna będzie plansza, pionki (tyle, ilu grających), dwie kostki, zestawy kolorowych krążków (po 5 w każdym kolorze dla każdego z graczy) i tabelki kontrolne (po jednej na osobę) oraz zestaw kart z pytaniami.

Gra rozpoczyna się na polu „PLACEK???", a kończy na polu „PLACEK!!!”. Rzucając po kolei kostkami, każdy gracz wybiera odpowiednią strategię działania, podejmuje decyzję: dodać czy odjąć od siebie liczby oczek na kostkach (np. gracz wyrzucił 4 oczka i 2 oczka; decyzje mogą być dwie: $4+2=6$ lub $4-2=2$). Następnie gracz przesuwa na planszy swój pionek o odpowiednią liczbę pól.

Każdy kolor pól to inny etap prac związanych z produkcją placka:

- kolor pomarańczowy – **WŁAŚCICIEL CUKIERNI**
- kolor ciemnozielony – **ZAOPATRZENIOWIEC**
- kolor żółty – **PIEKARZ**
- kolor niebieski – **SPRZEDAWCA**
- kolor czerwony – **MENEDŻER**
- kolor jasnozielony – **KSIĘGOWY**
- kolor fioletowy – **KLIENT**

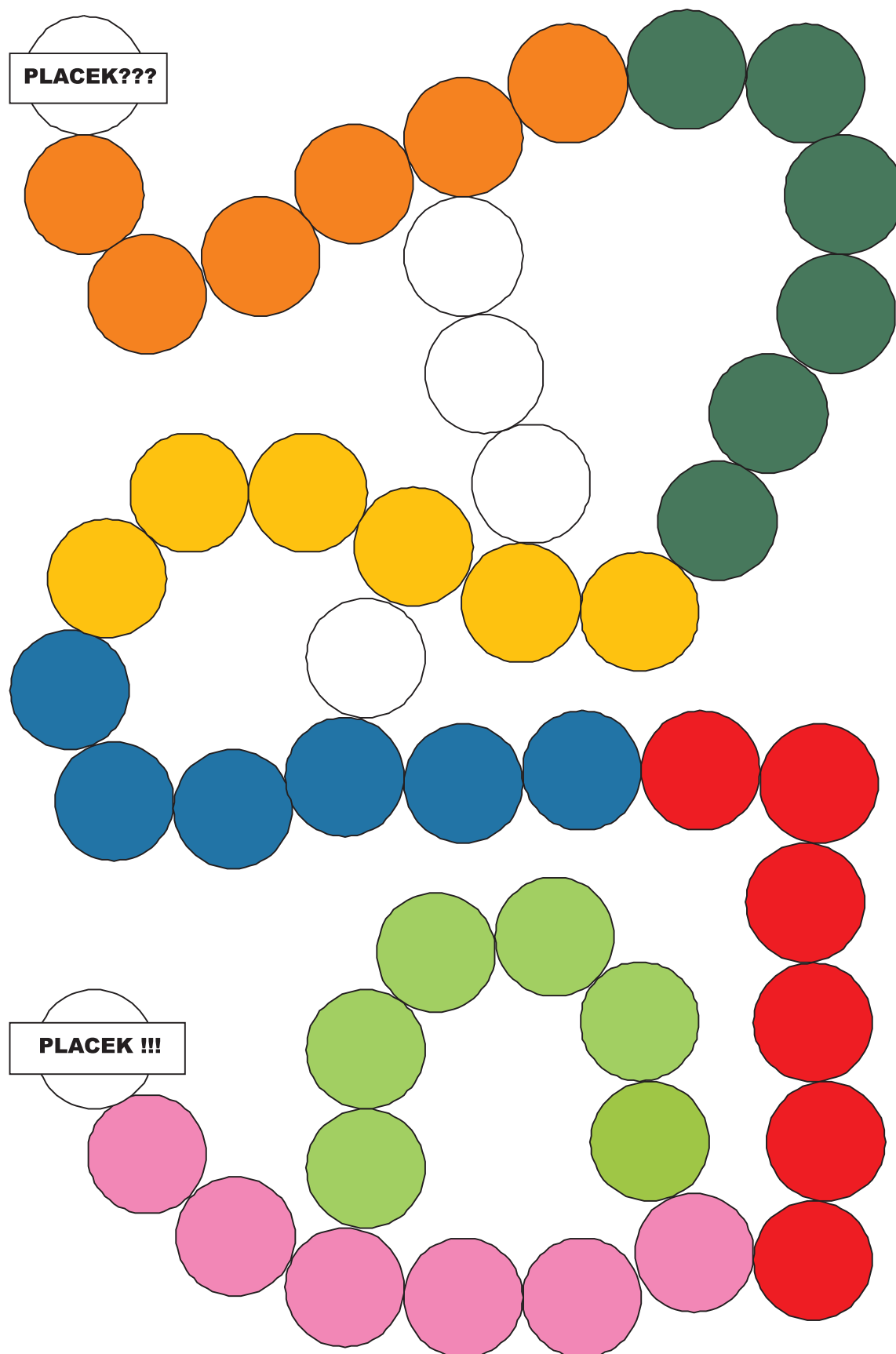
Pionki grających muszą przejść planszę od pola „PLACEK???” do pola „Placek!!!”. Drogę na planszy uczestnik gry wybiera sam (droga może prowadzić do przodu lub do tyłu). Stąpając na kolorowym polu, gracz losuje pytanie (karty z pytaniami w odpowiednim kolorze) i odpowiada na nie. Jeżeli odpowiedź jest prawidłowa, dobiera z zestawu krążek odpowiedniej barwy i umieszcza na planszy kontrolnej; zatrzymuje także kartę z pytaniem, na które odpowiadał. Jeżeli odpowiedź jest nieprawidłowa, karta wraca do zestawu pytań. Aby zdobyć dwa krążki, gracz powinien odwiedzić każdy kolor na planszy co najmniej dwa razy. Na jednym polu może stanąć wielokrotnie, lecz uzyskać tylko dwa krążki. Białe pola skracają drogę przez planszę, ale kto na nich stanie, traci kolejkę.

Gra kończy się, gdy jeden z grających stanie na polu „PLACEK!!!”. Za każdy krążek, czyli za każdą dobrą odpowiedź na pytanie otrzymuje po jednym punkcie. Wygrywa ta osoba, która zbierze największą liczbę punktów.

Uwaga! W treści pytań występują kwoty wyrażone w gwiazdkach (☆). Jest to waluta wymyślona na potrzeby gry i nie ma przelicznika na inne waluty. Także inne wielkości nie odpowiadają rzeczywistym wartościom wag, czasu itp. W opisach zamieszczonych na kartach z pytaniami zastosowano wiele innych uproszczeń.

Materiał pomocniczy nr 2

Plansza do gry „Placek ze śliwkami”

Materiał pomocniczy nr 3

Karty z pytaniami do gry „Placek ze śliwkami”

Pan Nowak zakłada własną firmę. Będzie to cukiernia o wdzięcznej nazwie „Pączek”. Z ilu głosek, ilu liter i ilu sylab składa się ten wyraz?

Pan Nowak przygotował biznesplan. Część informacji umieścił w tabelach. W trakcie drukowania tabel ich części pomieszały się. Uporządkuj je alfabetycznie: 1) źródło finansowania, 2) ilość, 3) element, 4) koszt.

Żona pana Nowaka wierzy, że firma męża będzie się szczęśliwie rozwijać, bo założona została w roku przestępnym. Firma rozpocznie działalność 1 marca. Dzisiaj jest 5 lutego. Za ile dni nastąpi otwarcie firmy?

Pan Nowak na założenie cukierni będzie potrzebował 100☆. Zgromadził 57☆. Resztę chce pożyczyć w banku. Jaką kwotę musi pożyczyć w banku?

Cukiernia pana Nowaka będzie się mieścić w trzech pomieszczeniach na parterze dwupiętrowej kamienicy należącej do państwa Nowaków. Wyremontowanie każdego pomieszczenia będzie kosztować 8☆. Na ten cel pan Nowak ma 25☆. Czy to wystarczy?

Za wyposażenie cukierni w sprzęty i urządzenia pan Nowak ma zapłacić 58☆, za meble otrzymał fakturę na 16☆, a inne drobne rzeczy będą kosztować 9☆. Ile ☆ potrzebuje pan Nowak, aby uregulować płatności?

Pan Nowak i jego żona liczą na duże zyski z działalności firmy. Gdyby miesięcznie zysk firmy wyniósł chociaż 5☆, to ile wyniósłby w ciągu pół roku?

Pan Nowak szacuje, że półroczny zysk firmy może wynieść 80☆. Wie też, że mogą być miesiące, w których firma poniesie straty. Gdyby dwa miesiące pracy przyniosły straty po 4☆, to ile wyniósłby półroczny zysk cukierni?

W firmie pana Nowaka będą wypiekane od poniedziałku do piątku ciasteczka, placki, torty i inne smakołyki. Do tego celu codziennie będą potrzebne 2 worki mąki. Ile worków mąki trzeba będzie zakupić w ciągu dwóch tygodni?

Zaopatrzeniowiec w firmie pana Nowaka codziennie o 7.00 będzie składać u kontrahentów zamówienia na potrzebne produkty (mąkę, jajka, mleko i inne). Potwierdzenie zamówienia będzie otrzymywać po upływie 90 minut. Która to będzie godzina?

Po niektóre produkty trzeba będzie jeździć osobiście. Pan Nowak już wie, że będzie jeździć codziennie do mleczarni oddalonej od cukierni o 8 km. Ile razem kilometrów przejedzie kierowca w poniedziałki każdego roku w lutym?

Specjalnością cukierni pana Nowaka będzie placek ze śliwkami. Pan Nowak zamierza używać mrożonych śliwek. Porcja owoców rozmrozi się w ciągu półtora dnia. Kiedy należy wyjąć śliwki z zamrażarki, aby były gotowe do pieczenia w środę rano?

Produkty potrzebne do wypieków można zamawiać przez internet. Oferty firm znajdują się na różnych stronach w sieci. Uporządkuj alfabetycznie nazwy następujących firm: Kogucik, Bułeczka, Krasula, Rodzynek, Figa.

Aby ceny wyrobów były niższe, należy na przykład korzystać z tańszych dostaw produktów. Warto znać ceny konkurujących ze sobą firm. Która cena będzie najniższa: 2☆ za 8 worków mąki, 6☆ za 18 worków czy 5☆ za 20 worków? (wszystkie worki są identyczne).

Bakalie do niektórych ciast trzeba będzie importować. Do ich ceny należy doliczyć koszt transportu z innego kraju. Połowa i ćwierć kosztów to cena bakalii. Reszta to cena transportu. Ile kosztuje transport, jeżeli na rachunku za całość widnieje kwota 16☆?

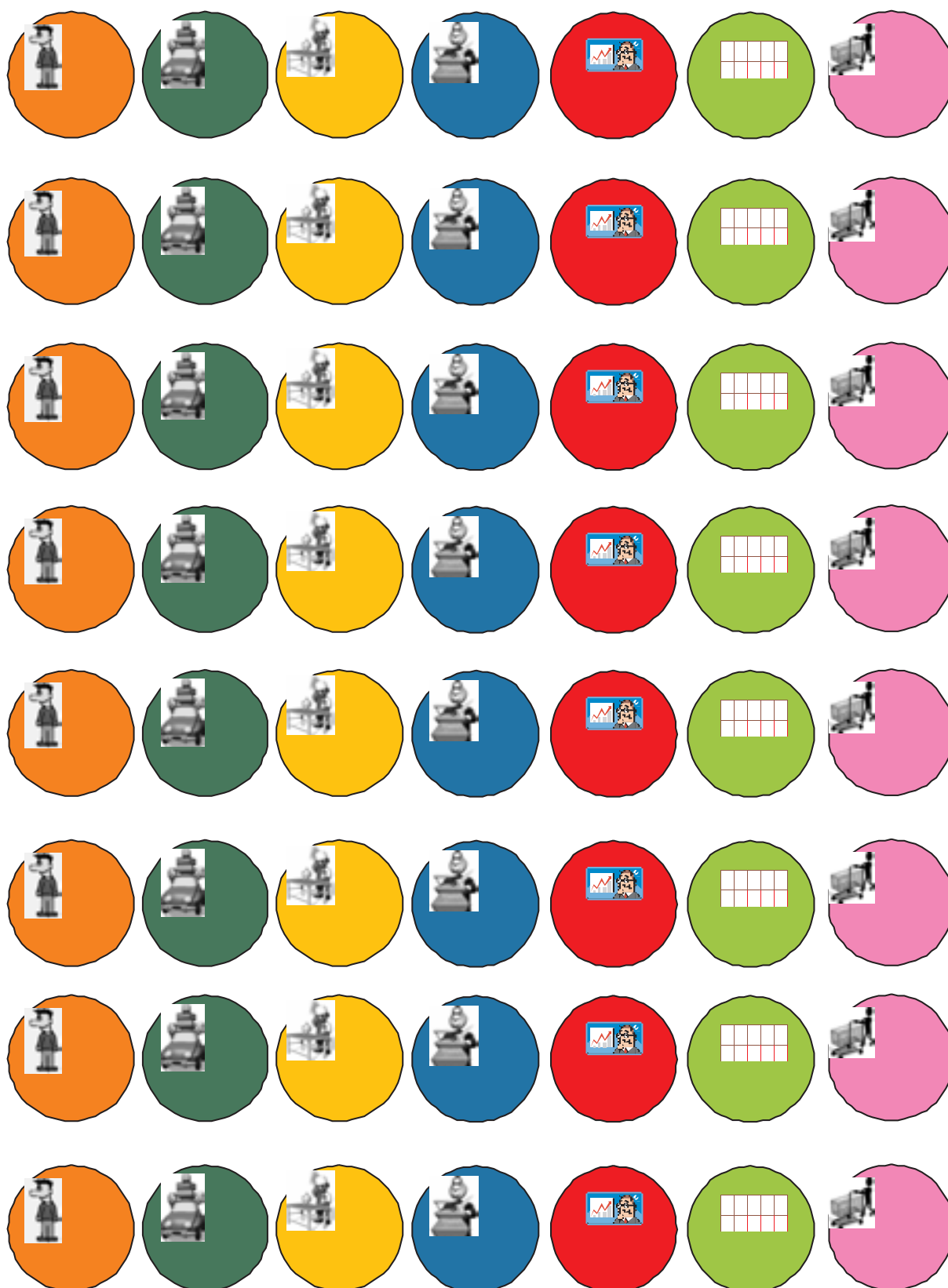
Aby zamówić produkty za granicą, należy wysłać zamówienie w języku angielskim. Gdzie można sprawdzić poprawność napisanego tekstu? 1) w słowniku wyrazów obcych, 2) w słowniku polsko-angielskim, 3) w słowniku ortograficznym.

Pracownicy ciastkarni będą pracować w różnych godzinach. Piekarze: 5.30–11.30 lub 11.30–17.30, sprzedawcy: 8.00–14.00 lub 14.00–20.00. Ile godzin trwać będzie praca w cukierni?	Każdy z piekarzy w ciągu zmiany może upiec 12 tortów lub 70 ciastek. Ile piekarzy potrzeba do wykonania 20 tortów, a ilu do 75 ciastek?	Pan Nowak zatrudni trzech piekarzy. Każdy z piekarzy w ciągu zmiany może upiec 12 tortów. Ilu piekarzy dodatkowo będzie musiał zatrudnić pan Nowak, jeżeli popyt na torty zwiększy się z 36 do 60 tortów dziennie?	Do przygotowania drożdżowego ciasta na 10 placek ze śliwkami potrzeba 2 godzin. Pieczenie zajmuje godzinę. Ile placek zostanie upieczonych w firmie pana Nowaka, jeżeli piekarze będą pracować od 5.30 do 11.30?
Pan Nowak zatrudnia trzech piekarzy. Jeżeli popyt na wyroby z cukierni wzrośnie dwukrotnie, to ilu piekarzy dodatkowo będzie musiał zatrudnić pan Nowak?	Do wyrobu 30 ciastek piekarz używa 3 kg mąki i 2 kg cukru. Ile będą ważyć wszystkie worki mąki i cukru do wyrobu 90 ciastek?	Składniki placeka ze śliwkami: mąka, cukier, jajka, drożdże, masło, mleko, śliwki. Wymień produkty w kolejności alfabetycznej.	Pracownicy cukierni uzyskają upusty na wyroby cukiernicze – będą mogli je kupować za ćwierć ceny detalicznej. Ile zapłacą za wyroby, których cena detaliczna będzie wynosić 12☆?
Jeżeli każdego dnia – od poniedziałku do niedzieli – utarg cukierni wynosić będzie 20☆, to ile w sumie wyniesie on w ciągu tygodnia?	Zatrudniony dodatkowo sprzedawca zajmować się będzie dystrybucją wyrobów do różnych punktów sprzedaży w mieście. Ile kilometrów dziennie przejedzie wozem dostawczym, jeżeli będzie jeździć od 9.00 do 12.00 z prędkością 40 km na godzinę?	Ile placek ze śliwkami sprzeda pracownik cukierni, jeżeli jeden placek będzie kosztować 4☆, a po sprzedaży w kasie będzie 27☆?	Małe placeki ze śliwkami będą kosztować 2☆, duże natomiast 4☆. Ile i jakich placeków będzie można kupić za 14☆?
Wymyśl nazwy dla trzech tortów. Podaj ich nazwy w kolejności alfabetycznej.	Pan Nowak planuje promocję na sprzedaż wyrobów w niektórych dniach roku. W tych dniach za każde wydane przez klienta 5☆ pan Nowak doda jedno ciastko gratis. Ile ciastek dodatkowo dostanie klient, którego rachunek wyniesie 20☆?	Sprzedawca będzie pracował od poniedziałku do piątku w godzinach 8.00–14.00 lub 14.00–20.00. W sobotę będzie pracował w czasie o połowę krótszym niż w dni powszednie. Ile godzin będzie pracował w sobotę?	Sprzedając wyroby cukiernicze, pracownik będzie musiał przenieść małe tace ważące po 7 kg i duże 13 kg. Ile kilogramów udźwignie sprzedawca, przenosząc 5 małych i 3 duże tace?
Na każdej z dwóch zmian będzie pracować: 3 piekarzy, kierowca, 2 sprzedawców, sekretarka, sprzątaczką, pracownik ochrony, księgowy, menedżer zmiany lub kierownik. Ilu pracowników należy zatrudnić w firmie?	Menedżer będzie rozpoczynać swoją pracę o godz. 7.00, kończyć zaś o godz. 17.00. Zaplanowano także przerwę w pracy na obiad między 12.00 a 14.00. Ile godzin dziennie będzie pracować menedżer?	Znaczną część czasu pracy menedżer będzie spędzał przy telefonie. Ile czasu zajmą rozmowy z 12 klientami, jeżeli z każdym z nich menedżer będzie rozmawiał po 9 minut?	Z ilu rozdziałów będzie składać się raport menedżera, jeżeli w każdym rozdziale jest 6 stron, a w całym raporcie 56?

Menedżer w różny sposób może nagrodzić szczególnie wyróżniających się pracowników. Ułóż nazwiska osób przedstawionych do nagrody w kolejności alfabetycznej: Herbert, Zimny, Fircyk, Maleszko, Słaby.	Ile trzeba będzie zapłacić czterem pracownikom za nadgodziny, jeżeli każdy z nich przepracował w miesiącu 5 dodatkowych godzin, a za każdą godzinę należą się 2☆?	Zadaniem menedżera będzie promowanie firmy. Podaj trzy sposoby reklamowania się firm.	Za co trzeba będzie zapłacić najwięcej: 1) 90 ulotek po 1☆, 2) 30 plakatów po 2☆ 3) jedną reklamę radiową za 70☆?
Jeżeli faktura wysłana listem zwykłym (przesyłka trwa 3 dni robocze) ma dojść do kontrahenta we wtorek, to kiedy powinna zostać wysłana?	Jaką w sumie kwotę zaksięguje księgowy, jeżeli otrzyma rachunki wynoszące: 1) 26☆, 2) o 5☆ mniej niż na pierwszej fakturze 3) tyle, ile na pierwszej i drugiej razem?	Która data na fakturze będzie najwcześniejsza, a która najnowsza: 11 IX 2009, 17 sierpnia 2009 5.08.2009 28 XI 2009?	Pan Nowak będzie wypłacał wynagrodzenie swoim pracownikom zawsze 25 dnia każdego miesiąca. Gdyby dzisiaj był 8 maja, to za ile dni przypadłby dzień wypłaty w firmie cukierniczej „Pączek”?
Lista płac w firmie będzie ułożona w porządku alfabetycznym. Ułóż przykładową listę, składającą się z pięciu nazwisk.	Gdyby przychody w firmie pana Nowaka w pewnym miesiącu wyniosły 80☆, a wydatki w tym samym czasie 59☆, to jaki byłby zysk firmy w tym miesiącu?	Może się zdarzyć, że część zysku firmy pan Nowak przeznaczy na nagrody dla pracowników. Gdyby pracowników było 9, a zysk do równego podziału wyniósłby 72☆, to ile wynosiłaby nagroda dla każdego pracownika?	Zaplanowane stałe wydatki w firmie pana Nowaka to m.in.: 1) płace – 30☆, 2) produkty spożywcze – 28☆, 3) reklama – 6☆, 4) paliwo – 4☆, 5) materiały biurowe i środki czystości – 2☆, 6) remonty maszyn – 3☆. Jaka to kwota?
Największy tort będzie kosztować – 4☆, mały tort – 3☆, placek ze śliwkami – 3☆, inne placki – 2☆, babka – 2☆, każde ciastko – 1☆. Gdyby ktoś chciał kupić po jednej sztuce z asortymentu, ile zapłaciłby za wszystko?	Przygotowana na specjalne zamówienie ogromna blacha placka ze śliwkami będzie kosztować 8☆. Ile kosztowałaby ćwiartka tego placka?	Pan Nowak przygotował małą apteczkę pierwszej pomocy. Są tam plastry i woda utleniona... Ale w trudnej sytuacji trzeba czasem wezwać pogotowie ratunkowe. Pod jaki numer należy wówczas zadzwonić?	Z okazji Dnia Dziecka pan Nowak zafunduje dzieciom z pobliskiego przedszkola po słodkim pączku. W pierwszej grupie jest 23 dzieci, w drugiej o 4 więcej, w trzeciej o 5 mniej niż w drugiej. Ile pączków zawiezie dzieciom pan Nowak?
Oblicz, ile trzeba będzie zapłacić za 12 ciastek po 1☆, pół placka, który kosztuje 2☆ i ćwiartkę największego tortu za 4☆.	Cena tortu – 3☆ Cena placka – 2☆ Cena ciastka – 1☆ Czy klient za 5☆ będzie mógł kupić? – 2 ciastka i 2 placki, – 1 tort i 1 placek, – 1 tort i 3 ciastka, – 2 placki i 2 ciastka.	Do kogo może zwrócić się o pomoc niezadowolony klient? 1. Straży pożarnej, 2. do Rzecznika Praw Dziecka, 3. Rzecznika Praw Konsumenta, 4. Biura Ochrony Rządu.	Jeżeli rachunek wyniósłby 32☆, a klient dałby sprzedawcy banknot 50☆, to ile reszty otrzyma kupujący?

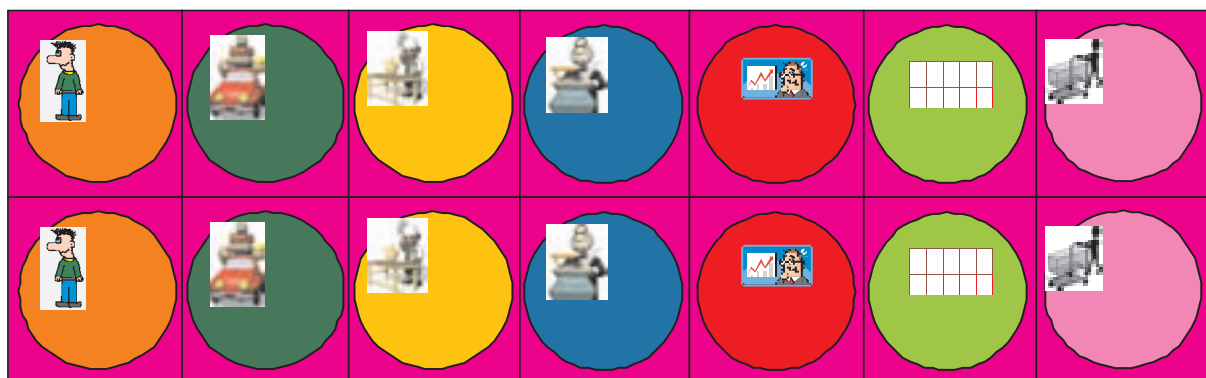
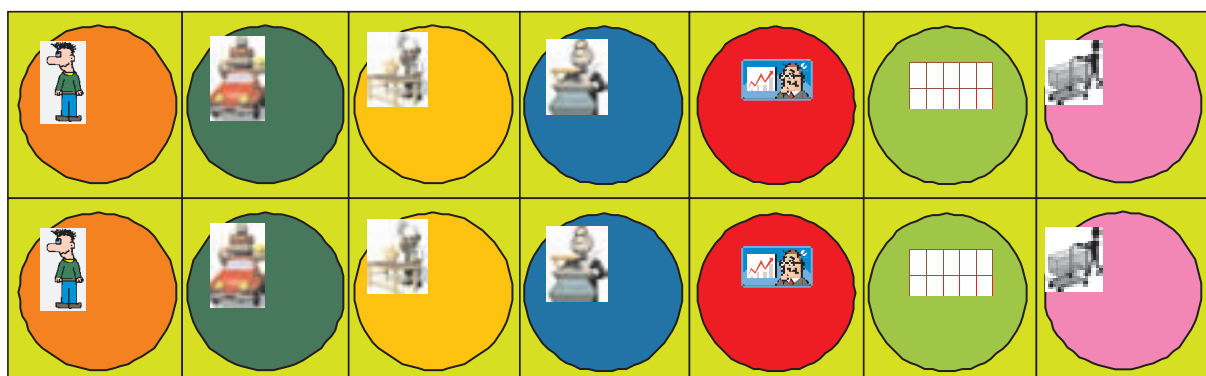
Materiał pomocniczy nr 4

Plansze kontrolne do gry „Placek ze śliwkami”

Materiał pomocniczy nr 5

Krążki do gry „Placek ze śliwkami”

Słowniczek pojęć ekonomicznych

Biznesplan

Dobrze jest zaplanować to, co mamy do zrobienia. Mama zawsze planuje większe zakupy, spisuje wszystkie rzeczy na kartce, żeby potem w sklepie czegoś nie zapomnieć. Gdy zbliża się lato, mama z tatą planują wakacje, obliczają, ile mogą kosztować naszą rodzinę. Jeśli ktoś chce założyć przedsiębiorstwo, też powinien sobie wszystko zaplanować: co musi przygotować, jakie prace wykonać, ile i na co potrzebuje pieniędzy, kogo powinien zatrudnić. To jest biznesplan.

Cena detaliczna

Fabryka albo mały warsztat produkują różne rzeczy i sprzedają je po określonej cenie osobom lub przedsiębiorstwom, które kupują od nich dużo towaru (jest to cena hurtowa). Następnie te osoby lub przedsiębiorstwa sprzedają pojedyncze rzeczy swoim klientom. Muszą same na tym zarobić, żeby mieć pieniądze na kupno kolejnych rzeczy, np. paliwa. Dlatego do ceny, którą ustaliła fabryka, dodają pewną kwotę i cena staje się wyższa. Taką cenę sprzedaży pojedynczego przedmiotu z kwotą dodaną dla sprzedającego nazywamy ceną detaliczną.

Dystrybucja

Kiedy Jacek z Vc roznosi gazetkę szkolną, przygotowaną przez uczniów z kółka redakcyjnego, to pani Miłka ze świetlicy mówi, że zajmuje się on dystrybucją tej gazetki, czyli rozprowadzaniem jej w różnych salach. W firmach też musi być ktoś, kto rozwiezie towar do wielu sklepów.

Faktura

W sklepie po zapłaceniu za zakupy pani kasjerka daje nam paragon, na którym widzimy, ile kosztowały nas poszczególne produkty. W każdym sklepie, zakładzie, w którym płacimy, np. za strzyżenie, możemy dostać paragon. Faktura to taki paragon dla jednej firmy od innej firmy. Są tam zapisane wszystkie ważne informacje. Dzięki nim wiadomo, która firma jest sprzedawcą, a która kupującym oraz ile pieniędzy powinien przekazać kupujący sprzedającemu za towary albo za wykonaną pracę.

Konkurent

Wujek Tomek żartuje, że moja starsza siostra ma wielu konkurentów do swojej ręki. To znaczy, że chłopcy walczą – no, niedosłownie – o uśmiech, o życzliwe słowo siostry. Wszyscy starają się o to samo, chociaż każdy z nich w inny sposób. Jeżeli kilka firm produkuje taki sam towar, wykonuje podobne prace lub świadczy podobne usługi, to mówimy, że są one konkurentami. Każda z nich musi się bardzo starać, aby to ją wybrano jako najlepszą.

Kontrahent

To człowiek albo firma, którzy od danego przedsiębiorstwa kupują lub danemu przedsiębiorstwu sprzedają określone dobra lub usługi.

Menedżer

Tata mówił kiedyś, że nasza mama to taki domowy menedżer, to znaczy szef albo kierownik. W przedsiębiorstwach też są menedżerowie, którzy kierują całą firmą albo jej częścią. Organizują pracę, życie – tak jak nasza mama organizuje życie w naszym domu.

Płatności

Jak sama nazwa wskazuje, płatność to coś do zapłaceniu. Najczęściej wiemy, ile i za co mamy zapłacić, gdy ktoś da nam fakturę. Płatności – zgodnie z fakturą – musimy dokonać w wyznaczonym czasie.

Popyt

Pamiętacie, co to się działo, kiedy w księgarniach zaczęto sprzedawać najnowszy tom „Harry’ego Pottera”? Tłumy ludzi czekały przed sklepami, mając nadzieję, że go kupią. Nie dla wszystkich jednak wy-

starczyło książek, tak wielki był na nie popyt – liczba osób chętnych do kupienia książki była większa niż liczba egzemplarzy przywiezionych do księgarni.

Promocja

To coś, co znamy, bo często z niej korzystamy. Promocje to specjalne okazje do zakupu towarów lub usług. Od czasu do czasu możemy coś kupić albo zamówić po niższych cenach, czasami możemy kupić dwie rzeczy w cenie jednej itp. Sklepy wiedzą, że to doskonały sposób na sprzedaż dużej liczby towarów, chociaż wcześniej mało kto je kupował. My z tatą lubimy promocje, bo wtedy zawsze udaje się namówić naszą mamę na zakup po niższej cenie czegoś, co lubimy. Kiedyś w dwie kolejne soboty można było w solarium na naszym osiedlu opalać się dwa razy po zapłaceniu tylko za jedno opalanie.

Przychód

Kiedyś miałem kilkanaście resoraków. Kiedy zabawa nimi znudziła mi się, mama pozwoliła mi sprzedać je po dwa złote młodszemu kołegom. Pieniądże, które otrzymałem ze sprzedaży samochodzików, to był mój przychód.

Upust

Trochę wiąże się z promocjami. Upust to obniżenie ceny, którą należałoby zapłacić. Upust możemy dostać wtedy, kiedy np. zabawka jest trochę porysowana, pudełko z towarem trochę wgniecione albo wtedy, kiedy po prostu właściciel naszego sklepu postanowi policzyć nam trochę mniej za czekolady, bo kupujemy ich dużo, dzięki czemu nie leżą one zbyt długo na półce sklepowej. My z tatą tak lubimy czekoladę, że u nas w domu nigdy nie zdąży się zepsuć.

Utarg

Fryzjerka cały dzień strzyże, czesze, robi loki – każdy musi za to zapłacić. W sklepie warzywnym sprzedawczyni cały dzień waży, pakuje warzywa i owoce – za to też każdy klient musi zapłacić. Pod koniec dnia fryzjerka, sprzedawczyni i wszyscy inni ludzie w różnych miejscach miasta liczą pieniądze w kasie. Wszystkie pieniądze, które zgromadzili tego dnia, to jest dzienny utarg.

Praca

Mogę cię zapewnić, że kiedy sprzątasz swój pokój, albo gdy razem z tatą naprawiasz zepsuty rower, to pracujesz. Praca to wykonywanie czynności, która jest potrzebna tobie lub innym ludziom. Większość dorosłych codziennie wychodzi z domu, aby wykonywać pracę, za co otrzymuje pieniądze.

Kupno-sprzedaż

Kiedy miałam 4 lata, dostałam od taty śliczny niebieski rowerek. Był mały – tak jak ja. Kiedy podrosłam, rowerek okazał się za mały i nie był mi już potrzebny. Tata zabrał rowerek i zaniósł go do ciotki Krysi. Po powrocie do domu powiedział, że sprzedał rowerek, a kupiła go ciocia Krysia swojemu małemu synkowi. Za to, co kupujemy, musimy dać pieniądze, czyli zapłacić, a za to, co sprzedajemy, dostajemy pieniądze.

Towar

Rowerek był rzeczą do sprzedania, czyli towarem.

Cena

Nie pamiętam, ile ciocia Krysia zapłaciła za mój niebieski rowerek, ale na pewno umówiła się z tatą, ile to ma być. Z pewnością tata powiedział jej, ile pieniędzy chciałby otrzymać za rowerek, a ciocia podała kwotę, jaką może zapłacić. Po dyskusji ustalili cenę rowerka.

Inwestowanie

Synek ciotki Krysi szybko urosł i rowerek znowu przestał być potrzebny. Ciocia pomyślała, że rower można sprzedać na licytacji w internecie. Kupiła nowe siodełko, pedały, łańcuch i kilka innych drobnych rzeczy. Pomalowała rower na śliczny pomarańczowy kolor. Zainwestowała – wydała pieniądze, aby rower stał się atrakcyjniejszy dla kupujących.

Zysk

Okazało się, że dzięki wprowadzonym zmianom ciocia sprzedała rowerek za cenę wyższą niż wynosiła zainwestowana przez nią kwota. Ta nadwyżka była jej zyskiem.

Cennik

Gdyby tata albo ciocia mieli więcej rowerków do sprzedania, musieliby ustalić cenę dla każdego z nich. Gdyby te ceny spisali na przykład na jednej kartce, powstałby cennik, czyli zbiór wszystkich cen.

Waluta

W Polsce za wszystko płacimy złotymi – monetami lub banknotami. W Anglii kupuje się za funty. W wielu krajach Europy można posługiwać się euro. Rodzaj pieniędzy, których używa się w każdym z krajów, to waluta.

Konkurencja

Moja starsza siostra lubi się stroić. Nie wiem, jak ona to robi, ale zawsze kupuje taniej niż w naszym osiedlowym sklepie. Mówi, że chodzi po mieście i szuka tanich ciuchów u konkurencji. To znaczy, że znajduje podobny sklep, ale ceny ustalone w nim przez właściciela są niższe. Można kupić to samo i tu, i tu – ale chyba każdy woli mniej zapłacić?!

Dług

Raz słyszałem, jak babcia mówiła do sąsiadki, że pan Nowak tonie w długach. Trochę się zaniepokoiłem. Nie mogłbym go uratować, bo nie umiem pływać. Zresztą babcia też nie potrafi. Na szczęście okazało się, że chodzi o to, że pan Nowak pożyczył od swojego brata dużo pieniędzy, które musi teraz oddać. No i ma z tym kłopot. Ale na pewno odda te pieniądze, bo – jak mówi babcia – to porządny człowiek. Długi trzeba spłacać!

Wartość

Moja siostra nigdy nie daje mi spokoju – wymyśla zagadki, które próbuję rozwiązać. Ostatnio robiliśmy zakupy. Nagle pyta, jaką wartość będą one miały, jeżeli za 1 kg mandarynek trzeba zapłacić 4 zł, a my kupimy 6 kilogramów tych owoców. Na szczęście pomogła mi znaleźć odpowiedź. Wartość naszych zakupów to 6 razy po 4 zł, czyli 24 zł. Jeżeli dodamy do siebie ceny wszystkich zakupionych towarów, będziemy znać wartość naszych zakupów.

II etap edukacyjny klasy IV – VI

Temat: Pokoik Lisy, czyli jakie zasoby są potrzebne do produkcji dóbr**Cele:****Uczeń:**

- zna i stosuje pojęcia związane z produkcją dóbr;
- wyróżnia podstawowe rodzaje zasobów: naturalne, ludzkie, kapitałowe;
- wymienia zasoby niezbędne do wyprodukowania przykładowych dóbr.

Pojęcia ekonomiczne:

produkcja, zasoby naturalne, zasoby ludzkie, zasoby kapitałowe

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Uczeń:**

- sprawnie czyta teksty głośno i cicho;
- wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte);
- konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami;
- pisze poprawnie pod względem ortograficznym;
- operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: dom, rodzina, szkoła i nauka, środowisko przyrodnicze i społeczne).

Metody:

- czytanie tekstu literackiego ze zrozumieniem;
- układanka;
- praca ze schematem.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – fragment książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn*;
- nr 2 – ćwiczenie „Pokoik Lisy”;
- nr 3 – ćwiczenie „Różne zasoby”;
- nr 4 – zadanie „Co można wyprodukować?”;
- nr 5 – zgadywanka „Ważna wiadomość”.

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg zajęć:

1. Powiedz uczniom, że w czasie zajęć zastanowią się nad sposobami wytwarzania różnych dóbr. Zapoznają się również z rodzajami zasobów, które są potrzebne do produkcji.
2. Poproś uczniów, aby uważnie przeczytali fragment książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn* (materiał pomocniczy nr 1). W czasie czytania dzieci powinny zwrócić uwagę na rzeczy lub umiejętności, które były potrzebne rodzicom Lisy, by mogli przygotować dla dziewczynki prezent urodzinowy. Po lekturze zapytaj uczniów:
 - Jakie nowe rzeczy znalazły się w pokoju Lisy? (meble, firanki, dywanik, tapety);
 - Czy rodzice Lisy użyli czarów? (to przenosiła, rodzice pracowali, wykorzystując swoje umiejętności);
 - Czego potrzebował tata Lisy, by urządzić jej nowy pokoik? (stolarnia, drewno, gwoździe, młotek, farba, tapety, klej, narzędzia stolarskie, umiejętność zrobienia mebli, praca itp.);
 - Czego potrzebowała mama Lisy, żeby urządzić pokój córeczki? (materiał na firanki, ścinki materiału na dywanik, igła, nożyczki, umiejętność szycia i tkania, praca).
3. Wyjaśnij uczniom, że aby wytworzyć nowe rzeczy, potrzebne są zasoby. Zasoby to: surowce, narzędzia, maszyny, budynki, środki finansowe oraz umiejętności i praca człowieka, niezbędne do produkcji.
4. Zaznacz, że zasoby różnią się od siebie i dzielą się na trzy grupy:
 - zasoby naturalne: ziemia i wszystko, co na niej rośnie: zboża, grzyby, kwiaty, warzywa i in. oraz surowce mineralne, rośliny i zwierzęta w morzach, jeziorach, rzekach, lasach itp.;
 - zasoby ludzkie: ludzka praca i umiejętności;
 - zasoby kapitałowe: rzeczy i środki finansowe potrzebne do wytworzenia innych rzeczy, np. maszyny, narzędzia, surowce, budynki, materiały do produkcji.
5. Napisz na tablicy pytanie: „Co było potrzebne, aby urządzić pokój Lisy?”. Podziel tablicę na trzy kolumny i zatytułuj je: „Zasoby naturalne”, „Zasoby kapitałowe”, „Zasoby ludzkie”,

zgodnie ze schematem zawartym w karcie ćwiczenia „Pokoik Lisy” (materiał pomocniczy nr 2). Poproś ochotników o podawanie przykładów zasobów, które były konieczne do wytworzenia rzeczy, które znalazły się w pokoju Lisy. Wpisuj propozycje do odpowiednich części tabeli. Koryguj błędy.

6. Powiedz uczniom, że będą teraz rozpoznawać rodzaje zasobów. Podziel klasę na małe zespoły (4–5 osób). Rozdaj grupom karty do ćwiczenia „Różne zasoby” (materiał pomocniczy nr 3). Uczniowie uzupełniają brakujące litery w podanych słowach. Następnie podkreślają nazwy poszczególnych zasobów, używając trzech kolorów kredek lub flamastrów: nazwy zasobów kapitałowych podkreślają na czerwono, zasobów ludzkich – na żółto, zasobów naturalnych – na zielono. Sprawdź, czy uczniowie poprawnie wykonali ćwiczenie. Poproś ochotników, aby podali poprawną pisownię kolejnych wyrazów, a następnie wskazali, jaki rodzaj zasobów określają te słowa.
7. Poproś zespoły o wykonanie zadania „Co można wyprodukować?” (materiał pomocniczy nr 4). Zaznacz, że uczniowie powinni posłużyć się pojęciami z poprzedniego ćwiczenia (zasoby naturalne, ludzkie, kapitałowe). Uczniowie powinni wspólnie zastanowić się nad tym, jakie dobra można wytworzyć, posiadając takie

zasoby. Uczniowie rysują produkty, a obok wpisują nazwy zasobów wykorzystanych w procesie produkcji. Poproś reprezentantów zespołów o przedstawienie wyników pracy całej klasie. Przykład rozwiązania ćwiczenia: produkt – samochód; zasoby wykorzystane w procesie jego produkcji – mechanik, hala fabryczna, silnik, karoseria, lakier; produkt – buty; zasoby wykorzystane w procesie jego produkcji – szewc, skóra, sznurowadło itp.

8. Na zakończenie lekcji poproś o odczytanie zdania zapisanego szyfrem. Rozdaj zgadywanekę „Ważna wiadomość” (materiał pomocniczy nr 5), którą uczniowie mogą rozwiązać indywidualnie lub w parach. Powiedz, że każdej literze alfabetu odpowiada liczba. Poleć uczniom, aby zapoznali się z kluczem do szyfru, i na jego podstawie wpisali odpowiednie litery do pustych pól. Ochotnicy odczytują zaszyfrowane zdania. Poprawne rozwiązanie to: „Do wytwarzania dóbr producenci wykorzystują zasoby kapitałowe, ludzkie i naturalne.”
9. Podsumowując zajęcia, powiedz, że coraz większe znaczenie mają zasoby ludzkie. Bez odpowiedniej wiedzy i umiejętności, którymi dysponują ludzie, nie można byłoby nic wytworzyć. To ludzie są wynalazcami. Dzięki nim dobra stają się coraz lepsze i w większym stopniu zaspokajają potrzeby konsumentów.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Fragment książki Astrid Lindgren *Dzieci z Bullerbyn*¹

„Znajdowaliśmy się w pokoju, którego nigdy wcześniej nie widziałam. (...) Teraz pokój był tak piękny, że myślałam, że stało się to chyba za sprawą jakiegoś dobrego trolla. Mama powiedziała, że tak, przychodził tu troll. Trollem tym był tatuś, który wyczarował dla mnie ten pokój. Ma on być zupełnie mój własny, i to jest mój prezent urodzinowy. Ucieszyłam się tak bardzo, że zaczęłam głośno wykrzykiwać, iż jest to najpiękniejszy prezent urodzinowy, jaki kiedykolwiek dostałam.

Tatuś powiedział, że mama też pomagała w tych czarach. Tatuś wyczarował prześliczne tapety z masą małych, malutkich bukietów kwiatów, a mamusia firanki na okno. Tatuś wieczorami wyczarowywał dla mnie w swoim warsztacie stolarskim komodę i okrągły stół, i półeczkę, i trzy krzesła, i wszystko to pomalował na białe. Mama zaś wyczarowała z gałganków dywaniki w czerwone, żółte, zielone i czarne paski. Widziałam sama, jak tkala je w zimie, ale nie mogłam przecież przypuszczać, że to ja je dostanę. Widziałam też, że tatuś robił meble, ale tatuś w zimie zawsze zajmuje się stolarką i robi coś dla ludzi, którzy sami nie znają się na stolarce, więc nie wiedziałam, że robi je dla mnie”.

Materiał pomocniczy nr 2

Ćwiczenie „Pokój Lisy”

Podajcie przykłady zasobów, które były konieczne do wytworzenia rzeczy, które znalazły się w nowym pokoju Lisy. Wpiszcie propozycje do odpowiednich części tabeli.

Co było potrzebne, aby urządzić pokój Lisy?		
Zasoby naturalne	Zasoby kapitałowe	Zasoby ludzkie

Materiał pomocniczy nr 3

Ćwiczenie „Różne zasoby”

W podanych poniżej nazwach zasobów uzupełnijcie brakujące litery: CH, H, Ó, U, Ż, RZ. Następnie podkreślcie kolorem czerwonym nazwy zasobów kapitałowych, żółtym – zasobów ludzkich, zielonym – zasobów naturalnych.

MĄKA, SK _ RA, JABŁKA, PŁ _ G, MŁOTEK, SZEWC, N _ _ , NA _ _ ĘDZIA, MIKSER,
SZN _ ROWADŁO, KRAWIEC, TRAKTOR, OPONY, C _ KIER, NICI, K _ _ _ ENKA,
KAROSERIA, ST _ Ł, GARNEK, IGŁA, K _ _ _ ARKA, ROLNIK, STOLA _ _ , MISKA,

¹ A. Lindgren, *Dzieci z Bullerbyn*. Nasza Księgarnia, Warszawa 2000, s. 13–15.

_ ALA FABRYCZNA, TKANINA, SILNIK, ŁY _ KA, LAKIER, SOKOWIR _ WKA, WYKR _ J,
MASZYNA DO SZYCIA, SZEWC, PIŁA, GWOŹDZIE, ZBO _ E, WODA,
NO _ YCZKI, ŚMIETANA, POLE, POMARAŃCZE, ROBOTNIK, ME _ _ ANIK, S _ L,
G _ ZIKI.

Materiał pomocniczy nr 4

Zadanie „Co można wyprodukować?”

Wykorzystajcie nazwy zasobów, które pojawiły się w ćwiczeniu nr 3. Zastanówcie się, jakie produkty można wytworzyć, posiadając takie zasoby.

Narysujcie przykładowe produkty, a obok wpiszcie nazwy zasobów, które posłużyły do ich produkcji.

PRODUKT	ZASOBY, Z KTÓRYCH ZOSTAŁ WYPRODUKOWANY

Materiał pomocniczy nr 5

Zgadywanka „Ważna wiadomość”

Waszym zadaniem jest odczytanie zaszyfrowanego zdania. Każdej literze alfabetu odpowiada liczba zapisana w kluczu do szyfru. Wpiszcie do krutek litery i odczytajcie hasło.

Uwaga, ważna wiadomość!

7	10		4	24	15	4	8	19	14	8	17	11	8		7	26	20	19	

9	19	10	7	25	16	12	17	16	11		4	24	23	10	19	14	24	2	15	25	5	13

14	8	2	10	20	24		23	8	9	11	15	8	21	10	4	12				

22	25	7	14	23	11	12		11		17	8	15	25	19	8	22	17	12		

Klucz do szyfru

A	Ą	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K
8	13	20	16	7	12	1	18	3	11	5	23

L	Ł	M	N	O	Ó	P	R	S	T	U	W	Y	Z
22	21	6	17	10	26	9	19	2	15	25	4	24	14

Temat: Wydajemy gazetę, czyli co, jak i dla kogo produkować**Cele:****Uczeń:**

- wymienia zasoby niezbędne do wyprodukowania określonego dobra;
- decyduje o wykorzystaniu posiadanych zasobów;
- planuje proces wytworzenia określonego dobra;
- poznaje i wymienia zawody związane z powstawaniem gazety.

Pojęcia ekonomiczne:

decyzje ekonomiczne, gospodarowanie, zasoby, podział pracy, produkcja

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Język polski****Uczeń:**

- sprawnie czyta teksty głośno i cicho;
- określa temat i główną myśl tekstu;
- identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, literacki, reklamowy;
- konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami;
- wyraża swój stosunek do postaci;
- stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej;
- rozróżnia i poprawnie zapisuje zdania oznajmujące, pytające i rozkazujące;
- przekształca zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, a także zdania w równoważniki zdań i odwrotnie – odpowiednio do przyjętego celu.

Plastyka**Uczeń:**

- korzysta z przekazów medialnych oraz stosuje ich wytwory w swojej działalności twórczej (zgodnie z elementarną wiedzą o prawach autora);
- podejmuje działalność twórczą, posługując się podstawowymi środkami wyrazu plastycznego i innych dziedzin sztuki (fotografia, film) w kompozycji na płaszczyźnie i w przestrzeni (stosując określone materiały, narzędzia i techniki właściwe dla tych dziedzin sztuki);
- realizuje projekty w zakresie form użytkowych, w tym służące kształtowaniu wizerunku i oto-

czenia człowieka oraz upowszechnianiu kultury w społeczności szkolnej i lokalnej (stosując także narzędzia i wytwory multimedialne).

Metody:

- praca z tekstem;
- praca w grupach;
- symulacja;
- dyskusja;
- wykreślanka.

Materiały pomocnicze:

nr 1 – fragment książki Jean Jacques Sempé, René Goscinny *Rekreacje Mikołajka. Drukujemy gazetę*;

nr 2 – wykreślanka;

- kilka gazet, czasopism;
- kolorowe flamastry, papier plakatowy, papier A4, folia, komplet skserowanych ilustracji dla każdej grupy.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

Scenariusz lekcji składa się z dwóch części, z których każda po niewielkich przeróbkach może być samodzielną jednostką lekcyjną. Scenariusz powstał z myślą o nauczycielach języka polskiego, jednak jesteśmy przekonani, że poszczególne jego części można zrealizować także na plastyce (np. projektowanie strony tytułowej gazety) czy na zajęciach z informatyki. Po niewielkim uproszczeniu temat może być również realizowany na etapie edukacji wczesnoszkolnej.

1. Rozpocznij lekcję od rozmowy z uczniami o tym, jakie czasopisma, gazety znają, czytają. Poproś o podanie kilku znanych tytułów czasopism. Zapisz je na tablicy, dzieląc na prasę np. dziecięcą, młodzieżową, dla kobiet, dla mężczyzn lub wg innego kryterium, np. tematycznego.
2. Poproś uczniów, aby pracując w parach, przejrze-
li przygotowane wcześniej gazety i zwrócili uwagę na: tytuł gazety, częstotliwość ukazywania się,

- istniejące w niej działły. Poproś kilku ochotników o prezentację wybranych przez nich gazet.
3. Omów wygląd pierwszej strony wybranej gazety, zwróć uwagę uczniów na sposób formułowania nagłówków, służący przyciągnięciu uwagi czytelników oraz sposób prezentowania treści artykułu.
 4. Podziel uczniów na kilkusobowe zespoły, poproś o przeczytanie fragmentu książki *Rekreacje Mikołajka* J.J. Sempé i R. Gosciniego (materiał pomocniczy nr 1) i przygotowanie odpowiedzi na następujące pytania:
 - Kto jest bohaterem opowiadania?
 - Co Mikołajek i jego koledzy chcieli drukować?
 - Jaki tytuł chłopcy zaproponowali dla swojej gazety?
 - Co chłopcy chcieli umieszczać w swojej gazecie?
 - Dlaczego chcieli drukować gazetę?
 - Jak chłopcy podzielili pracę między sobą?
 - Jakimi zasobami dysponowali?
 - Czy Mikołajowi i jego kolegom udało się wydrukować gazetę? Jak sądzisz, dlaczego?
 5. Poproś poszczególne grupy o prezentację odpowiedzi na forum klasy. Zwróć uwagę na to, czy uczniowie potrafią wskazać etapy „produkcji” gazety.
 6. Na przykładzie opisanej historii, poproś uczniów o podanie nazw zawodów związanych z powstawaniem gazety. Zapytaj, kto pracuje przy wydawaniu gazet. Jeśli uczniowie mają trudności z nazwaniem zawodów, wytłumacz, co robi redaktor, korektor, grafik, ilustrator, drukarz. Wyjaśnij pojęcie stopki redakcyjnej i poproś o jej odnalezienie we wcześniej przeglądanych gazetach.
 7. Podsumowaniem tej części lekcji jest wykreślanie (materiał pomocniczy nr 2). Zadaniem uczniów jest odnalezienie i wykreślenie sześciu nazw zawodów związanych z wydawaniem gazety, a następnie, z pozostałych liter odczytanie hasła, które jest tematem symulacji przeprowadzonej w dalszej części zajęć.
 8. Zaproponuj uczniom udział w zabawie „Wydajemy gazetkę”, która symuluje pracę dziennikarzy prasowych. Poinformuj, że pracując w grupach stanowiących zespół redakcyjny, muszą zaprojektować graficznie i merytorycznie pierwszą stronę gazety. Wytłumacz, że zadaniem uczniów będzie m.in. podjęcie decyzji, jakie informacje, ilustracje zamieścić w wydawanej przez nich gazecie, jak je przedstawić, a tym samym zdecydować, kto będzie czytelnikiem gazety.
 9. Każdej grupie daj duży arkusz papieru, markery, klej, nożyczki, taśmę klejącą itp. Przed przystąpieniem do pracy, poproś zespoły o podejście do stołu, na którym rozłożysz wcześniej przygotowane ilustracje, zdjęcia, fotografie. Poproś, aby uczniowie dokładnie się im przyjrzeni. Powiedz uczniom, że każda grupa dostanie identyczny zestaw ilustracji, które będzie mogła wykorzystać w dowolny sposób w swojej pracy przy projektowaniu pierwszej strony gazety.
 10. Zaprosz uczniów do rozpoczęcia pracy. Zachęć grupy, aby na początku ustaliły tytuł swojej gazety, a następnie zdecydowały, kto będzie jej odbiorcą/czytelnikiem oraz dobrały tematy i zagadnienia, które chcą przedstawić na pierwszej stronie. Przypomnij, że pierwsza strona powinna być atrakcyjna, efektowna i przyciągać uwagę czytelnika, dlatego też na pierwszej stronie uczniowie powinni zapisać tytuły i nagłówki, stosując zdania pojedyncze lub równoważniki zdań (kilka wierszy), a nie długie teksty.
 11. Po kilku minutach, rozdaj zespołom identyczne zestawy fotografii. Decyzje o sposobie wykorzystania fotografii każda grupa podejmuje samodzielnie w dowolny sposób.
 12. Po zakończeniu pracy poproś, żeby każda grupa zawiesiła swoją gazetę w widocznym miejscu, aby wszyscy mogli ją obejrzeć. Następnie poproś przedstawicieli zespołów redakcyjnych o przedstawienie swoich projektów. Powinni podać tytuł gazety, wybrane tematy i zagadnienia. Zachęć uczniów, aby opowiedzieli również o tym:
 - jak przebiegała praca w ich zespole redakcyjnym (jak zdecydowano o wyborze tematów, fotografii itp.);
 - jaki był podział pracy (kto zajmował się opracowaniem graficznym strony, kto pisał nagłówki, kto wklejał fotografie itp.; czy wszystkie osoby pracowały, czy wszystkie chciały pracować);
 - jakie zasoby zostały wykorzystane (artykuły papiernicze, fotografie, ale też umiejętności uczniów, oraz sprzęty – stoły itp.);
 - do kogo będzie skierowana gazeta, kto będzie jej czytelnikiem, odbiorcą;
 - dlaczego wybrano właśnie takie tematy i zagadnienia?
- Zwróć uwagę, czy pierwsze strony gazet poszczególnych zespołów różnią się, czy są podobne? Czy poruszają te same tematy, wyko-

rzystują te same fotografie? Czy skierowane są do tej samej grupy czytelników?

13. Podsumowując pracę uczniów, podkreśl, że biorąc udział w symulacji, każdy zespół redakcyjny posiadał określone zasoby (rzeczy, surowce, umiejętności niezbędne do zaprojektowania gazety) oraz podejmował decyzje ekonomiczne dotyczące zagospodarowania posiadanych zasobów i zastanawiał się, jak je wykorzystać, by efekt był jak najbardziej satysfakcjonujący. Wyjaśnij, że z podobnymi decyzjami i problemami stykają się wszystkie społeczeństwa od najdawniejszych czasów. W całej gospodarce podejmuje się tysiące decyzji, ale większość z nich da się sprowadzić do kilku problemów – co, jak i dla kogo pro-

dukować, mając do dyspozycji określone zasoby. Każde społeczeństwo musi sobie odpowiedzieć na pytania:

- Jakie dobra wytworzyć, by można było je sprzedać na rynku?
- Czego ludzie potrzebują i w jakiej ilości?
- Ilu i jakich pracowników zatrudnić, jakie materiały, surowce i narzędzia będą potrzebne do produkcji?
- Komu sprzedawać produkty?

14. Podsumowując zajęcia, poproś uczniów, aby w przeprowadzonej symulacji wskazali momenty, w których musieli sobie odpowiedzieć na pytania:

- Co produkować?
- Jak produkować?
- Dla kogo produkować?

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Fragment książki *Rekreacje Mikołajka. Drukujemy gazetę*¹

„Maksencjusz pokazał nam na pauzie prezent, który dostał od swojej chrzestnej mamy: drukarnię. (...) Maksencjusz pokazał nam, co już wydrukował. Wyciągnął z kieszeni trzy kartki, zapisane na wszystkie strony jego imieniem „Maksencjusz”.

– Chłopaki – powiedział Rufus – a gdyby tak drukować gazetę?

To był dopiero pomysł na medal i wszyscy powiedzieli, że tak, nawet Ananiasz, który jest pieszczoskiem naszej pani i nigdy nie bawi się z nami na przerwach, bo powtarza sobie lekcje. (...)

– A jak go nazwiemy, ten nasz dziennik? – zapytałem.

No i nie mogliśmy się pogodzić. Jedni chcieli go nazwać „Postrach”, inni „Triumfator”, jeszcze inni „Wspaniały” albo „Nieustraszony”. Maksencjusz chciał, żeby go nazwać „Maksencjusz”, i obraził się, gdy Alcest mu powiedział, że to idiotyczna nazwa i że on wolałby, żeby gazeta nazywała się „Smakowita” (...).

Zdecydowaliśmy, że nazwę wymyślimy później.

– A co będziemy pisać w tej gazecie? – zapytał Kleofas.

– To samo, co w prawdziwych gazetach – powiedział Gotfryd. – Będzie dużo wiadomości, fotografii, rysunków, historii pełnych złodziei i trupów i kursy giełdowe.

Nie wiedzieliśmy, co to takiego, te kursy giełdowe. Więc Gotfryd wytłumaczył nam, że to cała masa cyferek napisanych drobnutko (...).

– Fotografii – powiedział Maksencjusz – nie mogę drukować. W mojej drukarni są tylko litery.

– Ale można robić rysunki – powiedziałem. – Ja umiem narysować zamek i ludzi, co idą do ataku, sterowce i samoloty, jak rzucają bomby. (...)

– Ja – powiedział Ananiasz – mogę układać zadania; poprosimy ludzi, żeby przysyłali rozwiązania. Moglibyśmy stawiać im stopnie.

Zaczęliśmy się z niego nabijać, a wtedy Ananiasz się rozbeczał (...).

Trudno było się dogadać: Joachim i Rufus bili się, Ananiasz płakał. Nie tak łatwo drukować gazetę z kolegami!

– A co będziemy robić z gazetą, jak już ją wydrukujemy – zapytał Euzebiusz.

– Też pytanie! – powiedział Maksencjusz. Będziemy ją sprzedawać. Po to są gazety: sprzedaje się je, człowiek się robi strasznie bogaty i może sobie kupić masę rzeczy.

– A komu się sprzedaje? – zapytałem.

– Ludziom – powiedział Alcest – na ulicy. Biegnie się i krzyczy: „Dodatek nadzwyczajny!” i wszyscy dają po pięć centymów.

– Będziemy mieli tylko jedną gazetę – powiedział Kleofas – więc nie będzie znowu tak dużo tych pieniędzy.

– No to sprzedam ją bardzo drogo – powiedział Alcest.

– Dlaczego właśnie ty? Ja będę sprzedawał! – powiedział Kleofas. – Przede wszystkim ty zawsze masz pełno tłuszczu na rękach, zatłuszczysz gazetę i nikt jej nie zechce kupić.

– Zaraz ci pokażę, czy mam pełno tłuszczu na rękach – powiedział Alcest i przyłożył je do twarzy Kleofasa. (...)

– No to załatwione – powiedział Maksencjusz. – Ja będę dyrektorem gazety.

– Dlaczego ty, na ten przykład? – zapytał Euzebiusz.

– Bo drukarnia jest moja, dlatego – powiedział Maksencjusz.

– Chwileczkę! – krzyknął Rufus, który się właśnie przybliżył. – To był mój pomysł z tą gazetą, ja będę dyrektorem.

¹ Jean Jacques Sempé, René Goscinny *Rekreacje Mikołajka*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1991, s. 187–194.

(...) a potem Rosół przyszedł i rozdzielił nas. I skończyła się zabawa, bo zabrał nam drukarnię, powiedział, że wszyscy jesteśmy dobre gagatki, wlepił nam odsiadkę (...) Nie będziemy drukować gazety; Rosół nie chce nam zwrócić drukarni przed letnimi wakacjami”.

Materiał pomocniczy nr 2

Wykreślanka

Wśród liter ukryło się 6 nazw zawodów związanych z wydawaniem gazety:

- odszukajcie je i wykreślcie (pionowo lub poziomo);
- z pozostałych liter, przeskakując co trzy pola, odczytajcie hasło.

W	T	L	U	M	A	C	Z
X	K	Y	Z	A	D	G	U
A	O	A	G	K	J	E	X
E	R	E	R	A	M	J	D
R	E	D	A	K	T	O	R
F	K	Y	F	Y	J	G	U
G	T	J	I	A	P	W	K
Z	O	Z	K	H	E	S	A
X	R	T	U	Q	Ę	V	R
Ą	X	P	I	S	A	R	Z

Hasło:

Rozwiązanie

Hasło: Wydajemy gazetę

Temat: „Sprzedawcy marzeń”, czyli co warto wiedzieć o reklamie**Cele:**

Uczeń:

- wymienia podstawowe funkcje reklamy;
- ocenia wpływ reklamy na wybory w zakresie zakupów;
- odróżnia informacje od reklamy;
- potrafi odkrywać sztuczki reklamowe.

Pojęcia ekonomiczne:

reklama, model reklamy, funkcje reklamy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Uczeń:

- identyfikuje wypowiedź jako tekst informacyjny, literacki, reklamowy;
- odróżnia zawarte w tekście informacje ważne od informacji drugorzędnych;
- uczestnicząc w rozmowie, słucha z uwagą wypowiedzi innych;
- mówi na temat, prezentuje własne zdanie i uzasadnia je.

Metody:

- praca z tekstem;
- praca w grupie.

Materiały pomocnicze:nr 1 – fragment powieści L. M. Montgomery
Ania z Zielonego Wzgórza;

nr 2 – „Funkcje reklamy” – informacje;

- arkusze papieru, duża liczba reklam pochodzących z różnych czasopism; dobrze, aby były to reklamy atrakcyjne dla dzieci i młodzieży; jeśli pozwalają na to możliwości techniczne, warto przygotować również reklamy z innych mediów – TV, radio, internet.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

1. Rozpocznij zajęcia, pytając uczniów, czy lubią oglądać i czy mają swoje ulubione reklamy, czy kupili coś, zachęci reklamą. Następnie poproś, aby przeczytali fragment powieści Lucy Maud Montgomery (materiał pomocni-

czy nr 1) i odpowiedzieli na pytania znajdujące się pod tekstem:

- W jaki sposób Ania stała się posiadaczką farby do włosów?
- Jak sprzedawca zachęcał Anię do zrobienia zakupów?
- Co o farbie mówił sprzedawca?
- Dlaczego Ania tak szybko dała się namówić sprzedawcy na kupno farby do włosów?
- Kiedy najłatwiej ulec reklamie?
- Czy historia Ani mogła skończyć się inaczej, w jaki sposób?

2. Powiedz uczniom, że reklama chętnie wykorzystuje wiedzę psychologiczną. Ponieważ wiadomo, że ludzie często kupują i wybierają podświadomie, sprzedawcy próbują wykorzystać ten fakt. Mimo że granie na uczuciach napotyka na ograniczenia – chroni nas prawo, zasady etyczne i estetyczne – to jednak było, jest i będzie ono dominującym sposobem wpływania na decyzję o zakupie. Dlatego reklama często odwołuje się do naszych emocji i je wykorzystuje.
3. Poproś, aby uczniowie przypomnieli sobie sytuację, kiedy pod wpływem reklamy dokonali jakiegoś zakupu, a potem byli rozczarowani, bo zakupiona rzecz nie spełniała ich oczekiwań. Zachęć, aby uczniowie opowiedzieli o tych doświadczeniach na forum klasy. Aby ośmielić młodzież, możesz opowiedzieć jakieś swoje doświadczenie. Zapiszcie najciekawsze historie. Podsumowując wypowiedzi uczniów, podkreśl, że każdy zakup musi być przemyślany, a reklama przeanalizowana pod kątem jej wiarygodności.
4. Wyjaśnij uczniom, że klasyczny model reklamy składa się z czterech elementów: UWAGA (co to jest?), ZAINTERESOWANIE (o co tu chodzi?), PRAGNIENIE (chcę to mieć!), DZIAŁANIE (zakup). Poproś, aby uczniowie wrócili na chwilę do historii Ani i zastanowili się, czy w przygodzie dziewczynki można wskazać te cztery elementy klasycznego modelu reklamy. Poproś, aby uczniowie przytoczyli konkretne fragmenty tekstu.
5. Zapytaj uczniów, czy na podstawie dotychczasowych doświadczeń i wiedzy mogą wymienić

funkcje, jakie pełni reklama. Czy jej zadaniem jest tylko nakłanianie do zakupu? Pytaniami i przykładami (np. czy uczniowie chcieliby, aby reklam w ogóle nie było, czy reklamy zawsze wprowadzają w błąd? itp.) doprowadź uczniów na pozostałe funkcje reklamy: informowanie, edukowanie i utrwalanie wizerunku czy marki. Podstawowe funkcje reklamy wypisz na tablicy lub na dużym arkuszu papieru (materiał pomocniczy nr 2).

6. Podziel uczniów na zespoły, rozdaj każdej grupie przygotowane wcześniej reklamy z gazet, jeśli to możliwe technicznie, pokaż również reklamy z innych mediów. Poproś, aby uczniowie spróbowali w tych reklamach odnaleźć lub określić, co jest główną funkcją danej reklamy. Wyjaśnij uczniom, że reklama może jednocześnie pełnić kilka funkcji; chodzi o to, aby je wskazać i określić, która jest pierwszoplanowa. Prace mogą być wykonane w formie plakatów, można naklejać reklamy na duży arkusz papieru, zaznaczać i/lub opisywać ich najważ-

niejsze funkcje. Na zakończenie uczniowie prezentują efekty swojej pracy.

7. W ostatniej części zajęć wróć na chwilę do tego fragmentu lekcji, w którym uczniowie wspominali nieudane zakupy dokonane pod wpływem reklamy. Przypomnij najciekawszą historię dotyczącą zakupu przedmiotu, który bardzo rozczarował kupującego, ponieważ nie miał zalet, o których była mowa w reklamie. Następnie poproś, aby uczniowie, nadal pracując w grupach, przygotowali inną, przeciwną reklamę dla tego przedmiotu. Wyjaśnij, że kontrreklama to reklama tworzona na zamówienie ludzi, grupy nacisku, przeciwnych określonym produktom. Reklama może mieć różne formy: plakatu, scenki, sloganu. Powiedz, że formę kontrreklamy ma uzgodnić i przygotować grupa.
8. Na zakończenie poproś uczniów o zaprezentowanie prac. W podsumowaniu zapytaj, jaką funkcję, ich zdaniem, może spełniać kontrreklama.

Materiał pomocniczy nr 1

Fragment powieści L. M. Montgomery *Ania z Zielonego Wzgórza*¹

Przeczytajcie przytoczony fragment powieści i odpowiedzcie na pytania zamieszczone pod tekstem.

„Ale, kochana Marylo, proszę odejść i nie patrzeć na mnie. Jestem pogrążona w otchłani rozpacz i nic mnie nie obchodzi, kto jest prymusem w klasie ani kto pisze najlepsze wypracowania, ani też kto będzie śpiewać w chórze szkoły niedzielnej. Podobne drobiazgi nie mają obecnie dla mnie najmniejszego znaczenia, bo nie sądzę, bym kiedykolwiek mogła się pokazać ludziom. Kariera moja skończona. Proszę nie patrzeć na mnie, niech Maryla odejdzie!

– Słyszane rzeczy! – wykrzyknęła Maryla, coraz bardziej zdziwiona. – Cóż to się dzieje, Aniu? Cóż ty uczyniła? Wstań natychmiast i odpowiedz. Natychmiast, powtarzam! I mów, co się stało?

Ania zsunęła się z łóżka zrozpaczona, lecz posłuszna.

– Proszę spojrzeć na moje włosy, Marylo – szepnęła.

Maryla uniosła świecę i badawczo rzuciła okiem na włosy Ani, ciężką masą opadające na jej ramiona. W istocie miały one dziwny wygląd.

– Cóż ty zrobiła ze swymi włosami, Aniu? – spytała. – Przecież one są zielone!

Zielone dałyby się nazwać, gdyby to był jakiś możliwy kolor... ten dziwaczny, brzydki brązowozielony odcień, tu i ówdzie przetykany pasmami naturalnej rudej barwy, potęgującej jeszcze bardziej upiorne wrażenie. Nigdy w życiu Maryla nie widziała czegoś tak szkaradnego jak włosy Ani w owej chwili.

– Tak, są zielone – jęknęła Ania. – Myślałam, że nie ma nic równie brzydkiego jak rude włosy. Lecz teraz widzę, że dziesięć razy gorzej jest mieć zielone. Ach, Maryla nie może sobie wyobrazić, jak bezgranicznie jestem nieszczęśliwa!

– Nie pojmuję, co się stało, lecz mam nadzieję, że się dowiem – rzekła Maryla. (...) No i co takiego zrobiłaś ze swymi włosami?

– Ufarbowałam je.

– Ufarbowałaś? Ufarbowałaś włosy? Aniu, czyś ty nie wiedziała, że tego nie można robić?

– Owszem, wiedziałam, że to niewłaściwe – przyznała Ania. – Ale pomyślałam sobie, iż warto popełnić coś trochę niewłaściwego, aby się wreszcie pozbyć czerwonych włosów. Obliczyłam wszystko, Marylo, i postanowiłam być dodatkowo grzeczną pod innymi względami, aby w ten sposób wyrównać błąd.

– Co prawda – rzekła Maryla ironicznie – gdybym się zdecydowała ufarbować włosy, ufarbowałabym je przynajmniej na jakiś ludzki kolor, a nie na zielono.

– Ależ ja nie miałam zupełnie zamiaru ufarbować ich na zielono – broniła się Ania ze łzami w oczach.

– Jeśli postąpiłam niesłusznie, pragnęłam przynajmniej coś przez to osiągnąć. On mnie zapewnił, że włosy moje uzyskają wspaniałą kruczą barwę... twierdził tak z największą stanowczością. Jakże mogłam wątpić o prawdzie jego słów, Marylo? Wiem dobrze, jak to boli, gdy nie ufają naszym słowom. I pani Allan powiada, że nie należy nigdy wątpić o czyjejś uczciwości, jeśli się nie ma na to dowodów. Teraz mam już dowód... zielone włosy to dowód wystarczający dla każdego. Przedtem nie miałam tego dowodu i oczywiście wierzyłam.

– Komu? Kto ci o tym powiedział?

– Handlarz wędrowny, który tu był po południu. Kupiłam tę farbę od niego.

– Ależ, Aniu, ile razy prosiłam cię, byś nigdy nie pozwoliła żadnemu z tych Włochów wejść do domu! Nie chcę, abyś zachęcała ich do kręcenia się tutaj.

– O, ja go też wcale nie wpuściłam do mieszkania. Pamiętałam o zakazie Maryli i wyszłam na dwór, starannie zamknąwszy drzwi. Wszystkie drobiazgi oglądałam na progu. Zresztą nie był to wcale Włoch...

¹ L.M. Montgomery, *Ania z Zielonego Wzgórza*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1992, s. 213–215.

lecz niemiecki Żyd. Miał olbrzymie pudło pełne bardzo ciekawych przedmiotów i opowiadał mi, że ciężko pracuje, by zarobić na sprowadzenie swej żony i dzieci z Niemiec. Mówił o tym z takim przejęciem, że wzruszył moje serce. Pragnęłam kupić coś, aby mu pomóc w tak ważnej sprawie. Nagle spostrzegłam ową buteleczkę z farbą do włosów. Handlarz solennie zapewnił mnie, że farba ta zabarwi każde włosy na kruczoczarny kolor, który się nigdy nie zmyje. W mgnieniu oka ujrzałam się w obramowaniu kruczoczarnych włosów i pokusa stała się nieprzewyciężona... Tylko, niestety, cena buteleczki wynosiła siedemdziesiąt pięć centów, ja zaś z moich pieniędzy za kurczątka miałam już tylko pięćdziesiąt. Zdaje mi się, że handlarz miał bardzo dobre serce, gdyż rzekł, że dla mnie sprzeda ją za pięćdziesiąt, co znaczy tyle, jakby mi ją darował. Kupiłam więc i gdy odszedł, pobiegłam na górę i natarłam włosy starą szczotką, według przepisu. Zużyłam całą buteleczkę, lecz kiedy ujrzałam straszny kolor, jakiego nabrały moje włosy, żałowałam szczerze, iż tak niewłaściwie postąpiłam. I martwiłam się od tej chwili bez przerwy.

– Mam nadzieję, że ci to posłuży za przestrogę – rzekła Maryla surowo – i wskaże, dokąd cię może zawieść próżność. Bóg raczy wiedzieć, co z tobą począć. Przypuszczam, że przede wszystkim należy włosy bardzo starannie umyć; zobaczymy, czy to coś pomoże (...).

Pytania:

- W jaki sposób Ania stała się posiadaczką farby do włosów?
- Jak sprzedawca zachęcał Anię do zrobienia zakupów?
- Co o farbie mówił sprzedawca?
- Dlaczego Ania tak szybko dała się namówić sprzedawcy na kupno farby do włosów?
- Kiedy najłatwiej ulec reklamie?
- Czy historia Ani mogła skończyć się inaczej, jak?

Materiał pomocniczy nr 2

Funkcje reklamy

- Informuje (rozmiar, skład, parametry, zastosowanie...);
- Nakłania (wskazuje korzyści);
- Utrwala (wizerunek firmy, marka, logo);
- Edukuje (przygotowuje nabywcę do przyjęcia nowego produktu).

Temat: Co robić z pieniędzmi, czyli o wydawaniu i oszczędzaniu**Cele:****Uczeń:**

- wyjaśnia pojęcia: „oszczędzanie”, „inwestowanie”;
- planuje i decyduje o wykorzystaniu posiadanych środków finansowych w przykładowych sytuacjach życia codziennego;
- porównuje konsekwencje płynące z wydawania, oszczędzania i inwestowania pieniędzy;
- wymienia korzyści wynikające z oszczędnego gospodarowania środkami finansowymi;
- wyjaśnia różnicę pomiędzy oszczędzaniem i inwestowaniem.

Pojęcia ekonomiczne:

decyzje ekonomiczne, gospodarowanie, oszczędzanie, inwestowanie, dochody, wydatki

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Uczeń:**

- sprawnie czyta teksty głośno i cicho;
- określa temat i główną myśl tekstu;
- konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami;
- wyraża swój stosunek do postaci;
- stosuje w wypowiedzi pisemnej odpowiednią kompozycję i układ graficzny zgodny z wymogami danej formy gatunkowej;
- rozróżnia i poprawnie zapisuje zdania oznajmujące, pytające i rozkazujące;
- przekształca zdania złożone w pojedyncze i odwrotnie, a także zdania w równoważniki zdań i odwrotnie – odpowiednio do przyjętego celu.

Metody:

- praca z tekstem;
- praca w grupach;
- drzewko decyzyjne;
- dyskusja.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – fragment książki Jean Jacques Sempé, René Goscinny, *Przygody Mikołajka. Joachim ma kłopoty*;
- nr 2 – schemat drzewka decyzyjnego.

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg zajęć:

1. Rozdaj uczniom fragment książki J.J. Sempé, R. Goscinny, *Przygody Mikołajka. Joachim ma kłopoty* (materiał pomocniczy nr 1). Poproś o zapoznanie się z opisaną historią.
2. Przedyskutuj z uczniami sytuację przedstawioną w przeczytanym fragmencie utworu literackiego. Wyjaśnij uczniom, że akcja historii toczy się kilkadziesiąt lat temu we Francji i wtedy mieszkańcy Francji posługiwali się frankami. Zaznacz, że obecnie we Francji obowiązującą walutą jest euro.
Zapytaj uczniów: – Skąd Mikołaj miał pieniądze (jakie były źródła jego dochodów)?
Jak Mikołaj chciał wykorzystać otrzymane pieniądze? – rodzaje wydatków. Jakie propozycje zagospodarowania pieniędzy mieli koledzy Mikołaja?
3. Porozmawiaj z uczniami o tym, czy posiadają własne pieniądze, skąd je mają – czy dostają kieszonkowe, a może otrzymują w prezencie od bliskich? Zwracaj uwagę, by tematem wypowiedzi były źródła dochodów, a nie kwoty czy wielkość posiadanych środków.
4. Następnie porozmawiaj z uczniami o rodzajach wydatków – co robią z posiadanymi pieniędzmi (kieszonkowe, oszczędności), na jakie cele najchętniej i najczęściej je wydają. Czy zawsze wydają wszystkie posiadane pieniądze? Co robią, kiedy nie wydają wszystkich pieniędzy?
5. Zaproponuj uczniom, aby wyobrazili sobie, iż są kolegami Mikołaja. Chłopiec dostał od babci na imieniny 200 zł i prosi ich o radę, jak zagospodarować posiadane środki. Zadaniem uczniów będzie doradzenie Mikołajowi i wskazanie możliwości wykorzystania otrzymanej sumy.
6. Podziel uczniów na 3-, 4-osobowe grupy, rozdaj schemat drzewka decyzyjnego (materiał pomocniczy nr 2) i wyjaśnij zasady pracy. Wy tłumacz, że wypełnianie schematu zaczyna się od dołu, tzn. od wpisania problemu wymaga-

jącego rozwiązania – co zrobić z 200 złotymi? Następnie uczniowie powinni wpisać w koronie drzewa te cele, wartości i priorytety, które są najistotniejsze z ich punktu widzenia (np. własny interes, przyjemności, wygoda, bycie bogatym, dzielenie się z innymi itp.). Kolejnym etapem pracy jest wyszukanie możliwych rozwiązań problemu i wybór trzech najrozsądniejszych, najlepszych ich zdaniem możliwości. Powinni je wpisać w schemat. Następnie uczniowie analizują skutki (pozytywne i negatywne) zaproponowanych rozwiązań, czyli poszukują argumentów za i przeciw dla każdego rozwiązania. Wady i zalety uczniowie również powinni wpisać w schemat drzewka. Po ponownym rozważeniu wszystkich możliwych rozwiązań, grupy powinny podjąć ostateczną decyzję, mając na uwadze określone wcześniej cele i wartości.

7. Daj uczniom 10–15 minut na wykonanie ćwiczenia, a następnie poproś kolejno grupy o przedstawienie rad dla Mikołaja. Skomentuj efekty pracy uczniów. Zwróć uwagę, czy wśród propozycji podanych przez grupy pojawiły się pojęcia związane z oszczędzaniem lub inwestowaniem. Wspólnie z uczniami zdefiniuj i wyjaśnij te pojęcia, podkreśl różnicę między oszczędzaniem i inwestowaniem.

Zaznacz, że w rzeczywistości oszczędzanie to nie to samo co inwestowanie. Oszczędzanie, to ta część dochodów, która pozostaje po dokonaniu wszystkich bieżących zakupów towarów i usług. Oszczędności są więc odłożoną częścią dochodu. Oszczędzanie polega na ograniczeniu bieżących wydatków po to, żeby później móc wydać więcej. Oszczędza się po to, aby sfinansować przyszłe przewidywane lub nieoczekiwane wydatki, bo nie chce się podejmować nadmiernego ryzyka. Natomiast inwestowanie, to pomnażanie majątku, w trakcie czego podejmujemy i akceptujemy wyższy poziom ryzyka. Podaj przykłady oszczędzania (np. skarbonka, lokata bankowa) i inwestowania (gra na giełdzie, kupno nieruchomości).

8. Zapytaj, czy uczniowie spotkali się i znają pojęcie: „oszczędzanie”. Jakie słowa kojarzą im się z tym terminem? Zwróć uwagę, czy są to skojarzenia pozytywne, czy też raczej negatywne. Porozmawiaj o tym z uczniami.
9. Na następną lekcję uczniowie mogą przygotować (w formie pisemnej bądź rysunkowej) zakończenie historii Mikołaja w zależności od wybranego w grupach rozwiązania, a następnie porównać je z zakończeniem zaproponowanym przez autorów *Przygód Mikołajka*.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Fragment książki *Przygody Mikołajka. Joachim ma kłopoty*¹

„Zostałem czwarty z klasówki z historii. (...) Moi rodzice bardzo się ucieszyli, kiedy im o tym powiedziałem, a tata wyjął portfel i dał mi, no, zgadnijcie, zgadnijcie co? Dziesięciofrankowy banknot!

– Masz, chłopie – powiedział – jutro kupisz sobie, co będziesz chciał.

– Ależ... Ależ, kochanie – powiedziała mama – nie sądzisz, że to za dużo pieniędzy dla małego?

– Skądże – odpowiedział tata. – Czas, żeby Mikołaj poznał wartość pieniądza. Jestem pewien, że wyda te dziesięć franków w rozsądny sposób. Prawda, chłopie?

Powiedziałem, że tak, ucałowałem tatę i mamę – oni są strasznie fajni! – a banknot włożyłem do kieszeni, przez co musiałem jeść kolację jedną ręką, bo drugą ciągle sprawdzałem, czy tam jest. To prawda, że jeszcze nigdy nie miałem takiego grubego banknotu tylko dla siebie. Oczywiście, mama daje mi czasem dużo pieniędzy, żebym zrobił zakupy w sklepie pana Companiego na rogu ulicy, ale to nie są moje pieniądze i mama zawsze mówi, ile pan Compani powinien mi wydać reszty. Tak, to zupełnie co innego. Kiedy się kładłem do łóżka, schowałem banknot pod poduszkę i długo nie mogłem zasnąć.

(...)

Dziś rano przyszedłem do szkoły i jeszcze przed wejściem do klasy pokazałem swój banknot chłopakom.

– Ho, ho – powiedział Kleofas – co z nimi zrobisz?

– Nie wiem – odpowiedziałem. – Tata dał mi go, żebym poznał wartość pieniądza; mam go wydać w jakiś rozsądny sposób. Najbardziej to chciałbym kupić sobie samolot. Prawdziwy.

– Coś ty – powiedział Joachim. – Prawdziwy samolot kosztuje co najmniej tysiąc franków.

– Tysiąc franków? – zawołał Gotfryd – Zwariowałeś? Tata mi mówił, że samolot kosztuje co najmniej trzydzieści tysięcy franków, i to mały. (...)

– A może byś kupił atlas – powiedział Ananiasz, który jest najlepszym uczniem w klasie i ulubieńcem naszej pani. – Są tam przepiękne mapy, pouczające zdjęcia i to się bardzo przydaje.

(...)

– Najlepiej kup piłkę nożną, to sobie wszyscy pogramy – powiedział Rufus.

(...)

Alcest (...) powiedział mi, że za dziesięć franków mógłbym dostać mnóstwo tabliczek czekolady.

– Mógłbyś kupić pięćdziesiąt tabliczek! Pięćdziesiąt, masz pojęcie? – powiedział Alcest. – Po dwadzieścia pięć na każdego!

– A dlaczego miałbym ci dawać dwadzieścia pięć tabliczek? – zapytałem – pieniądze są moje!

Ale pomysł Alcesta z czekoladą był bardzo dobry. Po pierwsze, strasznie lubię czekoladę, a po drugie, nigdy jeszcze nie miałem pięćdziesięciu tabliczek naraz (...).

Materiał pomocniczy nr 2

Schemat drzewka decyzyjnego

Wyobraźcie sobie, że jesteście kolegami Mikołaja. Chłopiec dostał od Babci na imieniny 200 zł. Nie ma pomysłu, co zrobić z posiadanymi pieniędzmi, więc poprosił Was o radę. Zanim udzielicie Mikołajowi rady, przeanalizujcie różne możliwości rozwiązania problemu. W tej pracy pomoże Wam schemat drzewka decyzyjnego, który będziecie wypełniać.

Schemat zaczynajcie uzupełniać od dołu, zapiszcie problem wymagający rozwiązania – co zrobić z 200 złotymi? Przedyskutujcie w grupie możliwe rozwiązania, po dyskusji zapiszcie w schemacie 2–3 rozwiązania Waszym zdaniem najtrafniejsze.

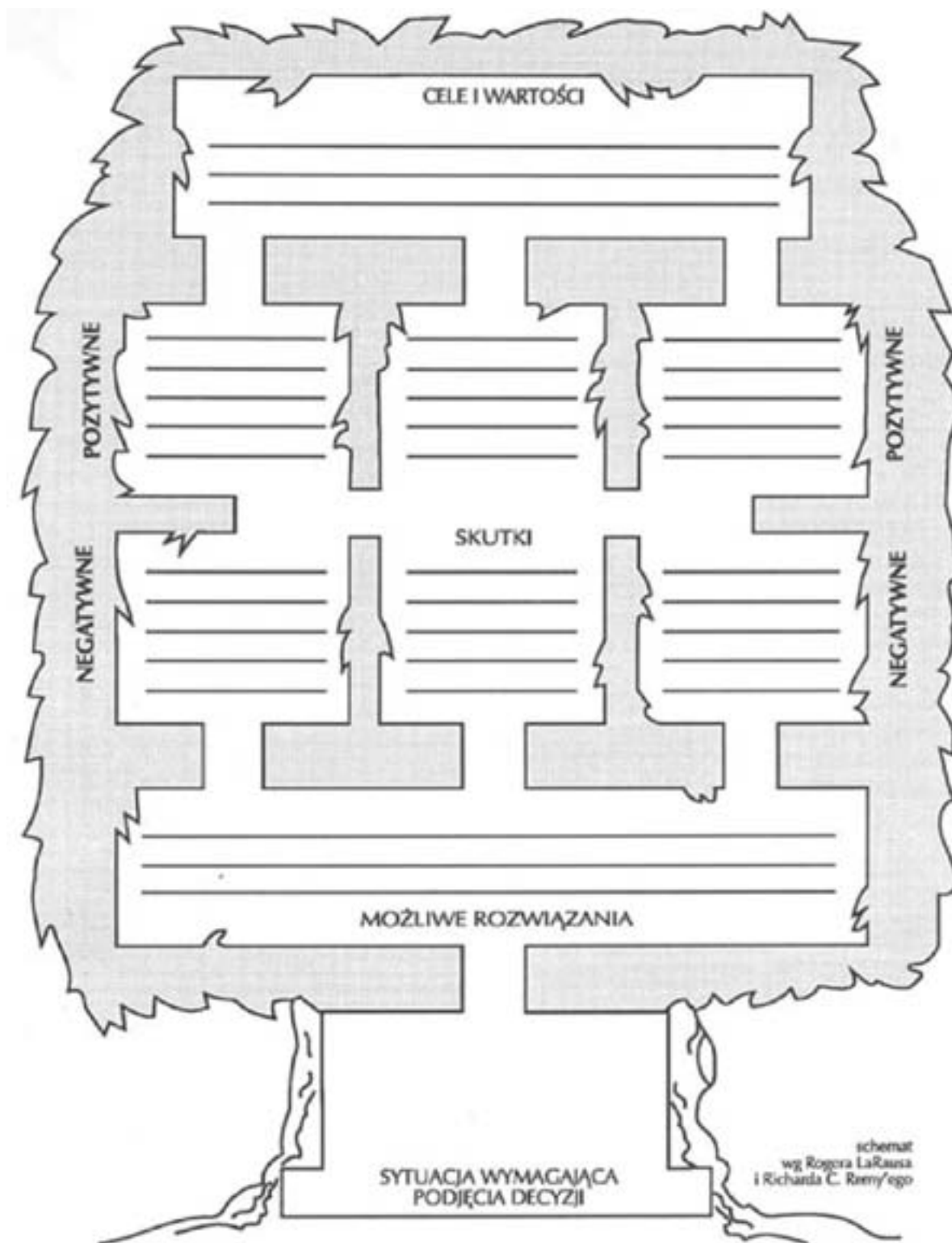
¹ Jean Jacques Sempé, René Goscinny, *Przygody Mikołajka. Joachim ma kłopoty*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1982, s. 22–28.

Następnie zastanówcie się nad skutkami wybranych rozwiązań. Poszukajcie argumentów za i przeciw dla każdego z proponowanych przez Was rozwiązań i wpiszcie je w schemat.

Potem przyjrzyjcie się jeszcze raz zaletom i wadom Waszych rozwiązań i zdecydujcie, które z nich jest najtrafniejsze, sformułujcie ostateczną radę dla Mikołajka. Zapiszcie to rozwiązanie i ponownie oceńcie czy jest ono rzeczywiście najlepsze.

Na wykonanie ćwiczenia macie 15 minut.

Schemat drzewa decyzyjnego

Temat: Jak Tomek Sawyer malował płot, czyli o korzyściach z handlu**Cele:****Uczeń:**

- posługuje się pojęciami ekonomicznymi związanymi z handlem;
- wskazuje korzyści gospodarcze, które handel przynosi jednostkom i społecznościom;
- omawia znaczenie handlu międzynarodowego.

Pojęcia ekonomiczne:

sprzedający, kupujący, transakcja, cena, wymiana, handel zagraniczny, import, eksport

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Uczeń:**

- sprawnie czyta teksty głośno i cicho;
- wyszukuje w tekście informacje wyrażone wprost i pośrednio (ukryte);
- konfrontuje sytuację bohaterów z własnymi doświadczeniami;
- operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie skoncentrowanym przede wszystkim wokół tematów: dom, rodzina, szkoła i nauka, środowisko przyrodnicze i społeczne).

Metody:

- czytanie ze zrozumieniem tekstu literackiego;
- odgrywanie ról;
- symulacja;
- praca ze schematem;
- analiza danych statystycznych.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – fragment powieści Marka Twaina *Przygody Tomka Sawyera*;
- nr 2 – test „Kto odniósł korzyści z malowania parkanu?”;
- nr 3 – scenariusz scenki „Tomek i jego koledzy malują płot”;
- nr 4 – symulacja „Czy warto handlować?”;
- nr 5 – ćwiczenie „Co importujemy, co eksportujemy?”;
- nr 6 – dane statystyczne „Handel zagraniczny Polski w 2009 roku”;
- papierowe torebki oraz drobne przedmioty w liczbie równej liczbie uczniów w klasie, np.: materiały papiernicze, ołówki, długopisy, wstążeczki, gumki, bibułka, temperówka.

Czas:

3 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

Uwagi dla prowadzącego: Z ćwiczeń zaproponowanych w scenariuszu wybierz te, które możesz zrealizować w klasie. Jeśli prowadzisz lekcje języka polskiego, zapoznaj uczniów z fragmentami powieści Marka Twaina. Zachęć klasę do odegrania scenki na podstawie utworu. Jeśli dysponujesz dodatkowym czasem, możesz przeprowadzić symulację lub ćwiczenie dotyczące handlu międzynarodowego.

1. Rozpocznij lekcję od wyjaśnienia uczniom, że w czasie zajęć dowiedzą się, dlaczego ludzie handlują oraz jakie korzyści ekonomiczne odnoszą, dokonując wymiany. Uczniowie zastanowią się nad tym problemem, analizując fragment powieści Marka Twaina *Przygody Tomka Sawyera*. Przeczytaj klasie fragment utworu (materiał pomocniczy nr 1).
2. Poproś uczniów, aby dobrali się w pary. Każdej parze daj test „Kto odniósł korzyści z malowania parkanu?” (materiał pomocniczy nr 2), sprawdzający rozumienie treści wysłuchanego fragmentu *Przygód Tomka Sawyera*. Poproś uczniów, by pracując wspólnie, zaznaczyli poprawne ich zdaniem odpowiedzi. Poproś ochotników, aby podali swoje odpowiedzi (prawidłowe rozwiązanie: 1C, 2A, 3B, 4C, 5B, 6C). Zwróć uwagę na korzyści, jakie z wymiany odniosły obie strony – Tomek i chłopcy.
3. Zaproponuj uczniom, żeby odegrali scenkę, w której chłopcy wymieniali z Tomkiem Sawyerm różnymi przedmioty za możliwość malowania parkanu. Wybierzcie osoby, które zagrają rolę Tomka i rolę jego kolegów (Bena, Toma Fishera, Johnny’ego Millera). Udostępnij aktorom scenariusz scenki (materiał pomocniczy nr 3).
4. Gdy uczniowie będą się przygotowywać do odegrania ról, reszta klasy rysuje przedmioty, które mieli chłopcy – bohaterowie powieści. Najpierw ustalcie, kto narysuje poszczególne przedmioty, tzn.: pędzel, jabłko, zniszczony latawiec, sznur i kawałek sznurka, dwanaście szklanych kulek, złamane organki, kawałek niebieskiego szkła z butelki, przez które można było patrzeć, szpulkę

- do nici, klucz, który niczego nie otwierał, kawałek kredy, szklany korek od karafki, cynowego żołnierza, dwie kijanki, sześć kapiszonów, kota z jednym okiem, mosiężną kołatkę do drzwi, obrożę, której tylko psa brakowało, rękojeść noża, cztery kawałeczki skórki pomarańczowej i starą rozbity ramę okienną. Pozostali uczniowie mogą przygotować prostą scenografię do scenki.
5. Kiedy rysunki i scenografia zostaną przygotowane, poproś uczniów o odegranie scenki, w której chłopcy wymieniali z Tomkiem Sawyerem różne przedmioty za możliwość malowania parkanu.
 6. Po zakończeniu scenki zapytaj klasę:
 - Jak nazywa się czynność, którą wykonali i Tomek, i chłopcy? (wymiana, handel?);
 - Kto musi odnieść korzyść, aby dokonała się wymiana? (obie strony);
 - Co było celem Tomka? (znalezienie chętnych do malowania);
 - Co było celem chłopców? (wykonanie pracy, którą Tomek przedstawił jako bardzo atrakcyjną i odpowiedzialną);
 - Co zyskali chłopcy? (możliwość malowania);
 - Co zyskał Tomek? (przedmioty);
 - Dlaczego obie strony były zadowolone? (bo zdobyły to, na czym im zależało).
 7. Podkreśl, że ludzie dopiero wtedy dokonują wymiany, kiedy uświadamiają sobie, że korzyści z handlu są wyższe niż poniesione koszty. Handel ma miejsce wyłącznie wtedy, gdy obie strony – sprzedający i kupujący – spodziewają się, że odniosą korzyści z wymiany dóbr.
 8. Zaproponuj uczniom przeprowadzenie symulacji „Czy warto handlować?”. Daj każdemu torebkę z małym przedmiotem. Zastosuj procedurę opisaną w instrukcji symulacji (materiał pomocniczy nr 4).
 9. Podsumuj przebieg symulacji. Zapytaj uczniów, kiedy korzyści z handlu są największe. Powiedz, że drugi etap zabawy – sytuacja, w której uczniowie handlowali tylko z częścią koleżanek i kolegów – ukazuje handel wewnętrzny kraju. Ostatni etap pokazywał gospodarkę otwartą, w której zachodzi wymiana z zagranicą. Podkreśl, że wtedy korzyści z handlu są największe. Powołaj się na wyniki ostatniego etapu gry.
 10. Wprowadź pojęcia: „eksport” (sprzedaż za granicę dóbr i usług wytworzonych w kraju) oraz „import” (zakup dóbr i usług z zagranicy). Zapytaj uczniów, które z posiadanych przez nich rzeczy (sprzęt, ubrania itp.) zostały wyprodukowane za granicą.
 11. Udostępnij uczniom materiał pomocniczy nr 5 (zadanie „Co importujemy, co eksportujemy?”) oraz nr 6 (dane statystyczne „Handel zagraniczny Polski w 2009 roku”) i poproś ich, aby zapoznali się z nimi.
 12. Podziel tablicę na dwie kolumny zatytułowane IMPORT i EKSPORT. Poproś uczniów, aby w kolumnie IMPORT wypisali nazwy towarów importowanych przez Polskę, uwzględniając rzeczy, które sami posiadają.
 13. Sprawdź też, czy uczniowie wiedzą, jakie polskie towary są najczęściej sprzedawane do innych krajów. Poproś ich o wypisanie tych towarów w kolumnie EKSPORT. Następnie poleć uczniom, by podali nazwy krajów – głównych partnerów handlowych Polski.
 14. Wyjaśnij uczniom najważniejsze korzyści płynące z handlu międzynarodowego. Powiedz, że eksporterzy sprzedają towary nie tylko w swoim kraju, lecz i za granicą, znajdują więc wielu dodatkowych odbiorców, uzyskują wyższe przychody ze sprzedaży i wyższe zyski. Dzięki handlowi międzynarodowemu importerzy sprowadzają towary, których nie można z przyczyn naturalnych wytworzyć w kraju, np. owoce cytrusowe, banany, ropę naftową, gaz ziemny. Polska nie leży w strefie klimatycznej, w której rosną egzotyczne owoce, nie mamy też wystarczającej ilości surowców, np. ropy czy gazu. Dzięki importowi możemy konsumować owoce południowe, gotować na kuchenkach gazowych i ogrzewać mieszkania, a kierowcy mają benzynę do samochodów.
 15. Powiedz, że wiele państw importuje specjalistyczne urządzenia, maszyny, komputery, telewizory, telefony, artykuły gospodarstwa domowego, ponieważ krajowe przedsiębiorstwa nie są w stanie ich wytworzyć, nie dysponują nowoczesną technologią. Zdarza się jednak, że towar jest wytwarzany w kraju, natomiast inne państwo specjalizuje się w jego produkcji i oferuje go po niższej cenie. Wtedy import się opłaca, a konsumenci mogą kupować towar zagraniczny taniej. Wiele przedsiębiorstw zarabia na transporcie czy rozładunku towarów; zarabiają również banki, które obsługują zagraniczne transakcje.
 16. Na zakończenie zajęć uświadom uczniom, z jakich dóbr nie mogliby korzystać, gdyby gospodarka polska była zamknięta, a handel zagraniczny – ograniczony. Możecie wspólnie wypisać wszystkie korzyści gospodarcze i społeczne płynące z handlu międzynarodowego.

Materiał pomocniczy nr 1

Fragment powieści Marka Twaina *Przygody Tomka Sawyera*¹

„Tomek zjawiał się w bocznej uliczce z kubłem rozrobionego wapna i pędzlem na długim trzonku. Zmierzyl okiem parkan i od razu radość zgasła na jego twarzy, a duszę ogarnęła głęboka melancholia. Parkan długości trzydziestu łokci i wysokości dziewięciu stóp! Życie wydawało mu się okropnym jarzmem. (...) Energia Tomka osłabła. Oczyma duszy widział przedsięwzięcia, które planował na dzisiaj, i zrobiło mu się bardzo smutno. Niedługo zaczął tędy przebiegać inni chłopcy, wolni, udający się na wspaniałe wyprawy, i będą żartowali z niego, że musi pracować – sama myśl o tym paliła go jak ogień! Wydobył całe swoje mienie i poddał je oględzinom: szczątki zabawek, szklane kulki i przedmioty bez nazwy; wystarczające może, by opłacić tym krótkotrwałe zastępstwo w robocie, niedostateczne jednak, aby zdobyć za nie choćby pół godziny wolności. Wsunął więc do kieszeni swoje ubogie skarby i pożegnał się z myślą, by próbować przekupić chłopców. Ale w chwili najczarniejszej rozpacz spłynęło na niego natchnienie. Wielkie, olśniewające natchnienie.

Wziął pędzel do ręki i zabrał się spokojnie do pracy. Właśnie Ben Rogers ukazał się na horyzoncie, ten sam Ben, którego szyderstwa Tomek obawiał się najbardziej. Ben zbliżał się w płaschach, skokach, podrygach, co dowodziło, że było mu lekko na sercu i że miał nie byle jakie zamiary. Gryzł jabłko i w przerwach wydobywał z siebie przeciągłe, melodyjne hukania, po których następowały głębokie tony: ding-dong-dong, ding-dong-dong, gdyż był w tej chwili parowcem. (...) Tomek malował, nie zwracając zupełnie uwagi na parowiec. Ben zdumiał się, a po chwili rzekł:

– Ha, ha, ha! A to cię zasadzili do pracy! Milczenie. Tomek okiem artysty badał ostatnie pociągnięcie; wykonał pędzlem zamasyisty ruch i znowu oceniał wynik jak przedtem. Tomkowi ślinka szła na widok jabłka, ale dalej machał pędzlem. Ben zagadnął go znowu:

– No cóż tam, musisz dzisiaj pracować?

– Ach to ty, Ben! Wcale cię nie zauważyłem!

– Idę się kąpać... a ty nie miałbyś ochoty? Ale prawda, ty wolisz pracować! Tak, tak, widzę! Tomek obejrzał chłopca od stóp do głów i zapytał:

– Ty to nazywasz pracą?

– Jak to, czyż to nie jest praca?

Tomek zaczął znowu malować i odpowiedział obojętnie:

– Może to jest praca, a może i nie. Wiem tylko, że tak się podoba Tomkowi Sawyerowi.

– Nie udawaj, że to ci sprawia przyjemność!

Pędzel malował dalej.

– Czy mi to sprawia przyjemność? Oczywiście! A czemuż by nie? Nie każdego dnia trafia się człowiekowi taka gratka, by mógł malować parkan...

(...) Ben nagle odezwał się:

– Słuchaj, Tomku, daj mi trochę pomalować!

Tomek namyślał się przez chwilę; zdawał się już przystawać, ale zmienił zamiar:

– Nie, nie, Ben, to niemożliwe. Widzisz, ciotka Polly jest na punkcie tego parkanu okropnie przesadna, zwłaszcza tu, od strony ulicy, sam rozumiesz... (...)

– Co ty mówisz? Słuchaj, daj mi spróbować, trochę tylko! Ja bym ci pozwolił, gdybyś był na moim miejscu, Tomku!

– Ben, zrobiłbym to, szczerze ci mówię, ale ciotka Polly! Wiesz, Jim chciał to robić, nie pozwoliłem, Sid chciał, nie pozwoliłem. Zrozum moje położenie! Gdybym dał ci pędzel do ręki, a coś by się stało...

¹ M. Twain, *Przygody Tomka Sawyera*, Oficyna Wydawnicza Promocja, Wrocław 2001, s. 9–11.

– Głupstwo! Zobaczysz, jak ja to starannie będę robił... Pozwól mi tylko spróbować! Dam ci za to kawałek mego jabłka!

– No, to dawaj, chociaż właściwie... nie! Okropnie się boję!

– Dam ci całe jabłko!

Tomek oddał wreszcie pędzel z niechęcią na twarzy, a z wielką ochotą w sercu. I podczas gdy Ben pracował w skwarze, aż pot się z niego lał, uwolniony artysta siedział sobie opodal w cieniu na beczce, wymachiwał nogami, zjadał jabłko i szukał w myśli nowych ofiar. Materiału nie brakło; co chwila zjawiali się chłopcy; każdy przychodził z zamiarem sztychowania z Tomka i każdy zostawał, by malować. Tymczasem Ben zmęczył się, więc z łaski Tomka przyszła kolej na Toma Fishera w zamian za niezupełnie jeszcze podartego latawca; a gdy ten miał już dosyć, prawo bielenia nabył Johnny Miller za zdechłego szczura i kawałek szpagatu, na którym można go było uwiązać i wywijać nim w powietrzu; i tak dalej, i tak dalej, godzina za godziną. A gdy słońce zaczęło się chylić ku zachodowi, Tomek, który jeszcze rano był jeszcze zupełnym biedakiem, stał się największym bogaczem. Oprócz wymienionych wyżej przedmiotów miał dwanaście szklanych kulek, złamane organki, kawałek niebieskiego szkła z butelki, przez które można było patrzeć, szpulkę do nici, klucz, który niczego nie otwierał, kawałek kredy, szklany korek od karafki, cynowego żołnierza, dwie kijanki, sześć kapiszonów, kota z jednym okiem, mosiężną kołatkę do drzwi, obrożę, której tylko psa brakowało, rękojeść noża, cztery kawałeczki skórki pomarańczowej i starą rozbitą ramę okienną. Przy tym spędził czas bardzo mile w błogim lenistwie, miał towarzystwo, a parkan pokryty był trzema warstwami wapna. Na szczęście wreszcie go zabrakło, inaczej bowiem Tomek byłby wszystkich chłopców z całego miasta doprowadził do bankructwa”.

Materiał pomocniczy nr 2

Test „Kto odniósł korzyści z malowania parkanu?”

Sprawdźcie, czy dobrze zrozumieliście treść fragmentu powieści *Przygody Tomka Sawyera*. Pracując w parach, rozwiążcie test. Zaznaczcie prawidłowe odpowiedzi i porównajcie je z rozwiązaniami koleżanek i kolegów z sąsiedniej grupy.

1. Dlaczego Tomek pozwolił kolegom malować płot?
 - a) bo był leniwym i złym chłopcem;
 - b) bo nie lubił swoich kolegów;
 - c) bo chciał w sobotę wypoczywać, tak jak inne dzieci.
2. Dlaczego koledzy chcieli malować płot?
 - a) bo Tomek przedstawił korzyści z tej pracy – zaszczyt i wielką przyjemność;
 - b) ponieważ nie mieli co robić;
 - c) bo musieli pracować na swoje utrzymanie.
3. Dlaczego chłopcy oddawali Tomkowi swoje skarby?
 - a) ponieważ Tomek ich do tego zmusił;
 - b) wymieniali własne rzeczy na możliwość malowania płotu;
 - c) nie chcieli już się bawić starymi przedmiotami.
4. Co zyskali chłopcy dzięki wymianie?
 - a) dostali od Tomka pieniądze za malowanie płotu;
 - b) pozbyli się starych rzeczy, których nie lubili;
 - c) mogli wykonać ciekawą pracę, na której im zależało.
5. Co zyskał Tomek dzięki wymianie?
 - a) zapłatę za pracę przy malowaniu płotu;
 - b) zyskał wolny czas i różne przedmioty;
 - c) nic nie uzyskał, bo nie dostał pieniędzy.
6. Czy obie strony – Tomek i chłopcy – były zadowolone z wymiany?
 - a) nie, tylko Tomek był zadowolony;
 - b) tylko niektórzy chłopcy byli zadowoleni;
 - c) wszyscy byli zadowoleni z wymiany.

Materiał pomocniczy nr 3

Scenariusz scenki „Tomek i jego koledzy malują płot”

Na podstawie przeczytanego fragmentu powieści Marka Twaina odegrajcie scenkę, w której chłopcy wymieniali z Tomkiem Sawyerem różne przedmioty za możliwość malowania parkanu. Najpierw ustalcie, kto narysuje przedmioty, które mieli chłopcy – pędzel, jabłko, zniszczony latawiec, szczura i kawałek sznurka, dwanaście szklanych kulek, złamane organki, kawałek niebieskiego szkła z butelki, przez które można było patrzeć, szpulkę do nici, klucz, który niczego nie otwierał, kawałek kredy, szklany korek od karafki, cynowego żołnierza, dwie kijanki, sześć kapiszonów, kota z jednym okiem, mosiężną kołatkę do drzwi, obrożę, której tylko psa brakowało, rękojeść noża, cztery kawałeczki skórki pomarańczowej i starą rozbitą ramę okienną.

Zdecydujcie, kto zagra rolę Tomka i role jego kolegów: Bena, Toma Fishera, Johnnny’ego Millera. Gdy koledzy będą się przygotowywać do odegrania ról, reszta klasy rysuje przedmioty. Przygotujcie prostą scenografię do scenki.

Następnie odegrajcie scenkę. Możecie posłużyć się scenariuszem.

Scenariusz scenki

Tomek

Trzyma kubek z farbą i patrzy na parkan. Mówi do siebie.

– Moja ciotka kazała mi za karę pomalować parkan. A on jest taki długi i szeroki!!! Dziś sobota, a ja muszę pracować! Życie jest okropne!!! Ile czasu może mi to zająć? A chciałem pójść się kąpać w rzece. Chciałem pobawić się z kolegami! A tu praca na cały dzień!

Tomek zaczyna malowanie.

– Maluję już pół godziny, a pracy nie ubywa! To straszne!!! Bardzo mi smutno. Za chwilę będą tędy przechodzić chłopcy. Mają wolny czas, mogą robić, co im się podoba! W dodatku zobaczą, że muszę pracować! Będą się ze mnie śmiali i żartowali!

Tomek wyjmuje z kieszeni swoje skarby – kawałki starych zabawek, szklane kulki.

– Może zaproponuję chłopcom te rzeczy? Może zastąpią mnie w pracy? Nie, to niemożliwe! Nie mam niczego ciekawego! Trzeba coś wymyślić, inaczej umrę ze wstydu przed chłopcami. No i zapracuję się przy tym parkanie na śmierć. O! Już wiem, co zrobię! Mam pomysł! Idzie Ben Rogers, a jego żartów boję się najbardziej.

Nadchodzi Ben Rogers. Tomek maluje starannie, nie zwracając na niego uwagi.

Ben Rogers

Je pyszne i duże jabłko i równocześnie udaje parowiec.

– Ding! Dong! Dong! Ding! Dong! Dong! Ster na prawo! Dzyń, dzyń, dzyń! Ster na lewo! Naprzód! Na lewo! – Stój! Zwolnij liny! Zakręcić linę! Maszyna zatrzymana, panie kapitanie!

Ben spostrzega Tomka

– Ha, ha, ha! A to cię zasadzili do pracy!

Tomek

Milczy. Maluje, odsuwa się od płotu i ocenia efekty pracy. Udaje, że nie zwraca uwagi na Bena

Ben Rogers

– No cóż tam, musisz dzisiaj pracować?

Tomek

– Ach to ty, Ben! Wcale cię nie zauważyłem!

Ben Rogers

– Idę się kąpać... a ty nie miałbyś ochoty? Ale prawda, ty wolisz pracować! Tak, tak, widzę!

Tomek

Patrzy wyniośle na Bena.

– Ty to nazywasz pracą?

Ben Rogers

– Jak to, czyż to nie jest praca?

Tomek

Zaczyna znowu malować i obojętnie odpowiada:

– Może to jest praca, a może i nie. Wiem tylko, że tak się podoba Tomkowi Sawyerowi.

Ben Rogers

– Nie udawaj, że to ci sprawia przyjemność!

Tomek

Maluje dalej. Mówi powoli:

– Czy mi to sprawia przyjemność? Oczywiście! A czemuż by nie? Nie każdego dnia trafia się człowiekowi taka gratka, by mógł malować parkan...

Ben Rogers

Przestaje gryźć jabłko. Jest bardzo zainteresowany malowaniem. Uważnie przygląda się Tomkowi.

– Słuchaj, Tomku, daj mi trochę pomalować!

Tomek

Namyśla się przez chwilę. Uduje, że już przestaje malować. Ale zaraz maluje dalej.

– Nie, nie, Ben, to niemożliwe. Widzisz, ciotka Polly jest na punkcie tego parkanu okropnie przesadna, zwłaszcza tu, od strony ulicy, sam rozumiesz... Gdyby to był parkan taki sobie, gdzieś na uboczu, to oczywiście nie miałbym nic przeciwko temu, a ona chyba także nie. Ale gdy chodzi o ten właśnie parkan, jest niebywale wymagająca! To musi być zrobione niezwykle dokładnie. Nie wiem, czy na tysiąc, czy nawet na dwa tysiące chłopców znajdzie się choć jeden, który to umie zrobić, jak należy!

Ben Rogers

– Co ty mówisz? Słuchaj, daj mi spróbować, trochę tylko! Ja bym ci pozwolił, gdybyś był na moim miejscu, Tomku!

Tomek

– Ben, zrobiłbym to, szczerze ci mówię, ale ciotka Polly! Wiesz, Jim chciał to robić, nie pozwoliłem, Sid chciał, nie pozwoliłem. Zrozum moje położenie! Gdybym dał ci pędzel do ręki, a coś by się stało...

Ben Rogers

– Głupstwo! Zobaczysz, jak ja to starannie będę robił... Pozwól mi tylko spróbować! Dam ci za to kawałek mego jabłka!

Tomek

– No, to dawaj, chociaż właściwie... nie! Okropnie się boję!

Ben Rogers

Podaje Tomkowi jabłko.

– Dam ci całe jabłko!

Tomek

Oddaje Benowi pędzel z niechęcią na twarzy, a z wielką ukrywaną radością. Siada sobie opodal w cieniu na beczce, wymachuje nogami. Z apetytem zajada jabłko.

Ben Rogers

Ciężko pracuje. Maluje z zapalem. Ociera pot z czoła, bo jest bardzo gorący dzień.

Tom Fisher

Nadchodzi, trzymając podarty latawiec.

– Co robicie, chłopcy? Musicie dziś pracować? W taki piękny dzień???

Ben Rogers

– Nie muszę, ale bardzo chcę! To odpowiedzialna praca! Nie każdy może malować parkan! Na pewno ty byś nie potrafił! Tomek mi pozwolił, bo ja umiem to robić!

Tom Fisher

– Ja też potrafię!! Na pewno! Malowałem już ściany domu!

Ben Rogers

– Akurat! Na pewno kłamiesz! Zresztą musisz zapytać Tomka, czy ci pozwoli. To jest jego płot, pędzel i farba.

Tom Fisher

– Tomku, naprawdę potrafię! Pozwól mi malować!

Tomek

– No nie wiem, nie jestem pewny.... Ben tak dobrze to robi! A ja jestem odpowiedzialny przed ciotką. Jak coś będzie nie tak, ona będzie bardzo niezadowolona.

Tom Fisher

– Proszę! Tomku, pozwól mi.

Tomek

– No dobrze, dobrze. Ben jest już zmęczony. Ale musisz dać mi coś w zamian. Tylko wtedy pozwolę ci spróbować tej wspaniałej pracy.

Tom Fisher

– Super!!! To oddam ci mój stary latawiec. I tak jest trochę uszkodzony.

Tomek

– Zgoda, wymieniamy się! Dasz mi latawiec, a ja pozwolę ci malować. Jesteś zadowolony?

Tom Fisher

Oddaje latawiec Tomkowi, ma szczęśliwą minę. Ben oddaje mu pędzel. Tom zaczyna malowanie.

– Jasne, wymieniamy się! To fantastyczna praca. Jak opowiem o tym chłopcom, pękna z zazdrości. O! Idzie Johnny Miller.

Johnny Miller

Patrzy zaciekawiony na chłopców. Trzyma w rękach zdechłego szczura i kawałek sznurka.

– Co robicie, chłopaki?

Tom Fisher i Ben Rogers

– Malujemy parkan!! To rewelacja! Nikt tak nie potrafi jak my!!!

Johnny Miller

– Jak to nikt!! Ja!!! Ja sam!! To ja najlepiej maluję w całym miasteczku! Co tydzień mam inne rzeczy do pomalowania! Wszyscy o tym wiedzą!

Tomek

Przygląda się podejrzliwie koledze.

– Ale ja nic o tym nie słyszałem! Niestety!

Johnny Miller

– Tomku, w zamian za pozwolenie dam ci mojego zdechłego szczura! I dołożę kawałek sznurka. Zobaczysz, jak świetnie można się tym bawić! Można szczura uwiązać na sznurku i wywijać nim nad głową! To super zabawa!

Tomek

Bierze od Johnny'ego szczura i sznurek. Próbuje nim wywijać.

– Dobrze, nie ma sprawy! Wymieniamy się! Możesz trochę pomalować! Tom, daj Johnny'emu pędzel. Niech teraz on maluje. Zobaczymy, jak pięknie potrafi to robić!

Tom Fisher

Oddaje pędzel Johnny'emu. Jest trochę zmęczony.

– Jasne, teraz ty. Pokaż nam, co umiesz!

Johnny Miller

Bierze pędzel i z zapalem zabiera się do pracy.

– Zobaczycie, chłopcy! Moja część parkanu będzie najlepsza! Będzie najlepiej pomalowana, aż będzie błyszczeć w słońcu!

Tomek

Nadchodzi wieczór. Tomek jest sam. Ogląda swoje skarby i mówi do siebie:

– Mam wspaniałe rzeczy, które chłopcy wymienili na możliwość malowania. Dzięki wymianie dostałem dwanaście szklanych kulek, złamane organki, kawałek niebieskiego szkła z butelki, przez które można było patrzeć, szpulkę do nici, klucz, który niczego nie otwiera, kawałek kredy, szklany korek od karafki, cynowego żołnierza, dwie kijanki, sześć kapiszonów, kota z jednym okiem, mosiężną kołatkę do drzwi, obrożę, której tylko psa brakowało, rękojeść noża, cztery kawałeczki skóry pomarańczowej i starą rozbitą ramę okienną.

Tomek dodaje z wyrazem szczęścia na twarzy.

– Dzięki wymianie spędziłem czas bardzo mile w błogim lenistwie, miałem towarzystwo. Chłopcy byli bardzo zadowoleni. A parkan pokryty jest aż trzema warstwami wapna.

Materiał pomocniczy nr 4

Symulacja „Czy warto handlować?”²

1. Przygotuj dla każdego uczestnika zabawy jeden przedmiot (artykuł papierniczy, bibułkę, ołówek, temperówkę, długopis itp.) i włóż go do torebki. Jeśli rzeczy są drobne (np. słomki, patyczki), możesz włożyć do danej torebki kilka sztuk. Rozdaj uczniom zamknięte torebki. Poinformuj ich, że będą uczestniczyli w grze, która ukazuje, dlaczego ludzie zawierają transakcje handlowe. Poproś, by otworzyli torebki i obejrzel, co w nich się znajduje, ale zaznacz, że nie wolno tego pokazywać rówieśnikom.
2. Poproś uczniów, aby ocenili wartość przedmiotu, który posiadają w skali od 1 (ocena najgorsza) do 5 punktów (ocena najlepsza). Poleć, by podnieśli do góry tyle palców, ile punktów przyznają zawartości swojej torebki. Obliczcie wynik dla całej klasy i pod hasłem „Runda I” zapiszcie go na tablicy (określicie w ten sposób poziom satysfakcji z posiadanych rzeczy).
3. Poproś, aby uczniowie wyjęli z torebek otrzymane przedmioty i uważnie przyjrzeni się temu, co mają ich koledzy i koleżanki. Następnie poproś o ponowne dokonanie oceny przedmiotu, który otrzymali w torebce, też na skali od 1 do 5. Znow obliczcie wynik i zapiszcie go na tablicy pod hasłem „Runda II”. Zapytaj uczniów, jak zmienił się poziom ich satysfakcji. Prawdopodobnie liczba punktów będzie niższa, ponieważ uczniowie porównali wartość posiadanych rzeczy z przedmiotami, które mają koledzy i koleżanki. Być może inne przedmioty podobają im się bardziej.
4. Powiedz uczniom, że teraz mogą wymieniać się przedmiotami. Wyznacz czas na zawarcie transakcji, ale zaznacz, że wolno im handlować tylko w obrębie grup, np. czterech ławek. Uczniowie handlują na dowolnie wybranych zasadach, starając się wymienić posiadany przedmiot na rzecz, która podoba im się bardziej. Po zakończeniu sesji handlowej zapytaj:
 - a) Ile osób zawarło transakcje?
 - b) Jakich towarów dotyczyły?
 - c) Które przedmioty cieszyły się największą popularnością?
 - d) Czy ktoś zawarł więcej niż jedną transakcję?
 - e) Dlaczego zdecydowali się na dokonanie wymiany?
 - f) Czy osobom z niepopularnymi przedmiotami powodziło się lepiej, czy gorzej niż innym?
 - g) Czy wszyscy są zadowoleni z dokonanych transakcji? (niektóre osoby nie zdobyły upragnionych przedmiotów).
5. Poproś uczniów, aby na skali 1–5 ocenili poziom swojej satysfakcji z zawartej transakcji/wymiany. Zsumujcie punkty, by dowiedzieć się, jaki jest poziom satysfakcji z handlu po tej sesji dla grupy. Sumę uzyskanych punktów zapiszcie na tablicy pod hasłem „Runda III”.
6. Wyjaśnij, że teraz poszerza się wasz rynek. Uczniowie będą mogli handlować w całej sali, ze wszystkimi kolegami i koleżankami. Postępuj tak, jak w trakcie poprzedniej sesji. Na zakończenie zadaj ponownie takie same pytania, jak po sesji poprzedniej. Policzcie punkty, by określić „poziom satysfakcji” z zawartych transakcji („Runda IV”). Z pewnością będzie on wyższy niż poprzednio.
7. Podsumuj zajęcia. Zapytaj uczniów:
 - Co to jest handel? (wymiana dóbr lub usług),
 - Kto zawiera transakcje na rynku? (sprzedający i kupujący),
 - Dlaczego ludzie handlują? (handel umożliwia zdobycie dóbr, które są dla nich ważne i cenne),
 - Czy poziom satysfakcji z handlu rósł w trakcie kolejnych sesji, czy malał? (rósł).

W grze, rosnący poziom satysfakcji jest symbolem bogacenia się społeczeństwa, które handluje. Handel trwa tak długo, jak długo ludzie będą uważać, że w wyniku transakcji wiedzie im się lepiej.

² Symulację opracowano na podstawie gry „Why people trade?” National Council on Economic Education.

Materiał pomocniczy nr 5

Ćwiczenie „Co importujemy, co eksportujemy?”

Wiecie już, że ludzie odnoszą korzyści z handlu. Podobne korzyści z handlu międzynarodowego odnoszą też całe społeczeństwa. Poznacie teraz dwa ważne pojęcia: „eksport” (sprzedaż za granicę dóbr i usług wytworzonych w kraju) oraz „import” (zakup dóbr i usług z zagranicy).

Każdy pracuje indywidualnie i zastanowi się, które z posiadanych przez niego rzeczy (sprzęt, ubrania itp.) zostały wyprodukowane za granicą. Może wiecie, z jakiego kraju pochodzą? Niech każdy wypisze ich nazwy i kraj pochodzenia w tabeli, w kolumnie IMPORT.

Czy wiecie, jakie towary polskie są najchętniej kupowane w innych krajach? Wypiszcie ich nazwy w kolumnie EKSPORT.

Zastanówcie się, z jakich dóbr nie można by korzystać w kraju i za granicą, gdyby Polska miała zamkniętą gospodarkę, a handel zagraniczny był ograniczony? Wypiszcie wszystkie korzyści płynące z handlu międzynarodowego.

IMPORT		EKSPORT	
Towar	Kraj pochodzenia	Towar	Kraje, którym sprzedajemy towar
Korzyści z handlu międzynarodowego			

Materiał pomocniczy nr 6

Dane statystyczne „Handel zagraniczny Polski w 2009 roku”

Eksport z Polski do najważniejszych krajów w 2009 roku

Nazwa kraju	Eksport w mln zł	Struktura w %
Niemcy	100 633,0	26,2
Włochy	26 309,3	6,8
Francja	26 195,3	6,8
Wielka Brytania	24 416,3	6,4
Czechy	22 393,6	5,8
Niderlandy	15 948,0	4,2
Rosja	14 312,3	3,7
Węgry	10 286,1	2,7
Szwecja	10 271,9	2,7
Hiszpania	9 956,9	2,6

Import do Polski z najważniejszych krajów w 2009 roku

Nazwa kraju	Import w mln zł	Struktura w %
Niemcy	93 524,6	22,5
Chiny	38 765,0	9,3
Rosja	35 649,5	8,6
Włochy	27 928,2	6,7
Francja	19 072,2	4,6
Czechy	15 046,3	3,6
Niderlandy	14 901,6	3,6
Republika Korei Południowej	12 815,5	3,1
Wielka Brytania	12 250,1	2,9
Belgia	9 761,5	2,3

Źródło: Ministerstwo Gospodarki, 2010.

Polska **eksportuje** przede wszystkim: samochody i części samochodowe, odbiorniki telewizyjne i radiowe, meble, w tym kanapy i krzesła, silniki spalinowe, drut, kable, przewody elektryczne, konstrukcje stalowe, opony samochodowe, wyroby papierowe, leki, aparaty telefoniczne, koks z węgla kamiennego, brunatnego i torfu, kosmetyki, artykuły z tworzyw sztucznych do transportu i pakowania towarów, mięso, podgrzewacze do wody, aparaturę elektryczną, wyroby stolarskie i drewniane dla budownictwa, odzież, materace, pościel.

Polska **importuje** głównie: samochody i części samochodowe, leki, ropę naftową, gaz ziemny, mięso wieprzowe, aparaturę telefoniczną, układy scalone, części silników, wyroby stalowe, artykuły z tworzyw sztucznych, pompy, maszyny i urządzenia.

Temat: Mamo, kup mi, proszę... czyli o potrzebach i sposobach ich zaspokajania**Cele:****Uczeń:**

- definiuje pojęcia: potrzeby, potrzeby ekonomiczne, dobra, usługi;
- podaje przykłady potrzeb niższego rzędu i wyższego rzędu;
- wymienia sposoby zaspokajania potrzeb;
- wyjaśnia związki występujące pomiędzy ludzkimi potrzebami i sposobami ich zaspokajania a rozwojem gospodarki.

Pojęcia ekonomiczne:

potrzeby, towary, usługi

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Uczeń:**

- podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania;
- wyjaśnia znaczenie rodziny w życiu oraz wskazuje przykłady praw i obowiązków przysługujących poszczególnym członkom rodziny.

Metody:

- zgadywanka;
- praca z tekstem;
- burza mózgów;
- praca w grupach.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – ćwiczenie „Przysłowia”;
- nr 2 – ćwiczenie „Co to są potrzeby”;
- nr 3 – ćwiczenie „Człowiek w potrzebie – pięć odsłon”;
- duże arkusze papieru, kolorowe czasopisma, nożyczki, flamastry, kredki, klej;
- proste instrumenty muzyczne typu „przeszkadzajki”.

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg zajęć:

1. Zajęcia rozpocznij od zapisania na tablicy kilku powiedzeń (materiał pomocniczy nr 1). Zapisując zdania, zastosuj w przysłowiach lukę, nie wpisuj wyrazu „potrzeba”. Poproś uczniów,

aby chwilę pomyśleli i odgadli, jakiego słowa brakuje. Powiedz, że tematem Waszych zajęć jest właśnie potrzeba, że zastanowicie się nad tym, co to są potrzeby, jaką rolę odgrywają w naszym życiu i jak je zaspokajamy. Poproś chętnych uczniów, aby skomentowali wypisane przez Ciebie powiedzenia, aby wyjaśnili, jak rozumieją każde z nich. Jakie przesłania z nich wypływają? Jakie zachowania i reakcje wzbudzają w ludziach potrzeby? Zanotuj spostrzeżenia uczniów. Zwróć uwagę na to, że zgodnie z przysłowiami potrzeby zachęcają ludzi do aktywności, kreatywności, rezygnacji, rozważ, działania, ale także wpływają na łamanie zasad.

2. Poproś uczniów, aby przeczytali informacje zawarte w materiale pomocniczym nr 2 (tekst „Co to są potrzeby”) i pisemnie odpowiedzieli na pytania znajdujące się pod tekstem. Sprawdź, czy zrozumieli tekst i czy udzielili poprawnej odpowiedzi na pytania. Powiedz uczniom, że każdy człowiek powinien umieć kreować i zaspokajać swoje i innych potrzeby. To jest właśnie postawa przedsiębiorczości. Podkreśl, że możliwość zaspokajania potrzeb uruchamia działania ludzi. Porozmawiaj również chwilę o sposobach zaspokajania takich potrzeb, jak przyjaźń, miłość, bezpieczeństwo. Zwróć uwagę uczniów na to, jak istotną rolę w zaspokajaniu tych potrzeb odgrywa rodzina i dobre relacje z innymi ludźmi.
3. Jeszcze raz odwołaj się do tekstu przeczytanego przez uczniów, zapytaj, czy rozumieją, co to znaczy, że wiele potrzeb odczuwanych przez ludzi powoduje ważne skutki ekonomiczne. Aby uczniowie lepiej zrozumieli ten problem, zaproponuj im zabawę. Poproś, aby wyobrazili sobie nietypową, fantastyczną sytuację i aby każdy z nich wypisał kilka możliwych skutków takiego zdarzenia. Poproś, aby wyobrazili sobie świat, w którym ludzie nie mają, nie odczuwają potrzeb. Zapisz na tablicy zdanie: „Co by się stało, gdyby nagle ludzie przestali mieć potrzeby?”. Po chwili samodzielnej pracy poproś uczniów, aby podawali konsekwencje, jakie mogłaby spowodować ta hipotetyczna sytuacja. Zapisuj pomysły uczniów, aż do ich

wyczerpania. Następnie przeanalizujcie waszą listę, podkreśl te skutki, które nawiązują do skutków ekonomicznych, np. „nie byłoby samochodów, bo ludzie nie mieliby potrzeby podróżowania, nie byłoby telefonów, bo ludzie nie potrzebowaliby kontaktować się na odległość, nie trzeba by pracować, bo...” itp. Następnie, spróbujcie sformułować krótką notatkę na temat ważnych implikacji ekonomicznych wywoływanych przez potrzeby, np.: „Ludzkie potrzeby są najważniejszym motywem podejmowania działalności gospodarczej, dlatego przedsiębiorcy wytwarzają dobra i usługi, aby zaspokajać te potrzeby. Potrzeby skłaniają także konsumentów do podejmowania pracy zarobkowej, aby w ten sposób zdobyć niezbędne środki na zaspokajanie swoich potrzeb.”

4. W tej części lekcji wróć do przysłów, od których zaczęły się zajęcia. Podziel klasę na 5 zespołów, każdej grupie pozwól wylosować zadanie (materiał pomocniczy nr 3 „Człowiek

w potrzebie – pięć odsłon”). Wyjaśnij, że każdy zespół ma za zadanie w inny sposób zobrazować wylosowane przysłowie o potrzebach; o tym, jaki to sposób, uczniowie przeczytają w instrukcji. Zanim zaczną pracować, sprawdź, czy zrozumieli polecenie, rozdaj potrzebne materiały (papier, flamastry, kredki, kolorowe czasopisma, proste instrumenty muzyczne itp.). Różne zespoły potrzebują różnych pomocy, rozdaj je po wylosowaniu zadań.

5. Poproś grupy, aby przedstawiły efekty swojej pracy. Omówcie wykonanie ćwiczenia, oceńcie, które zespoły przygotowały najciekawsze prace, występy. Poproś uczniów, aby opowiedzieli o swoich wrażeniach z pracy w zespołach, zapytaj, co przysporzyło najwięcej kłopotu, a co najwięcej satysfakcji. Na zakończenie zajęć zwróć uwagę na to, że potrzeby ludzkie i chęć ich zaspokojenia są też jednym z motorów rozwoju cywilizacji, że stanowią przedmiot zainteresowania historyków, bo miały swój wpływ na wydarzenia z przeszłości.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Ćwiczenie „Przysłowia”

Przeczytaj uważnie popularne przysłowia, zastanów się, jakiego słowa brakuje w każdym powiedzeniu, i wpisz je w lukę w zdaniu.

1. jest matką wynalazku.
2. Kto kupuje, czego nie, nie będzie miał za co kupić chleba.
3. Kto żądze swe hamuje, ten mało
4. Oszczędzaj swego, abyś nie cudzego.
5. czyni człowieka przemysłnym.
6. i to czynić każe, czego nie trzeba.

Materiał pomocniczy nr 2

Ćwiczenie „Co to są potrzeby?”

Przeczytaj uważnie tekst. Aby sprawdzić, czy go zrozumiałeś, odpowiedz na pytania znajdujące się pod tekstem.

Potrzeby odczuwamy wszyscy, a z tego, jakie one są, można wywnioskować, jakimi jesteśmy ludźmi. Co to są potrzeby? Inaczej mówiąc, co odczuwamy, kiedy czegoś nam brakuje.

Nawet małe dziecko potrafi sygnalizować swoje potrzeby, np. płaczem daje znać, że jest głodne lub senne. Potrzeby takie, jak: oddychania, jedzenia, snu, odpoczynku nazywamy podstawowymi lub biologicznymi; każdy człowiek odczuwa je przez całe życie. Ale kiedy czujemy się samotni, przerażeni, smutni, oczekujemy od najbliższych, że nas pocieszą, przytulą, rozweselą – to są już potrzeby wyższego rzędu. Potrzeb wyższego rzędu jest tak dużo, jak wielu jest ludzi i są one bardzo różne. Czytanie książek, słuchanie muzyki, udział w koncercie, posiadanie nowej gry komputerowej, nowych butów – to nic innego jak potrzeby. Potrzebą jest również zdobywanie coraz lepszych wyników sportowych, malowanie obrazów, niesienie pomocy innym. Wiele potrzeb, np. jedzenia, ubrania, schronienia, opieki medycznej, rozrywki, to potrzeby o ważnych skutkach ekonomicznych. Niektóre są indywidualne, natomiast inne, np. potrzeba posiadania mieszkania przez rodzinę lub centrum rekreacyjnego przez mieszkańców osiedla, to potrzeby grupowe. Wiele potrzeb ma charakter prywatny, ale można wyróżnić także potrzeby o charakterze publicznym, np. potrzeby autostrady, oświaty, obrony narodowej.

Potrzeby wywołujące ważne skutki gospodarcze to takie, które można zaspokoić przez konsumowanie dóbr lub usług. Dobra to rzeczy, takie jak żywność, rower, komputer itp. Usługi to rzeczy fizycznie nieuchwytnie, różnego typu świadczenia, np. usługi fryzjerskie, usługi transportowe, oświata. Z badań ekonomicznych jasno wynika, że zapotrzebowanie ludzi na dobra i usługi przekracza zdolność społeczeństw do ich wytwarzania. Tak więc zawsze będzie więcej potrzeb niż możliwości ich zaspokojenia.

Pewne potrzeby, np. poczucia akceptacji, bezpieczeństwa czy miłości, potrafi zaspokoić rodzina lub przyjaciele.

Zastanów się chwilę i odpowiedz na pytania. Odpowiedzi zapisz w zeszycie.

1. Co to jest potrzeba?
2. Podaj przykłady potrzeb biologicznych.
3. Jakie potrzeby można zaspokoić, konsumując dobra i usługi?
4. Co to są dobra, co to są usługi?

Materiał pomocniczy nr 3

Ćwiczenie „Człowiek w potrzebie – pięć odsłon”

Instrukcje dla grup:

Grupa 1

Przysłowie: „Potrzeba jest matką wynalazku”

Zadaniem Waszej grupy jest wykonanie plakatu, na którym przedstawicie plastyczne wyobrażenie tego popularnego porzekadła. Możecie stosować różne techniki – wyciąć potrzebne symbole z kolorowych czasopism, domalować pewne elementy itp. Pozwólcie sobie na inwencję twórczą. Przygotujcie się do zaprezentowania Waszego plakatu przed całą klasą. Na wykonanie zadania macie 10 minut.

Grupa 2

Przysłowie: „Kto kupuje, czego nie potrzeba, nie będzie miał za co kupić chleba”

Zadaniem Waszej grupy jest stworzenie wzoru matematycznego, który będzie obrazował powyższe przysłowie. Wzór może być zabawny, zawierać wyobrażenie różnych przedmiotów, przypominać rebu-sy. Wzór zapiszcie na dużym arkuszu papieru i przygotujcie się do zaprezentowania go całej klasie. Na wykonanie zadania macie 10 minut.

Grupa 3

Przysłowie: „Kto żądze swe hamuje, ten mało potrzebuje”

Zadaniem Waszej grupy jest stworzenie wiersza, w którym zobrazujecie powyższe przysłowie. Wiersz może być zabawny, dowcipny albo zupełnie poważny, np. z morałem, może to być też wierszowana historyjka. Wasz wiersz powinien zawierać przynajmniej cztery wersy, nie musi koniecznie posiadać rymów. Przygotujcie się do zaprezentowania wiersza na forum klasy. Na wykonanie zadania macie 10 minut.

Grupa 4

Przysłowie: „Oszczędzaj swego, abyś nie potrzebował cudzego”

Zadaniem Waszej grupy jest wymyślenie reklamy promującej powyższe przysłowie. Spróbujcie przekonać kolegów, że warto czasami ograniczyć swoje potrzeby. To, jaka będzie Wasza reklama, jakich użyjecie środków, zależy tylko od Waszej pomysłowości. Możecie przygotować scenkę, wykorzystać umiejętności plastyczne, muzyczne itp. Skorzystajcie z umiejętności i talentów członków Waszej grupy. Przygotujcie się do zaprezentowania reklamy na forum klasy. Na wykonanie zadania macie 10 minut.

Grupa 5

Przysłowie: „Potrzeba i to czynić każe, czego nie potrzeba”

Zadaniem Waszej grupy jest skomponowanie muzyki do powyższego przysłowia. Powiedzenie stanowi pierwszy wers Waszej piosenki, kolejne – przynajmniej trzy wersy, powinny być Waszym komentarzem do porzekadła i musicie dopisać je sami. Piosenka musi mieć przynajmniej jedną zwrotkę. Melodia może być zainspirowana przez znaną i lubianą przez Was kompozycję lub całkowicie oryginalna. Wybór gatunku muzycznego zależy od Was – może to być rap, rock, muzyka ludowa itp. Przygotujcie się do występu przed całą klasą. Na wykonanie zadania macie 10 minut.

Temat: Krawiec szyje ubrania, a bednarz... czyli o zajęciach mieszkańców w średniowiecznym mieście**Cele:****Uczeń:**

- opowiada o zajęciach ludzi mieszkających w średniowiecznym mieście;
- definiuje pojęcia: praca, handel, produkcja;
- wymienia przyczyny zanikania niektórych zawodów i pojawiania się nowych;
- wymienia cechy charakterystyczne zawodów rzemieślniczych.

Pojęcia ekonomiczne:

praca, handel, produkcja, zawód

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Uczeń:**

- opisuje średniowieczne miasto, używając pojęć: kupiec, rzemieślnik, cech, burmistrz, samorząd miejski, rynek, mury miejskie;
- porównuje warunki życia w mieście średniowiecznym i współczesnym.

Metody:

- analiza materiału ikonograficznego;
- praca w grupach;
- układanka.

Materiały pomocnicze:

nr 1 – mapa starego miasta w Toruniu;

nr 2 – ćwiczenie „Dopasuj ilustrację do opisu zawodu”;

- kolorowe flamastry, nożyczki, papier plakaty, papier A4 w trzech różnych kolorach.

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg zajęć:

1. Rozpocznij lekcję, mówiąc uczniom, że w czasie zajęć dowiedzą się, jak wyglądało życie codzienne w średniowiecznym mieście, czym zajmowali się jego mieszkańcy, jak zarabiali na życie. Uczniowie powinni zastanowić się również, czy i dlaczego niektóre zawody zanikły, a inne są uprawiane do dziś. Powiedz uczniom, że w średniowieczu miasta stały się ośrodkami handlu i produkcji. Mieszkali w nich przede

wszystkim kupcy – najzamożniejsi mieszkańcy – oraz rzemieślnicy wytwarzający w swoich warsztatach potrzebne ludziom przedmioty. Dużą grupę ludności stanowili wędrowni rzemieślnicy, którzy zatrzymywali się w mieście tylko na jakiś czas, czeladnicy pracujący w zakładach rzemieślniczych i uczący się zawodu, a także żebracy i włóczędzy szukający w mieście lepszego życia.

2. Powiedz uczniom, że ślady życia dawnego miasta można odnaleźć np. w nazwach ulic dzisiejszych starówek. Przypomnij, że to, co dziś nazywamy starym miastem, w średniowieczu było po prostu miastem. Rozdaj uczniom mapę miasta, którego historia sięga średniowiecza, z wyróżnionym planem starówki. Możesz skorzystać z materiału pomocniczego nr 1 (mapa starego miasta w Toruniu) lub wykorzystać mapę innego miasta. Poproś uczniów, aby przyjrzeni się mapie i wyszukali na niej nazwy tych ulic, które kojarzą się z zawodami lub działalnością gospodarczą. Zapisuj je na tablicy. Pomóż uczniom odszukać wszystkie nazwy ulic, zapiszcie również te, których znaczenia uczniowie nie rozumieją. Wyjaśnij, że w średniowieczu często rzemieślnicy tych samych specjalności osiedlali się blisko siebie; dowodem tego są właśnie zachowane nazwy ulic.

3. Zapytaj uczniów, czy potrafią powiedzieć, czym zajmowali się ludzie mieszkający przy ulicach, których nazwy wypisaliście (jeśli pracujecie z mapą Torunia, będą to następujące ulice: Sukiennicza, Browarna, Piernikowska, Ślusarska, Wielkie Garbary, Małe Garbary, Szewska, Piekary, Bankowa). Możliwe, że nie wszystkie nazwy zostaną rozszyfrowane. Powiedz, że wiele informacji o tym, czym zajmowali się rzemieślnicy i jak wyglądała ich praca, można uzyskać, oglądając ilustracje powstałe w dawnych czasach, a przedstawiające pracę w warsztacie. Podziel uczniów na niewielkie grupy i rozdaj zespołom materiał pomocniczy nr 2, który zawiera obrazki prezentujące wygląd różnych warsztatów rzemieślniczych i krótkie opisy zawodów. Wcześniej przygotuj tyle zestawów, ile przewidujesz grup. Wytnij

ilustracje i definicje. Zadanie uczniów polega na dopasowaniu opisu zawodu do obrazu.

4. Sprawdź, czy zadanie zostało wykonane prawidłowo. Wyjaśnij ewentualne wątpliwości. Powiedz uczniom, że w średniowiecznym mieście wszyscy rzemieślnicy jednej specjalności należeli do związku nazywanego cechem. Zadaniami cechów było dbanie o ekonomiczne interesy jego członków. Cech skupiał mistrzów danego zawodu i tylko oni mieli prawo do produkcji i sprzedaży wytwarzanych towarów lub usług. Uczniowie zawodu, czyli czeladnicy, aby dołączyć do grona mistrzów, musieli pokonać długą drogę, na końcu której czekał ich trudny egzamin. Nie każdemu czeladnikowi udawało się uzyskać tytuł mistrza i prowadzić własny zakład. Do obowiązków cechu należało również dbanie o miasto. Każdy cech miał przydzielony fragment muru miejskiego, za obronę którego odpowiadał, posiadał też własną chorągiew i pielęgnował swoją przeszłość.
5. Poproś uczniów, aby na podstawie ilustracji opowiedzieli, czym charakteryzuje się praca wykonywana w warsztatach rzemieślniczych. Możesz zadać pomocnicze pytania: Czy dużo osób pracuje w warsztacie? Jakich narzędzi używają rzemieślnicy? Jakie wykonują przedmioty? Czym praca w zakładzie rzemieślniczym różni się od pracy wykonywanej w fabryce? Czy jest różnica między przedmiotami wykonanymi w warsztacie rzemieślniczym a tymi, które wykonano w fabryce? Jeśli tak, to jaka?
6. Uczniowie nadal pracują w grupach. Każdej grupie rozdaj po trzy kartki w trzech różnych kolorach. Na każdej z nich zapisz nagłówek: na pierwszej – „Zawody już nieistniejące”, na drugiej – „Zawody zanikające lub rzadko wykonywane”, na trzeciej – „Zawody, które przetrwały i nadal są wykonywane”. Poleć uczniom, aby jeszcze raz ułożyli obrazy, tym razem według kryteriów zapisanych na kartach. Omówcie wykonanie ćwiczenia. Do zawodów już nieistniejących uczniowie powinni zaliczyć: płatnerza, miecznika, sukiennika; do rzadkich: bednarza, ludwisarza, kaletnika, garbarza; do nadal wykonywanych i dość popularnych: piekarza, złotnika, krawca, ślusarza.
7. Zapytaj uczniów, czy potrafią wytłumaczyć, dlaczego niektóre zawody zanikły zupełnie, inne przetrwały, ale są coraz rzadsze, a jeszcze inne są nadal uprawiane. Poproś, aby swoje wyjaśnienia poparli, odwołując się do przykładów konkretnych zawodów. Zapewne uczniowie

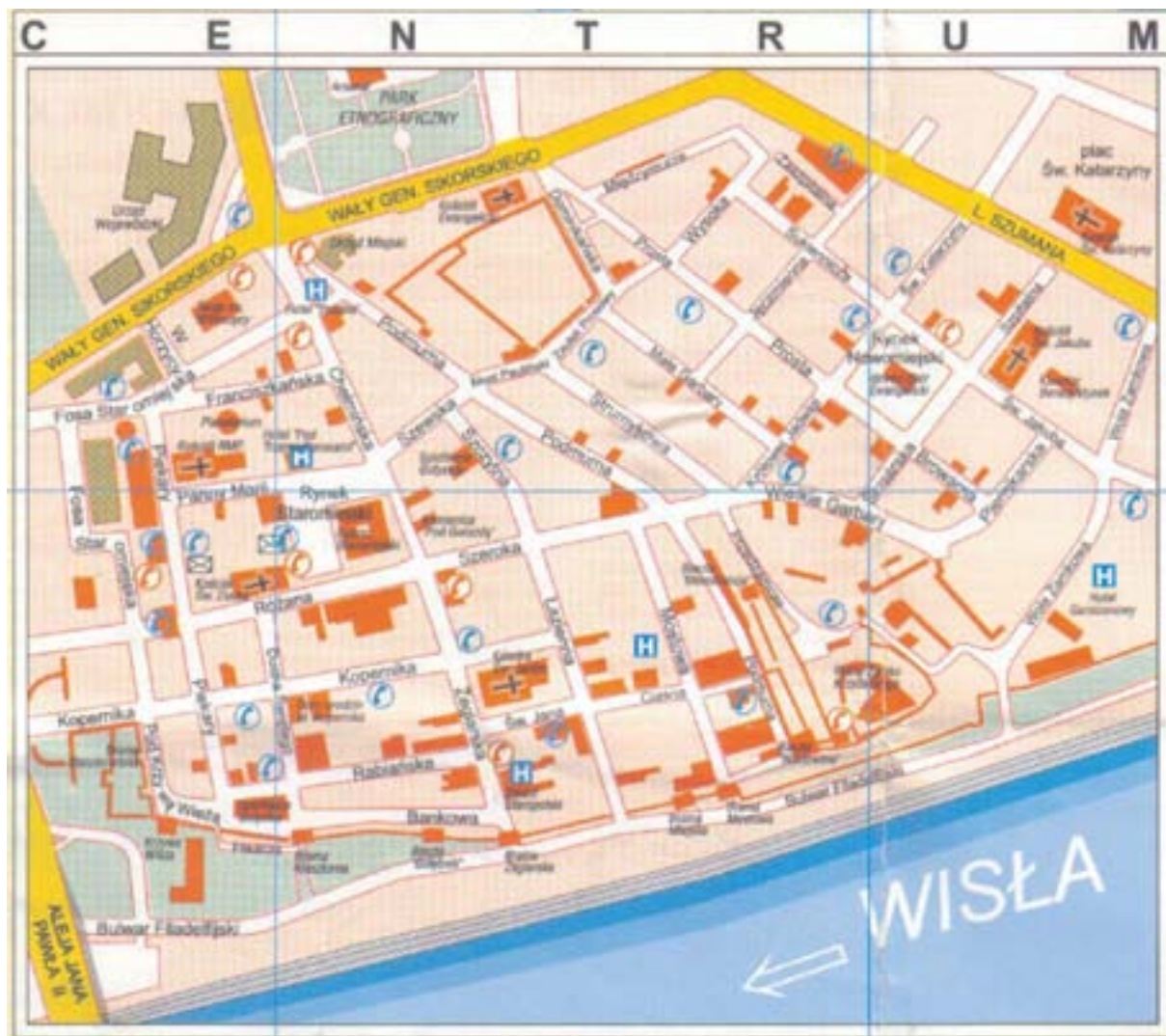
zauważą, że zjawisko zanikania zawodów związane jest ze zmianami, jakie zachodzą w otaczającym nas świecie, że zawody zanikają, bo nie ma zapotrzebowania na konkretne wyroby, np. dlatego że nie ma rycerzy – nie potrzeba zbroi, więc nie ma zawodu płatnerza. Inną przyczyną omawianego zjawiska jest rozwój cywilizacji technicznej, w wyniku której pracę rzemieślników zastąpiły maszyny.

8. Kolejne zadanie uczniowie będą wykonywać samodzielnie. Zapytaj, czy wiedzą, co to są szyldy i gdzie można je zobaczyć. Powiedz, że umieszczanie nad wejściami do sklepów lub zakładów szyldów, czyli tablic informujących o firmie, sięga swoją tradycją do średniowiecza. Dawniej niewiele osób potrafiło czytać i pisać, dlatego nad wejściem do każdego warsztatu wisiały znaki charakterystyczne dla danego rzemiosła, np. przed zakładem szewca – tablica z rysunkiem buta. Rozdaj uczniom papier, kolorowe flamastry, nożyczki itp. Poproś, aby każdy zastanowił się chwilę nad tym, który z poznanych na zajęciach zawodów rzemieślniczych wydał mu się najciekawszy, oraz aby następnie zaprojektował szyld wybranego przez siebie zawodu. Powiedz im, żeby stosowali tylko znaki, rysunki, symbole charakterystyczne dla danego zawodu, nie używali słów. Znak powinien być charakterystyczny, musi przyciągać uwagę, zaciekawiać ewentualnych klientów, tak aby zechcieli wejść do warsztatu, przed którym byłby zawieszony. Powiedz uczniom, że na zakończenie zorganizujecie wystawę szyldów. Każdy uczeń zaprezentuje swoją pracę, a pozostali koledzy będą odgadywali, jakiego zawodu dotyczy projekt szyldu. Najlepsze prace zostaną ocenione. Przy ocenie liczyć się będzie czytelność szyldu, oryginalność znaku i estetyka wykonania.
9. Na zakończenie zajęć zaproponuj uczniom pracę domową. Przypomnij, że na lekcji poznawali zawody wykonywane w średniowieczu. Dowiedzieli się, że część z nich należy do przeszłości. Powiedz, że ich zadanie domowe polegać będzie na wyszukaniu informacji na temat zawodów przyszłości, czyli takich, na które będzie zapotrzebowanie za kilka, kilkanaście lat, czyli wówczas, kiedy oni będą rozpoczynać pracę zawodową. Poleć, aby znaleźli jak najwięcej informacji o wybranym zawodzie i przygotowali plakat, ilustrację, na którym przedstawia charakter pracy wybranego zawodu.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Mapa starego miasta w Toruniu

Materiał pomocniczy nr 2

Ćwiczenie „Dopasuj ilustrację do opisu zawodu”

Opisy zawodów

Sukiennik – rzemieślnik zajmujący się wyrobem sukna, czyli tkaniny wełnianej.

Złotnik – rzemieślnik zajmujący się wytwarzaniem ozdób ze złota i innych metali szlachetnych; zawód zaliczany do rzemiosła artystycznego.

Garbarz – rzemieślnik zajmujący się przetwarzaniem skór.

Piekarz – rzemieślnik zajmujący się wypiekiem pieczywa.

Platnerz – rzemieślnik wykonujący zbroje dla ludzi i zwierząt.

Miecznik – rzemieślnik zajmujący się wyrobem mieczy.

Bednarz – rzemieślnik wytwarzający naczynia z drewna techniką klepkową.

Ludwisarz – rzemieślnik odlewający dzwony, lufy do dział, posągi, przedmioty codziennego użytku, np. świeczniki.

Krawiec – rzemieślnik zajmujący się szyciem odzieży.

Kaletnik – rzemieślnik wykonujący skórzane torby, paski, portfele.

Malarz – rzemieślnik, artysta zajmujący się dekorowaniem ścian.

Ślusarz – rzemieślnik zajmujący się obróbką metalu. Wyrabia klucze, zamki, okucia do drzwi i okien.

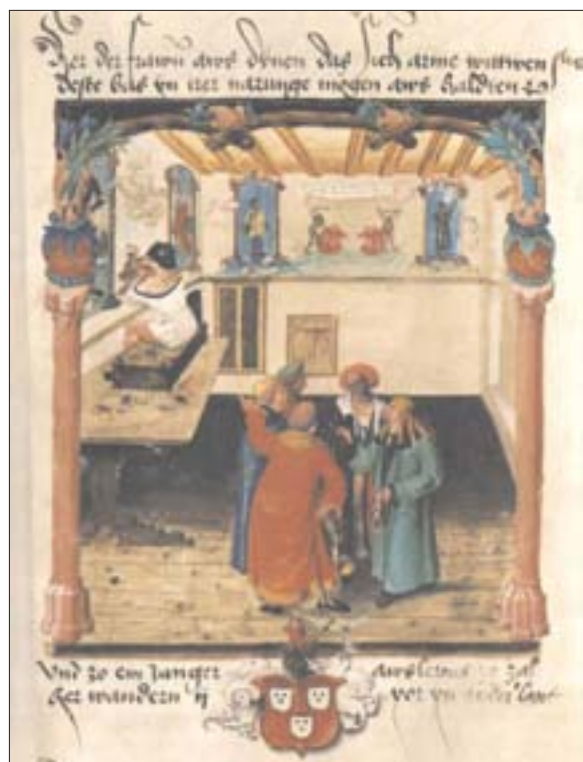
Ilustracje¹

¹ Ilustracje wykorzystane w ćwiczeniu zaczerpnięte zostały ze strony <http://wikipedia.pl>

Temat: Historia w portfelu, czyli wizerunki polskich władców na banknotach obiegowych**Cele:**

Uczeń:

- opisuje wygląd polskich banknotów;
- identyfikuje polskich władców przedstawionych na banknotach obiegowych;
- porządkuje informacje dotyczące Mieszka I, Bolesława Chrobrego, Kazimierza Wielkiego, Władysława Jagiełły, Zygmunta Starego;
- określa, w którym wieku panowali poszczególni władcy.

Pojęcia ekonomiczne:

pieniądz, banknot, moneta, numizmatyka, moneta kolekcjonerska

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Uczeń:

- opisuje panowanie Mieszka I, umiejscawiając je w czasie i używając pojęć: plemię, gród, drużyna, książę;
- opowiada historię zjazdu gnieźnieńskiego, uwzględniając postacie: św. Wojciecha, Bolesława Chrobrego i Ottona III;
- wskazuje na mapie Kraków i państwo Kazimierza Wielkiego, umiejscawiając je w czasie;
- opowiada o panowaniu Kazimierza Wielkiego, z uwzględnieniem powstania Akademii Krakowskiej i uczt u Wierzyńki;
- charakteryzuje osobę Jadwigi i wymienia jej zasługi dla kultury polskiej;
- opowiada o przyczynach i skutkach bitwy pod Grunwaldem;
- opisuje życie dworskie na Wawelu w okresie panowania Zygmuntów.

Metody:

- praca w grupach;
- dyskusja;
- praca ze schematem;
- taśma chronologiczna.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – informacje dotyczące władców Polski, których wizerunki znajdują się na banknotach obiegowych;
- nr 2 – wzór taśmy chronologicznej;

nr 3 – schemat „Kto na banknot?”;

- kolorowe flamastry, papier plakatu, klej, wzory obiegowych monet i banknotów (www.nbp.pl).

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg lekcji:

1. Przeprowadź w klasie krótki quiz dotyczący wyglądu polskich pieniędzy. Zapytaj uczniów, jak nazywają się pieniądze, którymi posługujemy się w Polsce, jakie nominały mają będące w obiegu polskie monety oraz banknoty, jakie kolory mają polskie banknoty, czyje wizerunki są na nich umieszczone. Odpowiedzi uczniów zapisuj na tablicy.
2. Podsumuj wypowiedzi, zwracając uwagę, że polski pieniądz nazywa się złoty polski, a nie – jak powszechnie i potocznie się mówi – złotówka. Przypomnij również, że 1 złoty dzieli się na 100 groszy. Korzystając ze strony internetowej NBP (www.nbp.pl), przedstaw uczniom monety i banknoty będące prawnymi środkami płatniczymi w Polsce oraz ewentualnie skoryguj wcześniejsze odpowiedzi uczniów.
3. Porozmawiaj z uczniami o tym, kim były postacie, których wizerunki umieszczono na polskich banknotach. Zapytaj uczniów, co wiedzą o tych osobach. Nie komentuj na razie wypowiedzi uczniów.
4. Podziel uczniów na pięć grup, każdej losowo przydziel jeden polski banknot (wzory banknotów znajdziesz na stronie: www.nbp.pl). Każdej grupie daj kopertę z pociętymi wcześniej i wymieszanymi paskami, zawierającymi informacje nt. pięciu władców polskich (materiał pomocniczy nr 1 – wizerunki na banknotach przedstawiające: Mieszka I, Bolesława Chrobrego, Kazimierza Wielkiego, Władysława Jagiełłę, Zygmunta Starego). Potrzebne też będą markery, duże arkusze papieru oraz klej. Wyjaśnij, że zadaniem uczniów będzie wyszukanie wśród kartek tych, które odnoszą się do postaci znajdującej się na przydzielonym im

- banknocie. Poproś, aby uczniowie przykleili właściwe paski na arkuszu papieru, a następnie w grupach zastanowili się i przygotowali odpowiedź na pytanie: Jakie ważne zdarzenia zdecydowały o tym, że postać tego władcy została umieszczona na polskim banknocie? Zdarzenia te można zapisać w tabeli znajdującej się na końcu materiału pomocniczego nr 1.
6. Po wykonaniu pracy poproś przedstawicieli grup o prezentację jej efektów na forum klasy oraz zaznaczenie na taśmie chronologicznej (materiał pomocniczy nr 2), umieszczonej w widocznym miejscu, wieku panowania władcy, na temat którego zbierali informacje. Sprawdzaj poprawność wykonania ćwiczenia, wyjaśniaj i dopowiadaj w razie potrzeby. Zwróć uwagę uczniów na odwrotne strony banknotów 10- i 20-złotowych, na których przedstawiono odpowiednio wizerunki denara – monet srebrnych z okresu panowania Mieszka I i Bolesława Chrobrego. Podkreśl, że denar Mieszka I był pierwszą polską monetą, a jego emisja zapoczątkowała całą historię monetarną Polski. Okres denarowy w Polsce trwał przez następne trzy stulecia.
7. Wyjaśnij uczniom, że wizerunki innych królów i książąt polskich znajdują się również na tzw. monetach kolekcjonerskich. Narodowy Bank Polski emituje serię monet kolekcjonerskich „Poczet królów i książąt polskich”, na których przedstawiono wizerunki m.in. Jana III Sobieskiego, Bolesława Krzywoustego, Władysława Łokietka, Stanisława Augusta Poniatowskiego. Wy tłumacz, że monety kolekcjonerskie są przeznaczone głównie dla krajowych i zagranicznych numizmatyków (osób zbierających, kolekcjonujących i badających monety i banknoty pod względem historycznym, estetycznym, a także technicznym) i są emitowane najczęściej z okazji ważnych wydarzeń lub też upamiętniają wybitne postaci, autorytety i ich rolę w historii Polski i Polaków.
8. Podsumuj zajęcia. Poproś uczniów, aby w domu wybrali jedną dowolną postać historyczną, której wizerunek chcieliby umieścić na monecie lub banknocie oraz poszukali informacji o tej osobie, a następnie uzupełnili schemat (materiał pomocniczy nr 3) i napisali krótkie uzasadnienie swojego wyboru.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Informacje dotyczące władców Polski, których wizerunki znajdują się na banknotach obiegowych

Mieszko I
Panował w latach ok. 963–992.
Władca państwa Polan.
Za jego panowania większa część terytorium naszego kraju pokryta była lasami.
Większe osady i grody, takie jak Gniezno, otoczone były wałami i rowami wypełnionymi wodą dla obrony przed nieprzyjaciółmi i zwykłymi rabusiami.
Pierwszy polski władca, którego istnienie poświadczają dokumenty.
Na swoją siedzibę wybrał sobie gród w Gnieźnie.
Miał syna i córkę z Dobrawą, a po jej śmierci jeszcze trzech synów z drugą żoną, Odą.
Połączył ziemie polskie, dlatego jest nazywany twórcą państwa polskiego.
Ożenił się z księżniczką czeską, Dobrawą.
Przyjął chrzest w 966 r.
Za jego panowania na ziemie polskie przybywali misjonarze.

Bolesław Chrobry
Panował w latach 992–1025.
Syn Mieszka I i Dobrawy.
Zaprosił do Polski biskupa Wojciecha, który prowadził misję wśród pogan.
Pierwszy koronowany władca Polski.
Za jego panowania powstało wiele grodów, które były ośrodkami administracyjnymi i pełniły rolę obronną.
Wzmocnił siły zbrojne.
Za jego panowania zaczęło rozwijać się rzemiosło.
Jego przydomek oznacza człowieka dzielnego i walecznego.

Kazimierz Wielki
Panował w latach 1333–1370.
Ostatni król Polski z rodu Piastów.
Popierał lokację, czyli zakładanie nowych wsi i miast.
Miał wiele córek, ale nie mogły one dziedziczyć tronu.
Zwany był Wielkim.
Za jego panowania obszar, który zajmowała Polska, powiększył się ponad dwa razy.
Zbudował system obronności kraju. Wzniósł prawie 50 zamków. Za jego panowania wiele miast otoczono murami i fosami, dzięki czemu kraj był bardziej bezpieczny.
Mówiono o nim potem, że „zastał Polskę drewnianą, a zostawił murowaną”.
Założył pierwszy w Polsce, a drugi w Europie Środkowej uniwersytet – Akademię Krakowską.
Popierał rozwój handlu. Nadawał miastom przywileje pozwalające czerpać korzyści z wymiany międzynarodowej oraz przyczyniał się do powstania dużych ośrodków handlowych.
Wprowadził do obiegu grosz srebrny i wszystkim poddanym nakazał go używać.
Za jego panowania przyjęto nową nazwę Polski – Korona Królestwa Polskiego.
W miastach rozwijało się rzemiosło, powstawały cechy i gildie, czyli organizacje zrzeszające rzemieślników i kupców wg wykonywanej specjalności, pełniące zarówno rolę organizacji zawodowych, jak i religijnych i towarzyskich.
Polecił spisać obowiązujące prawa, powstały tzw. Statuty (królewskie) wiślickie.
Przeprowadził reorganizację armii poprzez powołanie w jej skład właścicieli ziemskich. Trzonem armii stała się prosta szlachta.
Wykształciły się cztery stany: duchowieństwo, szlachta, mieszczaństwo, chłopci – każdy stan posiadał inne prawa, przywileje oraz sądownictwo.

Władysław Jagiello
Panował w latach 1386–1434.
Pochodził z sąsiedniego kraju – z Litwy.
Był Wielkim Księciem Litewskim.
Ożenił się z polską królową Jadwigą.
Połączył dwa kraje – Polskę i Litwę.
Jego dzieci i wnuki rządziły Polską przez 200 lat i nazywano ich Jagiellonami.

Rządził ogromnym krajem, znacznie większym niż dzisiejsza Polska. Ten wielki kraj nazywano Rzeczpospolita Wielu Narodów.
Odnosił wielkie zwycięstwo nad Krzyżakami w 1410 r. pod Grunwaldem.
Za jego panowania Polska umocniła się jako europejskie mocarstwo ze stolicą w Krakowie.
Zasłynął jako zdolny strateg i dyplomata.
Jego zasługą było znaczne osłabienie potęgi zakonu krzyżackiego.
W 1400 r. odnowił i zreformował Akademię Krakowską, zwaną odtąd Collegium Jagiellonicum.

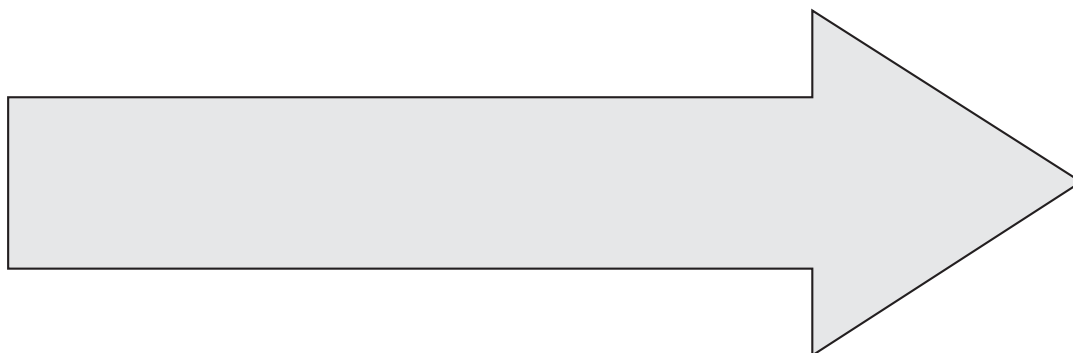
Zygmunt Stary
Panował w latach 1506–1548.
Był wybitnym mecenasem sztuki.
Rozbudował katedrę na Wawelu oraz ufundował Kaplicę Zygmuntowską.
Jego żona miała na imię Bona.
Włączył Mazowsze do Polski.
Okres jego panowania określamy jako „złoty wiek”.
W rządach opierał się na magnatach zasiadających w senacie.
Posiadał bibliotekę liczącą 3,5 tysiąca tomów, był miłośnikiem muzyki oraz protektorem pisarzy.

Ważne wydarzenia, które zadecydowały o tym, że postać władcy została umieszczona na polskim banknocie

Władca	Wydarzenie
Mieszko I	
Bolesław Chrobry	
Kazimierz Wielki	
Władysław Jagiełło	
Zygmunt Stary	

Materiał pomocniczy nr 2

Wzór taśmy chronologicznej

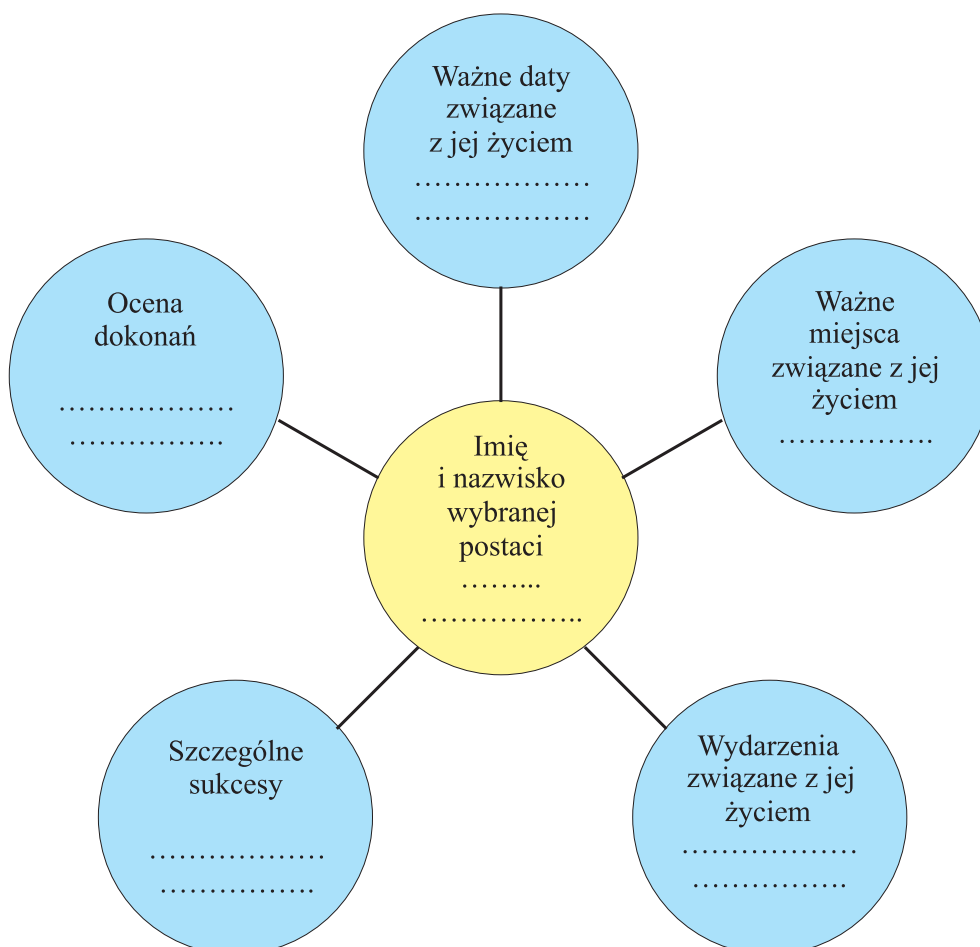

X w. XI w. XII w. XIII w. XIV w. XV w. XVI w.

Materiał pomocniczy nr 3

Schemat „Kto na banknot?”

Wybierz jedną dowolną postać historyczną, której wizerunek chciałbyś umieścić na monecie lub banknocie. Poszukaj w dostępnych materiałach informacji o tej osobie, a następnie uzupełnij schemat, napisz krótkie uzasadnienie swojego wyboru.

Temat: Horyzont przekroczony, czyli o skutkach odkryć geograficznych**Cele:****Uczeń:**

- wymienia najważniejsze skutki odkryć geograficznych;
- rozróżnia skutki wypraw dla Europy i Nowego Świata;
- wyjaśnia wpływ odkryć geograficznych na życie gospodarcze Europy i Rzeczypospolitej;
- rozróżnia przyczyny i skutki analizowanych wydarzeń.

Pojęcia ekonomiczne:

pieniądz, banknot, popyt, cena, bank

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Uczeń:**

- wymienia następstwa wypraw odkrywczych dla Europy i dla Ameryki;
- opisuje działalność gospodarczą polskiej szlachty, używając pojęć: folwark, pańszczyzna.

Metody:

- łamigłówka;
- praca w grupach;
- układanka;
- uzupełnianie schematu.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – łamigłówka z hasłem;
- nr 2 – ćwiczenie „Skutki odkryć geograficznych”;
- nr 3 – tekst „Skutki odkryć geograficznych”;
- nr 4 – schemat „Przyczyna – wydarzenie – skutek”.

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg lekcji:

1. Rozpocznij zajęcia od rozdania uczniom materiału pomocniczego nr 1. Powiedz, że ich zadaniem będzie rozwiązanie łamigłówki z hasłem. Hasła w łamigłówce dotyczą znajomości postaci i faktów związanych z wielkimi wyprawami geograficznymi, organizowanymi przez Europejczyków na przełomie XV i XVI w. Rozwiązanie końcowego hasła kryje w sobie

temat dzisiejszych zajęć. Możesz zaproponować nagrodzenie pięciu osób, które pierwsze poprawnie wykonają ćwiczenie. Daj uczniom 5 minut czasu na rozwiązanie łamigłówki.

2. Zapisz temat zajęć na tablicy, następnie podziel klasę na niewielkie grupy i rozdaj materiał pomocniczy nr 2. Wyjaśnij uczniom, że otrzymali mapkę fizyczną świata i karty, na których znajdują się informacje o różnych skutkach odkryć geograficznych. Wyłumacz, że za chwilę przeczytasz krótki tekst dotyczący najważniejszych skutków odkrycia Nowego Świata (materiał pomocniczy nr 3). Zadaniem uczniów będzie uważne jego wysłuchanie, a następnie podzielenie skutków na dotyczące mieszkańców Europy i mieszkańców Ameryki. Karteczki ze skutkami, które ich zdaniem kojarzą się z Europą, należy ułożyć na mapie w miejscu, gdzie znajduje się Europa, a kartki ze skutkami odnoszącymi się do mieszkańców Ameryki – na kontynentach amerykańskich. Zwróć uwagę uczniów na to, że na mapkach znajdują się symbole kciuków. W miejscu, w którym znajduje się kciuk uniesiony ku górze, powinni umieścić skutki pozytywne, a tam, gdzie jest skierowany w dół – skutki negatywne. Podsumowując, zadaniem uczniów będzie podzielenie skutków na te, które dotyczą Starego i Nowego Świata, a następnie posegregowanie ich na pozytywne i negatywne. Sprawdź, czy wszyscy zrozumieli polecenie. Następnie przeczytaj tekst na temat skutków odkryć geograficznych. Daj uczniom na wykonanie ćwiczenia 3 minuty, po czym zaproponuj ponowne przeczytanie tekstu. Teraz grupy mogą dokończyć ćwiczenie, wprowadzając ewentualne poprawki.
3. Sprawdź wykonanie ćwiczenia. Wśród skutków pozytywnych dla Europy uczniowie powinni umieścić: nowe ziemie, surowce mineralne, nowe rośliny (np. ziemniaki), rozwój nauki, żeglugi, handlu. Negatywne skutki dla Europy to: wzrost cen, nierównomierny rozwój kontynentu, rozprzestrzenianie się piractwa. Pozytywne skutki dla Nowego Świata to: nowe sposoby uprawy ziemi, nowe rośliny,

nowe zwierzęta, np.: konie, świnie, owce. Do negatywnych natomiast można zaliczyć: zniszczenie cywilizacji Majów i Azteków, wyzysk i śmierć ludności tubylczej, niewolnictwo.

4. Zwróć uwagę uczniów na to, że odkrycie nowych lądów miało bardzo decydujący wpływ na kierunek rozwoju gospodarczego Europy w XVI w. Poleć, aby wymienili kilka skutków o takim charakterze (np.: wzrost cen, rozwój handlu, uprawa nowych roślin). Powiedz uczniom, że wyprawy wpłynęły na podział Europy na Zachodnią – stawiającą na rozwój produkcji i handlu – oraz Wschodnią, w której podstawą gospodarki pozostało rolnictwo. Na zakończenie zajęć zaproponuj uczniom kolejne ćwiczenie, wykonując które będą mogli pracować

w tych samych grupach. Rozdaj materiał pomocniczy nr 4. Wyjaśnij, że w czterech zestawach znajdują informacje dotyczące różnych zjawisk gospodarczych; ich zadanie będzie polegało na uporządkowaniu rozsypanek w kolejności: przyczyna, wydarzenie, skutek i wpisaniu ich w odpowiednie miejsca tabeli.

5. Sprawdź wykonanie ćwiczenia; aby skorygować ewentualne błędy i wyjaśnić wątpliwości, tabelę można uzupełnić, pisząc rozwiązanie na tablicy. Sprawdź, czy uczniowie rozumieją związki między przyczynami, wydarzeniami i skutkami. Na zakończenie zajęć zapytaj uczniów, czy potrafią wyjaśnić, dlaczego organizowaniem wypraw i podbojami najbardziej zainteresowani byli władcy i kupcy.

W tabelce przedstawiono pozytywne i negatywne skutki odkryć geograficznych, które powinny być wymienione przez uczniów:

Kontynent	Skutki pozytywne	Skutki negatywne
Europa	– nowe ziemie – surowce mineralne – nowe rośliny (np. ziemniaki) – rozwój nauki, żeglugi, handlu	– wzrost cen – nierównomierny rozwój Europy – rozprzestrzenianie się piractwa
Nowy Świat	– nowe sposoby uprawy ziemi – nowe rośliny – nowe zwierzęta: konie, świnie	– zniszczenie cywilizacji Majów i Azteków – wyzysk i śmierć ludności tubylczej – niewolnictwo

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Łamigłówka z hasłem

Rozwiążcie łamigłówkę i odczytajcie hasło, które jest tematem dzisiejszej lekcji.

1. Jeden z powodów, dla których ludzie decydowali się na dalekie wyprawy morskie:

25						15		12

		6		4	

2. Nazwa państwa, które brało aktywny udział w organizowaniu pierwszych wypraw

26						23		

3. Część podróżników uważała, że morska droga do Indii wiedzie przez opłynięcie tego kontynentu:

		17	24		

4. W październiku 1492 r. odkrył nowy kontynent:

2		22						

5			3		

5. Nazwa kontynentu odkrytego przez Krzysztofa Kolumba:

18				11	9	

6. Odkrył i ogłosił, że Krzysztof Kolumb dopłynął do nowego kontynentu, a nie jak początkowo twierdzono do Indii, od jego imienia pochodzi nazwa tego kontynentu.

		14			13	

						21	20

7. Portugalski żeglarz, który jako pierwszy opłynął wybrzeża Afryki i dotarł w 1498 r. do Indii:

		1		7

8	

8. Jego marynarze byli pierwszymi, którzy odbyli podróż dookoła świata:

19		10						

		16					

Hasło:

1	2	3	4	5	6

7	8	9	10	11	12

13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26

Rozwiązanie

1. Jeden z powodów, dla których ludzie decydowali się na dalekie wyprawy morskie:

25						15		12
C	I	E	K	A	W	O	Ś	Ć

		6		4	
Ś	W	I	A	T	A

2. Nazwa państwa, które brało aktywny udział w organizowaniu pierwszych wypraw:

26						23		
H	I	S	Z	P	A	N	I	A

3. Część podróżników uważała, że morska droga do Indii wiedzie przez opłynięcie tego kontynentu:

		17	24		
A	F	R	Y	K	A

4. W październiku 1492 r. odkrył nowy kontynent:

2		22						
K	R	Z	Y	S	Z	T	O	F

5			3		
K	O	L	U	M	B

5. Nazwa kontynentu odkrytego przez Krzysztofa Kolumba:

18				11	9	
A	M	E	R	Y	K	A

6. Odkrył i ogłosił, że Krzysztof Kolumb dopłynął do nowego kontynentu, a nie jak początkowo twierdzono do Indii, od jego imienia pochodzi nazwa tego kontynentu.

		14			13	
A	M	E	R	I	G	O

						21	20
V	E	S	P	U	C	C	I

7. Portugalski żeglarz jako pierwszy opłynął wybrzeża Afryki i dotarł w 1498 r. do Indii:

		1		7
V	A	S	C	O

8	
D	A

G	A	M	A

8. Jego marynarze byli pierwszymi, którzy odbyli podróż dookoła świata:

19		10						
F	E	R	D	Y	N	A	N	D

		16					
M	A	G	E	L	L	A	N

Hasło:

1	2	3	4	5	6		7	8	9	10	11	12
S	K	U	T	K	I		O	D	K	R	Y	Ć

13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26
G	E	O	G	R	A	F	I	C	Z	N	Y	C	H

Materiał pomocniczy nr 2

Ćwiczenie „Skutki odkryć geograficznych”

Pracujcie w grupach. Posegregujcie skutki odkryć geograficznych (wypisane na kartkach) na te, które dotyczą Starego i Nowego Świata. Umieśćcie je na odpowiednim kontynencie, dzieląc na skutki pozytywne (☺) i negatywne (☹).

nowe ziemie	rozwój nauki	nowe zwierzęta, np. konie, świnie, owce
surowce mineralne	wzrost cen – rewolucja cen	zniszczenie cywilizacji Majów i Azteków
nowe rośliny, takie jak ziemniaki, kukurydza, pomidory	nierównomierny rozwój Europy	wyzysk i śmierć ludności tubylczej
rozwój handlu	rozprzestrzenianie się piractwa	niewolnictwo
rozwój żeglugi	nowe sposoby uprawy ziemi i nowe rośliny, np. trzcina cukrowa, cytrusy	

Materiał pomocniczy nr 3

Tekst „Skutki odkryć geograficznych”

Zmiany, jakie zaszły w wyniku wielkich odkryć geograficznych, były tak ważne, że czasy te uważa się za koniec średniowiecza i początek ery nowożytnej.

Podróże i wyniesione z nich doświadczenia wzbogaciły wiedzę Europejczyków o świecie. Wszystkim wątplącym udowodniono, że Ziemia jest na pewno okrągła, opracowano dokładniejsze mapy a Europejczycy uświadomili sobie, jak ogromny i różnorodny jest świat.

Z nowo odkrytej Ameryki przywożono ogromne ilości złota i srebra, z których monarchowie bili monety. Duża ilość pieniądza na rynku ożywiła handel, wywołała też inne długofalowe procesy gospodarcze (m.in. inflację), które wpłynęły m.in. na nierównomierny rozwój Europy. Z dalekich wypraw przywożono do Europy nieznane wcześniej ziemniaki, paprykę, kukurydzę, pomidory, tytoń. Popularna stała się bawełna, pojawiły się nowe gatunki zwierząt hodowlanych, np. kaczki, gęsi, indyki. Potaniały niektóre luksusowe towary, np. przyprawy, dzięki czemu stawały się dostępne szerszej grupie ludzi.

Europejczycy przywieźli do Ameryki konie, krowy, świnie, wprowadzili uprawę cytrusów, trzciny cukrowej. Zakładali na nowych kontynentach ogromne majątki, z których czerpali zyski. Natomiast dla rdzennej ludności podbój Ameryki oznaczał tragiczne skutki. W przeciągu niespełna stulecia wyginęła większość mieszkańców Ameryki Środkowej. Stało się tak wskutek polityki podboju prowadzonej przez Europejczyków, a także morderczych warunków pracy, do której zmuszano Indian. Nie byli też oni odporni na choroby przywleczone przez Europejczyków; grypa, ospa, odra dopełniły dzieła zniszczenia. Po wyniszczeniu ludności tubylczej do pracy wykorzystywano niewolników przywożonych z Afryki. Najwięcej ziem odkryli i zdobyli w XV i XVI w. żeglarze z Hiszpanii i Portugalii, a w późniejszych stuleciach – z Anglii i Francji.

Materiał pomocniczy nr 4

Schemat „Przyczyna – wydarzenie – skutek”

Po przeczytaniu zestawów zawierających informacje dotyczące życia gospodarczego w XVI-wiecznej Europie, uporządkujcie podane fakty w kolejności: przyczyna, wydarzenie, skutek. Wpiszcie je do tabeli.

1. Szybki wzrost cen towarów przemysłowych i żywności. Pojawienie się dużej liczby złotych i srebrnych monet. Spadek wartości pieniądza.
2. Duże zapotrzebowanie na żywność w szybko rozrastających się miastach Europy Zachodniej. Zakładanie folwarków, czyli gospodarstw towarowych w polsko-litewskiej Rzeczypospolitej produkujących zboże na eksport. Gwałtowny wzrost cen żywności i produktów rolnych w całej Europie.
3. Duża ilość pieniądza na rynku. Rozwój produkcji i handlu. Popyt, czyli chęć zakupu różnorodnych towarów.
4. Wzrost znaczenia i szybki rozwój banków i bankowości. Poszukiwanie kapitału (pieniędzy) na organizację kosztownych dalekomorskich wypraw handlowych. Zastępowanie pieniędzy metalowych wygodniejszymi banknotami.

Lp.	Przyczyna	Wydarzenie	Skutek
1.			
2.			
3.			
4.			

Rozwiązanie

Lp.	Przyczyna	Wydarzenie	Skutek
1.	Pojawienie się dużej liczby złotych i srebrnych monet	Spadek wartości pieniądza	Szybki wzrost cen towarów przemysłowych i żywności
2.	Duże zapotrzebowanie na żywność w szybko rozrastających się miastach Europy Zachodniej	Gwałtowny wzrost cen żywności i produktów rolnych w całej Europie	Zakładanie folwarków, czyli gospodarstw towarowych w polsko-litewskiej Rzeczypospolitej, produkujących zboże na eksport
3.	Duża ilość pieniądza na rynku	Popyt, czyli chęć zakupu różnorodnych towarów	Rozwój produkcji i handlu
4.	Poszukiwanie kapitału (pieniędzy) na organizację kosztownych dalekomorskich wypraw handlowych	Wzrost znaczenia i szybki rozwój banków i bankowości	Zastępowanie pieniędzy metalowych wygodniejszymi banknotami

Temat: Piramida na talerzu, czyli o prawidłowym odżywianiu**Cele:**

Uczniowie:

- objaśniają zasady prawidłowego odżywiania;
- analizują piramidę zdrowego odżywiania;
- wyjaśniają działanie reklamy na konsumentów;
- interpretują oznaczenia na opakowaniach.

Pojęcia ekonomiczne:

konsument, reklama, etykieta, cena, koszt

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Uczeń:

- wymienia zasady postępowania z produktami spożywczymi od momentu zakupu do spożycia (termin przydatności, przechowywanie, przygotowanie posiłków);
- wymienia zasady prawidłowego odżywiania się i stosuje je.

Metody:

- praca w grupach;
- dyskusja.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – piramida żywieniowa;
- nr 2 – ćwiczenie „Ile kosztuje nasze danie?”;
- arkusze papieru, flamastry, gazetki reklamowe supermarketów, etykiety/opakowania produktów spożywczych, cenki.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

Przed lekcją przygotuj sam lub poproś uczniów o przyniesienie opakowań/etykiet produktów spożywczych oraz gazetek reklamowych supermarketów.

1. Na początku lekcji poproś uczniów o krótkie wypowiedzi na temat – co jedli wczoraj na kolację i dzisiaj na śniadanie. Podane produkty wypisz na tablicy.
2. Przedstaw uczniom piramidę żywieniową (materiał pomocniczy nr 1). Omów krótko poszczególne piętra piramidy. Zaznacz, że produkty zbożowe są źródłem węglowodanów,

składników mineralnych i błonnika. Warzywa i owoce są źródłem minerałów, błonnika i witamin, powinniśmy je jeść na surowo lub krótko gotowane 4–5 razy dziennie. Produkty mleczne są źródłem białka. Przekąski i słodczyce zawierają niewiele substancji odżywczych, natomiast mają dużą zawartość soli, cukru, tłuszczu. W ich skład wchodzi również związki chemiczne barwiące, konserwujące, dające określony smak i zapach. Zaznacz, że niekontrolowane spożywanie tych produktów prowadzi do otyłości, a ta z kolei jest przyczyną różnych chorób, np. cukrzycy, nadciśnienia. Podkreśl, że warunkiem dobrego samopoczucia jest spożywanie pięciu posiłków dziennie, w tym odpowiednia ilość warzyw i owoców.

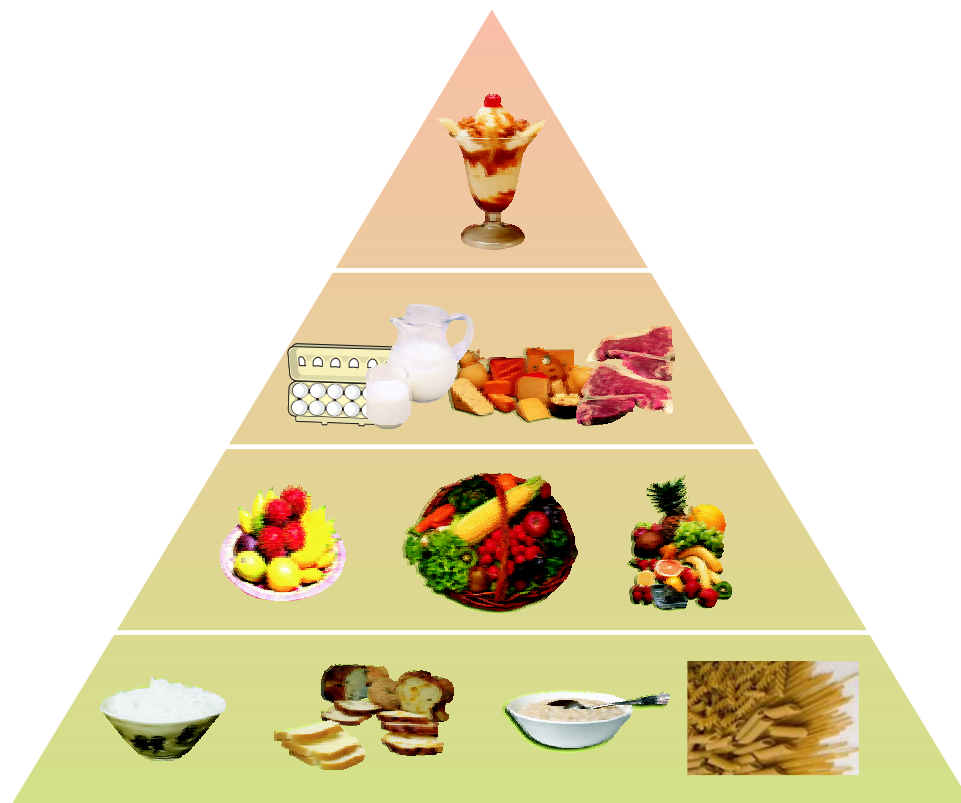
3. Odwołując się do wcześniejszych wypowiedzi uczniów, poproś o krótką refleksję nad jakością spożywanej przez nich żywności. Poproś, aby za pomocą cenek wskazali na piramidzie żywieniowej piętra, na których znajduje się większość spożywanych przez nich produktów. Zapytaj, czy mogą powiedzieć, że zdrowo się odżywiają. Jeżeli spożywają dużo przekąsek, porozmawiaj o tym, czym można je zastąpić, zaproponuj spożywanie jabłek i marchewek.
4. Wy tłumacz uczniom, że wybierając i kupując produkty spożywcze, powinniśmy zawsze czytać etykietę zamieszczoną na produkcie i zwracać uwagę na podane tam informacje.
5. Podziel uczniów na grupy, każdej rozdaj losowo przygotowane wcześniej opakowania produktów spożywczych, np. mleka, jogurtu, konserwy rybnej, sera białego, płatków zbożowych. Poleć uczniom, aby przyjrzyli się uważnie opakowaniom i znaleźli/sprawdzili informacje na nich zamieszczone. Poproś kolejno grupy o podawanie informacji wyczytanych na opakowaniu, zapisuj je na tablicy. Podsumowując wypowiedzi uczniów, podkreśl, że każdy produkt powinien posiadać prawidłową etykietę, która musi zawierać dane dotyczące:
 - producenta – nazwa, adres;
 - masy netto – waga bez opakowania;
 - składu, użytych substancji smakowych, środków konserwujących, barwników;

- warunków przechowywania produktu;
 - informacji żywieniowej – zawartości poszczególnych składników, wartości kalorycznej;
 - terminu przydatności produktu do spożycia.
- Zwróć uwagę na to, że istnieją 2 rodzaje oznaczeń:
- najlepiej spożyć przed...;
 - należy spożyć do...
6. Rozdaj grupom gazetki reklamowe supermarketów, poproś o ich przejrzenie i zwrócenie uwagi na podane tam ceny i informacje o produktach. Porozmawiaj z uczniami na temat reklamy produktów spożywczych. Przedstaw informację o „sztuczkach” stosowanych w reklamach przez handlowców:
- nie zawsze ceny promocyjne są promocyjne;
 - obniżka cen dotyczy towarów, którym upływa termin przydatności do spożycia;
 - obniża się ceny produktów o niższej jakości;
 - towary tańsze ułożone są na niskich lub najwyższych półkach;
 - specjalne ustawienie półek;
 - towary pierwszej potrzeby są na końcu sklepu.
7. Podsumowując zajęcia, zaproponuj uczniom, aby wyobrazili sobie, że dysponują kwotą 20 zł i mają – pamiętając o zasadach zdrowego odżywiania – dokonać wyboru produktów spożywczych, nie przekraczając tej kwoty, i przygotować danie (surówkę, sałatkę, przekąskę itp.). Poproś uczniów o przygotowanie przepisów proponowanych dań wraz z kalkulacją kosztów. Wyniki swojej pracy powinni zapisać w tabeli (materiał pomocniczy nr 2). Na następnej lekcji uczniowie zaprezentują swoje propozycje.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Piramida żywieniowa

Materiał pomocniczy nr 2

Ćwiczenie „Ile kosztuje nasze danie?”

Idziesz na imprezę do koleżanki. Obiecałeś/aś przygotować jakąś przekąskę, np. sałatkę, surówkę, kanapki itp. Dysponujesz kwotą 20 zł, musisz wybrać i kupić produkty, nie przekraczając tej kwoty. Wykorzystując ulotki reklamowe supermarketów (lub idąc do sklepu), wybierz produkty do swojego dania, pamiętając o czytaniu etykiet i zasadach zdrowego odżywiania. Następnie przygotuj przepis na danie oraz zrób kalkulację kosztów.

Lp.	Nazwa produktu	Cena produktu
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
	Razem koszt dania	

Temat: Oszczędzamy wodę**Cele:****Uczeń:**

- wyjaśnia znaczenie wody w życiu człowieka, roślin, zwierząt;
- oblicza wielkość i koszt zużycia wody w gospodarstwie domowym;
- wyjaśnia cele i sposoby oszczędnego korzystania z wody w przykładowych sytuacjach życia codziennego;
- wyjaśnia korzyści dla środowiska naturalnego i budżetu gospodarstwa domowego wynikające z oszczędnego używania z wody;
- planuje działania mające na celu oszczędzanie wody w codziennych sytuacjach.

Pojęcia ekonomiczne:

oszczędzanie, koszty, cena

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Uczeń:**

- wyjaśnia wpływ codziennych zachowań w domu, w szkole, w miejscu zabawy na stan środowiska;
- proponuje działania sprzyjające środowisku przyrodniczemu.

Metody:

- praca w grupach;
- dyskusja;
- praca ze schematem;
- praca z mapą.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – ćwiczenie – przesłakiwanka literowa;
- nr 2 – schemat „Skutki ograniczenia dostaw wody”;
- nr 3 – zadanie „Ile kosztuje woda?”;
- arkusz papieru, karteczki samoprzylepne, mapa lub globus.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

1. Na początku lekcji poproś uczniów o wykonanie ćwiczenia – przesłakiwanki literowej (materiał pomocniczy nr 1) oraz odczytanie ha-

śła, które będzie tematem lekcji (hasło brzmi: „Oszczędzamy wodę”).

2. Podziel uczniów na 4- lub 5-osobowe grupy, rozdaj materiał pomocniczy nr 2 (schemat „Skutki ograniczenia dostaw wody”). Poproś uczniów, aby wyobrazili sobie, że rząd wprowadził ograniczenia w dostawach wody do domów. Każdy obywatel może zużyć tylko 1 litr wody dziennie. Wytlumacz, że zadaniem uczniów będzie przedyskutowanie w zespołach, jakie mogą być skutki (bezpośrednie i długofalowe) takiej decyzji.
3. Po uzupełnieniu schematów poproś przedstawicieli grup o zaprezentowanie efektów dyskusji na forum klasy. Podsumowując wypowiedzi uczniów, zwróć uwagę na to, że woda jest potrzebna do życia roślinom, zwierzętom, ludziom. Dla wielu organizmów jest również domem. Podkreśl, że ludzie zawsze potrzebowali wody do przetrwania. Zawsze używali jej do picia, prania, podlewania roślin czy pojenia zwierząt. Woda jest wykorzystywana do wytwarzania energii, do celów rekreacyjnych (nurkowanie, pływanie, żeglowanie itp.) oraz do produkcji dóbr. Woda jest również wykorzystywana przez ludzi od najdawniejszych czasów jako szlak transportowy. Posłuż się mapą, wskaż i omów lokalizację wybranych miast w pobliżu rzek, jezior, mórz. Zachęć uczniów do wyszukania na mapie kilku, np. polskich, miast zlokalizowanych w pobliżu rzek lub nad morzem.
4. Wyjaśnij uczniom, nadal posługując się mapą lub globusem, że woda zajmuje 70% powierzchni Ziemi, jednak tylko 2,5% wody to woda słodka, a mniej niż 1% to woda zdatna do picia. Woda słodka znajduje się w jeziorach, rzekach, strumieniach i stawach. Jest także pod ziemią. Część wody słodkiej jest zamrożona w lodowcach i na biegunach.
5. Odwołaj się do schematów wykonanych przez uczniów na początku lekcji. Zwróć uwagę na to, że woda towarzyszy nam w życiu codziennym. Poproś o podanie przykładów czynności codziennych, do wykonywania których potrzebna jest woda. Zapytaj uczniów, skąd woda dociera do mieszkań. Wspólnie wyjaśnijcie i omówcie pojęcia: stacja uzdatniania wody i zakład dystrybucji wody.

6. Wytlumacz, że w większości budynków/mieszkań znajdują się liczniki (wodomierze), które mierzą ilość zużytej wody. W blokach zamontowane są liczniki ogólne i indywidualne dla każdego mieszkania, a w domach jednorodzinnych znajduje się jeden licznik (ewentualnie dwa liczniki – osobno na zimną i ciepłą wodę). Podkreśl, że każde gospodarstwo domowe płaci za użytą wodę. Podstawą do wystawienia rachunku za użytą wodę jest wskazanie wodomierza oraz cena 1 m³ wody. Zapisz na tablicy wzór na obliczenie kosztów zużycia wody:

$$\text{miesięczny koszt zużycia wody} = \text{cena 1 m}^3 \text{ wody} \times \text{zużycie wody w ciągu miesiąca.}$$

Zaznacz, że w cenę wody wliczony jest koszt uzdatniania i dystrybucji wody, utrzymania zakładów uzdatniania i dystrybucji, a także wynagrodzenia pracowników. Stąd wynikają różnice w cenie wody w różnych miejscach kraju. Zwróć uwagę na to, iż tam, gdzie jest kanalizacja, płaci się dodatkowo za odprowadzenie zużytej wody do ścieków.

7. Poproś uczniów o wykonanie prostego zadania matematycznego, polegającego na obliczeniu kosztów zużycia wody przez 5-osobowe gospodarstwo domowe (materiał pomocniczy nr 3).

8. Odwołaj się do pracy uczniów z początku zajęć (punkt 2) i podkreśl, że na razie w Polsce nie ogranicza się dostaw wody, ale są obszary na świecie, na których występuje niedobór wody. Zapytaj: Co może doprowadzić do tego, że w przyszłości może zabraknąć wody? Dlaczego oszczędzanie wody jest takie ważne? Kto powinien oszczędzać wodę? Dlaczego warto oszczędzać wodę? Z wypowiedzi uczniów powinien wynikać wniosek, iż wszyscy jesteśmy odpowiedzialni za oszczędzanie wody i mądre z niej korzystanie. Zwróć uwagę na to, czy wśród podanych powodów oszczędzania wody pojawił się aspekt ekonomiczny. Mniejsze zużycie wody w domu oznacza niższe wydatki i mniejsze rachunki do zapłacenia.

9. Na arkuszu białego papieru narysuj dużą kroplę wody. Poproś uczniów, aby pracując nadal w grupach, zastanowili się, w jaki sposób mogą oszczędzać wodę w domu i w szkole. Swoje propozycje uczniowie powinni zapisywać na kartkach samoprzylepnych, a następnie przykleić je na dużej kropli wody narysowanej na tablicy. Odczytaj pomysły uczniów, uzupełniając je w razie potrzeby. Zapis powinien być też umieszczony w zeszytach. Wśród podanych pomysłów powinny się znaleźć:

- korzystanie z opcji oszczędnego spłukiwania przy korzystaniu z toalety;
- zbieranie i używanie deszczówki do podlewania ogrodu lub do mycia samochodu;
- zastąpienie kąpieli w wannie prysznicem oraz ograniczenie czasu puszczenia bieżącej wody;
- zakręcanie kranu na czas mycia zębów;
- napuszczanie wody do zlewu podczas ręcznego mycia naczyń;
- gotowanie w czajniku tylko potrzebnej ilości wody – nienapełnianie całego przy każdym gotowaniu;
- zabezpieczenie kranów i rur przed kapaniem i przeciekami;
- korzystanie z trybu oszczędnego pralki przy praniu ubrań, które nie są mocno zabrudzone;
- sadzenie w ogrodzie roślin, które nie wymagają zbyt częstego podlewania.

10. Podsumowując lekcję, zaproponuj uczniom przygotowanie w grupach plakatu, scenki, piosenki, hasła itp. zachęcających do oszczędzania wody. Ustal czas wykonania zadania. Zaznacz, że grupy będą prezentować efekty swojej pracy na forum klasy. W trakcie pracy grup nie ingeruj i nie narzucaj sposobu ani formy wykonania ćwiczenia. Po zakończonej pracy poproś zespoły o prezentację wykonanych zadań.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Ćwiczenie – przeskakiwanka literowa

Przeskakując w prawo co dwa pola, odczytajcie hasło, które jest tematem dzisiejszej lekcji. Zaczniście od pierwszego pola z literą „O”.

O	P	S	B	Z
K	C	L	Z	A
E	M	D	Z	Z
C	A	R	M	J
Y	Q	W	H	O
W	D	K	E	B

Hasło:

Rozwiązanie

Hasło: Oszczędzamy wodę

Materiał pomocniczy nr 2

Schemat „Skutki ograniczenia dostaw wody”

Wyobraźcie sobie, że rząd wprowadził ograniczenia dostaw wody do domów. Każdy obywatel może zużyć tylko 1 litr wody dziennie. W grupach porozmawiajcie o tym, jakie mogą być skutki takiej decyzji. Zwróćcie uwagę na skutki bezpośrednie oraz długofalowe. Wyniki Waszej dyskusji wpiszcie do zamieszczonego niżej schematu.

Materiał pomocniczy nr 3

Zadanie „Ile kosztuje woda?”

Zakładając, że w ciągu doby 1 osoba zużywa 4 m³ wody, a cena 1 m³ wody wynosi 3,68 zł, oblicz:

a) Ile wody w ciągu miesiąca zużywa 5-osobowa rodzina?

b) Jaki rachunek do zapłacenia za miesięczne zużycie wody dostanie ta rodzina?

Temat: Do zwiedzania mamy chęć, czyli planujemy wycieczkę szkolną**Cele:**

Uczeń:

- analizuje mapy, przewodniki turystyczne;
- posługuje się skalą mapy;
- opisuje walory turystyczne Polski i regionu;
- planuje wycieczkę klasową;
- oblicza koszty wycieczki.

Pojęcia ekonomiczne:

planowanie, koszty, oszczędzanie

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Uczeń:

- rozpoznaje na mapie hipsometrycznej niziny, wyżyny i góry;
- wymienia najważniejsze walory turystyczne największych miast Polski.

Metody:

- dyskusja;
- praca w grupach;
- projekt.

Materiały pomocnicze:

nr 1 – tekst „Wakacje w Polsce”;

nr 2 – instrukcja do pracy grupowej: planowanie i obliczanie kosztów wycieczki;

- papier plakatowy, flamastry, mapa Polski, przewodniki turystyczne po Polsce, internet.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

W czasie zajęć uczniowie będą korzystać z przewodników turystycznych, map, planów związanych z miejscami w Polsce, które mogliby odwiedzić całą klasą. Możesz je przygotować sam, możesz też odpowiednio wcześniej poprosić uczniów, aby to oni wyszukali przydatne materiały i przynieśli je na zajęcia.

1. Na początku lekcji poproś ochotników o przypomnienie charakterystycznych cech krajobrazu Polski.
2. Porozmawiaj z uczniami na temat turystycznych walorów naszego kraju. Zapytaj, czy

są takie miejsca, do których chętnie wracają, które warto odwiedzić i które poleciliby innym. Rozdaj kilku osobom fragmenty tekstu „Wakacje w Polsce” (materiał pomocniczy nr 1). Przedstawiono w nim opinie znanych osób na temat ich ulubionych miejsc wypoczynku. Poproś uczniów o odczytanie tekstu. Następnie porozmawiaj krótko o tym, kim są lub były osoby, których opinie zostały przytoczone, gdzie najchętniej spędzają czas wolny. Poproś o odnalezienie na mapie wymienionych w tekście regionów. Zwróć uwagę na to, czy znajdują się wśród nich miejsca, w których uczniowie mieszkają. Podsumuj wypowiedzi krótką dyskusją na temat tego, czy Polska może być krajem atrakcyjnym turystycznie, co o tym decyduje, jakie jest znaczenie turystyki dla gospodarki. Podaj uczniom temat lekcji.

3. Podziel uczniów na 3–4 grupy, poproś o rozłożenie przewodników turystycznych, map i o wybranie na ich podstawie miejsca, do którego chcieliby pojechać na wycieczkę klasową. Poproś o podanie propozycji wraz z krótkim uzasadnieniem.
4. Wyjaśnij uczniom, że pracując w grupach, będą planować wycieczkę klasową. Wspólnie z uczniami sformułuj pytania, na które należy sobie odpowiedzieć, planując wycieczkę. Na dużym arkuszu papieru wypisz etapy/elementy, które uczniowie muszą uwzględnić w procesie planowania:
 - cel wycieczki;
 - termin wycieczki;
 - środek transportu;
 - noclegi (liczba, miejsce);
 - posiłki (ilość, miejsce);
 - koszt wycieczki.
5. Zapytaj uczniów, co, ich zdaniem, należy uwzględnić, obliczając koszty wycieczki na 1 osobę (koszt jednostkowy) Na drugim arkuszu papieru wypisz składniki, które należy wziąć pod uwagę, planując koszty przedsięwzięcia:
 - ceny przejazdu, transportu;
 - ceny żywienia;

- ceny noclegów;
- ceny biletów do zwiedzanych obiektów;
- ubezpieczenie;
- opłata za usługę przewodnicką;
- wyposażenie apteczki.

Wyjaśnij zasady obliczania poszczególnych pozycji kosztów jednostkowych.

6. Rozdaj każdej grupie instrukcję pracy nad planem wycieczki (materiał pomocniczy nr 2). Zawiera ona informacje, które omawialiście i będzie pomocna w dalszej, samodzielnej pracy uczniów.
7. Daj uczniom czas na wykonanie zadania, umożliw korzystanie z internetu (ten etap uczniowie mogą również zrealizować w domu). Po wyko-

naniu zadania przedstawiciele grup prezentują wyniki swojej pracy. Przeanalizujcie propozycje uczniów, wspólnie wybierzcie wariant możliwy do zrealizowania.

8. Porozmawiaj z uczniami o tym, jak pozyskać pieniądze na wycieczkę. Poproś o podanie kilku propozycji, zwróć uwagę na to, czy są one realne, czy pojawiło się wśród nich oszczędzanie.
9. Porozmawiaj na temat oszczędzania – pojęcia, sposoby, możliwości.
10. Podsumowując lekcję, możesz przedstawić kilka ofert biur turystycznych z propozycjami wycieczek szkolnych, porównać ceny i zawartość ofert.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Tekst „Wakacje w Polsce”¹

„W okolicach Nidzicy i Olsztynka każda wieś jest przygotowana do przyjęcia turystów. Zakwaterowanie można znaleźć w pensjonacie, hotelu i gospodarstwie agroturystycznym. Można tam łowić ryby, przechadzać się po lesie lub zwiedzać pobliski Grunwald oraz skansen w Olsztynku”.

Jolanta Fajkowska (prezenterka)

„Wakacje chętnie spędzam na Helu, bo jestem amatorem pływania w Bałtyku. Lubię też spędzać czas na tamtejszych plażach”.

Leszek Balcerowicz (ekonomista, wicepremier, minister finansów w latach 1997–2000, prezes Narodowego Banku Polskiego w latach 2001–2007)

„Jeśli wakacje, to tylko w Polsce. Odpoczywam w Sudetach, uwielbiam Góry Stołowe i masyw Śnieżnika. Co roku uczestniczę też w kajakowych spływach Krutynią – historycznym szlakiem Melchiora Wańkowicza”.

Robert Gonera (aktor)

„Jeśli mam do wyboru Egipt albo Mazury, to oczywiście wybieram Mazury. Owszem, można jechać do Egiptu, są tanie wycieczki, może nawet taniej by to wyszło niż na Mazurach. Ale wie pan, ile wspaniałych rzeczy można tu robić. To bajkowa kraina. Są jeziora, lasy, stadniny. Do tego fantastyczna kuchnia – najlepsza restauracja włoska w Polsce jest pod Mikołajkami”.

Piotr Kraśko (dziennikarz)

„Bieszczady, Szczawnica, Zakopane, Kołobrzeg – nie tylko ja to lubię. Dopiero co byłem z Wojtkiem Fortuną w Szczawnicy, a dziś zaczynam wczasy w Dziwnowie”.

Grzegorz Lato (piłkarz, prezes Polskiego Związku Piłki Nożnej)

„Postawiłam na Hel i nie żałuję. Mam swoją przyczepę kempingową, fajne towarzystwo. Siedzę sobie w takiej wioseczce, gdzie jest totalny luz”.

Agnieszka Włodarczyk (aktorka)

Materiał pomocniczy nr 2

Instrukcja do pracy grupowej: planowanie i obliczanie kosztów wycieczki

1. Zaplanujcie wycieczkę do wybranego przez was miejsca/regionu w Polsce, uwzględniając:

- cel wycieczki;
- termin wycieczki;
- środek transportu;
- noclegi (liczba, miejsce);
- posiłki (ilość, miejsce);
- koszt wycieczki.

¹ A. Kropiwniecki, R. Geremek, *Jedziemy do Polski*, „Wprost”, nr 1075, 6 lipca 2003; A. Niewińska, http://www.rp.pl/artykul/99645,346786_Czas_na_wakacje_w_Polsce.html

2. Obliczcie koszty wycieczki w złotych dla jednego uczestnika. Wasze wyliczenia zapiszcie w tabeli. Skorzystajcie z poniższej podpowiedzi wskazującej, jak obliczyć koszty wycieczki.
- Koszty transportu autokarem = liczba km $\times$ stawka za 1 km. Koszt przejazdu dla 1 osoby obliczamy, dzieląc koszt przejazdu przez liczbę osób.
 - Koszty podróży pociągiem = cena biletu $\times$ liczba biletów.
 - Koszty noclegów = koszt 1 noclegu $\times$ liczba noclegów.
 - Koszty wyżywienia = liczba posiłków $\times$ koszt 1 posiłku.
 - Opłaty za wstęp, np. do muzeum = cena biletu.
 - Ubezpieczenie. Koszt ubezpieczenia 1 osoby = całkowity koszt ubezpieczenia podzielony przez liczbę uczestników.
 - Przewodnik. Koszt 1 osoby = całkowity koszt przewodnika podzielony przez liczbę uczestników.
 - Wyposażenie apteczki. Koszt wyposażenia apteczki dla 1 osoby obliczamy, dzieląc całkowity koszt zakupu środków medycznych przez liczbę uczestników.

Rodzaj kosztu	Wysokość kosztu
Transport: – autokar – pociąg	
Noclegi	
Wyżywienie	
Opłaty za wstęp	
Ubezpieczenie	
Przewodnik	
Wyposażenie apteczki	
Inne	
Razem	

Temat: Złota rybko, proszę cię... czyli o nieograniczonych potrzebach i ograniczonych zasobach**Cele:****Uczeń:**

- tworzy mapę najbliższej okolicy, posługując się znakami topograficznymi;
- podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz możliwości ich zaspokojenia w najbliższej okolicy;
- wyjaśnia konieczność gospodarowania jako efekt konfrontacji nieograniczonych potrzeb i ograniczonych możliwości ich zaspokojenia;
- definiuje pojęcia „konsumpcja”, „dobro”, „gospodarowanie”.

Pojęcia ekonomiczne:

potrzeby, gospodarowanie, dobra, konsumpcja

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Przyroda****Uczeń:**

- orientuje plan, mapę w terenie, posługuje się legendą;
- identyfikuje na planie i mapie topograficznej miejsce obserwacji i obiekty w najbliższym otoczeniu, określa wzajemne położenie obiektów na planie, mapie topograficznej i w terenie.

Historia**Uczeń:**

- podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania.

Metody:

- praca w grupach;
- praca z materiałem źródłowym.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – bajka *O rybaku i złotej rybce*;
- nr 2 – ćwiczenie „Rybko, rybko, proszę cię o ...”;
- papier plakatowy, flamastry, kredki, klej, nożyczki.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

W trakcie zajęć uczniowie będą wykonywać samodzielnie mapę okolicy lub mogą wykorzystać

przygotowane wcześniej zdjęcie lotnicze swojej okolicy. Materiały te wypełnią i opiszą.

1. Przypomnij uczniom bajkę *O rybaku i złotej rybce* (materiał pomocniczy nr 1). Uczniowie zapewne znają tę bajkę, poproś ich, aby włączyli się w jej opowiadanie.
2. Zapytaj uczniów, jakie potrzeby miała żona rybaka, o co prosiła złotą rybkę, czy zdaniem uczniów, żona rybaka miałaby jeszcze jakieś życzenia do rybki.
3. Zaproponuj uczniom, aby wyobrazili sobie, że złowili złotą rybkę i mogą ją poprosić o wszystko, o czym marzą. Poproś, aby przedstawili swoje potrzeby w formie graficznej (materiał pomocniczy nr 2). Daj kilka minut na wykonanie pracy. Następnie poproś kilku ochotników o przedstawienie swoich rysunków. Podsumuj wypowiedzi uczniów, wyjaśniając pojęcie „potrzeby”. Zwróć uwagę, że każdy człowiek może chcieć zaspokoić inne potrzeby (indywidualizacja potrzeb). Podkreśl, że potrzeby ludzkie są nieograniczone (żona rybaka chciała coraz więcej, coraz innych rzeczy); również listę potrzeb uczniów można by jeszcze długo uzupełniać o kolejne klatki, ilustrując je jako potrzeby (materiał pomocniczy nr 2). Zaznacz, że nawet jeśli dostaniemy to, czego pragniemy do tej pory, to z czasem okazuje się, że jest jeszcze coś, co bardzo chcemy mieć. Jeśli i to dostaniemy, zapagniemy czegoś następnego.
4. Wyjaśnij pojęcie potrzeb o charakterze ekonomicznym. Odwołaj się do wypowiedzi uczniów i poproś ich o podanie przykładów odczuwanych przez nich jako tego rodzaju potrzeby, które można zaspokoić dzięki konsumpcji towarów i usług. Powiedz, że konsumpcja to proces zużywania towarów i usług w celu zaspokojenia potrzeb ludzkich. Towary to rzeczy fizyczne, takie jak odzież, żywność, mieszkanie; usługi to kategoria bardziej abstrakcyjna, np. edukacja, opieka medyczna, działalność bankowa, pocztowa, transportowa. Odwołując się do wypowiedzi uczniów, poproś o podanie przykładów odczuwanych przez nich potrzeb o charakterze ekonomicznym.

5. Podziel uczniów na grupy, każdej daj kartkę papieru i artykuły plastyczne. Przypomnij zasady pracy z mapą oraz pojęcia: „legenda mapy”, „znaki topograficzne”. Poproś o narysowanie mapy okolicy (uczniowie mogą też posłużyć się wcześniej przygotowanym zdjęciem lotniczym swej okolicy). Poproś uczniów, aby używając znaków topograficznych, zaznaczyli na mapach swoje domy, ważniejsze budynki użyteczności publicznej (np. szpital, szkoła, policja, biblioteka, poczta itp.) oraz miejsca dla nich ważne (np. sklepy, place zabaw, kino itp.).
6. Po opracowaniu map, poproś grupy o przedstawienie prac ilustrujących zaspokojone potrzeby. Zapytaj, jakie potrzeby można zaspokoić w przedstawionych na mapie miejscach, obiektach (np. sklep – zakupy produktów, kino – potrzeba rozrywki, odpoczynku itp.), jakie potrzeby nie są zaspokajane w rejonie przedstawionym na mapach i czym można to wytłumaczyć.
7. Podsumuj wypowiedzi uczniów, wprowadź pojęcie „gospodarowania”. Wyjaśnij, dlaczego gospodarowanie jest konieczne, a ilość dóbr zaspokajających potrzeby ludzkie, np. odzież, mieszkanie, niestety ograniczona. Ciągłe nam

czegoś brakuje – czasu, pieniędzy, rzeczy – itp. Musimy więc decydować, w jaki sposób wykorzystać to, co mamy, aby otrzymać jak największe ilości tego, co chcemy mieć. Działalność, polegająca na uzyskiwaniu jak najwięcej z tego co mamy, nazywamy gospodarowaniem. Konfrontacja nieograniczonych potrzeb ludzkich z ograniczonymi możliwościami ich zaspokojenia (zjawisko rzadkości) zmusza ludzi do gospodarowania i ciągłego podejmowania decyzji dotyczących wyboru i rezygnacji z innych dostępnych możliwości.

Jeśli czegoś mamy zbyt mało, aby w pełni zaspokoić nasze potrzeby, mówimy, że jest to dobro rzadkie.

8. Zaproponuj uczniom uzupełnienie map o miejsca, których brakuje tam, gdzie mieszkają. Po wykonaniu pracy poproś o prezentację i omówienie map. Zapytaj, jakie potrzeby zaspokajają w umieszczonych na mapach nowych miejscach, czy mapy poszczególnych grup różnią się między sobą, czym to wytłumaczyć i czy uczniowie dowiedzieli się czegoś nowego o swojej okolicy.
9. Zakończ zajęcia, pytając uczniów, czego się nauczyli, co było dla nich trudne, a co łatwe.

Materiał pomocniczy nr 1

Bajka *O rybaku i złotej rybce*¹

Mieszkał stary rybak ze swą starą nad samym brzegiem morza. W starej, nędznej lepiance mieszkali równo lat trzydzieści i trzy lata. A stary łowił siecią ryby w morzu. A starucha przędła swoją przędę. Kiedyś rybak sieć zarzucił w morze. Powróciła sieć z łem i szlamem. Po raz drugi sieć zarzucił w morze. Powróciła z samą morską trawą. Po raz trzeci sieć zarzucił w morze. Sieć wróciła z jedną tylko rybką. Ale z jaką! Ze złotą!

Rybka zaczęła mówić ludzkim głosem:

– Puść mnie, proszę, staruszkule do morza. Cenny wykup ode mnie dostaniesz, każdą prośbę twą spełnię w nagrodę.

Złaskł się stary, bardzo się zdziwił. Lat trzydzieści i jeszcze trzy lata łowił ryby, a dotąd nie słyszał, żeby ryba mówiła jak człowiek. Puścił złotą rybkę do morza.

I powiedział jej łaskawe słowa: – Pan Bóg z tobą, mała złota rybko. Wracaj sobie na morskie głębiny. A wykupu twego mi nie trzeba.

Wraca rybak do chaty i tak mówi do swojej staruchy: – Rybkę dzisiaj złowiłem. Ale jaką! Nie zwyczajną – złotą! Po naszymu rybka przemówiła. Poprosiła: puść mnie do domu. Drogą ceną chciała się wykupić. Ale puściłem ją do morza.

– Durniu, głupi niezdaro! – starucha rzekła. – O koryto byś chociaż poprosił! Nasze stare całkiem się rozpadło.

Wrócił rybak nad morze i woła: – Rybko, złota rybko!

– Czego tobie, staruszkule, potrzeba? – pyta rybka.

– Zmiłuj się, jaśnie pani rybko, wykrzyczała mnie moja starucha. Mówi: – Muszę mieć nowe koryto, bo się nasze całkiem rozleciało.

– Dobrze, nie martw się, idź sobie z Bogiem – rzekła rybka. – Dostaniecie nowe koryto. Powrócił stary rybak do chaty, a starucha mówi do niego:

– Durniu, głupi niezdaro! – krzyczy. Wyprosiłeś, durniu, koryto! Też coś! Zaraz wracaj, niezdaro do rybki, skłoń się nisko i o chatę poproś!

Wrócił stary rybak nad morze i woła: Rybko, złota rybko!

– Czego tobie, staruszkule, potrzeba?

– Zmiłuj się, jaśnie pani rybko. Baba kłótniwa chaty żąda.

– Dobrze, nie martw się, idź sobie z Bogiem. Spełnię prośbę, dostaniecie chatę – odrzekła rybka.

Wrócił stary rybak do swej lepianki, a z lepianki dawnej ani śladu. A starucha znów krzyczy na męża:

– Głupi niezdaro! Wyprosiłeś chatę, ty durniu! Zaraz wracaj, skłoń się rybce nisko. Nie chcę dłużej być prostą włościanką. Chcę być odtąd rodową szlachcianką.

Poszedł ciężkim krokiem rybak nad morze. I woła złotą rybkę. Wyłynęła po raz trzeci złota rybka i pyta: – Czego tobie, staruszkule, potrzeba?

Rzecz rybak: – Zmiłuj się ty, jaśnie pani rybko! Babie do cna we łbie się przewraca.

Pragnie zostać rodową szlachcianką.

– Dobrze, nie martw się, idź sobie z Bogiem – uspokoiła go rybka.

Wrócił stary do swojej staruchy. I cóż widzi? Pyszny dwór wysoki. Stara baba na ganku stoi. Tak pięknie ubrana jak szlachcianka.

Skłonił się nisko i mówi: – Witaj, wielka pani szlachcianko! Już ci teraz chyba dogodziłem!

– Marsz do stajni, służyć za koniucha! – krzyczy starucha. Albo wracaj, nie chcę już być szlachcianką rodową. A chcę zostać swobodną królową. Zaraz idź do rybki, pókim dobra.

A nie pójdziesz, siłą cię przymuszę!

¹ Opracowano na podstawie <http://literka.pl/article/show/id/27119>

Poszedł stary nad morze i woła rybkę!

I znów rybka wypłynęła i pyta: – Czego tobie, staruszk, potrzeba?

– Zmiłuj ty się, jasnie pani rybko. Znowu wścieka się moja starucha. Nie chce być już szlachcianką rodową. Chce być odtąd swobodną królową. A ciebie, rybko, chce mieć za służącą.

Rybka na to nic nie powiedziała, tylko w wodzie plusnęła ogonkiem i ukryła się w głębokim morzu.

Poczerniało błękitne morze! Czarna burza szaleje na morzu, gniewne fale wzdęły się, spęczniały, wyją, huczą spienione bałwany!

Długo czekał staruszek nad morzem. Nie doczekał się, wrócił do żony. Patrzy, znowu ta sama lepianka.

Stara baba siedzi na progu, przed babą rozbite koryto.

I tak oto kończy się bajka o złotej rybce, rybaku i jego żonie.

Materiał pomocniczy nr 2

Ćwiczenie „Rybko, rybko, proszę cię o ...”

Wyobraź sobie, że złowiłeś złotą rybkę, która może spełnić Twoje życzenia.

Zastanów się, o co byś ją poprosił. Przedstaw swoje prośby graficznie.

A vertical rectangular frame with a grey border. Inside the frame, there are three large, white, rounded rectangular boxes stacked vertically, separated by thin grey horizontal lines. The boxes are intended for drawing or writing. The frame has small rectangular notches on the left and right sides, resembling a film strip.

Temat: Nasz budżet, czyli jak gospodarować pieniędzmi**Cele:**

Uczeń:

- posługuje się pojęciami: budżet, dochody, wydatki;
- sprawdza, czy budżet osobisty jest zrównoważony;
- planuje własne dochody i wydatki;
- przygotowuje przykładowy budżet rodzinny.

Pojęcia ekonomiczne:

budżet, dochody, wydatki, równowaga budżetowa, nadwyżka, deficyt

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Historia i społeczeństwo**

Uczeń:

- podaje przykłady różnorodnych potrzeb człowieka oraz sposoby ich zaspokajania;
- wyjaśnia znaczenie rodziny w życiu oraz wskazuje przykłady praw i obowiązków przysługujących poszczególnym członkom rodziny;
- wyjaśnia znaczenie pracy w życiu człowieka i dostrzega jej społeczny podział.

Matematyka

Uczeń:

- do rozwiązywania zadań osadzonych w kontekście praktycznym stosuje poznaną wiedzę z zakresu arytmetyki i geometrii oraz nabyte umiejętności rachunkowe, a także własne poprawne metody.

Metody:

- praca ze schematem;
- układanka;
- zadania tekstowe.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – ćwiczenie „Dochody i wydatki Jacka”;
- nr 2 – ćwiczenie „Kasia kupuje prezent”;
- nr 3 – ćwiczenie „Rady dla Tomka”;
- nr 4 – ćwiczenie „Mój budżet”;
- nr 5 – ćwiczenie „Budżet rodziny Kowalskich”.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

1. Porozmawiaj z uczniami o planowaniu dochodów i wydatków. Zapytaj, skąd ludzie mają pieniądze, by zakupić potrzebne im dobra i usługi. Podziel tablicę na dwie kolumny i zatytułuj je „Dochody” i „Wydatki”. Zapisz w odpowiedniej kolumnie przykładowe źródła dochodów, które osiągają dorośli (wynagrodzenia, zasiłki, premie, dochody z prowadzenia działalności gospodarczej, emerytury, renty, dochody z inwestycji, np. zakupionych akcji czy obligacji, spadki, wygrane losowe). Zapisz też źródła dochodów dzieci (np. kieszonkowe, prezenty).
2. Zapytaj teraz uczniów, na co przeznaczają swoje pieniądze, co kupują. Zapisuj na tablicy tylko poszczególne rodzaje wydatków (np. słodczyce, napoje, zeszyty, gry, zabawki itp.). Powiedz, że zestawienie dochodów i wydatków tworzy „budżet”, czyli plan finansowy, przygotowany na jakiś określony czas, np. tydzień, miesiąc, rok.
3. Podziel uczniów na zespoły i rozdaj im ćwiczenie „Dochody i wydatki Jacka” (materiał pomocniczy nr 1). Uczniowie wypisują dochody i wydatki bohatera historyjki, obliczają ich sumę. Poproś ochotników o podanie rozwiązania oraz odpowiedź na pytania:
 - Czy wydatki Jacka są równe jego dochodom?
 - Czy wydatki są wyższe albo niższe od dochodów?
4. Poleć zespołom, aby zapoznały się z wyjaśnieniem dotyczącym budżetu, które zostało zamieszczone w ćwiczeniu. Wspólnie omówcie pojęcia: równowaga i nadwyżka budżetowa oraz deficyt.
5. Zapisz na tablicy trzy różne sytuacje:
 - dochody = wydatki (równowaga);
 - dochody większe niż wydatki (nadwyżka);
 - dochody mniejsze niż wydatki (deficyt).
6. Podając proste przykłady (np. gdy wydatki wynoszą 10 zł, a dochody 15 zł), sprawdź, czy uczniowie rozumieją, na czym polega nadwyżka oraz deficyt budżetowy oraz czy potrafią obliczyć jego wysokość.
7. Rozdaj grupom karty ćwiczenia „Kasia kupuje prezent” (materiał pomocniczy nr 2).

Uczniowie obliczają wydatki i dochody Kasi, a potem wskazują, ile pieniędzy Kasia może wydać, by jej budżet był zrównoważony. Ochotnicy podają rozwiązanie zadania.

8. Następnie grupy wykonują ćwiczenie „Rady dla Tomka” (materiał pomocniczy nr 3). Uczniowie sprawdzają, czy w budżecie Tomka wystąpi deficyt. Zapytaj ich, co należy zrobić w takiej sytuacji. Przypomnij klasie, że są różne sposoby radzenia sobie z deficytem budżetowym (np. zwiększenie dochodów, zmniejszenie wydatków, zaciągnięcie pożyczki lub kredytu). Poleć zespołom opracowanie rad dla Tomka (np. dodatkowa praca, rezygnacja z wybranych wydatków, pożyczka itp.). Poproś przedstawicieli zespołów o przedstawienie możliwych rozwiązań problemu.
9. Porozmawiaj z uczniami o najbardziej korzystnych metodach zmniejszenia deficytu budżetowego. Gdy budżet nie jest zrównoważony, warto w pierwszej kolejności starać się zmniejszyć wydatki lub pomyśleć o dodatkowych dochodach. Powinieneś uświadomić uczniom, że zaciąganie długu zawsze niesie ze sobą konsekwencje: każdy dług trzeba w przyszłości spłacić wraz z doliczonymi odsetkami. Wyjaśnij krótko, że pożyczki i kredyty są oprocentowane, to znaczy, że osoba, która pożycza, musi oddać więcej pieniędzy, niż pożyczyła. Uczniowie nie zawsze o tym wiedzą. Podaj przykłady z codziennego życia, wyjaśniając, jakim obciążeniem dla rodzinnego budżetu jest konieczność spłaty kredytu mieszkaniowego, spłaty rat za zakupiony sprzęt RTV czy samochód. Zaznacz, że kredytobiorcy muszą spłacić kapitał wraz z odsetkami.
10. Poleć uczniom, aby pracując indywidualnie, zaplanowali swój tygodniowy budżet (zadanie „Mój budżet” – materiał pomocniczy nr 4). Uczniowie zapisują rodzaje dochodów i rodzaje wydatków. Sprawdzają, czy budżet jest zrównoważony, oraz wskazują sposoby zagospodarowania nadwyżki lub uzupełnienia deficytu. Po wykonaniu zadania uczniowie mogą porozmawiać o pracy nad budżetem osobistym z rówieśnikami z grupy. Nie omawiaj ćwiczenia na forum klasy ze względu na możliwość podawania przez uczniów konkretnych kwot, jakimi dysponują. Zapytaj tylko, czy udało im się zrównoważyć budżet.
11. Poproś, aby uczniowie, pracując w poprzednio utworzonych zespołach, zapoznali się z historyjką o rodzinie Kowalskich (materiał pomocniczy nr 5). Powiedz, że różne rodzaje dochodów i wydatków tej rodziny zostały wypisane na paskach papieru, poproś uczniów o ich pocięcie, będą im one potrzebne w dalszej części zajęć.
12. Zadaniem zespołu jest zaplanowanie budżetu domowego rodziny Kowalskich. Uczniowie wklejają do tabelki różne rodzaje dochodów rodziny. Następnie wybierają te wydatki, które rodzina musi zapłacić. Spośród pozostałych wydatków mogą wybrać jeszcze takie, które uważają za ważne dla rodziny. Zaznacz, że zespół powinien tak ułożyć budżet, by uniknąć deficytu.
13. Po wykonaniu zadania zachęć przedstawicieli grup do przedstawienia i omówienia budżetu rodziny Kowalskich na forum klasy. Zwróć uwagę na różne sposoby równoważenia budżetu. Następnie poproś uczniów, aby sformułowali rady dla rodziny Kowalskich, która chce dokonać dodatkowego zakupu.
14. Podsumuj lekcję, rozmawiając z uczniami o różnych rodzajach wydatków niezbędnych do zaspokojenia potrzeb rodziny. Uczniowie powinni być świadomi, że dużą część wydatków stanowią wydatki na utrzymanie – stałe opłaty (czynsz, opłaty za elektryczność, gaz itp.), żywność, transport. Uczniowie powinni również zrozumieć, że dochody i wydatki muszą być szczegółowo zaplanowane, a zanim coś kupimy, należy znaleźć źródło sfinansowania tego zakupu.
15. Powiedz, że niektóre wydatki rodziny to wydatki inwestycyjne. Inwestowanie to pomnażanie pieniędzy, np. poprzez złożenie oszczędności w banku, zakup akcji czy obligacji, finansowanie wykształcenia dzieci, kursów językowych, zakup mieszkania. Podkreśl, że część pieniędzy, którymi dysponuje rodzina, warto inwestować, by w przyszłości osiągać dodatkowe dochody.
16. Wyjaśnij uczniom, że kredyty powinny być zaciągane przede wszystkim na inwestycje. Należy ograniczyć zaciąganie kredytów konsumpcyjnych, przeznaczonych np. na wyjazd na wczasy czy zakupienie sprzętów gospodarstwa domowego. Pieniądze zostaną wtedy wydane, a kredyt musi być zwrócony i to wraz z odsetkami, co dodatkowo obciąży budżet rodziny w kolejnych okresach.
17. Podkreśl ponownie, że budżet domowy powinien być zrównoważony. Wydatki powinny równać się dochodom, a jeśli nie jest to możliwe, rodzina powinna pomyśleć o innych sposobach unikania deficytu. Najlepszym z nich jest rezygnacja z niektórych wydatków lub zwiększenie dochodów, na przykład poprzez podjęcie dodatkowej pracy.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Ćwiczenie „Dochody i wydatki Jacka”

Jacek dostał w tym tygodniu 10 zł kieszonkowego. W prezencie od babci otrzymał 20 zł. Na słodycze wydał 6 zł 50 gr. Poszedł z kolegami do kina. Bilet kosztował 13 zł, sok owocowy – 4 zł 50 gr. Pomóż Jackowi zaplanować BUDŻET, czyli plan finansowy na ten tydzień.

1. Wpiszcie DOCHODY i WYDATKI Jacka do tabeli. Obliczcie sumę dochodów oraz sumę wydatków.

DOCHODY JACKA	WYDATKI JACKA
SUMA DOCHODÓW	SUMA WYDATKÓW

2. Odpowiedzcie na pytania:

- a) Czy wydatki Jacka są równe jego dochodom?
- b) Czy wydatki są wyższe albo niższe od dochodów?

3. Przeczytajcie informacje:

Pamiętajcie, że gdy wydatki są równe dochodom, budżet jest ZRÓWNOWAŻONY. Jeżeli wydatki są niższe od dochodów, w budżecie występuje NADWYŻKA. Wtedy pozostałe pieniądze można przeznaczyć na inny cel lub zaoszczędzić. Jeżeli wydatki są wyższe niż dochody, w budżecie brakuje pieniędzy. Nazywa się to DEFICYTEM.

W takiej sytuacji ludzie różnie postępują. Zaciągają POŻYCZKI lub KREDYTY w banku. Pożyczają pieniądze od rodziny lub znajomych. Ale wtedy mają DŁUG, który trzeba spłacić w przyszłości. Najlepszym jednak sposobem zrównoważenia budżetu jest OGRANICZENIE WYDATKÓW (na przykład rezygnacja z zakupu czegoś, co planowaliśmy) lub ZWIĘKSZENIE DOCHODÓW (na przykład podjęcie dodatkowej pracy).

4. Uzupełnijcie zdanie:

W budżecie Jacka występuje w wysokości zł. Jacek może teraz

Materiał pomocniczy nr 2

Ćwiczenie „Kasia kupuje prezent”

Przeczytajcie historyjkę o Kasi i wykonajcie polecenia.

Kasia co tydzień dostaje kieszonkowe w wysokości 20 zł. W poprzednim tygodniu zaoszczędziła 13 zł 50 gr. Kasia chce kupić tygodnik o zwierzętach za 6 zł oraz pójść z koleżanką na lody do cukierni. Duża porcja lodów z owocami kosztuje 6 zł. Resztę pieniędzy Kasia zamierza przeznaczyć na prezent dla mamy, która w tym tygodniu obchodzi imieniny.

1. Ułóżcie budżet Kasi. Ile pieniędzy Kasia może wydać na prezent, aby jej budżet był zrównoważony?

DOCHODY KASI	WYDATKI KASI
SUMA DOCHODÓW	SUMA WYDATKÓW

2. Uzupełnijcie zdanie:
Kasia może wydać na prezent dla mamy zł.

Materiał pomocniczy nr 3

Ćwiczenie „Rady dla Tomka”

Przeczytajcie historyjkę o Tomku i wykonajcie polecenia.

Tomek ma 15 zł kieszonkowego. Pomagał sąsiadowi porządkować działkę i grabić liście. Zarobił 20 zł. Od cioci dostał 10 zł. Tomek chce kupić w tym tygodniu grę komputerową za 58 zł i pójść z kolegami do kina. Bilet kosztuje 11 zł.

Zaplanujcie budżet Tomka. Sprawdźcie, czy wystarczy mu pieniędzy. Jeśli w budżecie wystąpi deficyt, zaproponujcie, co Tomek mógłby zrobić, aby zrealizować swoje zamierzenia.

DOCHODY TOMKA	WYDATKI TOMKA
SUMA DOCHODÓW	SUMA WYDATKÓW

Nasze rady dla Tomka:
.....

Materiał pomocniczy nr 4

Ćwiczenie „Mój budżet”

Zaplanuj swój tygodniowy budżet. Zapisz rodzaje dochodów (np. kieszonkowe 10 zł lub inna kwota), tak jak to zaproponowano w tabeli, i rodzaje wydatków (np. słodycze i napoje, kino). Sprawdź, czy Twój budżet jest zrównoważony. Jeśli zostanie Ci nadwyżka, zapisz, jak ją zagospodarujesz. Uzasadnij decyzję i przedstaw budżet kolegom z grupy.

Karty „Dochody i wydatki Kowalskich”

Oплата за отопление mieszkania	160 zł	Wynagrodzenie taty	2670 zł
Czynsz za mieszkanie	440 zł	Premia taty	200 zł
Oплата z wodę	95 zł	Wynagrodzenie mamy	1600 zł
Oплата за газ	73 zł	Benzyna i utrzymanie samochodu	580 zł
Żywność i napoje	980 zł	Raty za telewizor	190 zł
Bilety autobusowe	145 zł	Oплата за телевизор	100 zł
Raty za komputer	280 zł	Oплата за телефоны	250 zł
Wizyta u dentysty	80 zł	Kosmetyki	130 zł
Oплата за курс немецкого	200 zł	Wizyta u fryzjera	40 zł
Książka historyczna	95 zł	Bilety do kina	84 zł
Buty sportowe dla syna	200 zł	Lekarstwa dla mamy	85 zł
Kurtka dla córki	250 zł	Nowe biurko dla taty	450 zł
Obiad w restauracji	85 zł	Sukienka dla mamy	180 zł
Oплата за электричество	160 zł	Gra komputerowa dla syna	100 zł

Temat: Jak zaoszczędzić energię elektryczną?

Cele:

Uczeń:

- formułuje zadania, które należy rozwiązać w związku z zaistniałą sytuacją życiową;
- praktycznie wykorzystuje umiejętności matematyczne przy rozwiązywaniu sformułowanych zadań (oblicza zużycie energii, przelicza jednostki, szacuje otrzymane wyniki, wykonuje obliczenia dotyczące kosztu energii);
- odczytuje i wykorzystuje informacje podane na urządzeniach elektrycznych;
- ocenia możliwość oszczędzania energii w domu;
- proponuje sposoby zmniejszenia kosztów zużycia prądu.

Pojęcia ekonomiczne:

budżet domowy, pieniądz, inwestycja, cena, koszt, oszczędzanie

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Matematyka

Uczeń:

- gromadzi i porządkuje dane;
- odczytuje i interpretuje dane przedstawione w tekstach, tabelach, diagramach i na wykresach;
- do rozwiązywania zadań osadzonych w kontekście praktycznym stosuje poznaną wiedzę z zakresu arytmetyki i geometrii oraz nabyte umiejętności rachunkowe, a także własne poprawne metody.

Przyroda

Uczeń:

- uzasadnia potrzebę i podaje sposoby oszczędzania energii elektrycznej.

Metody:

- pogadanka;
- praca w grupach.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – karta pracy „Obliczamy koszt pracy urządzeń domowych”;
- nr 2 – karta pracy „Sposoby zmniejszenia zużycia energii”;
- nr 3 – ćwiczenie „Tygodniowe koszty pracy urządzenia domowego”;

- zestaw folderów reklamowych sprzętu elektrycznego dla każdej grupy.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

Scenariusz zajęć składa się z dwóch części, które stanowią całość. Jeżeli nie ma możliwości poświęcenia dwóch godzin na omówienie tego tematu na zajęciach przyrody lub matematyki, można opracować go wspólnie: pierwszą część zajęć, przeznaczoną na obliczanie kosztów zużycia energii elektrycznej, może przeprowadzić nauczyciel matematyki, a drugą, poświęconą sposobom oszczędzania energii – nauczyciel przyrody.

1. Rozpocznij lekcję od przedstawienia tematu i celu lekcji. Wyjaśnij uczniom, że bardzo ważnym problemem na świecie jest oszczędzanie energii. Dlatego też warto zmniejszać zużycie energii w każdym miejscu, nie tylko w skali kraju, ale też w każdej instytucji czy w domu.
2. W krótkiej pogadance omów problem oszczędzania energii elektrycznej w gospodarstwach domowych. Głównymi odbiornikami energii elektrycznej w naszych domach są urządzenia, które działają dzięki poborowi prądu elektrycznego. Wartość pobranej energii mierzymy w kilowatogodzinach (kWh). Za każdą użytą kilowatogodzinę energii należy zapłacić. Ograniczenie zużycia energii zmniejsza koszty utrzymania rodziny i odciąża domowy budżet. Dlatego warto oszczędzać. Jeśli w klasie są uczniowie, którzy mają wiedzę na temat oszczędnego zużycia prądu, poproś, aby podzielili się nią z kolegami. Skomentuj każdy przedstawiony sposób.
3. Pokaż uczniom jakieś urządzenie elektryczne, często używane w domu, np. suszarkę do włosów. Napisz na tablicy informacje umieszczone na obudowie suszarki. Omów każdą z nich, zwracając uwagę na moc urządzenia i jej jednostkę. Na tym przykładzie zaprezentuj sposób obliczenia zużycia energii w ciągu np. 2 godzin, zwracając szczególną uwagę na to, aby wynik otrzymać w kWh. Następnie oblicz koszt pracy suszarki.

4. Przedstaw i omów z uczniami wybrany folder reklamowy z domowym sprzętem elektrycznym. Zwróć uwagę na informacje dotyczące mocy urządzenia i jednostki, w jakiej jest podana. W trakcie rozmowy z uczniami używaj terminów technicznych i ekonomicznych, wyjaśniając w razie konieczności znaczenia nowych pojęć.
5. Podziel klasę na trzyosobowe zespoły, każdemu rozdaj karty pracy „Obliczamy koszt pracy urządzeń domowych” (materiał pomocniczy nr 1) oraz zestaw folderów reklamowych sprzętu AGD. Poproś grupy o uważne przeczytanie polecenia. Zadaniem grup będzie oszacowanie czasu pracy urządzeń elektrycznych wymienionych w tabeli w ciągu jednego dnia oraz obliczenie kosztów pobranej energii. Informacje o mocy urządzenia uczniowie mają odczytać z ulotki reklamowej (dobierz taki zestaw folderów, aby każde z wymienionych w tabeli urządzeń tam wystąpiło). Upewnij się, czy uczniowie rozumieją polecenie, w razie konieczności wyjaśnij wszystkie wątpliwości. Zwróć uwagę na przeliczanie jednostek, przypominając uczniom, że $1\text{ kW} = 1000\text{ W}$ oraz że koszt pracy urządzenia obliczamy, mnożąc zużycie energii w kWh przez cenę 1 kWh, np. $2\text{ kWh} \times 0,40\text{ zł}$.
6. Uczniowie wykonują zadanie, wyniki swoich prac zapisują w tabeli. Po zakończeniu pracy poproś grupy o ich prezentację. Przedstawiciel każdej grupy omawia jedno wybrane urządzenie i podaje obliczenie kosztów jego pracy. W trakcie relacji uczniów zapisuj na tablicy obliczone kwoty i po zakończeniu prezentacji wszystkich urządzeń zsumuj wartości. Otrzymany wynik jest punktem wyjścia do rozmowy z uczniami na temat kosztów poniesionych w ciągu jednego dnia i ich znaczenia dla całego domowego budżetu w ciągu miesiąca. Jednym z wniosków powinna być sugestia na temat znaczenia oszczędzania energii elektrycznej dla zmniejszenia domowych wydatków.
7. Rozdaj grupom kartę pracy „Sposoby zmniejszenia zużycia energii” (materiał pomocniczy nr 2), omów krótko polecenie. Każda grupa ma zaplanować działania prowadzące do rozwiązania problemu, jakim jest zmniejszenie kosztów zużycia energii elektrycznej w domu, zaproponować dwa sposoby oszczędzania energii dla każdego urządzenia oraz wpisać je do tabeli.
8. Przedstawiciele grup prezentują wyniki swojej pracy. Spróbuj uporządkować z uczniami zaproponowane sposoby tak, aby dotyczyły różnych metod. Po podsumowaniu, opracuj z uczniami notatkę o sposobach oszczędzania energii elektrycznej w domu.
9. Podsumuj zajęcia, porozmawiaj z uczniami o tym, czego dowiedzieli się na lekcji, czy postawione przed nimi zadania sprawiały im trudności, co było najtrudniejsze (np. odczytanie informacji z folderów reklamowych, obliczenie kosztów), czy w swoich domach rozmawiają z rodzicami na temat oszczędzania energii. Na podstawie uzupełnionych kart pracy oceń pracę grup. Wspomnij, że energię elektryczną trzeba oszczędzać wszędzie tam, gdzie jesteśmy, np. w szkole, pracy itp.
10. Zaproponuj uczniom w ramach pracy domowej, aby w ciągu jednego tygodnia obserwowali czas pracy dowolnego urządzenia domowego. Dopilnuj, aby uczniowie wybrali różne urządzenia. Rozdaj materiał pomocniczy nr 3 (zadanie „Tygodniowy koszt pracy urządzenia domowego”), zawierający polecenia do wykonania przez uczniów.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Karta pracy „Obliczamy koszt pracy urządzeń domowych”

Skład zespołu:

Z ulotki reklamowej odczytajcie moc urządzenia w kW, wpiszcie do tabeli, oceńcie czas pracy urządzenia w godzinach i obliczcie koszt.

Pamiętajcie: 1 kW = 1000 W

Koszt pracy urządzenia obliczamy, mnożąc zużycie energii w kWh przez 0,40 zł

Urządzenie	Moc (kW)	Liczba godzin pracy urządzenia w ciągu dnia	Koszt pracy urządzenia (zł)
Żarówka			
Telewizor			
Komputer			
Żelazko			
Pralka			
Lodówka			
Zmywarka			
Suszarka do włosów			
Radio			
Czajnik bezprzewodowy			
Razem			

Przykład wypełnionej tabeli

Skład zespołu:

Z ulotki reklamowej odczytajcie moc urządzenia w kW, wpiszcie do tabelki, oceńcie czas pracy urządzenia w godzinach i obliczcie koszt.

Pamiętajcie: **1 kW = 1000 W**

Koszt pracy urządzenia obliczamy **mnożąc zużycie energii w kWh przez 0,40 zł**

Urządzenie	Moc (kW)	Liczba godzin pracy urządzenia w ciągu dnia	Koszt pracy urządzenia (zł)
Żarówka	0,06	6	0,14
Telewizor	0,50	6	1,20
Komputer	0,20	5	0,40
Żelazko	2,00	1	0,80
Pralka	0,30	3	0,36
Lodówka	0,04	24	0,38
Zmywarka	2,00	2	1,60
Suszarka do włosów	1,20	0,25	0,12
Radio	0,10	4	0,16
Czajnik bezprzewodowy	2,00	1	0,80
		Razem	5,96

Przykładowe obliczenia, np. dla suszarki do włosów:

$1,2 \text{ kW} \times 0,25 \text{ h} = 0,3 \text{ kWh}$

$0,3 \text{ kWh} \times 0,40 \text{ zł} = 0,12 \text{ zł}$

Materiał pomocniczy nr 2

Karta pracy „Sposoby zmniejszenia zużycia energii”

Skład zespołu:

Podajcie po dwa przykłady sposobów zmniejszania zużycia energii dla każdego urządzenia.

Urządzenie	Sposoby zmniejszenia zużycia energii
Żarówka	
Telewizor	
Komputer	
Żelazko	
Pralka	
Lodówka	
Zmywarka	
Suszarka do włosów	
Radio	
Czajnik bezprzewodowy	

Materiał pomocniczy nr 3

Ćwiczenie „Tygodniowe koszty pracy urządzenia domowego”

Imię i nazwisko

Obserwowane urządzenie.....

Moc urządzenia w kW

Dzień tygodnia	Czas pracy w minutach
1.	
2.	
3.	
4.	
5.	
6.	
7.	
Razem w minutach	
Razem w godzinach	

Obliczenie kosztów tygodniowych wg wzoru:

$$\text{moc urządzenia (w kW)} \times \text{liczba godzin (h)} \times 0,40 \text{ zł}$$

Odpowiedź

Temat: Remont u państwa Kowalskich**Cele:****Uczeń:**

- formułuje zadania, które należy rozwiązać w związku z zaistniałą sytuacją życiową;
- praktycznie wykorzystuje umiejętności matematyczne przy rozwiązywaniu sformułowanych zadań (wykorzystuje w praktyce własności figur, oblicza pole prostokąta, przelicza jednostki powierzchni, szacuje otrzymane wyniki, wykonuje obliczenia dotyczące pieniędzy);
- wykorzystuje informacje podane w folderach reklamowych.

Pojęcia ekonomiczne:

inwestycja, cena, asortyment, jakość, konsument, koszt, sprzedaż, zakup, reklama, kosztorys

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Uczeń:**

- oblicza pola: kwadratu, prostokąta, przedstawionych na rysunku (w tym na własnym rysunku pomocniczym) oraz w sytuacjach praktycznych;
- stosuje jednostki pola: m^2 , cm^2 , (bez zamiany jednostek w trakcie obliczeń);
- do rozwiązywania zadań osadzonych w kontekście praktycznym stosuje poznaną wiedzę z zakresu arytmetyki i geometrii oraz nabyte umiejętności rachunkowe, a także własne poprawne metody.

Metody:

- pogadanka;
- pytania do eksperta;
- praca w grupach.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – instrukcja dla grupy;
- nr 2 – plan mieszkania państwa Kowalskich;
- nr 3 – karta pracy grupy;
- zestaw folderów reklamowych materiałów budowlanych dla każdej grupy.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

Scenariusz zajęć składa się z dwóch części stanowiących całość. Jeśli zajęcia odbywają się na oddzielnych lekcjach, pierwszą z nich można poświęcić omówieniu z uczniami wszystkich wstępnych zagadnień dotyczących tematu oraz obliczeniu pola powierzchni mieszkania, które należy wyremontować; drugą lekcję można przeznaczyć na dobór asortymentu materiałów niezbędnych do remontu, wyliczenie kosztów remontu oraz szacowanie.

1. Przedstaw temat i cel lekcji. Wyjaśnij, że w czasie lekcji uczniowie będą odgrywać rolę ekspertów budowlanych. Ich zadaniem będzie pomoc rodzinie Kowalskich przy remoncie mieszkania. Państwo Kowalscy postanowili odnowić własnymi siłami jeden z pokoi w swoim mieszkaniu. Przeznaczili na remont określoną kwotę, nie potrafią jednak obliczyć ilości i kosztu materiałów potrzebnych do odnowienia podłogi, ścian i sufitu pokoju.
2. W krótkiej pogadance przedstaw uczniom możliwe rozwiązania dotyczące położenia nowej podłogi (np. panele, parkiet, wykładzina dywanowa, terakota itp.) i odnowienia ścian (np. tapeta, farba). Jeśli w klasie są uczniowie, którzy mają wiedzę i doświadczenie „remontowe”, poproś, aby podzielili się nimi z kolegami. Skomentuj wykorzystanie każdego z materiałów na potrzeby remontu.
3. Przedstaw uczniom i omów wybrany folder reklamowy z materiałami budowlanymi. Zwróć uwagę na cenę jednostkową, ilość materiału oraz dane dotyczące wielkości opakowania. W trakcie rozmowy z uczniami używaj terminów ekonomicznych, wyjaśniając w razie konieczności znaczenia nowych pojęć.
4. Podziel klasę na trzyosobowe grupy, każdemu rozdaj przygotowany zestaw materiałów – instrukcję do wykonania zadania (materiał pomocniczy nr 1), plan mieszkania państwa Kowalskich (materiał pomocniczy nr 2), kartę pracy (materiał pomocniczy nr 3) oraz zestaw folderów reklamowych materiałów budowlanych. Wszystkie zespoły powinny otrzymać identyczne zestawy folderów.

5. Poproś uczniów o uważne przeczytanie instrukcji do zadania. W ramach zadania mają oni zaplanować remont pokoju o powierzchni 19,9 m²; w zakres remontu wchodzi: wymiana podłogi oraz pomalowanie ścian i sufitu. Omów plan mieszkania i wyjaśnij zastosowane tam oznaczenia (drzwi, okna) oraz jednostki. Uczniowie mają oszacować wydatki i przygotować kosztorys remontu dla państwa Kowalskich. Koszt remontu nie może przekroczyć kwoty 800 złotych. Omawiając zasady pracy zespołów, poinformuj o kryteriach oceniania – najwyższą ocenę za pracę otrzyma grupa, która poprawnie obliczy ilość potrzebnego materiału i jego koszt, a zaplanowane koszty nie przekroczą 800 zł. Podkreśl, że wybór sposobu przeprowadzenia remontu i wykorzystanych materiałów zależy od decyzji grupy. Informacje na temat materiałów i cen znajdują się w folderze reklamowym. Upewnij się, czy uczniowie rozumieją polecenie, w razie konieczności wyjaśnij wszystkie wątpliwości.
- Powiedz, że w czasie pracy będziesz pełnić rolę eksperta do spraw wykorzystania materiałów budowlanych i uczniowie mogą zadawać pytania.
6. Uczniowie wykonują zadanie. Wyniki swoich obliczeń zapisują w karcie pracy. Po zakończeniu pracy poproś grupy o ich prezentację. Zwróć uwagę na poprawność obliczeń dotyczących szacowania kosztów remontu. Jeżeli grupy nie zdążą zaprezentować swoich pomysłów na remont, zbierz karty pracy i oceń wyniki na podstawie wypełnionej tabeli.
7. Podsumuj zajęcia, porozmawiaj z uczniami o tym, czego nauczyli się na lekcji, czy postawione przed nimi zadanie sprawiało im trudności, co było najtrudniejsze (np. odczytanie informacji z folderów reklamowych, obliczenia, praca ze schematem), co ich zaskoczyło, co zdziwiło.
8. Jako pracę domową zaproponuj uczniom, aby zaplanowali remont swojego pokoju i oszacowali koszty tego przedsięwzięcia.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Instrukcja dla grupy

Państwo Kowalscy chcą przeprowadzić remont pokoju o powierzchni 19,9 m². Odszukajcie ten pokój na planie mieszkania, zwróćcie uwagę na dodatkowe informacje i oznaczenia na planie (okna, drzwi).

Państwo Kowalscy zwrócili się do Was jako ekspertów budowlanych o pomoc w obliczeniu powierzchni, oszacowaniu kosztów remontu i wybraniu materiałów potrzebnych do remontu.

Państwo Kowalscy mają do dyspozycji 800 zł. Kwoty tej nie mogą przekroczyć. Zależy im jednak na dobrej jakości materiałów.

Wybierzcie i zaproponujcie państwu Kowalskim materiały do remontu; pamiętajcie o tym, że:

- istnieją różne rozwiązania remontowe, np. tapeta lub farba na ścianach, panele, parkiet, wykładzina dywanowa na podłodze, listwy przy ścianie (wykorzystajcie informacje z folderów reklamowych materiałów budowlanych);
- należy także wyliczyć koszty materiałów pomocniczych: klej, pędzel, wałek do malowania itp.;
- 1 litr farby wystarcza na jednokrotne pomalowanie 10 m² powierzchni; aby farba dobrze pokryła ścianę często potrzebne jest dwukrotne malowanie.

Wyniki swojej pracy zanotujcie w karcie pracy: obliczenia dotyczące powierzchni, wybrany materiał do remontu oraz obliczenia kosztu zakupu potrzebnych materiałów.

Informacje dodatkowe:

wymiary okna: 100 cm x 120 cm

wymiary drzwi balkonowych: 130 cm x 200 cm

wymiary drzwi: 90 cm x 200 cm

wysokość ścian: 2,5 m

Materiał pomocniczy nr 2

Plan mieszkania państwa Kowalskich

Poniżej przedstawiono plan mieszkania państwa Kowalskich.

Kowalscy postanowili wyremontować pokój o powierzchni 19,9 m². Odszukajcie na planie mieszkania ten pokój, zwróćcie uwagę na dodatkowe informacje i oznaczenia (okna, drzwi).

Materiał pomocniczy nr 3

Karta pracy grupy

W karcie pracy zapiszcie wyniki swoich obliczeń dotyczących powierzchni, wybranego materiału do remontu oraz kosztu zakupu potrzebnych materiałów.

Skład grupy:
.....
.....

Odnowienie ścian			
Powierzchnia ścian (bez okien i drzwi) – obliczenia	Wykorzystana metoda i ilość materiału	Koszt odnowienia – obliczenia	Kwota
1. ściana			
2. ściana			
3. ściana			
4. ściana			
Malowanie sufitu			
Powierzchnia sufitu	Ilość potrzebnej farby	Koszt malowania	Kwota
Nowa podłoga			
Powierzchnia podłogi	Wykorzystana metoda i ilość materiału	Koszt nowej podłogi	Kwota
Całkowity koszt remontu			

Przykład wypełnionego fragmentu karty pracy zespołu

Odnowienie ścian			
Powierzchnia ścian (bez okien i drzwi) – obliczenia	Wykorzystany materiał i jego ilość	Koszt odnowienia – obliczenia	Kwota
1. ściana: $465\text{cm} \times 250\text{ cm} = 116250\text{ cm}^2$ Drzwi balkonowe: $130\text{ cm} \times 200\text{ cm} = 26000\text{ cm}^2$ Powierzchnia do pomalowania: $116250\text{ cm}^2 - 26000\text{ cm}^2 =$ $= 90250\text{ cm}^2$	Farba akrylowa: jeden pojemnik 2-litrowy, dwukrotne malowanie, $90250\text{ cm}^2 = 9,0250\text{ m}^2 \approx 10\text{ m}^2$ 1 l na 10 m^2, potrzeba 2 l Należy kupić 1 pojemnik farby	Cena 1 pojemnika farby; 31,99 zł	31,99 zł

Temat: Zakładamy sad, czyli jak planować, aby nie zbankrutować**Cele:****Uczeń:**

- formułuje zadania, które należy rozwiązać w związku z zaistniałą sytuacją życiową;
- praktycznie wykorzystuje umiejętności matematyczne przy rozwiązywaniu sformułowanych zadań (planuje inwestycje, oblicza nakłady i koszty inwestycji, oblicza przewidywany zysk lub stratę z inwestycji, kalkuluje koszty zakupu i sprzedaży);
- decyduje, jak wykorzystać zasoby, by przyniosły jak największą korzyść;
- definiuje zysk jako różnicę pomiędzy całkowitym kosztem a całkowitym przychodem.

Pojęcia ekonomiczne:

inwestycja, zakup, sprzedaż, zysk, strata, koszty, planowanie, cena, przychód, dochód

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Uczeń:**

- szacuje wyniki działań;
- podaje praktyczne przykłady stosowania liczb ujemnych;
- gromadzi i porządkuje dane;
- odczytuje i interpretuje dane przedstawione w tekstach, tabelach, diagramach i na wykresach;
- wykonuje wstępne czynności ułatwiające rozwiązanie zadania, w tym rysunek pomocniczy lub wygodne dla niego zapisanie informacji i danych z treści zadania;
- dostrzega zależności między podanymi informacjami;
- dzieli rozwiązanie zadania na etapy, stosując własne, poprawne, wygodne dla niego strategie rozwiązania;
- do rozwiązywania zadań osadzonych w kontekście praktycznym stosuje poznaną wiedzę z zakresu arytmetyki i geometrii oraz nabyte umiejętności rachunkowe, a także własne poprawne metody;
- weryfikuje wynik zadania tekstowego, oceniając sensowność rozwiązania.

Metody:

- wykład;

- symulacja;
- praca w grupach.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – plan sadu;
- nr 2 – informacje dla sadownika;
- nr 3 – tabela „Obliczamy koszty inwestycji”;
- nr 4 – tabela „Obliczamy przychód z inwestycji”;
- nr 5 – tabela „Zysk czy strata?”.

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg zajęć:

1. Poinformuj uczniów, że w trakcie lekcji odegrają role osób, które chcą założyć sad (posadzić drzewa owocowe i krzewy). Naucz się planować taką inwestycję – obliczać koszty inwestycji, przychody oraz kalkulować opłacalność przedsięwzięcia.
2. Przedstaw uczniom następującą sytuację:
Wyobraź sobie, że jesteś właścicielem działki i chcesz założyć na niej sad. Planujesz, że posadzisz w nim drzewa i krzewy owocowe w taki sposób, aby w przyszłości osiągnąć jak największy zysk ze sprzedaży owoców. Masz do wyboru siedem rodzajów drzew i krzewów owocowych – grusze, jabłonie, czereśnie, śliwy, porzeczki, agrest, maliny. Sam musisz zdecydować, ile drzew, jakie i gdzie posadzić. Planując posadzenie drzew i krzewów w sadzie, musisz przestrzegać następujących zasad:
 - drzewa owocowe powinny być sadzone w odstępach co drugą kratkę;
 - krzewy można sadzić w każdej kratce;
 - jeżeli sadzimy naprzemiennie drzewa i krzewy, należy zachować odstępy co drugą kratkę.
3. Podziel klasę na 2- lub 3-osobowe zespoły. Rozdaj plan sadu wraz z opisem ćwiczenia (materiał pomocniczy nr 1) i wytłumacz, że swoje decyzje związane z rozmieszczeniem drzew i krzewów będą zaznaczać na planie, posługując się zamieszczoną tam legendą. Powiedz, że na zakup sadzonek każdy sadownik może przeznaczyć dowolną kwotę pieniędzy.

Zanim uczniowie przystąpią do planowania, powinni zapoznać się z cenami sadzonek, wielkością planowanych zbiorów z jednego drzewa/krzewu danego rodzaju oraz ceną skupu owoców (materiał pomocniczy nr 2). Jeszcze raz podkreśl, że zadaniem każdego zespołu jest obsadzenie sadu wybranymi drzewami i krzewami w taki sposób, aby osiągnąć maksymalny zysk.

4. Daj sygnał do rozpoczęcia pracy. W czasie pracy pomagaj, wyjaśniaj wszelkie wątpliwości.
5. Po zakończeniu etapu planowania posadzenia drzew i krzewów poleć uczniom, aby obliczyli koszty inwestycji. Rozdaj im tabelę „Obliczamy koszty inwestycji” (materiał pomocniczy nr 3) i poproś, by obliczyli koszty zakupu poszczególnych sadzonek (koszty jednostkowe) i koszty całkowite (suma kosztów jednostkowych) oraz wpisali wyniki obliczeń do tabeli.
6. Kolejny krok to obliczenie planowanych przychodów z inwestycji. Rozdaj uczniom tabelę „Obliczamy przychody z inwestycji” (materiał pomocniczy nr 4) i poproś o obliczenie uzyskanych przychodów z uprawy poszczególnych rodzajów drzew/krzewów i przychodu

całkowitego, a także o wpisanie wyników obliczeń do tabeli.

7. Następnym etapem pracy uczniów jest ocena opłacalności ich inwestycji. Uczniowie powinni posłużyć się schematem „Zysk czy strata?” (materiał pomocniczy nr 5). Po uzupełnieniu danych w schemacie poproś o omówienie wyników. Zapytaj przedstawicieli kilku grup o wielkość zysków, ogłoś zwycięzcę. Zostaje nim ten zespół sadowników, który osiągnął najwyższy zysk. Poproś o omówienie przebiegu symulacji. Wspólnie z uczniami zdefiniuj pojęcia „zysk”, „inwestycja”, „przychód”, „koszt” (patrz: słowniczek pojęć ekonomicznych).
8. Podsumuj zajęcia, porozmawiaj z uczniami o tym, czego nauczyli się na lekcji. Przedyskutuj odpowiedzi na pytania:
 - Co to jest zysk?
 - Dlaczego osiągnięcie zysku jest tak ważne dla producenta?
 - Dlaczego niektóre firmy ponoszą stratę?Zwróć uwagę, że nie wszystkie przedsiębiorstwa nastawione są na osiąganie zysku. Niektóre z nich to tzw. organizacje *non profit*, np. szpitale, szkoły publiczne.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Plan sadu

1. Poniżej przedstawiono plan Twojej działki, na której chcesz założyć sad. Możesz w nim posadzić grusze, jabłonie, czereśnie, śliwy, porzeczki, agrest, maliny. Przy planowaniu rozmieszczenia drzew i krzewów w sadzie musisz przestrzegać następujących zasad:
 - drzewa owocowe powinny być sadzone w odstępach co drugą kratkę;
 - krzewy można sadzić w każdej kratce;
 - jeżeli sadzimy naprzemiennie drzewa i krzewy, należy zachować odstępy co drugą kratkę.
2. Miejsce posadzenia każdego drzewa i krzewu zaznaczaj na planie, posługując się zamieszczoną pod nim legendą.
3. Przed rozpoczęciem pracy zapoznaj się z cenami sadzonek, cenami skupu owoców oraz planowanymi zbiorami. Na zakup sadzonek możesz przeznaczyć dowolną kwotę pieniędzy.
4. Pamiętaj, że Twoim celem jest obsadzenie sadu i uzyskanie maksymalnego zysku.

Powodzenia!

Plan działki

Legenda:

J – Jabłoń
G – Grusza
S – Śliwa
C – Czereśnia
M – Malina
P – Porzeczka
A – Agrest

Materiał pomocniczy nr 2

Informacje dla sadownika

Ceny sadzonek

Nazwa	Cena
1. Jabłoń	15 zł
2. Grusza	20 zł
3. Śliwa	18 zł
4. Czereśnia	20 zł
5. Malina	4 zł
6. Porzeczka	4 zł
7. Agrest	4 zł

Planowane zbiory

Nazwa	Zbiory z jednego drzewa/krzewu
1. Jabłoń	40 kg
2. Grusza	40 kg
3. Śliwa	40 kg
4. Czereśnia	40 kg
5. Malina	5 kg
6. Porzeczka	5 kg
7. Agrest	5 kg

Ceny skupu owoców

Nazwa	Cena skupu za kg
1. Jabłoń	0,30 zł
2. Grusza	0,70 zł
3. Śliwa	0,30 zł
4. Czereśnia	0,70 zł
5. Malina	1,60 zł
6. Porzeczka	2,00 zł
7. Agrest	0,40 zł

Materiał pomocniczy nr 3

Tabela „Obliczamy koszty inwestycji”

Nazwa drzewa/krzewu	Cena jednostkowa	Liczba posadzonych drzew/krzewów	Koszt sadzonek danego rodzaju drzewa/krzewu
1. Jabłoń	15 zł		
2. Grusza	20 zł		
3. Śliwa	18 zł		
4. Czereśnia	20 zł		
5. Malina	4 zł		
6. Porzeczka	4 zł		
7. Agrest	4 zł		
		Koszt całkowity	

Materiał pomocniczy nr 4

Tabela „Obliczamy przychód z inwestycji”

Nazwa	Liczba posadzonych drzew/krzewów	Zbiory z jednego drzewa/krzewu	Suma zbiorów	Cena skupu za 1 kg	Przychód z poszczególnych rodzajów drzew/krzewów
1. Jabłoń		40 kg		0,30 zł	
2. Grusza		40 kg		0,70 zł	
3. Śliwa		40 kg		0,30 zł	
4. Czereśnia		40 kg		0,70 zł	
5. Malina		5 kg		1,60 zł	
6. Porzeczka		5 kg		2,00 zł	
7. Agrest		5 kg		0,40 zł	
				Przychód całkowity	

Materiał pomocniczy nr 5

Tabela „Zysk czy strata?”

Uzupełnij tabelę, zgodnie z poleceniami.

Podaj całkowite przychody Twojego sadu	
Podaj całkowity koszt sadzonek	
Jeśli przychód całkowity jest większy od kosztu całkowitego, oblicz zysk: przychód całkowity – koszt całkowity = zysk	
Jeśli Twój koszt całkowity jest wyższy niż przychód całkowity, oblicz stratę: koszt całkowity – przychód całkowity = strata	

Temat: Strategia Thomasa A. Edisona jako przedsiębiorcy, czyli stracić, aby zyskać

Cele:

Uczeń:

- poznaje osobę Thomasa A. Edisona jako przedsiębiorcy;
- definiuje pojęcia ekonomiczne takie jak: zysk, strata, bilans strat i zysków, cena, planowanie, strategia działania, ryzyko przedsiębiorcy, patent, spółka;
- czyta ze zrozumieniem prosty tekst zawierający informacje liczbowe;
- odejmuje i mnoży ułamki dziesiętne pisemnie i za pomocą kalkulatora;
- odczytuje dane przedstawione w tabeli;
- rozwiązuje zadanie zawierające rzeczywisty problem ekonomiczny;
- zapisuje wyniki w tabeli.

Pojęcia ekonomiczne:

zysk, strata, bilans strat i zysków, cena, planowanie, ryzyko przedsiębiorcy, patent, spółka, przedsiębiorca

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Uczeń:

- porównuje liczby całkowite;
- odejmuje i mnoży ułamki dziesiętne pisemnie i za pomocą kalkulatora;
- odczytuje i interpretuje dane przedstawione w tekstach i tabelach;
- czyta ze zrozumieniem prosty tekst zawierający informacje liczbowe;
- wykonuje wstępne czynności ułatwiające rozwiązanie zadania, w tym wygodne dla niego zapisanie informacji i danych z treści zadania;
- dostrzega zależności między podanymi informacjami;
- dzieli rozwiązanie na etapy, stosując własne, poprawne, wygodne dla niego strategie rozwiązania;
- do rozwiązywania zadań osadzonych w kontekście praktycznym stosuje nabyte umiejętności rachunkowe, a także własne poprawne metody;
- weryfikuje wynik zadania tekstowego, oceniając sensowność rozwiązania.

Metody:

- asocjogram;
- praca z tekstem;
- praca w małych grupach;
- obliczenia z zastosowaniem kalkulatora.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – asocjogram Thomasa Alvy Edisona;
- nr 2 – tekst „Krótka biografia Thomasa Alvy Edisona”;
- nr 3 – zadanie „Myśl jak Thomas Alva Edison”;
- nr 4 – tekst „Kulisy jednego wynalazku”;
- kalkulatory (jeden na parę uczniów).

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg zajęć:

Scenariusz powstał przede wszystkim dla potrzeb nauczycieli matematyki, ale można go także wykorzystać na tzw. godzinie wychowawczej oraz na zajęciach pozalekcyjnych rozwijających u uczniów kreatywne i logiczne myślenie oraz postawę przedsiębiorczości.

1. Wytlumacz uczniom pojęcie „strategia działania”. Zapytaj, kto to jest przedsiębiorca i poproś, aby uczniowie podali przykłady znanych im przedsiębiorców, np. mających swoje firmy w miejscu zamieszkania uczniów.
2. Zadaż uczniom pytania: Kim był Thomas Alva Edison? Czym się zajmował? Z czym kojarzy się wam jego nazwisko? Uczniowie odpowiadają spontanicznie. Zapisuj ich odpowiedzi na tablicy w postaci asocjogramu (materiał pomocniczy nr 1). Na końcach strzałek wpisuj nowe informacje podane przez uczniów, np. „wynalazca”, „żarówka”, „dużo wynalazków”, „żył w USA”, „przedsiębiorca”. Gdyby okazało się, że uczniowie nie mają żadnej wiedzy o Edisonie lub podają błędne skojarzenia, przedstaw im krótką informację o wynalazcy. W tym celu możesz posłużyć się materiałem pomocniczym nr 2.
3. Poinformuj uczniów, że będą pracowali w parach, rozdaj im treść zadania (materiał pomocniczy nr 3). Poproś, aby przygotowali kalkulatory (jeden na parę).

4. Następnie uczniowie czytają tekst zadania i wyszukują nieznane dla nich pojęcia, np. patent, spółka, koszt produkcji, strata, zysk. Aby wyjaśnić wymienione przez uczniów pojęcia, możesz posłużyć się słowniczkiem pojęć ekonomicznych.
5. Przypomnij uczniom o sprawdzeniu obliczeń na kalkulatorze.
6. Gdy cały tekst zadania jest zrozumiały dla uczniów, wtedy przystępują oni do rozwiązywania zadania „Myśl jak Thomas Alva Edison”. Ty pełnisz rolę konsultanta i pomagasz parom, gdy poproszą o pomoc.
7. Po 15 minutach wybierz parę uczniów, która zaprezentuje swoje rozwiązanie. Pozostali uczniowie śledzą tok rozumowania prezentującej pary i zgłaszają ewentualne pytania lub swoje propozycje rozwiązania tego zadania.
8. Podsumuj rozwiązanie zadania i decyzję T.A. Edisona o utrzymaniu stałej ceny żarówki pomimo strat ponoszonych przez kolejne trzy lata. Zapytaj uczniów, dlaczego koszt jednost-

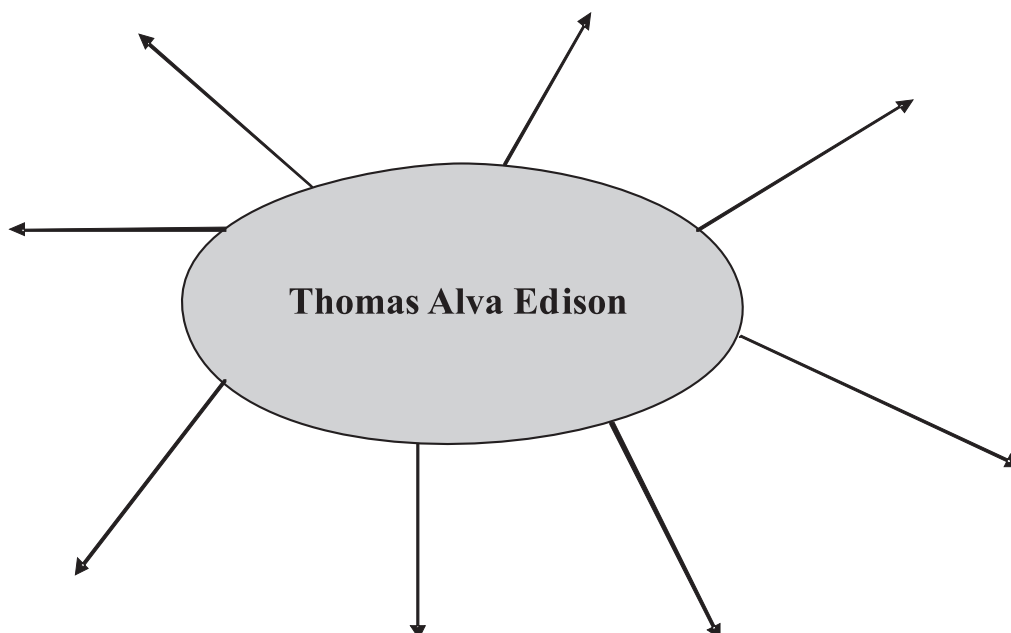
kowy produkcji żarówki spadał z roku na rok, a także, co spowodowało wzrost sprzedaży żarówek w ciągu pięciu lat. Hipotetyczne odpowiedzi uczniów: „Edison rozwijał technologię produkcji żarówek. Dążył do obniżenia kosztów produkcji żarówek poprzez nowe wynalazki. Podobnie jest teraz, np. z ceną produkcji laptopów, telewizorów, konsoli do gier. Sprzedaż żarówek wzrastała, ponieważ coraz więcej ludzi chciało mieć dobrze oświetlony dom. Cena żarówek nie zmieniała się, była bardzo atrakcyjna dla klientów. Edison dobrze reklamował swój wynalazek.”

9. Zadać uczniom pracę domową związaną z wynalazkami Edisona (materiał pomocniczy nr 5). Poproś, aby wyszukiwali w dostępnych źródłach (encyklopedii, internecie) nazwy kilku najbardziej znanych wynalazków T.A. Edisona wraz z rokiem ich powstania i ciekawostkami na ich temat, a wyniki swoich poszukiwań przedstawili w zaprojektowanej przez siebie tabeli.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Asocjogram Thomasa Alvy Edisona

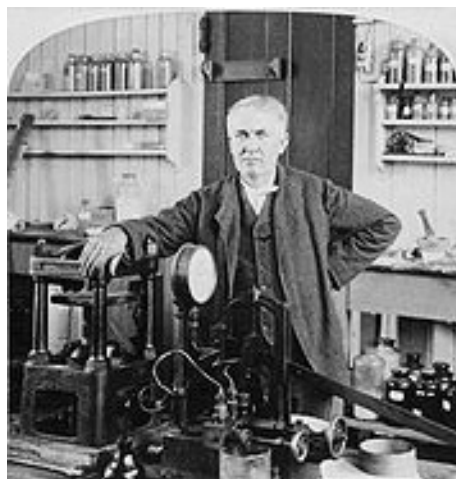

Materiał pomocniczy nr 2

Tekst „Krótka biografia Thomasa Alvy Edisona”

Thomas Alva Edison (ur. 11 lutego 1847 r., zm. 18 października 1931 r.) – jeden z najbardziej znanych i twórczych wynalazców na świecie, przedsiębiorca. Dorobek założonych i administrowanych przez niego laboratoriów to około 5000 patentów, z których 1093 wystawionych jest na jego nazwisko. Założyciel prestiżowego czasopisma naukowego „Science” (1880).

Samouk, od 1927 r. członek Narodowej Akademii Nauk w Waszyngtonie. Do jego wynalazków zalicza się: udoskonalenie telefonu Bella przy użyciu cewki indukcyjnej i mikrofonu węglowego, fonograf (1877), udoskonalenie żarówki elektrycznej (1879); 1881–82 Edison zbudował w Nowym Jorku pierwszą na świecie elektrownię publicznego użytku; w 1883 r. odkrył emisję termoelektrowną; w latach 1891–1900 pracował nad udoskonaleniem magnetycznej metody wzbogacania rud żelaza, a w 1904 r. zbudował akumulator zasadowy niklowo-żelazowy. W Menlo Park zorganizował pierwszy na świecie instytut badań naukowo-technicznych. Był właścicielem wielu przedsiębiorstw w Ameryce Północnej i Europie.

Fot. Thomas Alva Edison w swoim laboratorium, 1901 r.
Źródło: Wikipedia

Materiał pomocniczy nr 3

Zadanie „Myśl jak Thomas Alva Edison”

Słynny wynalazca Thomas Alva Edison był również geniuszem ekonomicznym. Po uzyskaniu patentu na żarówkę, gdy koszty własne produkcji jednej żarówki wynosiły 1,1 \$, zwrócił się do Electric Light Company z zaskakującą propozycją: „Jeżeli spółka zawrze ze mną umowę na cały czas ważności patentu, podejmuję się produkcji żarówek na potrzeby spółki po cenie 40 centów za sztukę. Spółka skorzystała skwapliwie z mojej oferty i kontrakt został zawarty”. Umowa na ważność patentu została podpisana na 13 lat.

Czy Thomas A. Edison postąpił słusznie? Przeanalizuj straty i zyski, które poniósł w czasie pierwszych pięciu lat produkcji żarówek. Wyniki przedstaw w tabeli nr 2.

Tabela 1. Dane dotyczące kosztów produkcji i wielkości sprzedaży żarówek w ciągu pierwszych pięciu lat produkcji

Rok produkcji	Koszt produkcji jednej żarówki w \$	Wielkość produkcji i sprzedaży żarówek w sztukach
Pierwszy	1,10	40 000
Drugi	0,70	100 000
Trzeci	0,50	600 000
Czwarty	0,37	4 000 000
Piąty	0,22	10 000 000

Tabela 2. Bilans strat i zysków w czasie pięciu lat produkcji

Rok produkcji	Strata ze sprzedaży w \$	Zysk ze sprzedaży w \$
Pierwszy		
Drugi		
Trzeci		
Czwarty		
Piąty		
Suma strat w \$ za trzy lata produkcji:		
Suma zysku w \$ za dwa lata produkcji:		
Suma całkowita zysku w \$ za pięć lat		

Rozwiązanie

Pierwszy rok produkcji

– różnica między kosztem produkcji a ceną sprzedaży 1 żarówki: $1,10 \$ - 0,40 \$ = 0,70 \$$

– straty poniesione w pierwszym roku produkcji: $40\,000 \times (0,70 \$) = 28\,000,00 \$$

Drugi rok produkcji

– różnica między kosztem produkcji a ceną sprzedaży 1 żarówki: $0,70 \$ - 0,40 \$ = 0,30 \$$

– straty poniesione w drugim roku produkcji: $100\,000 \times (0,30 \$) = 30\,000,00 \$$

Trzeci rok produkcji

– różnica między kosztem produkcji a ceną sprzedaży 1 żarówki: $0,50 \$ - 0,40 \$ = 0,10 \$$

– straty poniesione w trzecim roku produkcji: $600\,000 \times (0,10 \$) = 60\,000,00 \$$

Suma strat w pierwszych trzech latach produkcji:

$28\,000,00 \$ + 30\,000,00 \$ + 60\,000,00 \$ = 118\,000,00 \$$

Czwarty rok produkcji (po raz pierwszy koszt produkcji jednej żarówki jest niższy niż jej cena)

– różnica między ceną sprzedaży a kosztem produkcji 1 żarówki:

$0,40 \$ - 0,37 \$ = 0,03 \$$

– zysk uzyskany w czwartym roku produkcji: $4\,000\,000 \times 0,03 \$ = 120\,000,00 \$$

Piąty rok produkcji

– różnica między ceną sprzedaży a kosztem produkcji 1 żarówki: $0,40 \$ - 0,22 \$ = 0,18 \$$

– zysk uzyskany w piątym roku produkcji: $10\,000\,000 \times 0,18 \$ = 1\,800\,000,00 \$$

Suma zysków uzyskanych w czwartym i piątym roku produkcji:

$120\,000,00 \$ + 1\,800\,000,00 \$ = 1\,920\,000,00 \$$

Tabela 3. Bilans strat i zysków za pięć lat produkcji

Rok produkcji	Strata ze sprzedaży w \$	Zysk ze sprzedaży w \$
Pierwszy	28 000,00	
Drugi	30 000,00	
Trzeci	60 000,00	
Czwarty		120 000,00
Piąty		1 800 000,00
Suma strat za trzy lata produkcji:	118 000,00	
Suma zysków za dwa lata produkcji:		1 920 000,00
Suma całkowita zysków za pięć lat	1 802 000,00	

Wynik finansowy za pięć lat (skumulowane zyski – skumulowane straty):

$1\,920\,000,00 \$ - 118\,000,00 \$ = 1\,802\,000,00 \$$

Materiał pomocniczy nr 4

Tekst: „Kulisy jednego wynalazku” (materiał dla nauczyciela)

„W ciągu pierwszego roku wytwórczości jedna żarówka kosztowała nas samych 1 dolara i 10 centów, podczas gdy sprzedawaliśmy ją za 40 centów. Na nasze szczęście, nie potrzebowaliśmy wyprodukować więcej niż ok. 40 000 sztuk. W ciągu roku następnego koszt własny żarówki wynosił już tylko 70 centów, a cena sprzedaży bez zmian 40 centów. Wyrabiano już ich bardzo dużo, wskutek czego straciliśmy w drugim roku działalności znacznie więcej pieniędzy niż w pierwszym. W trzecim roku zbudowałem nowe maszyny i zmieniłem technologię, dzięki czemu koszt produkcji żarówki spadł do 50 centów za sztukę. Ponieważ jednak cena sprzedaży w dalszym ciągu wynosiła tylko 40 centów, produkcja zaś wzrosła niepomniernie, straciłem w ciągu trzeciego roku więcej pieniędzy, niż w ciągu lat poprzednich. W ciągu czwartego roku udało mi się obniżyć koszt własny żarówki do 37 centów, dzięki czemu w ciągu jednego tylko roku odbiłem sobie od razu wszystkie poniesione straty. Ostatecznie lampy nie kosztowały mnie więcej niż 22 centy sztuka, sprzedawałem je zaś po 40 centów. Produkcja roczna sięgała już milionów sztuk, toteż w sferach przemysłowych uważano to przedsiębiorstwo za jedno z najbardziej dochodowych (...).”

Niezwykłym wydarzeniem w świecie biznesu stał się fakt, że Edison postanowił wypłacać dywidendy udziałowcom kierowanej przez siebie spółki nie raz do roku bądź raz na miesiąc, ale... co tydzień. Gdy wieść o tym rozeszła się, wartość akcji podskoczyła do 35 000 dolarów (przy nominalnej cenie 100 dolarów). W tej sytuacji Edison sprzedał prawo produkcji żarówek oraz fabrykę z olbrzymim zyskiem.

Źródło: Witold Dobrołowicz; *Edison – droga sukcesu*, Wydawnictwo Naukowo-Techniczne, Fundacja Książka Naukowo-Techniczna, Warszawa 1994.

Temat: Jak oszczędzać w banku?**Cele:****Uczeń:**

- formułuje zadania, które należy rozwiązać w związku z zaistniałą sytuacją życiową;
- porównuje oferty banku dotyczące różnych form oszczędzania;
- praktycznie wykorzystuje umiejętności matematyczne przy rozwiązywaniu zadań (wykorzystuje własności procentów, wykonuje proste obliczenia procentu danej liczby, szacuje otrzymane wyniki, wykonuje obliczenia dotyczące pieniędzy).

Pojęcia ekonomiczne:

oszczędzanie, lokata, konto oszczędnościowe, oprocentowanie, odsetki, bank, pieniądz, przelew, kapitalizacja odsetek

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Uczeń:**

- interpretuje 100% danej wielkości jako całość, 50% – jako połowę, 25% – jako jedną czwartą, 10% – jako jedną dziesiątą, a 1% – jako setną część danej wielkości liczbowej;
- w przypadkach osadzonych w kontekście praktycznym oblicza procent danej wielkości w stopniu trudności typu 50%, 10%, 20%;
- dostrzega zależności między podanymi informacjami;
- do rozwiązywania zadań osadzonych w kontekście praktycznym stosuje poznaną wiedzę z zakresu arytmetyki i geometrii oraz nabyte umiejętności rachunkowe, a także własne poprawne metody;
- weryfikuje wynik zadania tekstowego, oceniając sensowność rozwiązania.

Metody:

- pogadanka;
- metoda praktycznego działania – obliczenia;
- praca w parach.

Materiały pomocnicze:

nr 1 – przykładowe oferty banku – podobieństwa i różnice oraz ćwiczenie „Porównanie różnych form oszczędzania – lokaty i konta oszczędnościowego”;

nr 2 – ćwiczenie „Obliczanie odsetek przy różnych lokatach”;

nr 3 – ćwiczenie „Obliczanie kwoty na koncie oszczędnościowym”.

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg zajęć:

1. Przedstaw uczniom temat i cel zajęć. Wyjaśnij, że w czasie lekcji dowiedzą się, jak można oszczędzać, korzystając z ofert banków; poznają zasady oszczędzania na lokacie i koncie oszczędnościowym. Wspomnij, że dzięki nabytej na lekcjach umiejętności obliczania procentów łatwiej jest obliczyć odsetki i określić stan rachunku w danym czasie. Warto zachęcić uczniów do oszczędzania i inwestowania pieniędzy, wskazując zalety pomnażania kapitału.
2. Zapytaj uczniów, co to jest bank i czym się zajmuje. Następnie w krótkiej pogadance omów zasady pracy banków oraz zakres ich działalności. Szczególną uwagę zwróć na różne formy oszczędzania, jakie proponują banki, i na to, jak można pomnażać swoje pieniądze.
3. Poproś uczniów, aby dobrali się w pary. Rozdaj przykładowe oferty banku (materiał pomocniczy nr 1). Omów z uczniami ofertę z propozycjami oszczędzania, wyjaśnij zasady dotyczące lokaty i konta oszczędnościowego. Poproś uczniów o wypisanie podobieństw i różnic między tymi formami gromadzenia oszczędności.
4. Po wykonaniu tego zadania uczniowie (pary) przedstawiają wyniki swojej pracy. Omawiając je, zapytaj, co jest zaletą, a co wadą tych form oszczędzania. Powiedz, że konto oszczędnościowe i lokata należą do inwestycji najmniej ryzykownych; z drugiej strony – ich zyskowość jest mała.
5. Kolejne ćwiczenie dotyczy praktycznego obliczania procentu danej liczby przy wyznaczaniu odsetek, jakie do wpłaconej kwoty dopisuje bank. Przypomnij uczniom, jak postępujemy przy obliczaniu procentu danej liczby.

6. Rozdaj zespołom ćwiczenie „Obliczanie odsetek przy różnych lokatach” (materiał pomocniczy nr 2) i omów problem, który należy rozwiązać. Uczniowie mają rozważyć trzy oferty ulokowania w banku 10 000 zł, które różnią się oprocentowaniem i obowiązkowym czasem oszczędzania. Powiedz, że przy krótszym niż rok okresie oszczędzania uzyskane odsetki wraz z wpłaconą kwotą można ulokować na kolejny okres. Wytłumacz uczniom, co oznacza oprocentowanie w skali roku oraz jak wypełnić tabelę.
7. Po zakończeniu pracy i uzyskaniu odpowiedzi porozmawiaj z uczniami o tym, dlaczego warto rozważyć kilka ofert dotyczących pomnażania kapitału i dlaczego warto uczyć się matematyki (obliczania procentów).
8. Następne ćwiczenie dotyczy wykorzystania konta oszczędnościowego do zwiększania kapitału. Rozdaj parom kartę z ćwiczeniem „Obliczanie kwoty na koncie oszczędnościowym” (materiał pomocniczy nr 3), poproś o przeczytanie opisu sytuacji z ćwiczenia. Upewnij się, czy uczniowie rozumieją polecenie, w razie konieczności wyjaśnij wszystkie wątpliwości. Szczególną uwagę zwróć na kwartalne obliczanie odsetek i doliczanie ich do stanu konta. Wyniki swoich obliczeń uczniowie powinni zapisywać w tabeli. Po zakończeniu pracy poproś grupy o prezentację. Zwróć uwagę na poprawność obliczeń dotyczących odsetek.
9. Podsumuj zajęcia, porozmawiaj z uczniami o tym, czego nauczyli się na lekcji, zapytaj, czy postawione przed nimi zadania sprawiały trudność, co ich zaskoczyło, co zdziwiło. Zwróć uwagę na użyteczność matematyki przy rozwiązywaniu życiowych problemów, a w szczególności na codzienną przydatność umiejętności obliczania procentu danej liczby.
10. Jako pracę domową zaproponuj uczniom poszukiwanie informacji o innych formach inwestowania pieniędzy, np. akcjach, obligacjach, kupnie nieruchomości, dzieł sztuki itp.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Przykładowe oferty banku – podobieństwa i różnice

Lokata

- Brak opłat za otwarcie, prowadzenie i likwidację lokaty.
- Otwarcie lokaty bez wizyty w banku.
- Okres lokaty: 6, 9, 12 miesięcy.
- Kapitalizacja odsetek na zakończenie okresu umownego i przenoszenie odsetek na inny rachunek.
- Zachowanie połowy należnych odsetek przy zerwaniu lokaty przed terminem.

Lokata	Oprocentowanie w skali roku
6-miesięczna	5,35%
9-miesięczna	5,45%
12-miesięczna	5,55%

Konto oszczędnościowe

- Ze środków zgromadzonych na koncie korzystasz wtedy, kiedy potrzebujesz.
- Do konta oferowana jest karta debetowa.
- Z konta możesz dokonywać przelewów na jeden wcześniej zdefiniowany rachunek. Wpłacasz, kiedy chcesz i ile chcesz.
- Pieniądze możesz trzymać w banku tak długo, jak chcesz. Nie obowiązują żadne terminy.
- Możliwość dokonywania bezpłatnych przelewów przez internet.
- Możliwość wycofania środków w dogodnej chwili wraz z dopisanymi odsetkami.
- Kapitalizacja odsetek na końcu każdego miesiąca, które, jeśli klient nie zdecyduje się ich wypłacić, podnoszą saldo rachunku.

Oprocentowanie na nowym koncie oszczędnościowym zależy od wysokości zgromadzonego wkładu; w skali roku kształtuje się następująco:

Kwota w złotych	Oprocentowanie w skali roku
do 9 999,99	4,00%
10 000,00 – 24 999,99	4,20%
25 000,00 – 49 999,99	4,30%
50 000,00 – 99 999,99	4,60%
100 000,00 i więcej	5,00%

Ćwiczenie „Porównanie różnych form oszczędzania – lokaty i konta oszczędnościowego”

Na podstawie oferty banku porównajcie dwie formy oszczędzania: lokatę i konto oszczędnościowe. Swoje spostrzeżenia zapiszcie w tabeli.

Porównanie dwóch form oszczędzania – lokaty i konta oszczędnościowego

Podobieństwa	Różnice

Materiał pomocniczy nr 2

Ćwiczenie „Obliczanie odsetek przy różnych lokatach”

Pan Kowalski zamierza ulokować w banku 10 000 zł na okres 1 roku. Rozważa trzy oferty. O wyborze oferty zdecyduje wysokość odsetek, jakie zyska po roku oszczędzania, przy założeniu, że dopisane wcześniej odsetki również lokuje w kolejnym okresie oszczędzania. Pomóżcie panu Kowalskiemu w wyborze lokaty.

Uwaga: Aby obliczyć odsetki kwartalne, należy pamiętać, że stanowią one $\frac{1}{4}$ wysokości odsetek obliczonych w skali roku. Podobnie, odsetki po pół roku oszczędzania stanowią połowę oprocentowania rocznego.

Obliczenia zapiszcie w tabelach.

I oferta

- kwota – 10 000 zł
- oprocentowanie – 6% w skali roku
- czas – 1 rok
- kapitalizacja – pod koniec czasu oszczędzania

Okres oszczędzania	100%	1% jedna setna	6 % w skali roku	Odsetki za okres
Po roku	10 000 zł			

Odpowiedź: Odsetki po roku wynoszą:

II oferta

- kwota – 10 000 zł
- oprocentowanie – 5 % w skali roku
- czas – 6 miesięcy
- kapitalizacja – pod koniec czasu oszczędzania

Okres oszczędzania	100%	1% jedna setna	5% w skali roku	Odsetki za okres
I okres	10 000 zł			
II okres				
Po roku			Razem	

Odpowiedź: Odsetki po roku wynoszą:.....

III oferta

- kwota – 10 000 zł
- oprocentowanie – 4 % w skali roku
- czas – 3 miesiące
- kapitalizacja – pod koniec czasu oszczędzania

Okres oszczędzania	100%	1% jedna setna	4 % w skali roku	Odsetki za okres
I okres	10 000 zł			
II okres				
III kres				
IV okres				
Po roku			Razem	

Odpowiedź: Odsetki po roku wynoszą:.....

Odpowiedź końcowa: Pan Kowalski powinien wybrać ofertę

Materiał pomocniczy nr 3

Ćwiczenie „Obliczanie kwoty na koncie oszczędnościowym”

Pan Majewski chce pomnożyć swoje oszczędności. Nie posiada większej kwoty na założenie lokaty, więc postanowił wykorzystać konto oszczędnościowe. Każdego miesiąca może odłożyć 1 000 zł i wpłacać je na konto przez rok. Oprocentowanie w skali roku wynosi 4 %. Odsetki od wpłaconej kwoty obliczane są raz na kwartał, podnoszą stan konta i dalej procentują. Obliczcie, jaką kwotę będzie dysponował pan Majewski po roku oszczędzania. Obliczone kwoty zaokrąglajcie do pełnych groszy. Wyniki obliczeń zapiszcie w tabeli.

Okres oszczędzania	Stan konta	Odsetki za kwartał $\frac{1}{4}$ rocznego oprocentowania
Po 3 miesiącach	3 000,00	
Po 6 miesiącach		
Po 9 miesiącach		
Po 12 miesiącach		
Kwota z odsetkami		

Odpowiedź:.....

Ile wynosiłyby odsetki, gdyby pan Majewski dysponował całą kwotą na początku oszczędzania i gdyby wpłacił ją na to konto? Zapiszcie obliczenia.

Odpowiedź:.....

Rozwiązania

Do materiału pomocniczego nr 2

Ćwiczenie „Obliczanie odsetek przy różnych lokatach”

I oferta

kwota – 10 000 zł

oprocentowanie – 6% w skali roku

czas – 1 rok

kapitalizacja – pod koniec czasu oszczędzania

Okres oszczędzania	100%	1% jedna setna	6 % w skali roku	Odsetki za okres
Po roku	10 000,00	100,00	600,00	600,00

Odpowiedź: Odsetki po roku wynoszą 600 zł.

II oferta

kwota – 10 000 zł

oprocentowanie – 5 % w skali roku

czas – 6 miesięcy

kapitalizacja – pod koniec czasu oszczędzania

Okres oszczędzania	100%	1% jedna setna	5% w skali roku	Odsetki za okres
I okres	10 000,00	100,00	500,00	250,00
II okres	10 250,00	102,50	512,50	256,25
Po roku			Razem	506,25

Odpowiedź: Odsetki po roku wynoszą 506,25 zł.

III oferta

kwota – 10 000 zł

oprocentowanie – 4 % w skali roku

czas – 3 miesiące

kapitalizacja – pod koniec czasu oszczędzania

Okres oszczędzania	100%	1% jedna setna	4% w skali roku	Odsetki za okres
I okres	10 000,00	100,00	400,00	100,00
II okres	10 100,00	101,00	404,00	101,00
III okres	10 201,00	102,01	408,04	102,01
IV okres	10 303,01	103,03	412,12	103,03
Po roku			Razem	406,04

Odpowiedź: Odsetki po roku wynoszą 406,04 zł.

Odpowiedź końcowa: Pan Kowalski powinien wybrać ofertę pierwszą.

Do materiału pomocniczego nr 3

Ćwiczenie „Obliczanie kwoty na koncie oszczędnościowym”

Pan Majewski chce pomnożyć swoje oszczędności. Nie posiada większej kwoty na założenie lokaty, więc postanowił wykorzystać konto oszczędnościowe. Każdego miesiąca może odłożyć 1000 zł i wpłacać je na konto przez rok. Oprocentowanie w skali roku wynosi 4%, a odsetki od wpłaconej kwoty obliczane są raz na kwartał, podnoszą stan konta i dalej procentują. Oblicz, jaką kwotą będzie dysponował po roku oszczędzania. Obliczone kwoty zaokrąglij do groszy. Wyniki obliczeń zapisz w tabeli.

Okres oszczędzania	Stan konta	Odsetki za kwartał $\frac{1}{4}$ rocznego oprocentowania
Po 3 miesiącach	3000,00	30,00
Po 6 miesiącach	6030,00	60,30
Po 9 miesiącach	9090,30	90,90
Po 12 miesiącach	12181,20	121,81
Kwota z odsetkami	12303,01	303,01

Odpowiedź: Pan Majewski po roku oszczędzania będzie dysponował kwotą 12303,01 zł.

Ile wynosiłyby odsetki, gdyby pan Majewski dysponował całą kwotą na początku oszczędzania i wpłacił ją na to konto? Zapisz obliczenia.

I kwartał: $12000 \times 0,04 = 480$ zł
 $480:4 = 120$ zł
II kwartał: $12120 \times 0,04 = 484,80$ zł
 $484,80:4 = 121,20$ zł
III kwartał: $12241,20 \times 0,04 = 489,648$ zł
 $489,648:4 = 122,41$ zł
IV kwartał: $12363,61 \times 0,04 = 494,54$ zł
 $494,54:4 = 123,64$ zł
kwota na koncie: $12363,61 + 123,64 = 12487,25$ zł
odsetki: 487,25 zł

Odpowiedź: Odsetki wynosiłyby 487,25 zł.

Temat: Spłacamy kredyt bankowy**Cele:****Uczeń:**

- formułuje zadania, które należy rozwiązać w związku z zaistniałą sytuacją życiową;
- praktycznie wykorzystuje umiejętności matematyczne przy rozwiązywaniu sformułowanych zadań (wykorzystuje w praktyce własności liczb całkowitych, wykonuje proste obliczenia na liczbach całkowitych, szacuje otrzymane wyniki, wykonuje obliczenia dotyczące pieniędzy).

Pojęcia ekonomiczne:

pożyczka, dług, kredyt, rata, odsetki, bank, plan finansowy, pieniądz, koszty działalności, przychód, prowizja banku

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Uczeń:**

- podaje praktyczne przykłady stosowania liczb ujemnych;
- wykonuje proste rachunki pamięciowe na liczbach całkowitych;
- do rozwiązywania zadań osadzonych w kontekście praktycznym stosuje poznaną wiedzę z zakresu arytmetyki i geometrii oraz nabyte umiejętności rachunkowe, a także własne poprawne metody.

Metody:

- pogadanka;
- praca w parach.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – ćwiczenie „Długi Janek”;
- nr 2 – ćwiczenie „Kredyt państwa Kowalskich”;
- nr 3 – ćwiczenie „Majewscy kupują samochód”.

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg zajęć:

1. Przedstaw temat i cel lekcji. Wyjaśnij uczniom, że w czasie lekcji dowiedzą się, co to jest pożyczka, kredyt bankowy, na czym polega spłata pożyczonej kwoty oraz poznają liczby całkowite, dzięki czemu łatwiej będzie im

zaplanować spłaty i określić stan zadłużenia w danym czasie.

2. W pierwszej części lekcji w krótkiej dyskusji przedstaw uczniom praktyczne zastosowanie liczb całkowitych do określania zadłużenia. Następnie zapytaj uczniów, co można zrobić, gdy potrzebuje się pieniędzy na jakiś cel. Omów zaprezentowane możliwości, zwracając uwagę na konieczność spłaty zaciągniętego długu.
3. Poproś uczniów, aby dobrali się w pary. Będą w ten sposób wykonywać ćwiczenie dotyczące sytuacji zaciągnięcia pożyczki od bliskiej osoby. Rozdaj zespołom materiał pomocniczy nr 1 i omów problem, który należy rozwiązać: „Janek pożyczył od babci 20 złotych. Pieniądze na spłatę długu zarabia, pomagając sąsiadce w zakupach. Pożyczkę oddaje babci w tygodniowych, nierównych ratach. W którym tygodniu Janek spłaci swój dług?”. Poproś uczniów o dokonanie obliczeń i zapisanie ich w tabeli. Przypomnij o stosowaniu liczb ujemnych do zapisu kwoty pozostającej do spłacenia oraz zasady wykonywania działań na liczbach całkowitych.
4. Po zakończeniu pracy i uzyskaniu odpowiedzi omów z uczniami, jak zastosowanie liczb całkowitych ułatwiło rozwiązanie problemu.
5. Kolejne ćwiczenie dotyczy zaciągnięcia kredytu w banku. Omów z uczniami elementy, które bierze pod uwagę bank przy rozpatrywaniu wniosku o udzielenie kredytu, takie jak: podanie celu, na jaki przeznaczone są pieniądze, określenie liczby rat i ich wysokości, ustalenie odsetek od kredytu oraz zabezpieczenie kredytu.
6. Rozdaj parom materiał pomocniczy nr 2 (ćwiczenie „Kredyt państwa Kowalskich”), poproś o przeczytanie opisanej sytuacji. Upewnij się, czy uczniowie rozumieją polecenie, w razie konieczności wyjaśnij wszystkie wątpliwości. Szczególną uwagę zwróć na zaplanowany przychód i zaplanowane koszty działalności oraz wyjaśnij, kiedy firma przynosi stratę, a kiedy zysk.
7. Uczniowie wykonują zadanie. Wyniki obliczeń zapisują w tabeli. Po zakończeniu pracy poproś

grupy o ich prezentację. Zwróć uwagę na poprawność obliczeń dotyczących zysku lub straty. Jeżeli grupy nie zdążą zaprezentować swoich obliczeń i odpowiedzi, zbierz karty pracy i oceń wyniki na podstawie wypełnionej tabeli.

8. Podsumuj zajęcia, porozmawiaj z uczniami o tym, czego nauczyli się na lekcji, czy postawione przed nimi zadanie sprawiało im trudności, co było najtrudniejsze, co ich zaskoczy-

ło, co zdziwiło. Zwróć uwagę na to, że każdą pożyczkę oraz kredyt należy oddać. Decyzja o zaciągnięciu kredytu powinna więc być przemyślana co do możliwości spłaty pożyczonej kwoty wraz z odsetkami.

9. Jako pracę domową zaproponuj uczniom rozwiązanie ćwiczenia „Majewscy kupują samochód” (materiał pomocniczy nr 3), w razie potrzeby wyjaśnij sytuację opisaną w zadaniu.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Ćwiczenie „Długi Janka”

Janek chciał koniecznie pójść do kina, ale nie miał pieniędzy na bilet. Potrzebował 20 zł. Pożyczki udzieliła mu babcia, z zastrzeżeniem, że będzie ją spłacał w tygodniowych ratach. Janek pomagał sąsiadce w zakupach, robił je kilka razy w tygodniu i otrzymywał za to kilka złotych. Postanowił zarobione w każdym tygodniu pieniądze przeznaczyć na spłatę długu. Po ilu tygodniach spłacił dług?

Aby znaleźć odpowiedź, wykonajcie obliczenia i uzupełnijcie tabelę.

Kolejne tygodnie	Rata	Pozostały dług -20 zł
1.	2 zł	-18 zł
2.	3 zł	
3.	2 zł	
4.	4 zł	
5.	1 zł	
6.	2 zł	
7.	4 zł	
8.	3 zł	
9.	2 zł	
10.	3 zł	

Odpowiedź:

Materiał pomocniczy nr 2

Ćwiczenie „Kredyt państwa Kowalskich”

Pan Kowalski chce założyć własną firmę. Potrzebuje pieniędzy, aby zrealizować swój pomysł. Postanowił wziąć z banku kredyt w wysokości 15 000 zł, ale musi przygotować plan finansowy działalności firmy na okres spłaty kredytu. Spłatę kredytu ma rozłożoną na 9 rat, których wysokość jest podana w tabeli.

Pomóżcie panu Kowalskiemu w dokonaniu obliczeń, uzupełnijcie tabelki i odpowiedzcie na pytania.

Stratę zapiszcie jako liczbę ujemną.

Plan finansowy działalności firmy na okres spłaty kredytu w złotych polskich

Miesiąc	Planowany przychód	Rata kredytu	Planowane koszty działalności	Zysk	Strata
1.	3000	1250	3500		
2.	3500	1250	3500		
3.	4500	1750	3000		
4.	4500	1750	3000		
5.	5500	2000	2500		
6.	6500	2000	3500		
7.	6500	2250	3000		
8.	7000	2250	3000		
9.	7000	2500	3500		

1. Po którym miesiącu przychody przewyższą koszty poniesione na działalność firmy?

.....

2. Ile wynosiły odsetki od kredytu?

.....

3. Ile zarobi firma po 9 miesiącach działalności?

.....

Materiał pomocniczy nr 3

Ćwiczenie „Majewscy kupują samochód”

Państwo Majewscy zaplanowali kupno samochodu. Niestety, nie posiadali całej kwoty potrzebnej na ten cel. Udali się więc do banku, aby uzyskać kredyt. Bank zaproponował im następujące warunki:

- kredyt wynosi 10 000 zł;
- celem kredytu jest zakup samochodu;
- kredyt jest udzielony na okres 1 roku;
- od kwoty kredytu bank pobiera prowizję w wysokości 200 zł, płatną jednorazowo na rachunek banku;
- odsetki od udzielonego kredytu wynoszą 1400 zł.

Dokonaj obliczeń i odpowiedz na pytania:

1. Jaką łączną kwotę wpłacą do banku w ciągu roku?

.....

2. Jaka jest wysokość miesięcznej raty?

.....

Rozwiązania

Do materiału pomocniczego nr 1

Ćwiczenie „Długi Janka”

Kolejne tygodnie	Rata	Pozostały dług –20 zł
1.	2 zł	–18 zł
2.	3 zł	–15 zł
3.	2 zł	–13 zł
4.	4 zł	–9 zł
5.	1 zł	–8 zł
6.	2 zł	–6 zł
7.	4 zł	–2 zł
8.	3 zł	1 zł
9.	2 zł	
10.	3 zł	

Odpowiedź: Janek spłaci dług po 8 tygodniach.

Do materiału pomocniczego nr 2

Ćwiczenie „Kredyt państwa Kowalskich”

Plan finansowy działalności firmy na okres spłaty kredytu w złotych polskich

Miesiąc	Planowany przychód	Rata kredytu	Planowane koszty działalności	Zysk	Strata
1.	3000	1250	3500		–1750
2.	3500	1250	3500		–1250
3.	4500	1750	3000		–250
4.	4500	1750	3000		–250
5.	5500	2000	2500	1000	
6.	6500	2000	3500	1000	
7.	6500	2250	3000	1250	
8.	7000	2250	3000	1750	
9.	7000	2500	3500	1000	

- Po którym miesiącu przychody przewyższą koszty poniesione na działalność firmy?
Przychody uzyskane po ośmiu miesiącach działalności przewyższą koszty poniesione na działalność firmy.
- Ile wynosiły odsetki od kredytu?
Odsetki od kredytu wynosiły 2000 zł.
- Ile zarobi firma po 9 miesiącach działalności?
Po 9 miesiącach działalności firma zarobi 2500 zł.

Do materiału pomocniczego nr 3

Ćwiczenie „Majewscy kupują samochód”

Kredyt i koszty wymagane przez bank

Rodzaj obciążenia	Kwota
Kwota kredytu	10 000
Jednorazowa prowizja	200
Odsetki	1 400
Razem	11 600

1. Jaką łączną kwotę wpłacą do banku państwo Majewscy w ciągu roku?

Będzie to kwota 11600 zł

2. Jaka jest wysokość miesięcznej raty?

Wysokość miesięcznej raty to $11\,400:12=950$ złotych

Wysokość pierwszej raty jest wyższa od pozostałych o 200 złotych jednorazowej prowizji, czyli wynosi: $950 + 200 = 1\,150$ złotych

Temat: Jak zarobić, inwestując w spółki giełdowe**Cele:****Uczeń:**

- formułuje zadania, które należy rozwiązać w związku z zaistniałą sytuacją życiową;
- praktycznie wykorzystuje umiejętności matematyczne przy rozwiązywaniu sformułowanych zadań (oblicza wzrost lub spadek danej wielkości, szacuje otrzymane wyniki, wykonuje obliczenia dotyczące pieniędzy, planuje inwestycje, oblicza nakłady i koszty inwestycji, oblicza przewidywany zysk lub stratę z inwestycji, kalkuluje koszty zakupu i sprzedaży);
- wykorzystuje wiedzę matematyczną w operacjach finansowych na przykładzie giełdy;
- dostrzega modele matematyczne w konkretnych sytuacjach.

Pojęcia ekonomiczne:

giełda, pieniądz, inwestycja, cena, zysk, sprzedaż, zakup, akcje, notowania, makler, Komisja Papierów Wartościowych (KPW), wzrost ceny, spadek ceny, spółka akcyjna

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:**Uczeń:**

- do rozwiązywania zadań osadzonych w kontekście praktycznym stosuje poznaną wiedzę z zakresu arytmetyki i geometrii oraz nabyte umiejętności rachunkowe, a także własne poprawne metody.

Metody:

- pogadanka;
- gra symulacyjna;
- odgrywanie ról;
- praca w grupach.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – instrukcja do gry „Giełda Papierów Wartościowych” dla zespołów domów maklerskich i KPW;
- nr 2 – karta notowań;
- nr 3 – karta pracy dla każdego ucznia (karta maklera);
- nr 4 – wzór koła „Wzrost/spadek akcji”;

- etykiety z nazwami domów maklerskich i Komisji Papierów Wartościowych;
- flipchart, flamastry, tablica, kreda, gwizdek lub dzwonek.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

Aby przeprowadzić symulację giełdy papierów wartościowych, należy:

- parę dni wcześniej poprosić uczniów, aby zapoznali się z nazwami spółek notowanych na Warszawskiej Giełdzie Papierów Wartościowych;
 - przygotować na planszy, flipcharcie lub tablicy materiały do pracy w czasie lekcji: tabelę do zapisywania notowań akcji poszczególnych spółek (*karta notowań* – materiał pomocniczy nr 2), koło lub inny rekwizyt do wyznaczania spadków lub wzrostów cen akcji (materiał pomocniczy nr 4);
 - przygotować etykiety z nazwami pięciu domów maklerskich oraz Komisji Papierów Wartościowych.
1. Przedstaw temat i cel lekcji. Wyjaśnij uczniom, że w czasie lekcji poznają funkcjonowanie giełdy papierów wartościowych oraz pracę maklera giełdowego.
 2. Przedstaw krótko zasadę inwestowania w papiery wartościowe. Wyjaśnij, w jaki sposób funkcjonują domy maklerskie i jak na zakupie akcji można zarobić pieniądze. W trakcie rozmowy z uczniami używaj terminów ekonomicznych, wyjaśniając w razie konieczności znaczenie nowych pojęć, szczególnie pojęć związanych z giełdą. Zaproponuj uczniom przeprowadzenie symulacji giełdy papierów wartościowych.
 3. Podziel klasę na 6 zespołów (5 grup to domy maklerskie, szósta – Komisja Papierów Wartościowych). W każdej z grup powinna być osoba dobrze radząca sobie z rachunkami; powierz jej funkcję Rachmistrza. Ty obejmiesz funkcję Prezesa Giełdy. Przedstaw kryteria oceniania grupy: za każde poprawne obliczenie spadku

- lub wzrostu ceny zakupionych przez grupę akcji grupa może otrzymać po 1 punkcie w każdej sesji. Trzy grupy z najlepszym wynikiem finansowym na zakończenie giełdy premiiowane są dodatkowo po 1 punkcie.
4. Każdemu zespołowi daj instrukcję (materiał pomocniczy nr 1) i nadaj numer. Omów zasady funkcjonowania domu maklerskiego, ze szczególnym uwzględnieniem ról, jakie pełnią poszczególni członkowie zespołu. Przydziel członkom grupy zadania do wykonania w związku z rolą, jaką będą pełnić w domu maklerskim. Makler będzie decydować, które akcje należy kupić, Doradca Maklera – obserwować trendy na rynku i doradzać Maklerowi (jeśli grupy są liczne – może być 2 Doradców), Rachmistrz – sprawnie obliczać zysk lub stratę na zakupie akcji, Weryfikator – sprawdzać obliczenia Rachmistrza i w razie wątpliwości konsultować się z Prezesem Giełdy, czyli z nauczycielem. Rozdaj uczniom karty, które będą im potrzebne w czasie gry (materiał pomocniczy nr 2 – karta notowań, nr 3 – karta maklera, nr 4 – koło). Omów zasady pracy w grupie; każdy z członków grupy wypełnia swoją kartę i weryfikuje z kartą rachmistrza oraz wnosi aktywny i efektywny wkład w pracę grupy.
 5. Grupa będąca Komisją Papierów Wartościowych (KPW) odpowiada za właściwy zapis ceny nabycia akcji po każdej z przeprowadzonych sesji dla poszczególnych firm. Każdy członek Komisji jest odpowiedzialny za jedną spółkę. Po wszystkich sesjach ocenia trend przydzielonej mu spółki jako wzrostowy, spadkowy lub neutralny i wypełnia kartę notowań (materiał pomocniczy nr 2).
 6. Każda grupa otrzymuje do dyspozycji pewną pulę pieniędzy (proponuję 1000,00 PLN) i ma za zadanie prowadzić inwestycje kapitałowe w sposób maksymalizujący zysk. Realizacja tego zadania odbywać się będzie poprzez nabywanie i zbywanie akcji pięciu wybranych przez uczniów firm; wartość akcji będzie zmieniała się podczas poszczególnych 5 sesji. Sesja giełdy realizowana będzie poprzez losowe określanie spadku lub wzrostu cen akcji poszczególnych firm za pomocą przygotowanego koła, którego wycinki będą przy obrocie pokazywały spadek lub wzrost cen akcji. **Uczniowie przed każdą sesją muszą kupić co najmniej jedną akcję jednej z pięciu firm, a po każdej sesji muszą te akcje sprzedać i obliczyć ewentualny zysk lub stratę.**
 7. Rozpocznij i prowadź grę:
 - Podaj i zapisz nazwy wybranych spółek w karcie notowań w rubryce *nazwa spółki akcyjnej* (materiał pomocniczy nr 2). Następnie podaj ceny emisyjne akcji poszczególnych spółek – 10 zł, od których rozpoczną się notowania;
 - Domy maklerskie (zespoły) zakupują akcje tylko jednej spółki w ramach posiadanych środków finansowych (nie muszą inwestować wszystkich pieniędzy) i zapisują to w karcie maklera w pierwszej rubryce *kupno* (materiał pomocniczy nr 3). Po zakupieniu akcji Makler przez podniesienie ręki sygnalizuje zakończenie transakcji kupna;
 - Jako Prezes Giełdy sygnalizujesz rozpoczęcie sesji uderzeniem w gong (gwizdek, dzwonek), po czym wykonujesz symbolizujący giełdę obrót kołem (możesz posłużyć się innym rekwizytem) i ustalasz spadek lub wzrost cen akcji. Powtarzasz ustalanie zmian ceny dla każdej spółki;
 - Wyznaczony członek KPW zapisuje w karcie notowań na tablicy wartość spadku lub wzrostu ceny akcji. Po sesji zespoły obliczają bieżącą cenę zakupionych przez siebie akcji (np. wzrost o 5 zł – $\uparrow 5$ zł, a spadek o 5 zł – $\downarrow 5$ zł). Członkowie KPW odpowiedzialni za firmy wyliczają nowe ceny akcji, które są po chwili również zapisane na tablicy, aby domy maklerskie mogły skorygować swoje obliczenia;
 - Po ustaleniu i zweryfikowaniu przez KPW cen akcji w danej sesji domy maklerskie dokonują sprzedaży zakupionych akcji i rejestrują to w karcie maklera w pierwszej rubryce *sprzedaż*. Następnie w ramach posiadanych środków finansowych, wynikających z zapisów w rubrykach: *wartość sprzedanych akcji + ile pieniędzy pozostało = ile mam pieniędzy*, decydują i dokonują następnych zakupów.
 - Cykle powtórz w zależności od czasu i możliwości zespołu klasowego 3 lub 4 razy (maksymalnie 5 sesji).
 8. Zakończ grę. Omów wyniki finansowe poszczególnych domów maklerskich oraz KPW, a także zgodnie z ustaleniami przydziel punkty poszczególnym domom maklerskim. Jeżeli grupy nie zdążą zaprezentować swoich wyników finansowych, zbierz karty pracy wszystkich uczniów i oceń wyniki na podstawie wypełnionych tabel.
 9. Jako pracę domową zaproponuj uczniom, aby wyjaśnili znaczenie terminów: „hossa” i „bessa” oraz dowiedzieli się, co jest ich symbolem.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Instrukcja do gry „Giełda Papierów Wartościowych” dla zespołów domów maklerskich i KPW

Zadania członków domu maklerskiego:

Jesteście pracownikami domu maklerskiego. Waszym zadaniem jest prowadzenie inwestycji kapitałowych w sposób maksymalizujący zysk. Do dyspozycji macie 1000 zł. Realizacja zadania odbywać się będzie poprzez nabywanie i zbywanie akcji pięciu wybranych przez Was firm; wartość akcji będzie zmieniała się podczas kolejnych pięciu sesji. Sesja giełdy realizowana będzie poprzez losowe określanie spadku lub wzrostu cen akcji poszczególnych firm za pomocą koła, którego wycinki będą przy jego obrocie pokazywały spadek lub wzrost cen akcji.

Podzielcie między sobą następujące role:

Makler – decyduje, które akcje należy kupić

Doradca Maklera – obserwuje trendy na rynku i doradza Maklerowi

Rachmistrz – sprawnie oblicza zysk lub stratę na zakupie akcji

Weryfikator – sprawdza obliczenia rachmistrza i w razie wątpliwości konsultuje się z **Prezesem Giełdy**

Zadania członków Komisji Papierów Wartościowych:

Jesteście członkami Komisji Papierów Wartościowych (KPW) i odpowiadacie za właściwy zapis ceny nabycia akcji po każdej z przeprowadzonych sesji dla poszczególnych firm:

- Każdy członek KPW jest odpowiedzialny za jedną spółkę – oblicza bieżącą cenę akcji swojej firmy w kolejnych sesjach, po zakończeniu gry ustala dla swojej spółki tendencję wzrostową lub spadkową.
- Jeden z członków KPW – prowadzi na tablicy zapisy dotyczące sesji, tzn. wzrost lub spadek cen akcji poszczególnych spółek oraz ceny bieżące akcji poszczególnych firm w kolejnych sesjach (karta notowań).

Materiał pomocniczy nr 2

Karta notowań

Nazwa spółki akcyjnej	Cena jednej akcji				
	Sesja 1	Sesja 2	Sesja 3	Sesja 4	Sesja 5

Materiał pomocniczy nr 3
Karta pracy dla każdego ucznia (karta maklera)

Dom Maklerski nr ...

KARTA MAKLERA											
SPRZEDAŻ								KUPNO			
Nr sesji	Nazwa akcji	Liczba akcji	Spadek/ wzrost	Cena jednej akcji	Wartość sprzedanych akcji	Ile mam pieniędzy	Nazwa akcji	Liczba akcji	Cena jednej akcji	Wartość kupionych akcji	Ile pieniędzy pozostało
						Ile straciłem/ zyskałem					

Materiał pomocniczy nr 4

Wzór koła „Wzrost/spadek akcji”

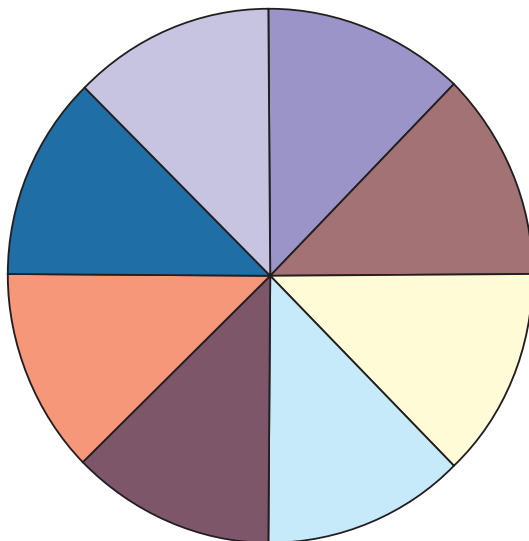
Wycinamy koło z kartonu, naklejamy kolorowe wycinki i zapisujemy na nich wartości, o ile wzrosły lub spadły ceny akcji. Koło może być w formie bączka lub umieszczone na osi z możliwością obrotu (jak koło fortuny)

Propozycje zapisów na wycinkach:

1. 1 zł wzrost
2. 2 zł spadek
3. 1 zł spadek
4. 3 zł wzrost
5. 5 zł wzrost
6. 4 zł spadek
7. 3 zł spadek
8. 2 zł wzrost

lub inne.

Kwotowe spadki lub wzrosty można zastąpić procentami i wtedy ćwiczymy obliczanie procentu danej liczby.

Inna propozycja wyznaczania spadku i wzrostu cen to rzut kostką do gry i monetą. Liczba oczek na kostce to kwota, a wynik rzutu monetą to wzrost lub spadek, np. reszka – wzrost; orzeł – spadek.

Przykłady rozwiązań

Do materiału pomocniczego nr 2

Karta notowań (do przykładowej karty maklera)

Nazwa spółki akcyjnej	Cena jednej akcji				
	Sesja 1	Sesja 2	Sesja 3	Sesja 4	Sesja 5
1.	-2 8,00	-1 7,00	+5 12,00	-3 9,00	-2 7,00
2.	+3 13,00	+2 15,00	+3 18,00	+1 19,00	-4 15,00
3.	-4 6,00	-1 5,00	+3 8,00	+1 9,00	+5 14,00
4.	+2 12,00	+1 13,00	+1 14,00	-5 9,00	+1 10,00
5.	+2 12,00	+3 15,00	-5 10,00	+1 11,00	+2 13,00

Do materiału pomocniczego nr 3
Karta pracy dla ucznia

Dom Maklerski nr

KARTA MAKLERA											
SPRZEDAŻ						KUPNO					
Nr sesji	Nazwa akcji	Liczba akcji	Spadek/ wzrost	Cena jednej akcji	Wartość sprzedanych akcji	Ile mam pieniędzy	Nazwa akcji	Liczba akcji	Cena jednej akcji	Wartość kupionych akcji	Ile pieniędzy pozostało
I	1	10	- 2	8,00	80,00	730,00	1	35	10,00	350,00	650,00
II	2	40	+2	15,00	600,00	810,00	2	40	13,00	520,00	210,00
III	1	85	+5	12,00	1020,00	1410,00	3	50	8,00	400,00	1010,00
IV	3	20	+1	9,00	180,00	1190,00	4	20	9,00	180,00	1010,00
V	3	30	+4	14,00	420,00	1430,00					
						Ile straciłem /zyskałem					
						+430,00					

Temat: Pieniądze ze śmieci, czyli dlaczego należy racjonalnie gospodarować surowcami wtórnymi

Cele:

Uczeń:

- dokonuje pomiarów wysokości linijką lub ekierką;
- prowadzi badania dotyczące wytwarzania odpadów przez jego rodzinę;
- oblicza średnią tygodniową, miesięczną i roczną „produkcji” odpadów w swojej rodzinie i innych rodzinach na podstawie przeprowadzonych badań;
- analizuje teksty dotyczące racjonalnego gospodarowania surowcami wtórnymi;
- opracowuje projekty racjonalnego gospodarowania surowcami wtórnymi w najbliższym środowisku: w szkole, w domu, na osiedlu, w miejscowości.

Pojęcia ekonomiczne:

cena, oszczędzanie, gospodarowanie surowcami wtórnymi, koszt zużycia energii elektrycznej

Treści programowe – wymagania szczegółowe:

Uczeń:

- opracowuje projekty racjonalnego gospodarowania surowcami wtórnymi w najbliższym środowisku: w domu, na osiedlu, w miejscowości.

Metody:

- praca z tekstem;
- praca grupowa.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – ćwiczenie „Ile moja rodzina »produkuje« odpadów w ciągu tygodnia?”;
- nr 2 – ćwiczenie „Ile moja rodzina »produkuje« odpadów średnio w ciągu miesiąca i roku?”;
- nr 3 – ćwiczenie „Ile odpadów »produkują« średnio w ciągu roku rodziny członków zespołu?”;
- nr 4 – ciekawostki na temat przetwarzania surowców wtórnych;
- nr 5 – zadanie „Obliczamy ilość energii elektrycznej i drzew zaoszczędzonych w wyniku recyklingu”;
- nr 6 – ćwiczenie „Ile surowców mogłyby zaoszczędzić średnio w ciągu roku rodziny

uczniów naszej klasy, gdyby wytworzone przez nie odpady były przetwarzane ponownie?”;

nr 7 – tekst „Makulatura i co dalej?”;

– kalkulatory, papier formatu A1, flamastry, masa mocująca.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg zajęć:

Scenariusz powstał głównie dla potrzeb nauczycieli zajęć technicznych, ale można go także wykorzystać na tzw. godzinie wychowawczej oraz zajęciach pozalekcyjnych, rozwijających u uczniów kreatywne i logiczne myślenie oraz postawę przedsiębiorczości. Pierwsza część scenariusza może być także wykorzystana na lekcji matematyki.

1. Na tydzień przed planowanymi zajęciami poproś uczniów o zapisywanie w tabelce liczby wybranych odpadów, wyrzucanych każdego dnia przez domowników (gazet, butelek i słoików szklanych, butelek z tworzyw sztucznych (PET) oraz puszek aluminiowych). Wyjaśnij, że wyniki swojej tygodniowej obserwacji powinni zapisywać w tabelce nr 1 – ćwiczenie „Ile moja rodzina »produkuje« odpadów w ciągu tygodnia?” (materiał pomocniczy nr 1). Wytlumacz, jak uczniowie mają mierzyć linijką wysokość stosu gazet. Każda gazeta powinna być zamknięta i gotowa do przeczytania, a następnie ułożona jedna na drugiej w stos na stole. Linijkę lub lepiej ekierkę należy postawić przy stosie i odczytać jego wysokość.
2. Na początku zajęć sprawdź pracę domową, zapytaj kilku uczniów, jakie otrzymali wyniki swoich badań. Rozdaj uczniom ćwiczenie „Ile moja rodzina »produkuje« odpadów średnio w ciągu miesiąca i roku?” (materiał pomocniczy nr 2). Wyjaśnij w jaki sposób obliczyć liczbę odpadów wytwarzanych w ich rodzinach w ciągu miesiąca mając dane z jednego tygodnia. Przypomnij, że miesiąc ma 4 tygodnie. Uczniowie obliczają w pamięci,

- pisemnie lub przy pomocy kalkulatorów odpady wytwarzane przez ich rodziny w ciągu miesiąca.
3. Następnie zapytaj uczniów, czy wiedzą, w jaki sposób obliczyć liczbę odpadów wytwarzanych w ich rodzinach w ciągu roku na podstawie danych z jednego miesiąca. W razie potrzeby przypomnij, że rok ma 12 miesięcy. Uczniowie obliczają w pamięci, pisemnie lub przy pomocy kalkulatorów odpady wytwarzane przez ich rodziny w ciągu roku.
 4. Po tym zadaniu zapytaj uczniów, czy zdawali sobie sprawę, ile odpadów powstaje w ich rodzinach w ciągu roku i jakie wypływają z tego wnioski? Podziel uczniów na zespoły 4-osobowe (uczniowie siedzący przy najbliższych stolikach pracują razem), rozdaj materiał pomocniczy nr 3 – ćwiczenie „Ile odpadów »produkują« średnio w ciągu roku rodziny członków zespołu?”. Uczniowie podają w zespołach wyniki swoich obliczeń – ilość odpadów „wyprodukowanych” w ich rodzinach w ciągu roku, sumują je w pamięci, pisemnie lub przy pomocy kalkulatorów.
 5. Następnie poproś zespoły o wykonanie zadania „Obliczamy zaoszczędzenie energii elektrycznej i drzew w wyniku recyklingu” (materiał pomocniczy nr 5). Poleć uważne przeczytanie tekstu, zapytaj, czy wszystko było zrozumiałe dla uczniów, w razie potrzeby wytłumacz. Wyjaśnij, że część danych przydatnych do rozwiązania zadania uczniowie znajdą wśród ciekawostek na temat przetwarzania surowców wtórnych, podanych w materiale pomocniczym nr 4. Uczniowie powinni odnaleźć te dane i podkreślić je, następnie dokonać na kalkulatorze obliczeń sprawdzających wyniki.
 6. Po wykonaniu zadań przez zespoły, przedstawiciele grup wpisują wyniki obliczeń poszczególnych zadań do wyrysowanej na dużym arkuszu papieru tabeli „Ile surowców mogłyby zaoszczędzić średnio w ciągu roku rodziny uczniów naszej klasy, gdyby wytworzone przez nie odpady były przetwarzane ponownie?” (materiał pomocniczy nr 6). Gdy tabela jest już uzupełniona, ochotnicy dokonują obliczeń sumarycznych przy pomocy kalkulatora i zapisują je.
 7. Kontroluj na bieżąco obliczenia uczniów, podsumuj pierwszą część zajęć. Nawiąż do wyników z poprzedniej lekcji. Zwróć uwagę uczniom, że to od nas zależy, jak będzie wyglądać w przyszłości nasze otoczenie – środowisko naturalne i co pozostawimy pokoleniom, które przyjdą po nas.
 8. Zaproponuj uczniom, aby pracując w grupach, opracowali projekty racjonalnego gospodarowania surowcami wtórnymi w najbliższym środowisku: w szkole, w domu, na osiedlu lub w miejscowości. Uczniowie mogą skorzystać z tekstu „Makulatura i co dalej?” (materiał pomocniczy nr 7). Każdy zespół powinien zapisać swoje pomysły na papierze w formie plakatu i przygotować ich prezentację.
 9. Następnie poproś przedstawicieli zespołów o zaprezentowanie swoich rozwiązań problemu odpadów: w szkole, w domu, na osiedlu lub w miejscowości. Prezentacje nagradzane są brawami.
 10. Podsumowując zajęcia, zaproponuj uczniom, aby zapoznali członków swoich rodzin z pomysłami na racjonalne gospodarowanie surowcami wtórnymi w ich domu.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Ćwiczenie „Ile moja rodzina »produkuje« odpadów w ciągu tygodnia?”

Dzień tygodnia	Liczba gazet, czasopism; wysokość stosu gazet w cm	Liczba opakowań szklanych	Liczba puszek aluminiowych	Liczba butelek z tworzyw sztucznych (PET)
Suma:				

Materiał pomocniczy nr 2

Ćwiczenie „Ile moja rodzina »produkuje« odpadów średnio w ciągu miesiąca i roku?”

Analizowany okres	Liczba gazet, czasopism; wysokość stosu gazet w cm	Liczba opakowań szklanych	Liczba puszek aluminiowych	Liczba butelek z tworzyw sztucznych (PET)
Tydzień				
Miesiąc				
Rok				

Materiał pomocniczy nr 3

Ćwiczenie „Ile odpadów »produkują« średnio w ciągu roku rodziny członków zespołu?”

Zespół nr...				
Imię członka zespołu	Liczba gazet, czasopism wyrzucanych w ciągu roku przez moją rodzinę; wysokość stosu gazet w cm	Liczba opakowań szklanych wyrzucanych w ciągu roku przez moją rodzinę	Liczba puszek aluminiowych wyrzucanych w ciągu roku przez moją rodzinę	Liczba butelek z tworzyw sztucznych (PET) wyrzu- canych w ciągu roku przez moją rodzinę
Suma				

Materiał pomocniczy nr 4

Ciekawostki na temat przetwarzania surowców wtórnych

Czy wiesz, że...

- Sześć puszek ze złomu to oszczędność energii równej spaleniu jednego litra paliwa.
- Samochód może przejechać 115 m, zużywając ilość ropy, która została wykorzystana do wytworzenia jednej plastikowej torebki.
- Ponowny przerób stosu gazet o wysokości 125 cm pozwala na uratowanie sześciometrowej sosny. Jedno drzewo produkuje tlen dla 10 osób.
- Każdy oddany do powtórnego przetworzenia (recyklingu) słoik to zaoszczędzona ilość energii, którą zużywa przeciętna żarówka w ciągu 4 godzin.
- Powtórne przetworzenie (recykling) 1 tony papieru pozwala na zaoszczędzenie: od 2,3 m³ do 7 m³ miejsca na składowisku; 26 500 litrów wody; 1 476 litrów ropy; 4 200 kWh energii wystarczającej do ogrzania przeciętnego mieszkania przez pół roku. Wyprodukowanie papieru z makulatury chroni 17 drzew przed wycięciem, a także zmniejsza: zużycie energii o 75%; ilość zanieczyszczeń powietrza o 74%; ścieków przemysłowych o 35%.
- Szkło może być przetwarzane praktycznie nieograniczoną ilość razy. Recykling 1 tony szkła pozwala na zaoszczędzenie: 603 kg piasku; 196 kg sody kalcynowanej; 196 kg wapienia i 68,5 kg skalenia, co zmniejsza degradację krajobrazu, ogranicza ilość zużycia energii o 25–32%; wody o 50%; zanieczyszczeń powietrza o 97%.
- Większość zimowych kurtek wypchanych jest włóknami sztucznymi, które kiedyś mogły być plastikową butelką.
- Co roku wyrzucamy takie ilości papieru, że można by z nich wydrukować wszystkie potrzebne w szkołach podręczniki.

Materiał pomocniczy nr 5

Zadanie „Obliczamy ilość energii elektrycznej i drzew zaoszczędzonych w wyniku recyklingu”

Zadanie 1

Dodajcie w zespole liczbę puszek aluminiowych, które zebrałyby Wasze rodziny w ciągu roku. Obliczcie, ile litrów paliwa zaoszczędzilibyście, gdyby Wasze puszki aluminiowe zostały powtórnie przetworzone?

Zadanie 2

Dodajcie w zespole liczbę szklanych opakowań, które zebralibyście od Waszych rodzin w ciągu roku. Obliczcie, ile godzin mogłaby się świecić żarówka standardowa, gdyby Wasze szklane opakowania zostały powtórnie przetworzone?

Zadanie 3

Dodajcie w zespole liczbę wysokości stosów gazet i czasopism, które zebralibyście w swoich rodzinach w ciągu roku. Obliczcie, ile 6-metrowych sosen uratowałaby przed wycięciem Wasza makulatura? Dla ilu osób będą one produkować tlen?

Materiał pomocniczy nr 6

Ćwiczenie „Ile surowców mogłyby zaoszczędzić średnio w ciągu roku rodziny uczniów naszej klasy, gdyby wytworzone przez nie odpady były przetwarzane ponownie?”

Klasa...				
Zespół numer	Liczba litrów paliwa	Liczba godzin świecenia żarówki	Liczba 6-metrowych sosen uratowanych przed wycięciem	Liczba osób zaopatrywanych w tlen dzięki uratowanym sosnom
Zespół 1.				
Zespół 2.				
Zespół 3.				
Zespół ...				
Suma				

Materiał pomocniczy 7

Tekst „Makulatura i co dalej?”

Recykling, czyli wtórne przetworzenie, jest najbardziej ekonomicznym i ekologicznym kierunkiem zagospodarowywania makulatury. Rozmawiamy o tym z Małgorzatą Izdebską, koordynatorką akcji „Czysty Wołomin”.

Jak duże ilości papieru marnujemy?

Rocznie każdy z nas zużywa ponad 65 kg papieru. Najwięcej makulatury, ok. 705 tys. ton, powstaje w handlu detalicznym, ok. 180 tys. ton w hipermarketach, 130 tys. ton w przemyśle, ok. 194 tys. ton na terenach gmin i ok. 79 tys. ton w tekturnicach.

Dlaczego recykling papieru jest tak ważny?

Wyroby z papieru – książki, czasopisma, gazety, opakowania – po spełnieniu swojej funkcji mogą stać się odpadem zalegającym na wysypiskach lub surowcem wtórnym. Zależy to od nas samych. W przypadku gdy wrzucimy wykorzystany papier lub tekturę do właściwego pojemnika lub worka – stanie się surowcem wtórnym, czyli makulaturą.

W przypadku gdy wyrzucimy papier lub tekturę do tzw. śmieci, czyli pomieszamy z różnymi odpadami nienadającymi się do wtórnego wykorzystania, trudno będzie ten papier odzyskać, trafi on na wysypisko i stanie się odpadem.

Jedna tona makulatury da nam 910 kg dobrej jakości papieru. Oszczędzamy zasoby wodne i energetyczne.

Jak można wykorzystać odzyskany papier?

W zależności od możliwości technologicznych odzyskany papier i tekturę można wykorzystać wtórnie do produkcji różnych papierów i tektur makulaturowych. Kierunki zagospodarowania tych wyrobów to produkcja opakowań i tektur specjalnych, produkcja papierów graficznych – głównie gazetowych oraz produkcja papierów higienicznych (toaletowy, ręczniki).

Jak prawidłowo składować makulaturę?

Do pojemnika lub worka na papier wkładamy tylko:

- gazety,
- katalogi,
- prospekty,
- czasopisma ilustrowane,
- listy, papier do pisania,
- zeszyty,
- książki, książki telefoniczne,
- torebki papierowe,
- papier pakowy,
- kartony,
- pudełka,
- tekturę.

Kategorycznie do niebieskiego pojemnika lub worka na papier nie wrzucamy:

- kartonów po mleku i napojach,
- kartoników po soczkach,
- kalek oraz papieru przebitkowego,
- papieru termicznego i do faksu,
- zabrudzonego lub tłustego papieru,
- artykułów i papierów higienicznych,
- celofanu,
- pieluch,
- jednorazowych podpasek,
- tapet,
- worków po cementcie,
- żadnych innych starych materiałów.

Segregacja odpadów „u źródła” to wydzielanie z odpadów surowców wtórnych w miejscu powstawania odpadów, np. w gospodarstwach domowych.

Popularna butelka typu PET w sposób lawinowy zalewa polskie wysypiska, także folia opakowaniowa, opakowania po chemii gospodarczej, kubki po lodach, margarynach itp., skrzynki PP i wiele innych opakowań, które wymyślił człowiek na własny użytek.

Wtórne zastosowanie tworzyw sztucznych:

- włókna i przędze, np. przędza dywanowa, przędza dla przemysłu tekstylnego;
- płyty i folie, np. do opakowań niespożywczych typu tacki, pudełka; opakowań spożywczych, w których tworzywo wtórne stanowi środkową warstwę;
- wyroby formowane przez wtrysk, np. elementy konstrukcyjne mebli, części wyposażenia wnętrz samochodowych, pojemniki itp.

Opracowano na podstawie: „Życie Powiatu Wołomińskiego” z dn. 7.07.2008 i wydania poprzednie, red. Marcin Pieńkowski.

Temat: Komu naprawdę służy reklama?**Cele:**

Uczeń po zajęciach:

- wie, że za wszelkiego rodzaju reklamami kryją się ludzie, którzy chcą sprzedać swoje produkty lub usługi;
- wie, że w reklamie kryją się obok informacji treści perswazyjne i że nie każda reklama jest uczciwa;
- ma świadomość, że istnieją przepisy prawne chroniące konsumenta przed nieuczciwą reklamą;
- potrafi odróżnić reklamę uczciwą i użyteczną dla klienta od reklamy sprzecznej z przepisami prawa – godzącej w dobre obyczaje, uchylającej godności człowieka i wprowadzającej klienta w błąd.

Pojęcia ekonomiczne:

konsument, produkt, usługa, producent, usługodawca, reklama

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

Godność człowieka.

Metody:

- dyskusja;
- praca w grupach.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – tekst „Korzyści i zagrożenia płynące z reklamy. Ochrona konsumenta przed nieuczciwą reklamą”;
- kolorowe flamastry, papier plakatowy, papier A4, magnesy, taśma klejąca lub plastelina do przyczepiania prac.

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg zajęć:

Na tydzień przed lekcją poinformuj uczniów, o czym będą następne zajęcia. Zorientuj się, czy wszyscy dobrze rozumieją termin „reklama” i w razie potrzeby wyjaśnij go podczas spotkania z klasą. Zadaj uczniom jako pracę domową baczne śledzenie różnych reklam. Poproś, aby zwrócili uwagę na to, gdzie można spotkać się z reklamą, co i przez kogo jest reklamowane oraz w jaki sposób.

1. Rozpocznij lekcję, przypominając uczniom problem, którym będziecie się zajmować. Zainicjuj krótką rozmowę na temat reklamy. Zapytaj uczniów, czy mieli jakiś kłopot z zadaniem domowym, a następnie poproś o odpowiedź na pytania: Co ciekawego mogą powiedzieć na temat reklamy, na podstawie swoich obserwacji? Gdzie można spotkać się z reklamą na co dzień? Jaką postać ma reklama w telewizji, kinie, radio, gazetach, na ulotkach, plakatach, billboardach? Jakie towary i usługi są reklamowane najczęściej?
2. Podsumuj rozmowę wypowiedzią: Reklama istnieje od czasów starożytnych, najpierw ludzie reklamowali swoje towary czy usługi, umieszczając napisy na ścianach budynków, wystawiając kamienne lub terakotowe szyldy przed karczmy i zajazdy. Średniowieczni handlowcy na ulicach i jarmarkach wykrzykiwali głośno ceny oraz zachwalali swoje towary. Była to tzw. reklama ustna. Po wynalezieniu druku przez Jana Gutenberga (1442 r.) i pojawieniu się pierwszych gazet rozpoczął się czas reklamy prasowej. W 1941 r. w USA widzowie mogli obejrzeć pierwszą reklamę telewizyjną. W Polsce, tzw. reklama komercyjna, czyli związana z zachwalaniem pojawiających się na wolnym, konkurencyjnym rynku coraz większej liczby towarów i usług, zaczęła się ukazywać po roku 1989. Teraz reklamy są wszechobecne, spotykamy je w mediach, na ulicy, w sklepach, podczas podróży – w pociągu, autobusie, samolocie, tysiące billboardów rozstawionych jest wzdłuż wszystkich tras. W różnego rodzaju szkołach i na studiach kształcą się rzesze specjalistów po to, by reklama była skuteczna, czyli wywierała wpływ na ludzi, którzy są potencjalnymi klientami. Reklamę przygotowują specjalne agencje reklamowe. Dobrze przygotowana reklama potrafi zachęcić klientów do dokonania zakupu, dlatego wiele firm wydaje na nią ogromne pieniądze. Podobno każdego dnia dociera do nas 1500 komunikatów reklamowych! Na szczęście zapamiętujemy tylko 7, na pozostałe 1493 pozostajemy obo-

- jętni. Jednak nie wszystkie firmy są uczciwe i zdarza się, że wykorzystują rozmaite cechy ludzkiej psychiki, aby wywołać u konsumentów ogromną, wprost nieprzepartą chęć posiadania jakiejś rzeczy lub skorzystania z usługi.
3. Zapytaj uczniów, czy zdarzyło się im lub ich bliskim – rodzinie, znajomym – kupić coś, co jest reklamowane, i zakup ten przyniósł kupującemu rozczarowanie. Po podaniu przez kilku uczniów przykładów postaw pytanie: Czy reklama jest zawsze uczciwa? Zaproś uczniów do wykonania ćwiczenia, które pomoże im odpowiedzieć na to pytanie.
 4. Podziel uczniów na grupy. Daj każdej grupie arkusz dużego papieru i marker. Poleć, aby uczniowie porozmawiali ze sobą o własnych doświadczeniach związanych z reklamą i zapisali je na arkuszu papieru w postaci odpowiedzi na następujące pytania: Komu bardziej zależy, aby reklam było jak najwięcej: tym, którzy sprzedają towary i usługi, czy klientom? Dlaczego? W jaki sposób wielu ludzi zachowuje się pod wpływem reklam? Które ze znanych Wam reklam budzą podejrzenie, że nie są zgodne z zasadami etyki, tzn. ośmieszają jakąś grupę ludzi, zachęcają do kupowania produktów, które wcale nie są zdrowe, wykorzystują ludzką naiwność? Jakiego typu reklamy są pożyteczne dla społeczeństwa? Jakie treści nie powinny występować w reklamach? Kto jest szczególnie narażony na niekorzystny wpływ reklamy i dlaczego? Daj uczniom czas, ok. 15 min, na przygotowanie odpowiedzi i poproś, aby przedstawiciele zespołów kolejno wychodzili na środek klasy, przypinali (taśmą, plasteliną, magnesem) przygotowany afisz na tablicy i odczytywali zapisane przemyślenia. Jeżeli rezultat pracy grupy budzi Twoją wątpliwość, możesz na chwilę zatrzymać prezentację i przedyskutować zasadność twierdzeń przy udziale pozostałej części klasy.
 5. Teraz przedstaw uczniom informacje na temat korzyści i zagrożeń, jakie niesie reklama, oraz na temat ochrony konsumenta przed nieuczciwą reklamą. Informacje znajdziesz w materiale pomocniczym nr 1.
 6. Ponownie podziel uczniów na grupy, zadбай o zmianę ich składu. Możesz przygotować uczniom losy z nazwami zwierząt (tyle losów, ilu uczniów, w tym tyle samo losów z nazwą tego samego zwierzęcia, ile grup; uczniowie losują i następnie naśladują ruchy i głos zwierzęcia, które wylosowali, szukając się i ustawiając w grupkach, które wylosowały to samo zwierzę). Zadaniem każdej grupy będzie wspólny wybór przedmiotu i przygotowanie jego reklamy w dowolnej formie: plakatu, ulotek, piosenki, scenki rodzajowej. Zwróć uwagę uczniom, że specjaliści od reklamy zawsze najpierw zastanawiają się nad tym, kto będzie jej odbiorcą. Inaczej przygotowuje się reklamę dla dzieci, inaczej dla młodzieży czy osób starszych, inaczej dla kobiet, inaczej dla mężczyzn – wszystko zależy od tego, jakiego rodzaju produkt czy usługa są reklamowane. Ważnym aspektem podczas tego ćwiczenia będzie zwrócenie uwagi uczniów na to, aby opracowywana przez nich reklama była zgodna z zasadami etyki – uczciwie informowała, nie naruszała niczyjej godności, była taktowna, a jednocześnie ciekawa i atrakcyjna. Daj uczniom 15–20 minut na przygotowanie. Zaznacz również, że udział w przygotowaniu i prezentowaniu reklamy mają mieć wszyscy członkowie zespołu. Prezentacja ma trwać nie dłużej niż dwie minuty.
 7. Przed przystąpieniem pierwszego zespołu do prezentacji rozdaj uczniom tabliczki z liczbą punktów 0, 1, 2 i 3, przy pomocy których ocenią reklamy przygotowane przez poszczególne zespoły. Zasadą jest, że uczniowie oceniają tylko rezultat pracy zespołu, do którego nie należeli. Po występie każdego zespołu zapisuj liczbę punktów na tablicy.
 8. Uzgodnij z uczniami oceny i wstaw je do dziennika. Najwyżej oceń zespół, który otrzymał najwięcej punktów. Jeżeli któryś z zespołów został słabo oceniony, nie wstawiaj żadnej oceny, wyraż tylko nadzieję, że następnym razem będzie lepiej. Podziękuj uczniom za udział w lekcji i życz im, aby spotykali w swoim życiu tylko sympatyczne, uczciwe, służące zdrowiu i dobremu samopoczuciu reklamy.

Materiał pomocniczy nr 1

Tekst „Korzyści i zagrożenia płynące z reklamy. Ochrona konsumenta przed nierzetelną reklamą”

W dzisiejszym świecie reklama jest dla konsumenta ważnym źródłem informacji o towarach i usługach. Opłaty za umieszczanie reklam są przeznaczane na finansowanie wielu pożytecznych przedsięwzięć. Korzystają z nich ci, których działalność nie jest dochodowa, m.in. sportowcy, artyści. Dzięki niektórym reklamom można pozytywnie wpływać na kształtowanie upodobań ludzi, lansować zdrowy styl życia, ochronę środowiska, pokazywać, jak powinniśmy traktować zwierzęta, zachęcać do budowania dobrych relacji z innymi. Jednak nie każdy zdaje sobie sprawę z tego, że twórcy reklam stosują rozmaite techniki, aby osiągnąć zamierzony efekt, tj. skłonić jak największą liczbę klientów do dokonania zakupu. Przynosi to zysk producentom, którzy „potrafią spełniać marzenia klientów”. Nie każdy umie odróżnić reklamę uczciwą, rzetelną, etyczną od tej, która wykorzystuje ludzką niewiedzę, naiwność i łatwowierność lub odwołuje się do tzw. niskich instynktów.

Bywa, że nieuczciwi reklamodawcy (producenci i usługodawcy) w celu zintensyfikowania sprzedaży towarów (lekarstw, sprzętu AGD, książek, filmów, samochodów, wycieczek zagranicznych itp.) oferują różne gadżety i korzyści w postaci sponsorowania wyjazdów i udziału w konferencjach organizowanych w atrakcyjnych miejscach wielu grupom zawodowym, które pomagają dystrybuować towar na całym rynku.

Ponieważ dosyć często zdarza się, że ci, którzy odpowiadają za tworzenie reklam i z nieograniczonej chęci zysku nie dbają o ochronę drugiego człowieka, w wielu krajach wprowadzono prawne zasady ochrony klientów. Takie regulacje znajdują się w systemie prawa unijnego (Dyrektywa Rady 84/450/EEC), a także w polskiej ustawie o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji. W Polsce działa Związek Stowarzyszeń Rada Reklamy. Jest to oddział organizacji międzynarodowej, zrzeszającej organizacje z 26 krajów, którego działalność finansują środowiska związane z reklamą. Celem organizacji jest promowanie dobrych wzorców oraz piętnowanie nieetycznych i nieuczciwych przekazów reklamowych. Podstawowym dokumentem opracowanym przez Radę Reklamy jest kodeks postępowania w dziedzinie nieuczciwej konkurencji – zbiór przepisów określających, co jest dopuszczalne, a co nieetyczne w przekazie reklamowym, regulujący wszystkie aspekty komunikacji reklamowej z uwzględnieniem specyfiki różnych mediów. *Kodeks Etyki Reklamy* zawiera szczegółowe przepisy zakazujące m.in.: dyskryminacji ze względu na płeć, wyznanie czy narodowość, używania elementów zachęcających do aktów przemocy, nadużywania zaufania odbiorcy, jego braku doświadczenia lub wiedzy. Kodeks ten kładzie nacisk na przestrzeganie zasady, by reklama nie wprowadzała w błąd, chroniła przed nieetycznym i nieuczciwym przekazem reklamowym. Nad jego przestrzeganiem czuwa Komisja Etyki Reklamy złożona z ekspertów w dziedzinie mediów i reklamy. Każdy, kto czuje, że jego zdaniem jakiś przekaz reklamowy narusza normy *Kodeksu*, może złożyć skargę. W przypadku konsumentów procedura jest bardzo uproszczona – wystarczy wypełnić formularz umieszczony na stronie internetowej (www.radareklamy.org).

Temat: Kupując sprawiedliwie, ty także masz wpływ na losy świata**Cele:**

Uczeń po zajęciach:

- wie, na czym polega idea Sprawiedliwego Handlu i zna jego zasady;
- umie rozpoznać logo Sprawiedliwego Handlu;
- wie, że podczas zakupów może dokonać świadomego wyboru dóbr konsumpcyjnych;
- zna adresy stron internetowych polskich organizacji związanych ze Sprawiedliwym Handlem;
- ma świadomość, że można podjąć pracę jako wolontariusz w organizacjach pozarządowych, związanych z ideą Sprawiedliwego Handlu.

Pojęcia ekonomiczne:

sprawiedliwy handel, konsument, producent, kampania promocyjna

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

- człowiek jako osoba, godność człowieka;
- praca i jej wartość dla człowieka.

Metody:

- praca w grupach;
- dyskusja.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – tabela „Produkty, które konsumujemy”;
- nr 2 – tekst „Czym jest Sprawiedliwy Handel?”;
- nr 3 – tekst „Kampania promocyjna. Organizacja kampanii promocyjnej”;
- nr 4 – logo polskich organizacji, które utworzyły Koalicję na rzecz Sprawiedliwego Handlu (ang. *Fair Trade*);
- kolorowe flamastry, papier plakatowy, papier A4.

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg zajęć:

Scenariusz opracowano z myślą o jego realizacji w czasie lekcji etyki, jednak równie dobrze można go wykorzystać na lekcjach historii i społeczeństwa lub na zajęciach dodatkowych w ramach koła przedsiębiorczości.

1. Poproś uczniów, aby zaznaczyli w tabeli z materiału pomocniczego nr 1, jak często wymie-

nione w niej produkty wchodzą w skład ich menu. Zaproś uczniów do przedstawienia rezultatów ćwiczenia po zadaniu przez Ciebie pytania, np. „Ile osób je codziennie banany?”. Uczniowie podnoszą rękę w górę, a dwie wyznaczone osoby liczą i zapisują wynik w zbiorczej tabeli na tablicy.

2. Z pewnością niemal na każdym polskim stole codziennie gości herbata lub kawa. Dosyć często jemy czekoladę i banany, pijemy sok pomarańczowy. Zapytaj teraz uczniów, czy wiedzą, skąd te produkty biorą się w sklepie: z jakich krajów pochodzą, w jakich warunkach pracują ludzie, którzy je produkują, tzn. sadzą, zbierają, przetwarzają. Powieś mapę, na której znajdują się obie ziemskie półkule i zachęć uczniów do znalezienia krajów zwanych krajami Trzeciego Świata. Wyjaśnij, dlaczego państwa afrykańskie, Indie czy Meksyk nazywane są krajami Trzeciego Świata. Porozmawiaj z uczniami na temat sytuacji gospodarczej tych krajów. Powiedz o suszach, głodzie, przeludnieniu, zamieszkach politycznych. Poinformuj uczniów, że nawet jeżeli kupujemy produkty pochodzące z krajów Trzeciego Świata, suma pieniędzy, które za nie płacimy, nie trafia wcale do tych, którzy pracują najciężej. Największy zysk ze sprzedaży kawy, herbaty, owoców tropikalnych lub bawełny osiągają pośrednicy – wielkie koncerny handlowe.

3. Zainicjuj rozmowę na temat sytuacji dzieci w krajach Trzeciego Świata, zaproś uczniów do podzielenia się wiadomościami na ten temat – może ktoś oglądał reportaż filmowy o tym, jak żyją ludzie w Afryce lub Indiach? A może czytał w prasie lub internecie? Możesz również zapytać uczniów o ich własne doświadczenia – czy ktoś kiedykolwiek pracował fizycznie przy zbiorze owoców lub warzyw, a może pomagał podczas żniw? Ile godzin dziennie trwała ta praca? Jak bardzo był zmęczony? Jakie otrzymał wynagrodzenie?

4. Opowiedz teraz krótko o idei Sprawiedliwego Handlu, wykorzystując materiał pomocniczy nr 2. Przedstaw logo *Fair Trade* (znajdziesz je w internecie). Poinformuj uczniów, że idea ta

powoli staje się znana także w naszym kraju. Choć produkty oznaczone znakiem *Fair Trade* są o kilka złotych droższe niż podobne, które można kupić w supermarkecie, ich jakość jest o wiele lepsza. A przy tym, kiedy je kupujemy, pomagamy tym, którzy żyją w o wiele trudniejszych warunkach niż my.

5. Podziel uczniów na kilkusobowe zespoły. Zadaniem każdego zespołu będzie opracowanie szkolnej lub osiedlowej kampanii informacyjno-promocyjnej ruchu Sprawiedliwego Handlu i jego produktów. Wyjaśnij wcześniej, na czym polega taka kampania, jaki jest jej cel, podaj kilka przykładów (materiał pomocniczy nr 3).

6. Rozdaj uczniom kopie materiału pomocniczego nr 4, zapisz adresy stron internetowych, na których można znaleźć informacje o Sprawiedliwym Handlu i jako pracę domową zadaj odnalezienie w internecie pełnych nazw polskich organizacji, które utworzyły w Polsce Koalicję (sojusz, porozumienie) na rzecz Sprawiedliwego Handlu. Poproś o wyszukanie informacji na temat działalności tych organizacji. Następną lekcję rozpocznij od minikonkursu, który polegać będzie na losowaniu przez ochotników znaczków z logo organizacji, odgadnięciu jej nazwy i przedstawieniu działalności. Ci uczniowie, którzy zrobią to bezbłędnie, otrzymają szóstkę.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Tabela „Produkty, które konsumujemy”

Produkt	Codziennie	Raz w tygodniu	Kilka razy w tygodniu	Rzadziej
Banany				
Herbata				
Kawa				
Cukier trzcinowy				
Sok pomarańczowy				
Czekolada				
Kakao				
Orzechy				

Materiał pomocniczy nr 2

Tekst „Czym jest Sprawiedliwy Handel?”

Domeną obecnych czasów jest konsumencki styl życia. W dobie potężnych centrów handlowych i hipermarketów dla wielu ludzi coraz bardziej liczy się *brand*, czyli marka, i mania kupowania. Jednak nie wszystkich satysfakcjonuje rola niewolnika reklamy i postawa maniaka zakupów. Próbą odpowiedzi na tę bolączkę jest ruch Sprawiedliwego Handlu (ang. *Fair trade*).

Idea Sprawiedliwego Handlu narodziła się w Holandii. Ruch ten został zainicjowany w 1948 r., gdy jedna z amerykańskich organizacji pozarządowych zaczęła wspierać ludność meksykańską, zakupując od niej wyroby rękodzielnicze. W kolejnych latach powstały sklepy z certyfikowanymi produktami pochodzącymi z krajów Trzeciego Świata. W roku 2008 wartość sprzedanych towarów w ramach tego handlu była szacowana na 2,8 mld euro. Model Sprawiedliwego Handlu proponuje taki system handlowy, w którym producenci, handlowcy i konsumenci będą sprawiedliwie dzielić korzyści z handlu. Choć ruch Sprawiedliwego Handlu istnieje już w Europie od kilkadziesiąt lat, to oficjalnie Unia Europejska zauważyła i poparła tę inicjatywę dopiero w maju 2009 r. Polski rząd zaakceptował ją w czerwcu 2009 r. W Polsce nie trzeba wprowadzać nowych przepisów prawnych, by mógł działać ruch Sprawiedliwego Handlu. Należy tylko upowszechniać jego ideę. Główną zasadą ruchu jest płacenie wyższych cen za wysokiej jakości produkty, po to, aby ich producenci mogli otrzymać godziwą zapłatę.

W ramach Sprawiedliwego Handlu sprzedawanych jest wiele produktów spożywczych. Są to m.in. banany, kawa, miód, owoce, soki, cukier, kakao, herbata czy kwiaty. W sumie produktów z certyfikatem *Fair trade* jest już ponad dwa tysiące. W wielu krajach rozpoznawalność znaku jest wysoka, w Polsce jeszcze nie. W naszym kraju handel tymi produktami dopiero zaczął się rozwijać, ale rośnie liczba sklepów które je oferują.

Pierwszą siecią detaliczną w Polsce, która w części swoich sklepów rozpoczęła sprzedaż produktów ze znakiem *Fair Trade*, była sieć delikatesów Bomi. Obecnie produkty te można kupić w niektórych delikatesach, sklepach Marks&Spencer, barach GreenWay, hurtowniach ze zdrową żywnością i sklepach dla wegetarian. Towary ze znakiem *Fair Trade* sprzedają też sklepy z produktami ekologicznymi. Jedna z sopockich kawiarni zdecydowała się serwować napoje przygotowane wyłącznie z produktów *Fair Trade*.

Sprawiedliwy Handel to inicjatywa, która ma poprawić warunki pracy miejscowej ludności w krajach rozwijających się. Kiedy kupujemy kolejną markową rzecz, rzadko zastanawiamy się nad kosztem jej produkcji. Często produkt ten jest wynikiem niewolniczej pracy dzieci, młodzieży i kobiet. Oprócz wyższych cen za towary idei *Fair Trade* służy zawieranie długoterminowych umów, eliminowanie pośredników w handlu czy niekupowanie produktów wytwarzanych przez dzieci. Produkty ze znakiem *Fair Trade* charakteryzują się wysoką jakością.

Materiał pomocniczy nr 3

Tekst „Kampania promocyjna. Organizacja kampanii promocyjnej”

Kiedy mamy coś ważnego do zakomunikowania większej liczbie osób lub chcemy przekonać innych do zmiany zachowań, jeżeli zależy nam na tym, aby zostać zauważonym na rynku – dobrym sposobem na zaistnienie wśród dużej grupy ludzi jest zorganizowanie kampanii promocyjnej, czyli atrakcyjnego sposobu zakomunikowania odbiorcom pojawienia się jakiegoś produktu czy usługi.

Organizacja kampanii promocyjnej

Pierwszy krok – zastanówcie się, do kogo można skierować Waszą kampanię, czy tylko do Waszych koleżanek i kolegów z innych klas?

Drugi krok – spróbujcie określić cele promocji: Cemu ma służyć kampania? Po co ją organizujemy? Do czego chcemy przekonać innych? Na co zwrócić ich uwagę?

Trzeci krok – wybierzcie tzw. kanały promocyjne, czyli zdecydujcie: Jak chcecie zorganizować promocję? Jakimi sposobami można dotrzeć do różnych grup odbiorców w różnych miejscach? Czy ograniczycie się tylko do szkolnego budynku? Może namalujecie plakaty i poprosicie dorosłych o możliwość ich powieszenia w miejscach uczęszczanych przez wiele osób – w sklepach, banku, na dworcu kolejowym, na poczcie, w urzędzie? Informacja może docierać do ludzi również poprzez media lokalne: telewizję, prasę, radio, a także przez internet – warto spróbować. A może zredagujecie specjalny numer szkolnej gazety?

Czwarty krok – dokonajcie analizy zasobów, czyli zastanówcie się: Co będzie Wam potrzebne? Co już macie, a co trzeba będzie pozyskać i w jaki sposób?

Piąty krok – opracujcie kampanię reklamową, fizycznie przygotowując reklamę: plakaty, ogłoszenia, ulotki, wystawę produktów, itp. Pamiętajcie, aby dobrać starannie wszystkie elementy – słowa, muzykę, tempo, obraz, aby promocja była przyjemna w odbiorze i zapadała w pamięć. Musi być przekonująca i prezentować najważniejsze korzyści, jakie uzyska klient, kupując produkt.

Szósty krok – sprawdźcie, jakie efekty przyniosła przeprowadzona przez Was kampania informacyjno-promocyjna. Można po jakimś czasie przeprowadzić kilka wywiadów i ankiet, przeanalizować odpowiedzi, sprawdzając, czy kampania odniosła skutek – jak wiele osób potrafi rozpoznać logo *Fair Trade*, czy firmy sprzedające artykuły *Fair Trade* zyskały większą liczbę klientów.

Aby zorientować się, jak inni zorganizowali kampanie promujące ideę Sprawiedliwego Handlu, możecie skorzystać z internetu, wpisując w wyszukiwarkę hasło: kampania promocyjna Sprawiedliwy Handel.

Materiał pomocniczy nr 4

Logo polskich organizacji, które utworzyły Koalicję na rzecz Sprawiedliwego Handlu

Rozpoznaj logo polskich organizacji, które utworzyły Koalicję na rzecz Sprawiedliwego Handlu, a następnie w internecie wyszukaj informacje o działalności tych instytucji.

Temat: Jak pogodzić „być” z „mieć”?**Cele:****Uczeń:**

- wie, kim był Erich Fromm oraz zna tytuł i potrafi wyjaśnić własnymi słowami główną myśl zawartą w dziele Fromma *Mieć czy być*;
- ma świadomość, że rzeczy materialne mają wartość ulotną, ponieważ mogą ulec zniszczeniu, można je stracić;
- potrafi znaleźć podczas dyskusji argumenty, które przemawiają za tym, że postawa „być” jest w życiu bardziej wartościowa i dająca więcej satysfakcji niż postawa „mieć”;
- zna termin „zrównoważony rozwój” i potrafi go wyjaśnić swoimi słowami;
- jest przekonany, że tym, do czego należy dążyć w życiu, jest pogodzenie obu skrajnych postaw i dbanie o równowagę.

Pojęcia ekonomiczne:

pieniądz, wartość, potrzeby, zrównoważony rozwój

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

- wyjaśnianie prawdziwego znaczenia własnych zachowań oraz ich przyczyn i konsekwencji;
- przyjmowanie odpowiedzialności za siebie.

Metody:

- analiza tekstu;
- dyskusja;
- praca w zespołach.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – tekst „Pouczająca historia króla Midasa”;
- flamastry, papier plakatowy.

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg zajęć:

1. Poproś jednego z uczniów, aby przeczytał tekst o królu Midasie (materiał pomocniczy nr 1). Zapytaj, jaki morał płynie z tej opowieści, przed czym chciał ostrzec innych ludzi jej autor.
2. Opowiedz uczniom o znanym dziele *Mieć czy być*, napisanym przez Ericha Fromma (1900–

1980), niemieckiego filozofa i psychologa. Dzieło to ukazało się w 1976 r. Fromm zawarł w nim pogląd, że ludzie z reguły dzielą się na takich, dla których najważniejsze jest posiadanie, gromadzenie jak największej ilości dóbr materialnych, oraz takich, którzy bardziej cenią sobie wartości niematerialne – miłość, przyjaźń, obcowanie z przyrodą, sztuką. Postawa typu „mieć” to postawa człowieka, który jest nastawiony na konsumpcję, zagarnianie dla siebie, nie liczenie się z innymi.

3. Przytocz słowa Fromma: „Jeśli jestem tym, co posiadam i to tracę, czym wówczas będę? [...] Jeśli jestem tym, kim jestem, nie zaś tym, co posiadam, nikt nie może mnie pozbawić pewności ani zagrozić mojemu bezpieczeństwu i poczuciu tożsamości”. Zapisz je na tablicy. Poproś uczniów, aby przez 5 minut w parach, a następnie przez 5 minut w czwórkach spróbowali wyjaśnić sobie, jak rozumieją te słowa. Po 10 minutach zaprosz reprezentantów czwórki do przedstawienia interpretacji myśli filozofa.

4. Podziel teraz uczniów na nowe 5-osobowe zespoły. Daj każdemu arkusz dużego papieru z prośbą, aby uczniowie narysowali na nim duży trójkąt i podzielili go poziomymi, równoległymi do podstawy liniami na pięć części. Następnie poproś, aby w każdym z pięciu pól, zaczynając od podstawy trójkąta, uczniowie narysowali to, co potrzebne jest ludziom w życiu:
 - poziom 1 (na samym dole) – to, bez czego w ogóle nikt z nas nie może się obejść;
 - poziom 2 – to, co sprawia, że żyje nam się łatwiej, że czujemy się bardziej bezpiecznie;
 - poziom 3 – to, co czyni nasze życie bardziej komfortowym;
 - poziom 4 – to, co sprawia nam przyjemność, ale nie jest konieczne;
 - poziom 5 (na samej górze) – to, co uważamy za luksus.

Na wykonanie tego zadania powinno wystarczyć uczniom 10 minut; na prezentację rezultatów pracy każdego zespołu – minuta.

5. Podsumuj wcześniejszą część lekcji słowami: „To, o czym do tej pory mówiliśmy, miało nas

przekonać, że ludzie nie powinni w swoim życiu koncentrować się wyłącznie na zarabianiu pieniędzy i gromadzeniu majątku. Owszem, nie da się żyć bez pieniędzy. Jednak tak, jak mówi bardzo stare przysłowie: „Pieniądze szczęścia nie dają”. We wszystkim, cokolwiek się robi, należy zachować umiar, umieć powiedzieć – dosyć. Czy możemy jednocześnie mieszkać w kilku domach, jeździć kilkoma samochodami, włożyć kilkanaście par butów? Jasne, że nie. Dobrze jest być ambitnym, pracowitym, dążącym do osiągnięcia sukcesu. Ale jednocześnie nie można zapominać o odpoczynku, rodzinie, przyjaciółach. Konieczne jest, aby w różnych sytuacjach życiowych umieć wybrać to, co najważniejsze – czasami zrezygnować z przyjemności dla siebie na korzyść innej osoby, być przy kimś, pomóc, podzielić się tym, co mamy. Wróćmy na chwilę znowu do starożytnej Grecji. Żył tam jeden z wielkich filozofów – Arystoteles. Uczył, że człowiek powinien kierować się w swoim życiu „złotym środkiem”. Drogę ma wyznaczać nasz rozum. Z jednej strony nie powinniśmy odmawiać sobie przyjemności, radości, zaspokajania różnych zachcianek, z drugiej – należy dbać o to, aby nie ulegać im bez opamiętania. Z koncepcją „być i mieć” łączy się koncepcja „zrównoważonego rozwoju”. Chodzi w niej o to, aby połączyć postęp gospodarczy z poszanowaniem przyrody i rozwojem społecznym, stwarzając lepsze perspektywy dla przyszłych pokoleń. W 1987 r. powstał słynny raport Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju *Nasza Wspólna Przyszłość* (*Our Common Future*, tzw. Raport Brundtland – od nazwiska Przewodniczącej Komisji, Gro Harlem Brundtland). Raport ten rozpoczyna się słowami: „Na obecnym poziomie cywilizacyjnym możliwy jest rozwój zrównoważony, to jest taki rozwój, w którym potrzeby obecnego

pokolenia mogą być zaspokojone bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na ich zaspokojenie”.

6. Powiedz uczniom, że nie zawsze różne inwestycje realizowane na świecie, w Polsce, w naszym województwie czy miejscowości są korzystne dla przyrody, zwierząt, roślin, lub powietrza, którym wszyscy oddychamy. Budując lepszy dla ludzi świat, zawsze musimy pamiętać o zrównoważonym rozwoju. Czasami z pozoru korzystna, wydawałoby się inwestycja, jak np. budowa drogi, portu czy nowego kompleksu nieruchomości, może prowadzić do zniszczenia przyrody, niekiedy na ogromną skalę! Zapytaj uczniów, czy mogą podać przykłady takich inwestycji, które były zaplanowane i przeciw którym protestowali inni ludzie w obronie środowiska naturalnego (gdyby uczniowie nie znali przykładów, powiedz im o dolinie Rospudy, o ruchliwej trasie przez Puszcę Kampinoską, wysypiskach śmieci i elektrowniach wiatrowych usytuowanych w niewłaściwych miejscach, składowaniu szkodliwych odpadów chemicznych itp.). W praktyce prawie wszystkie inwestycje materialne ingerują w środowisko naturalne, ale dzięki nim możliwy jest rozwój gospodarczy, wzrost naszych dochodów i poziomu życia. W życiu ważne są jednak proporcje i dlatego nie można bezrefleksyjnie krytykować wszystkich inwestycji.
7. Każdy z nas powinien zastanowić się nad swoimi potrzebami. Wszelkie działania zacząć od siebie – ograniczyć zużycie zasobów i powszechny pęd do konsumpcji, np. gasić niepotrzebne światło, zakręcać wodę, nie śmiecić, kupować tyle, ile rzeczywiście potrzeba.
8. Poproś uczniów, aby w ramach zadania domowego napisali w 10 punktach 10 przykazań dla siebie, według których będą postępować, aby stać się PRZYJACIELEM ŚWIATA.

Materiał pomocniczy nr 1

Tekst „Pouczająca historia króla Midasa”

Było to dawno, niesamowicie dawno temu w starożytnej Grecji, gdzie działo się wiele niezwykłych, wprost niemożliwych do wyjaśnienia wydarzeń. Ludzie poruszeni nimi opowiadali je jedni drugim przez lata i tak oto powstała mitologia – zbiór baśni, których bohaterowie cieszą się popularnością od wieków. Jednym z takich bohaterów jest król Midas.

Midas mieszkał w przepięknym pałacu, otoczonym wspaniałym ogrodem, który codziennie pielęgnowały setki ogrodników. Pewnego dnia robotnicy znaleźli w ogrodzie Sylena – przemilego bożka o postaci pół człowieka pół konia. Sylen, towarzysz i opiekun boga Dionizosa, wędrował razem z nim w orszaku. Jednak tak bardzo lubił wino, że często wypijał go zbyt dużo i ogarniała go wtedy taka senność, że kładł się spać gdzie popadnie. Zgubił się i w ten oto sposób znalazł się w ogrodzie Midasa. Przyprowadzono go przed oblicze króla. Wesoły staruszek spodobał się Midasowi, tak że król ugościł go serdecznie i polecił odprowadzić do Dionizosa. Po jakimś czasie Dionizos zjawił się w pałacu Midasa, podziękował mu i z wdzięczności obiecał spełnić każde życzenie króla.

Midas pomyślał, podumał, a że jednym z jego marzeń było stać się największym na świecie bogaczem, poprosił: – Spraw Dionizosie, aby wszystko, czego dotknę, przemieniało się w złoto.

– Nie ma sprawy – odparł Dionizos. Pstryknął palcami, dotknął Midasa i coś pod nosem szepnął, a potem nagle zniknął.

Midas wstał z tronu i przeszedł do ogrodu. Jakże się zdziwił, kiedy dotknął dojrzewającego w słońcu jabłka. Jabłko w sekundzie stało się złote, spadło z gałęzi i potoczyło się pod nogi króla. Ten z radości zaczął jak opętany dotykać jabłka za jabłkiem. Po chwili uzbierał cały stos złotych jabłek. – Hurra! – krzyczał. – Hurra! Chwała ci Dionizosie! Jestem bogaczem! Jestem najbogatszy na świecie! Wrócił podekscytowany na komnaty i rozkazał służbie, by podano obiad. Rozsiadł się i zakasawszy rękawy, sięgnął po pięknie wypieczony kawał jagnięciny. Mięso w mig zamieniło się w kawał złotego kruszcu! Midas zbladł. Sięgnął po chleb. – Wielkie nieba!!! – jęknął, poczuwszy, że trzyma w ręku złotą skibkę. Zaschło mu w gardle z wrażenia. Chwycił kielich z winem. Płyn stęzał mu w gardle, więc co prędzej wypuł na talerz płytki złota. – A niech to! Jaki za mnie głupiec! – krzyknął przerażony. Wybiegł na dziedziniec i popędził przed siebie, wołając: – Dionizosie! Wielki bogu! Przyjacielu! Pomocy!

Biegł jak opętany, strach ścisnął mu gardło. Na szczęście po kilkuset metrach, za zakrętem dojrzał orszak Dionizosa. Ostatkiem sił dogonił jadącego na wierzchowcu Dionizosa i padł przed nim na kolana. – Ratuj! – wyjęczał. – Błagam! Odwróć życzenie! Straszny ze mnie głupiec! Dionizos roześmiał się, kiwając pobłażliwie głową. – Wykąp się teraz w rzece – rzekł, wskazując płynącą w pobliżu Paktolos. Woda zmyła nieprzemyślany czar i król Midas mógł uspokojony wrócić do pałacu. Już nie chciał być najbogatszym człowiekiem na świecie.

Temat: Pracować to znaczy...

Cele

Uczeń:

- czyta ze zrozumieniem instrukcje do ćwiczeń;
- poznaje krótkie biografie wybranych osób ze świata nauki, polityki, kultury i biznesu;
- analizuje wypowiedzi znanych osób na temat pracy, nauki i przyszłości zawodowej, umiejętności poszukiwania celów życiowych;
- prezentuje pracę zespołu;
- ocenia prezentacje sentencji;
- samodzielnie formułuje temat zajęć.

Pojęcia ekonomiczne:

praca, inwestowanie w wiedzę

Metody:

- dyskusja;
- praca w grupach.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – wypowiedzi znanych osób i przysłowia na temat pracy, nauki i przyszłości zawodowej;
- nr 2 – notki biograficzne znanych osób ze świata nauki, polityki, kultury i biznesu;
- nr 3 – instrukcja do ćwiczeń „Czym jest praca i nauka dla człowieka?”;
- papier formatu A4, koperta, flamastry, masa mocująca, wkład do metkownicy, tzw. cenki.

Czas:

1 godzina lekcyjna

Przebieg zajęć:

Scenariusz opracowano z myślą o wykorzystaniu w ramach godziny do dyspozycji wychowawcy. Poruszana tematyka dotyczy etosu pracy i jej wartości w życiu człowieka; posłużyć może także szkolnemu doradcy zawodowemu, pedagogowi lub psychologowi. Zasadne jest jego wykorzystanie przez nauczycieli podczas „zielonych” i „białych szkół”, a także na zajęciach pozalekcyjnych, rozwijających w uczniach kreatywne i logiczne myślenie oraz postawę przedsiębiorczości.

1. Przed zajęciami przygotuj:

- sentencje, wypowiedzi znanych osób i przysłowia na temat pracy, nauki i przyszłości zawodowej (możesz je przygotować samodzielnie lub skorzystać z przykładów zamieszczonych w materiale pomocniczym nr 1). Ilość wybranych sentencji zależy od liczebności klasy oraz czasu, którym dysponujesz. Z doświadczeń wynika, że najczęściej nauczyciele wybierają 8–10 sentencji;
 - skopiuj je na kolorowym papierze (w kilku kolorach). Ilość kolorów papieru zależy od liczby uczniów, którzy będą pracowali w jednym zespole (np. jeśli zaplanujesz pracę uczniów w zespołach 4-osobowych, to przygotuj kartki w czterech kolorach, jeśli w 3-osobowych, to wykorzystaj trzy kolory papieru);
 - potnij wydrukowane sentencje na paski i rozłóż je na stoliku;
 - materiał pomocniczy nr 2 (zrób jedną kopię, potnij i włóż do koperty) oraz materiał pomocniczy nr 3 (zrób kopię dla każdego ucznia).
2. Zapisz temat zajęć na tablicy, wyraźnie zaznaczając wielokropek. Wyjaśnij uczniom, że temat jest niedokończony, ponieważ to oni na podstawie wykonanego ćwiczenia dopiszą jego ciąg dalszy na zakończenie zajęć. Rozdaj uczniom instrukcję z zadaniami do wykonania w czasie lekcji („Czym jest praca i nauka dla człowieka?” – materiał pomocniczy nr 3).
 3. Poproś, aby każdy z uczniów podszedł do stołu, wybrał taką sentencję, która przyciągnie jego uwagę, następnie odszukał kolegów, których zainteresowała ta sama sentencja. W ten sposób tworzą się zespoły ćwiczeniowe.
 4. Zwróć uwagę uczniów na to, że każda sentencja została wypowiedziana przez znaną osobę ze świata nauki, polityki, kultury i biznesu. Zapytaj, czy wiedzą, kim była ta osoba i czym się zajmowała. Większość uczniów zapewne nie będzie знаła autorów sentencji, dlatego rozdaj każdemu zespołowi krótką biografię tej osoby, której sentencję wybrali. Uczniowie, pracując w zespołach, powinni

zapoznać się z otrzymanymi informacjami oraz zastanowić się, dlaczego wybrali tę właśnie wypowiedź i jak ją zrozumieli. Rezultaty dyskusji zespołowej uczniowie przedstawiają na plakatach, a następnie prezentują na forum klasy.

5. Po zakończeniu wszystkich prezentacji uczniowie wybierają ich zdaniem najciekawszą. Każdy z uczniów otrzymuje dwie „cenki”, czyli 2 punkty, które może dowolnie przydzielić jednej lub dwóm prezentacjom. Wygrywa prezentacja, która otrzymała najwięcej punktów. Pamiętaj o brawach dla zwycięzców.

6. Skomentuj wynik głosowania i poproś uczniów, aby zastanowili się w zespołach, jak (według nich) dokończyć sformułowanie tematu zajęć. Uczniowie zapisują flamastrami swoje propozycje na kartkach papieru A4 tak, aby były one dobrze widoczne z odległości. Kartki te przyklej na tablicy za pomocą masy mocującej. Przedstawiciele zespołów odczytują swoje pomysły. Z pomocą uczniów wybierz temat zajęć, Twoim zdaniem, najlepiej sformułowany (najbardziej trafny) i dokończ jego zapis w miejscu wielokropka na tablicy.

7. Podsumuj pracę uczniów na zajęciach, podziękuj im za aktywność.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Wypowiedzi znanych osób i przysłowia na temat pracy, nauki i przyszłości zawodowej¹

Lenistwo porusza się tak wolno, że ubóstwo szybko je dogania.	Benjamin Franklin
Jesteśmy odpowiedzialni nie tylko za to, co robimy, ale także za to, czego nie robimy.	Molier
Najlepszym odpoczynkiem jest zmiana rodzaju pracy.	Artur Conan Doyle
Wystarczy tylko przyzwyczaić się do pracy i już bez niej nie można żyć.	Ludwik Pasteur
Inwestowanie w wiedzę zawsze przynosi największe zyski.	Benjamin Franklin
Przeciętny talent i niezwykła wytrwałość pozwolą osiągnąć wszystko.	Thomas Fowell Buxton
Geniusz to 1% inspiracji i 99% potu!	Thomas Alva Edison
Spotkać się to początek, pracować razem to sukces.	Henry Ford
Jeżeli tylko będzie ci wystarczająco zależeć na wyniku, z pewnością go osiągniesz.	William James

Materiał pomocniczy nr 2

Notki biograficzne znanych osób ze świata nauki, polityki, kultury i biznesu², których wypowiedzi uwzględniono w materiale pomocniczym nr 1

Benjamin Franklin	Amerykański uczonec, drukarz, dziennikarz, filozof i polityk. Skonstruował pierwszy piorunochron, dążył do zniesienia niewolnictwa, współtwórca konstytucji USA (ur. 17 stycznia 1706 r. w Bostonie, zm. 17 kwietnia 1790 r. w Filadelfii).
Molier (właściwie Jean Baptiste Poquelin)	Wybitny francuski aktor, reżyser, przedsiębiorca teatralny, komediopisarz. Kształcił się w znanym kolegium jezuickim Clermont w Paryżu i studiował prawo w Orleanie (ur. w 1622 r., zm. w 1673 r.).
Artur Conan Doyle	Szkocki pisarz, twórca postaci Sherlocka Holmesa, czołowy przedstawiciel nurtu powieści detektywistycznych (ur. 22 maja 1859 r. w Edynburgu, zm. 7 lipca 1930 r. w Crowborough).

¹ Opracowanie na podstawie: www.zlotemysli.pl

² Opracowano na podstawie: www.wikipedia.pl

Ludwik Pasteur	Francuski chemik i mikrobiolog, najważniejsza postać w historii medycyny, dokonał wielu odkryć naukowych; twórca m.in. szczepionki przeciw wściekliznie, współtwórca szczepień ochronnych (ur. 27 grudnia 1822 r. w Dole, zm. 28 września 1895 r. w Saint-Cloud).
Thomas Fowell Buxton	Anglik, ewangelicki filozof, polityk, autor wielu książek i opracowań o tematyce społecznej i ekonomicznej, np. o zniesieniu niewolnictwa, prawach dla Aborygenów, chrystianizacji Afryki (ur. w 1786 r., zm. w 1844 r.).
Thomas Alva Edison	Amerykanin, najbardziej znany i twórczy wynalazca na świecie (wynalazł m.in. żarówkę), wybitny przedsiębiorca (ur. 11 lutego 1847 r., zm. 18 października 1931 r.).
Henry Ford	Wybitny amerykański przemysłowiec i menedżer. W roku 1903 w Detroit założył spółkę Ford Motor Company, zrewolucjonizował przemysł motoryzacyjny (ur. 30 lipca 1863 r. w Dearborn w stanie Michigan, zm. 7 kwietnia 1947 r. w Detroit).
William James	Amerykański filozof, psycholog, psychofizjolog, psycholog religii, prekursor psychologii humanistycznej (ur. 11 stycznia 1842 r. w Nowym Jorku, zm. 26 sierpnia 1910 r. w Chocorua w stanie New Hampshire).

Materiał pomocniczy nr 3

Instrukcja do ćwiczeń „Czym jest praca i nauka dla człowieka?”

1. Na stoliku leżą sentencje i wypowiedzi znanych osób na temat pracy, nauki i przyszłości zawodowej. Przeczytaj uważnie każdy tekst i wybierz ten, który przyciągnął Twoją uwagę.
2. Następnie poszukaj kolegów, których zainteresowała ta sama sentencja. Razem zastanówcie się, czy znacie osobę, która była jej autorem, dlaczego wybraliście tę właśnie wypowiedź i jak ją rozumiecie.
3. Jeśli niczego nie wiecie na temat tej osoby, nie martwcie się, tylko przeczytajcie notkę biograficzną otrzymaną od nauczyciela.
4. Podajcie znane Wam przykłady z życia, które potwierdzają tę sentencję.
5. Rezultaty dyskusji zespołowej przedstawcie na plakatach, a następnie zaprezentujcie na forum klasy.
6. Po zakończeniu wszystkich prezentacji wybierz sentencję Twoim zdaniem zaprezentowaną najbardziej interesująco. W tym celu otrzymasz od nauczyciela dwie „cenki”, czyli 2 punkty, które możesz dowolnie przydzielić jednej prezentacji (obydwa punkty) lub dwóm prezentacjom (po jednym punkcie).
7. Wygrywa prezentacja, która otrzymała najwięcej punktów. Pamiętaj, że należy nagrodzić zwycięzców brawami.
8. Następnie zastanów się razem z kolegami z zespołu, jak powinien brzmieć temat dzisiejszych zajęć. Pamiętaj, że należy dokończyć zdanie: „Pracować to znaczy...”.
9. Zapiszcie wyraźnie flamastrem Waszą wersję tematu zajęć na kartce i niech wybrana przez Was osoba odczyta ją, gdy nauczyciel o to poprosi.

Temat: „Reklamacji nie uwzględnia się”, czyli o prawach i obowiązkach konsumenta**Cele:****Uczeń:**

- wyjaśnia pojęcia: konsument, paragon, termin ważności, etykieta;
- wyjaśnia zasady składania reklamacji;
- wymienia prawa i obowiązki konsumenta;
- identyfikuje siebie jako konsumenta w prostych sytuacjach życiowych;
- wykorzystuje różne źródła informacji.

Pojęcia ekonomiczne:

konsument, paragon, reklamacje, etykieta, prawa konsumenta

Metody:

- praca w grupach;
- dyskusja.

Materiały pomocnicze:

- nr 1 – karta „Bingo”;
- nr 2 – tekst „Prawa i obowiązki konsumenta”;
- nr 3 – pytania do turnieju „Znam swoje prawa”;
- nr 4 – wzór odznaki „Superkonsument”.

Czas:

2 godziny lekcyjne

Przebieg lekcji:

Scenariusz lekcji składa się z dwóch części, z których każda może być samodzielną jednostką lekcyjną. Powstał z myślą o nauczycielach-wychowawcach, ale może być również realizowany na lekcjach przyrody przy omawianiu zasad prawidłowego odżywiania.

1. Na początku zajęć zaproponuj uczniom zabawę w bingo. Daj każdemu uczniowi kartę do gry (materiał pomocniczy nr 1) i wyjaśnij, że zadaniem uczniów będzie zebranie podpisów osób spełniających warunki podane na karcie. Podkreśl, że na jednej karcie można podpisać się tylko raz. Osoba, która pierwsza zbierze wszystkie podpisy, krzyczy „Bingo” i zostaje zwycięzcą w zabawie. Możesz ją nagrodzić słodyczami, oklaskami itp.
2. Wykorzystując wyniki gry, omów z uczniami podstawowe prawa i obowiązki konsumenta.

Wyjaśnij, że każdy z nas jest konsumentem, bowiem codziennie kupuje towary bądź usługi dla siebie lub swojej rodziny. Konsumpcja oznacza spożycie, zużywanie, użytkowanie towarów przez nabywcę w celu zaspokojenia swoich potrzeb. Porozmawiaj z uczniami o tym, czy, co i po co kupowali ostatnio w sklepiku szkolnym, w kiosku itp.

3. Wyjaśnij, że każdemu konsumentowi bez względu na wiek przysługują określone prawa. Każdy konsument powinien być poważnie, uprzejmie i uczciwie traktowany przez sprzedawcę. Sprzedawca powinien udzielać pełnych i prawdziwych informacji o towarze. Korzystając z materiału pomocniczego nr 2, omów zagadnienia dotyczące praw i obowiązków konsumenta. Wyjaśnij pojęcia: „paragon”, „termin przydatności do spożycia”, omów zasady składania reklamacji.
4. Pokaż uczniom przykłady kilku etykiet i wspólnie wymieńcie dane, jakie można na nich przeczytać (np. dane producenta, informacja o materiałach, z jakich wykonano np. odzież, informacja o sposobie prania i czyszczenia, a w przypadku żywności – o dacie ważności, czyli terminie, do którego można bezpiecznie spożyć dany produkt, warunkach przechowywania, wadze produktu, składnikach, jakie zawiera produkt itp.).
5. Powiedz uczniom, że w przypadku, gdy nie są przestrzegane prawa konsumenta, może on zwrócić się po bezpłatną pomoc do jednej z wielu instytucji reprezentującej interesy konsumentów, np. powiatowego rzecznika konsumentów, Federacji Konsumentów, Stowarzyszenia Konsumentów Polskich, arbitra bankowego. Może tam uzyskać poradę, dowiedzieć się, jakie prawa mu przysługują, zapytać, czy postąpiono wobec niego uczciwie.
6. Podsumowaniem zajęć jest turniej „Znam swoje prawa”, którego celem jest utrwalenie wiadomości dotyczących podstawowych praw i obowiązków konsumenta.
7. Wyjaśnij uczniom, że wezmą udział w zabawie wzorowanej na popularnym teleturnieju „Milionerzy”. Wyjaśnij zasady zabawy: każda drużyna wytypuje swojego reprezentanta, który

będzie odpowiadał na wylosowane pytania. Za każdą prawidłową odpowiedź można uzyskać 1 punkt, za odpowiedź błędną –1, za brak odpowiedzi 0. W przypadku braku odpowiedzi pytanie może przejść na następną drużynę.

Każdy uczestnik gry ma trzy koła ratunkowe, może jeden raz:

- zajrzeć do materiałów nauczyciela;
- poprosić o pomoc nauczyciela (eksperta);
- poprosić o pomoc swoją drużynę.

Wszyscy zobowiązani są do uczciwości i przestrzegania regulaminu. Jeśli ktoś złamie regulamin, wypada z gry.

8. Podziel uczniów na 4–5 zespołów, poproś każdy zespół o wybranie swojego reprezentanta, który będzie odpowiadał na pytania. Przygotuj miejsce dla uczestników gry na środku klasy. Potasuj i ułóż na środku stołu komplet kart z pytaniami (23 karty), tekstem do dołu. Rozpocznij grę.
9. Turniej wygrywa drużyna, która zdobyła najwięcej punktów. Członkowie tej drużyny zyskują tytuł i odznakę „Superkonsumenta”.
10. Podsumowując zabawę, wyjaśnij wszelkie wątpliwości i pytania uczniów.

Materiały pomocnicze

Materiał pomocniczy nr 1

Karta „Bingo”

Znajdź osoby, które spełniają warunki wymienione w tabeli.

Każda osoba z grupy może się podpisać na Twojej kartce tylko raz.

Kto pierwszy zbierze wszystkie podpisy, krzyczy BINGO!!! Jest zwycięzcą w tej grze.

KTO		
Częściej wybiera produkty w opakowaniach szklanych lub papierowych niż plastikowych Imię Jakie?	Segreguje śmieci Imię	Często pomaga rodzicom w robieniu zakupów Imię
Lubi zakupy, chętnie spędza czas w sklepie Imię	Kupując żywność, sprawdza termin przydatności do spożycia Imię	Przynajmniej raz kupił towar pod wpływem reklamy Imię Jaki?
Lubi oglądać reklamy Imię	Dzisiaj rano do szkoły przyszedł pieszo Imię	Zanim kupi towar, porównuje ceny w kilku sklepach Imię
Bierze w sklepie paragon Imię	W ostatnim tygodniu robił zakupy w sklepiku szkolnym Imię	Na zakupy chodzi z własną siatką Imię
Lubi tę samą reklamę co Ty Imię Jaka to reklama? 	Potrafi podać jedno hasło reklamowe Imię	Przed wyjściem na zakupy robi listę rzeczy, które zamierza kupić Imię

Materiał pomocniczy nr 2

Tekst „Prawa i obowiązki konsumenta”

Każdy z nas jest konsumentem, codziennie kupujemy towary i usługi dla siebie lub swojej rodziny. Konsumpcja oznacza spożycie, zużywanie, użytkowanie towarów przez nabywcę. Prawo określa, iż konsumentem jest osoba kupująca i użytkująca towary dla zaspokojenia swoich potrzeb. Jeśli więc kupujemy komputer, drukarkę, skaner i będziemy ich używać dla prywatnych potrzeb – jesteśmy konsumentem. Ale jeśli ten sprzęt kupi grafik i będzie go używał w pracy, to w rozumieniu prawa konsumentem nie jest.

Tak samo jak wszyscy inni konsumenci, dzieci i młodzież mają prawo być obsłużone z należytą uwagą i uprzejmie. Sprzedawca powinien udzielać im pełnych i prawdziwych informacji o towarze.

Jednak zgodnie z prawem, do 18. roku życia można kupować samodzielnie jedynie produkty zaspokajające bieżące potrzeby, np. słodycze, gazety, artykuły papierniczne, ubrania, żywność. Jeśli dziecko chce kupić droższą rzecz, np. odtwarzacz czy telefon komórkowy, to powinno przyjść do sklepu z osobą pełnoletnią. Gdy okaże się, że dziecko kupiło drogą rzecz bez zgody rodziców lub opiekunów, to rodzice mają prawo przyjść do sklepu i żądać zwrotu pieniędzy oraz oddać towar. Również niektóre towary, np. papierosy i alkohol nie mogą być sprzedawane osobom niepełnoletnim.

Konsumenty mają nie tylko prawa, ale i obowiązki. Kupując towar, należy pamiętać, aby zawsze uważnie czytać etykiety. Etykieta to wizytówka i podstawowa informacja o produkcie. Na etykiecie powinny znaleźć się wszystkie dane producenta – nazwa firmy i adres. Jeśli kupujemy ubranie lub buty, etykieta poinformuje nas z jakich materiałów (sztucznych, naturalnych) je wykonano oraz jak należy je prać i czyścić (np. w jakiej temperaturze). Jeśli kupujemy żywność, na etykiecie powinna być data ważności, czyli termin, do którego można bezpiecznie spożyć dany produkt, w jakich warunkach go trzymać, np. czy musimy włożyć go do lodówki, jak długo może leżeć po otwarciu opakowania, jaka jest waga produktu (czasami w dużych opakowaniach kryją się małe ilości), jakie składniki zawiera produkt (czy substancje naturalne, czy związki chemiczne) oraz przeznaczenie produktu, np. dla niemowląt, nieodpowiedni dla dzieci poniżej 12. roku życia.

W przypadku kupienia towaru wadliwego lub złej jakości konsument ma prawo do złożenia reklamacji, czyli domagania się naprawy towaru, nowego produktu, a jeśli jest to zbyt kosztowne lub niemożliwe – zwrotu pieniędzy. Reklamacje prawie wszystkich towarów można składać w ciągu 2 lat od ich zakupu. Wyjątkiem jest żywność – termin składania reklamacji wynosi 3 dni od daty zakupu, w przypadku żywności fabrycznie, szczelnie zapakowanej, np. jogurtu, serka, mleka – są to 3 dni od daty otwarcia produktu. Reklamować można każdy towar, nawet ten kupiony w ramach promocji czy na wyprzedaży. Jeśli kupiłeś spodnie bez wad, ale po okazyjnej cenie, to w przypadku zepsucia suwaka możesz je reklamować. Inaczej, jeśli powodem obniżki ceny spodni jest wada suwaka, o której sprzedawca cię poinformował przy zakupie. Wtedy nie możesz reklamować zepsutego suwaka, natomiast inne wykryte później wady – tak.

Reklamacje najlepiej składać na piśmie, w sklepie, w którym towar został kupiony. Każdy sprzedawca ma obowiązek przyjąć reklamację i nie może odsyłać konsumenta do innego sprzedawcy lub kierownika sklepu. Umieszczane w sklepach informacje typu: „Po odejściu od kasy reklamacji nie uwzględnia się”, „Towar przeceniony nie podlega reklamacji” itp. są bezprawne. Do złożenia reklamacji niezbędne jest posiadanie paragonu, czyli dowodu, kiedy i gdzie zrobiono zakupy. Dlatego tak ważne jest branie i przechowywanie paragonów.

Materiał pomocniczy nr 3

Pytania do turnieju „Znam swoje prawa”

1. Konsument to osoba, która:

a. nabywa towary w celu zaspokojenia własnych potrzeb	c. je dużo owoców i warzyw
b. nabywa towary w celu zaspokojenia potrzeb innych osób	d. lubi robić zakupy

2. Wskaż osobę, która nie jest konsumentem:

a. uczeń V klasy kupujący dla siebie sok w sklepiu szkolnym	c. starsza pani kupująca batonik dla wnuczka
b. rodzina Zielińskich robiąca zakupy w supermarkecie	d. krawcowa kupująca maszynę do szycia do swojej pracowni krawieckiej

3. Młodzi ludzie przed skończeniem 18 lat:

a. nie mogą robić samodzielnie zakupów	c. mogą kupować samodzielnie drobne przedmioty zaspokajające bieżące potrzeby
b. mogą kupować samodzielnie wszystkie dostępne towary	d. są zawsze proszeni w sklepie o pokazanie legitymacji szkolnej

4. Osobę, która nabywa towar w celu zaspokojenia własnych potrzeb, nazywamy:

a. usługodawcą	c. przedsiębiorcą
b. konsumentem	d. producentem

5. Jeśli piątoklasista chce kupić telefon komórkowy, to sprzedawca powinien:

a. sprzedać mu towar	c. poprosić o okazanie legitymacji szkolnej
b. zadzwonić na policję	d. odmówić sprzedaży towaru, prosząc o przyjsie z osobą dorosłą

6. Podstawowe informacje o produkcie są zamieszczone na:

a. etykiecie	c. paragonie
b. etyce	d. opakowaniu

7. Data ważności informuje o:

a. terminie, do którego możesz bezpiecznie spożyć dany produkt	c. legalności produktu
b. dacie produkcji	d. tym, że produkt jest bezpieczny

8. W przypadku gdy kupiony towar okaże się wadliwy, można złożyć:

a. reklamę	c. reklamację
b. zażalenie	d. gwarancję

9. Termin składania reklamacji większości towarów wynosi:

a. 3 lata	c. 5 lat
b. 3 dni	d. 2 lata

10. Termin składania reklamacji żywności wynosi:

a. 3 lata	c. 5 dni
b. 3 dni	d. 2 lata

11. Reklamować można towary kupione:

a. tylko w promocji	c. przez dorosłych
b. tylko przecenione	d. wszystkie

12. Informacja „Po odejściu od kasy reklamacji nie uwzględnia się”

a. jest zgodna z prawem	c. dotyczy towarów wskazanych przez sklep
b. jest niezgodna z prawem	d. dotyczy towarów kupionych przez dzieci

13. Do złożenia reklamacji potrzebna jest:

a. legitymacja szkolna	c. paragon
b. etykieta	d. karta kredytowa

14. Paragon to:

a. dowód dokonania zakupu	c. karta kredytowa
b. instrukcja użytkowania produktu	d. banknot

15. Reklamację składa się:

a. w sklepie, w którym został zakupiony towar	c. na policji
b. u producenta	d. na poczcie

16. Kupując artykuły spożywcze, trzeba pamiętać o sprawdzeniu:

a. daty ważności produktu	c. czy opakowanie jest kolorowe
b. daty produkcji	d. kodu kreskowego

17. Paragon należy przechowywać przez:

a. 1 rok	c. 1 miesiąc
b. 3 lata	d. 2 lata

18. Reklama ma na celu informowanie o:

a. sposobie użytkowania produktu	c. możliwości reklamacji
b. terminie spożycia	d. istnieniu produktu

19. Reklamacja powinna być złożona:

a. na piśmie	c. na specjalnym formularzu
b. ustnie	d. napisana na komputerze

20. Pomocy i porad konsumentom udziela :

a. rzecznik konsumencki	c. minister
b. prezydent	d. dyrektor szkoły

21. Młodzi konsumenci mają prawa:

a. mniejsze niż dorośli	c. takie same jak osoby dorosłe
b. większe niż dorośli	d. nie mają żadnych praw

22. Decyzja o kupnie produktu powinna być:

a. szybka	c. samodzielna
b. przemyślana	d. zespołowa

23. Na opakowaniu soku znajduje się data produkcji 1 września 2009.

Okres przydatności do spożycia wynosi 21 dni od daty produkcji.

Do kiedy można wypić sok:

a. 21 września 2009	c. 23 września 2009
b. 21 października 2009	d. 23 października 2009

Rozwiązanie:

1. a; 2. d; 3. c; 4. b; 5. d; 6. a; 7. a; 8. c; 9. d; 10. b; 11. d; 12. b; 13. c; 14. a; 15. a; 16. a; 17. d; 18. d; 19. a; 20. a; 21. c; 22. b; 23. a

Materiał pomocniczy nr 4

Wzór odznaki „Superkonsument”

Słowniczek pojęć ekonomicznych

Akcja

Papier wartościowy stwierdzający udział jego właściciela w kapitale akcyjnym przedsiębiorstwa, które emituje akcje; daje dochód w postaci dywidendy, czyli udziału w zysku wypracowanym przez przedsiębiorstwo.

Asortyment

Wybór towarów i usług dostępnych w sprzedaży.

Bank

Instytucja finansowa udzielająca kredytów; pieniądze na ten cel pozyskuje z wkładów pieniężnych ludności i przedsiębiorstw, a także niekiedy z pożyczek uzyskanych w innych instytucjach finansowych.

Bessa

Spadek cen akcji na giełdzie.

Biznesplan

Dokument sporządzany przez osoby chcące założyć lub już prowadzące przedsiębiorstwo, który określa: przedmiot działalności, źródła finansowania, wysokość przychodów, kosztów i oczekiwany wynik finansowy (zysk lub strata) w kolejnych okresach działalności firmy.

Budżet

Zestawienie dochodów i wydatków określonej jednostki organizacyjnej, tzn. rodziny, gminy, państwa itp. To plan finansowy zawierający dochody i wydatki danego podmiotu w określonym czasie.

Cena

Ilość pieniędzy, za którą można nabyć jednostkę towaru lub usługi.

Czynniki wytwórcze

Zasoby, które musimy posiadać, aby wytworzyć nową wartość (towar lub usługę). Najważniejsze z nich to:

- czynniki niematerialne (praca) – np. zdolności i umiejętności pracowników, ich wykształcenie, stan zdrowia i poziom motywacji;
- czynniki materialne (kapitał) – środki wytwarzane przez ludzi po to, aby tworzyć towary i usługi, np. maszyny, budynki, drogi;
- zasoby naturalne (ziemia) – czyli zasoby dostarczone przez przyrodę, np. minerały, ropa naftowa, węgiel, ziemia, lasy, rośliny, zwierzęta.

Deficyt budżetowy

Sytuacja, w której wydatki są większe od dochodów.

Dochód

Wszelkie przychody, jakie otrzymujemy w danym okresie, pomniejszone o koszty poniesione na ich uzyskanie.

Działalność gospodarcza

Działalność wytwórcza lub usługowa, np. budowlana, handlowa lub wydobywcza, prowadzona na własny rachunek i wykonywana w sposób zorganizowany i ciągły.

Eksport

Sprzedaż za granicę towarów i usług.

Etykieta

Wizytówka, ale i podstawowa informacja o produkcie. Na etykiecie powinny znaleźć się wszystkie dane producenta – nazwa i adres firmy oraz informacje o materiałach, surowcach, z jakich wykonano produkt, a także o warunkach jego przechowywania i użytkowania.

Firma (przedsiębiorstwo)

Organizacja, która produkuje i sprzedaje towary lub usługi w celu osiągnięcia zysku. Posiada własną nazwę i decyduje o zaangażowaniu czynników wytwórczych oraz sposobie wytwarzania produktów.

Gielda

Rynek, na którym w oznaczonym miejscu i czasie transakcje kupna-sprzedaży dóbr dokonywane są za pośrednictwem maklera, z zachowaniem ściśle określonych procedur. Przedmiotem kupna-sprzedaży na giełdzie papierów wartościowych są przede wszystkim akcje i obligacje.

Gospodarowanie

Działalność polegająca na uzyskiwaniu jak największych korzyści z posiadanych zasobów, czyli z tego co mamy.

Gospodarstwo domowe

Tworzą osoby, które wspólnie zamieszkują i utrzymują się, łącząc swój majątek i dochody. Niektóre gospodarstwa domowe składają się tylko z jednej osoby, a inne tworzone są przez rodziny lub grupy niespokrewnionych ze sobą osób.

Handel

Rodzaj aktywności gospodarczej, polegający na wymianie dóbr w następstwie transakcji kupna-sprzedaży.

Hossa

Wzrost cen akcji na giełdzie.

Import

Kupno za granicą towarów i usług.

Inwestycje

Nakłady ponoszone obecnie, w oczekiwaniu, że w przyszłości przyniosą korzyści. Jest to tzw. efekt korzyści odroczonych w czasie.

Kapitalizacja

Proces polegający na okresowym dopisywaniu naliczonych odsetek do kwoty depozytu.

Kalkulacja

Obliczanie kosztów przypadających na jeden wytworzony produkt lub świadczoną usługę.

Konkurencja

Sytuacja występująca na rynku, gdy wielu producentów współzawodniczy, aby dostarczyć kupującemu ten sam towar (usługę), którego kupujący potrzebuje.

Konsument

Osoba nabywająca dobra dla zaspokojenia swoich potrzeb.

Konsumpcja

Zużywanie towarów i usług w celu zaspokojenia własnych potrzeb.

Koszt alternatywny

Korzyść, z której osiągnięcia zrezygnowano przy dokonaniu konkretnego wyboru.

Koszt całkowity

Suma kosztów poniesionych na wszystkie czynniki wytwórcze wykorzystane do produkcji.

Koszt jednostkowy (koszt przeciętny)

Koszt całkowity, przypadający na jednostkę produkcji.

Kredyt

Przekazanie pieniędzy przez wierzyciela (kredytodawcę) dłużnikowi (kredytobiorcy) na określonych warunkach. Dla dłużnika zobowiązanie to oznacza spłatę otrzymanej kwoty wraz z naliczonymi odsetkami. Kredyt przyznawany jest zawsze na określony cel.

Makler

Osoba pośrednicząca w wykonaniu transakcji kupna-sprzedaży, np. papierów wartościowych na giełdzie. W Polsce, aby zostać maklerem papierów wartościowych, potrzebna jest licencja wydawana przez Komisję Nadzoru Finansowego. Zawód maklera nie jest związany wyłącznie z giełdą papierów wartościowych. Maklerzy pośredniczą również np. w transakcjach na giełdach towarowych czy w transakcjach dotyczących transportu morskiego (tzw. maklerzy morscy).

Menedżer

Osoba kierująca, zarządzająca, która posiada określone umiejętności i kwalifikacje.

Nadwyżka budżetowa

Sytuacja, w której wydatki są mniejsze od dochodów.

Oszczędności

Część dochodu, która nie jest przeznaczona na bieżące zakupy konsumpcyjne (towary i usługi). Oszczędzanie polega na ograniczeniu bieżących wydatków po to, żeby później móc wydać więcej.

Paragon

Dowód tego, kiedy, gdzie i za ile dokonano zakupu.

Pieniądz

Uniwersalny ekwiwalent dóbr; pełni funkcję środka wymiany towarów i usług, miernika ich wartości oraz środka tezauryzacji. Nie zawsze spełnia wszystkie wymienione funkcje, np. podczas inflacji przestaje być środkiem tezauryzacji oraz miernikiem wartości. Pieniądz pojawił się 4–6 tys. lat temu jako wynik rozwoju wymiany towarowej; najstarsze okrągłe metalowe monety (ze złota, srebra, miedzi) są znane z Sardes w Lidii (ok. 650 p.n.e.), natomiast pieniądz papierowy pojawił się w IX w. w Chinach.

Podział pracy

Metoda wytwarzania dóbr polegająca na podziale produkcji na poszczególne, wyspecjalizowane działania.

Popyt

Ilość dóbr i usług, które przy danej cenie zamierza i może nabyć kupujący.

Podaż

Ilość dóbr i usług, która przy danej cenie jest oferowana do sprzedaży przez producentów.

Potrzeby

Odczuwany brak czegoś, co jest potrzebne do życia i rozwoju. Zaspokajane są przez różnorodne dobra. Potrzeby ekonomiczne to takie, które można zaspokoić dzięki konsumpcji towarów i usług.

Pożyczka

Umowa, na mocy której pożyczkodawca przekazuje określoną kwotę lub rzecz do dyspozycji pożyczkobiorcy, a ten zobowiązuje się do jej zwrotu po upływie określonego terminu. Pożyczka, w odróżnieniu od kredytu, jest udzielana bez wskazania konkretnego celu.

Praca

Proces złożonej aktywności fizyczno-umysłowej człowieka, której celem jest przekształcenie zasobów naturalnych w dobra zaspokajające ludzkie potrzeby i osiągnięcie dochodu; jeden z czynników wytwórczych (obok ziemi i kapitału).

Produkcja

Proces, w którym zaangażowane są czynniki wytwórcze (praca, kapitał, ziemia) i dzięki któremu zostają wytworzone towary oraz usługi w celu zaspokojenia potrzeb ludzkich.

Przedsiębiorstwo

Producenci, których celem jest osiąganie zysku z działalności usługowej lub produkcyjnej i wytwarzanie odpowiednio towarów lub usług. Przedsiębiorstwa mogą być zarządzane i zorganizowane w różny sposób:

- samozatrudnienie (jednoosobowa działalność gospodarcza);
- spółki (np. akcyjna, z ograniczoną odpowiedzialnością, jawna, komandytowa).

Przedsiębiorczość

Umiejętność człowieka polegająca na wykorzystywaniu szans, jakie pojawiają się w jego otoczeniu i przekształcaniu ich w sukces. W przypadku działalności gospodarczej jest to umiejętność skutecznego podejmowania decyzji, kierowania produkcją lub sprzedażą, a także właściwa organizacja pracy.

Przychody całkowite

Całkowite wpływy ze sprzedaży (utarg), obliczane jako iloczyn ilości sprzedanych produktów i ceny, po jakiej sprzedaż została zrealizowana.

Reklama

Łac. *reclamo* – krzyczeć do kogoś; informacja połączona z komunikatem perswazyjnym. Zazwyczaj ma na celu skłonienie do nabycia lub korzystania z określonych towarów czy usług, popierania określonych spraw lub idei (np. promowanie marki producenta).

Podstawowe funkcje reklamy to:

- informacja – np. o nowych produktach i usługach, opis cech oraz elementów, które odróżniają je od konkurencji, pokazują ich zastosowania;
- perswazja – skłanianie do zakupów i budowanie u klienta świadomość marki;
- utrwalanie/przypominanie – utrwalanie w świadomości konsumenta znanej już marki, a także potwierdzanie u tych, którzy dokonali zakupu, słuszności podjętej decyzji.

Reklamacja

Prawo przysługujące konsumentom, w przypadku gdy zakupiony towar okaże się wadliwy lub złej jakości.

Rynek

Miejsce spotkań sprzedawców i nabywców, którzy poprzez swoje decyzje o wielkości sprzedaży i kupna określają wielkość popytu i podaży, a ostatecznie także cenę sprzedaży.

Ryzyko

Oznacza niepewność co do skutków pewnych działań lub sytuacji.

Równowaga budżetowa

Sytuacja, gdy wydatki są równe dochodom.

Towary

Rzeczy fizyczne, takie jak odzież, żywność, mieszkanie.

Usługi

Wszelkie czynności, które służą do zaspokajania potrzeb ludzkich, ale nie są fizycznie uchwytne, np. edukacja, opieka medyczna, działalność bankowa, pocztowa, transportowa.

Zasoby kapitałowe (kapitał)

Dobra, które zostały wyprodukowane po to, aby wykorzystać je do produkcji innych towarów i usług, np. autostrad, budynków, samolotów, fabryk. Kapitał stanowią również umiejętności i wiedza ludzi, nabyte dzięki edukacji i szkoleniu.

Zasoby ludzkie (praca)

Tworzą ludzie wraz ze swoimi umiejętnościami, kwalifikacjami i zdolnościami.

Zasoby naturalne

Dary natury, takie jak: powietrze, gleba, rośliny, surowce naturalne, całe bogactwo jezior, rzek i mórz wykorzystywane przez człowieka w procesie produkcji i konsumpcji.

Zysk

Nadwyżka przychodów nad kosztami ich uzyskania.

Pakiet edukacyjny *Moje dochody, wydatki, oszczędności* powstał jako zbiór scenariuszy lekcji w szkole podstawowej, łączących elementy nauki i zabawy.

Stanowi praktyczną i interesującą pomoc dydaktyczną, ułatwiającą wprowadzenie uczniów w sferę zagadnień z dziedziny ekonomii. Jest propozycją dla nauczycieli przekonanych o potrzebie kształtowania ekonomicznego sposobu myślenia już od najmłodszych lat.

Autorzy – nauczyciele i metodycy – zachęcają do wdrażania aktywizujących form nauczania, sprzyjających rozwojowi umiejętności potrzebnych każdemu przyszłemu konsumentowi czy przedsiębiorcy. Pokazują, jak uczyć ich planowania, organizacji pracy, podejmowania decyzji, świadomości ryzyka, współpracy w zespole, posługiwania się nowoczesną technologią informacyjną i rozwijania zainteresowań.

W skład pakietu – oprócz scenariuszy – wchodzi słowniczek pojęć ekonomicznych i płyta CD z materiałami pomocniczymi – ćwiczeniami, rysunkami i grami dla uczniów.

ISBN 978-83-62360-88-8